HORATIUS

OPERA OMNIA

Poezia lui Horațiu este în realitate subiectivă și personală... în sensul că ea are drept obiect de observație, contemplare și cîntec tocmai mișcările interioare ale spiritului său...

AUGUSTO ROSTAGNI

Vol. I-II Lei 53

HORATIUS

OPERA OMNIA

2

EDITURA UNIVERS

EDIȚIE CRITICĂ

HORATIUS

OPERA OMNIA

2

EDITURA UNIVERS

HORATIUS

OPERA OMNIA

2

EDIȚIE CRITICĂ

UNIVERS

HORATIUS

2

OPERA OMNIA

Subtilitatea lui psihologică, spiritul lui, degajarea lui mondenă i-au permis să fie încîntarea societății celei mai alese din Roma, satisfăcîndu-și în același timp epicureismul practic fără să-și sacrifice libertatea.

JEAN BAYET

HORATIUS

2

Coperta și supracoperta
VAL MUNTEANU

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

HORATIUS

OPERA OMNIA

2

SATIRE. EPISTOLE. ARTA POETICĂ.

EDIȚIE CRITICĂ
Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indici:
MIHAI NICHITA

București • 1980
EDITURA UNIVERS

SERMONUM

LIBER PRIOR

SATIRE

CARTEA I

Traducere de Al. HODOŞ şi Th. MĂINESCU

I

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa
contentus vivat, laudet diversa sequentes?
„O fortunati mercatores!“ gravis annis
miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contra mercator navem iactantibus Austris:
„Militia est potior. Quid enim? concurritur; horae
momento cita mors venit aut victoria laeta.“
Agricolam laudat iuris legumque peritus
sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat;
ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
solos felices viventes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
quo rem deducam. Siquis deus: „En ego“ dicat
„iam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,
mercator; tu, consultus modo, rusticus. Hinc uos,
vos hinc mutatis discedite partibus. Heia,
quid statis?“ nolint; atqui licet esse beatis.
Quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas
iratus buccas inflet neque se fore posthac
tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?

SATIRA I

De ce, Mecena, omul nici cînd nu-i mulțumit
Cu soarta ce-i fu dată sau singur și-a croit?
De ce îl pizmuiește pe altul, fiecare,
Și-a celorlalți ursită, mai fericită-i pare?
Întors din bătălie, bătrînul luptător
Oftează: „Ah! ce bine trăiește-un negustor!"
Iar negustorul zice, pe marea în furtună:
„Ostașilor li-e dată, o soartă mult mai bună.
Înfruntă-o clipă moartea și cad adeseori,
Dar ce plăceri i-așteaptă, cînd sînt biruitori!"
„Ce bine-o duc plugarii!" se vaită advocații.
„Lor nu le bat la ușă, în zori, împricinații."
Plugarul spune însă, cînd vine la oraș
Cu un proces în care a fost chemat chezaș.
Că numai viața-n Roma înseamnă fericire.
Mai sînt atîtea pilde, încît să vi le-nșire
N-ar dovedi nici Fabiu, oricît e de limbut.
Eu îmi voi spune gîndul întreg, de la-nceput.
În marea lui putere, de-ar vrea bătrînul Joe.
Pe oameni să-i asculte și să le intre-n voie,
Ostașului i-ar zice: „Vei fi negutător!
Pe tine, om al legii, te fac agricultor.
Schimbați unul cu altul prin bună învoială"
S-ar mînia văzîndu-i cum stau la îndoială
Și fălcile umflîndu-și, le-ar spune tuturor,
Că nu-și mai pierde vremea cu plîngerile lor.

Praeterea, ne sic, ut qui iocularia ridens,
percurram (quamquam ridentem dicere verum
quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
doctores, elementa velint ut discere prima),
sed tamen amoto quaeramus seria ludo:
ille gravem duro terram qui vertit aratro,
perfidus hic caupo, miles nautaeque, per omne
audaces mare qui currunt, hac mente laborem
sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
aiunt, cum sibi sint congesta cibaria; sicut
parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
ore trahit quodcumque potest atque addit acervo
quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
non usquam prorepit et illis utitur ante
quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
demoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum,
nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuvat immensum te argenti pondus et auri
furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem?
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Milia frumenti tua triverit area centum,
non tuus hoc capiet venter plus ac meus, ut, si
reticulum panis venales inter onusto
forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
naturae fines viventi, iugera centum an
mille aret? „At suavest ex magno tollere acervo“.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, et dicas: „Magno de flumine mallem
quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.“ Eo fit,

Dar n-aş dori s-alunec în pilduiri glumeţe,
Deşi din glume omul multe-ar putea să-nveţe,
Aşa cum bunii dascăli pe ucenicii lor
Cu dulciuri îi îmbie, să-nveţe mai uşor.
Deci, să lăsăm de-o parte cuvintele hazoase,
Şi să ne-ntoarcem iarăşi la cele serioase.
Plugarul care-şi ară ogorul lui sărman,
Ostaşul care luptă, crîşmarul hoţoman,
Năierii care-nfruntă furtunile pe mare,
Şi-atîţia alţii încă, dacă le-ai da crezare,
Se-anevoiesc o viaţă întreagă şi se zbat,
Să aibă-n bătrîneţe un trai îndestulat;
Minuscula furnică trudeşte-ntreaga vară,
Şi chibzuită strînge merindele-n cămară.
Drept pildă-a prevederii ne-o pomeniţi; dar ea
Cînd cară Vărsătorul an nou şi vreme rea,
Stă liniştită-n casă şi din ce-a strîns se-nfruptă.
Pe voi, hoinarii lumii, necontenit în luptă,
Nimic nu vă opreşte, nici arşiţă, nici ger,
Nici focul, nici furtuna, nici ucigaşul fier,
Şi-atît sînteţi de lacomi, încît porniţi război,
Ca altul să n-ajungă mai înstărit ca voi!
Dar ce folos ţi-aduce argintul adunat,
Pe care, plin de teamă, pe-ascuns l-ai îngropat?
Ţi-e frică, cheltuind-o, comoara să nu scadă,
Dar ce rodeşte banul pe care-l ţii în ladă?
La treier, mii de baniţi moşia ta să-ţi dea,
Tot nu-ţi înghite burta mai mult decît a mea!
Nici sclavul care vine cu pîinile-n spinare,
Decît ceilalţi, n-apucă un dumicat mai mare.
Cînd foamea ta ţi-o saturi, mai folosit te ţii,
De seceri două sute de fălci sau două mii?
„Dar parcă tot mai bine te simţi cînd prisoseşte!"
Eu iau cît am nevoie, şi-atît mă mulţumeşte.
Te lauzi că hambarul cu grîne ţi-ai umplut?
Eu sînt la fel de mîndru cu oala mea de lut.
Ca să-ţi astîmperi setea, ţi-ar fi de-ajuns o dată,
O amforă cu apă sau numai o cyată;
Dar ţie ţi se pare izvorul prea puţin,
Şi-ţi trebuie un fluviu să zici că bei din plin!

plenior ut siquos delectet copia iusto,
cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso
„Nil satis est", inquit, „quia tanti quantum habeas sis."
quid facias illi? iubeas miserum esse, libenter
quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
sordibus ac dives, populi contemnere voces
sic solitus: „Populus me sibilat, at mihi plaudo
ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca."
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
flumina. Quid rides? mutato nomine de te
fabula narratur: congestis undique saccis
indormis inhians, et tamquam parcere sacris
cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem praebeat usum?
panis ematur, holus, vini sextarius, adde
quis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
formidare malos fures, incendia, servos,
ne te conpilent fugientes, hoc iuvat? horum
semper ego optarem pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit temptatum frigore corpus
aut alius casus lecto te adflixit, habes qui
adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
suscitet ac reddat gnatis carisque propinquis?
Non uxor salvum te vult, non filius, omnes
vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
an si cognatos, nullo natura labore
quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
infelix operam perdas, ut siquis asellum

Așa le umblă gîndul și celor ce le place
Să strîngă-o bogăție cu care n-au ce face.
Năvalnic, Aufidus, îi smulge de pe mal,
Și val-vîrtej îi duce pe-nvolburatu-i val.
Cel care-n cumpătare măsura n-o întrece,
Nu riscă într-o apă murdară să se-nece.
Orbiți de lăcomie, sînt mulți cei care zic,
Că dacă n-ai avere nu prețuiești nimic.
Ce să le faci acestor neghiobi lipsiți de minte?
Să-i lași să-și ducă-amarul cum vor. Mi-aduc aminte
Povestea din Atena despre-un bogat avar;
Îl huiduia mulțimea, dar el n-avea habar:
„Pot să mă ocărască oricît, clevetitorii,
Acasă eu m-aplaud, sunîndu-mi bănișorii".
Cu gura arsă, Tantal de sete se stingea,
Și n-apuca să soarbă din apa ce fugea.
Rîzi? Pune-i un alt nume și-ai să te vezi pe tine!
Dormiți cu guri căscate pe pungi de aur pline,
Ca pe odoare sacre voi banii îi păstrați,
Vă bucură vederea, de parcă-ar fi pictați!
Știți voi la ce-i bun banul? Să-ți cumperi ce-ți lipsește,
Tot ce te ține-n viață și trupul ți-l hrănește:
Legume, poame, pîine și-o cană de vin vechi.
Să tremuri zi și noapte, să fii numai urechi,
Ba că te calcă hoții, ba casa că se-aprinde,
Ba că te fură sclavii și fug de nu-i poți prinde...
Acestea-s pentru tine plăceri și bucurii?
Aș vrea lipsit de ele să fiu cît voi trăi!
Cînd ai să zaci de friguri fără putere, cine
La capul tău veghea-va, durerea să-ți aline?
Să fugă după medic, să-ți fie de folos,
Ca să te vadă iarăși copiii sănătos?
Nu! Nici moștenitorii, nici scumpa ta soție,
Pe nici un zeu nu-l roagă în viață să te ție.
Cîți te cunosc, — și sclavii, și bunii tăi vecini, —
Toți te urăsc! Tu, care numai la bani te-nchini,
Te uiți în jur de tine și îți arăți uimirea!
Dar cu ce fapte bune le-ai meritat iubirea?
Nici rudele de sînge, prietenii firești,
Iubire nu-ți arată, și nu poți să-i silești,

in Campo doceat parentem currere frenis?
Denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus,
pauperiem metuas minus et finire laborem
incipias, parto quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam. Non longa est fabula: dives
ut metiretur nummos, ita sordidus ut se
non umquam servo melius vestiret, ad usque
supremum tempus, ne se penuria victus
opprimeret, metuebat; at hunc liberta securi
divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
„Quid mi igitur suades? ut vivam Naevius, aut sic
ut Nomentanus?" Pergis pugnantia secum
frontibus adversis componere; non ego, avarum
cum veto te fieri vappam iubeo ac nebulonem.
Est inter Tanain quiddam socerumque Viselli;
est modus in rebus, sunt certi denique fines,
quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc unde abii redeo, qui nemo, ut avarus,
se probet ac potius laudet diversa sequentes,
quodque aliena capella gerat distentius uber,
tabescat, neque se maiori pauperiorum
turbae comparet, hunc atque hunc superare laboret.
Sic festinanti semper locupletior obstat,
ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
instat equis auriga suos vincentibus, illum
praeteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit ut raro, qui se vixisse beatum
dicat et exacto contentus tempore vita
cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia lippi
compilasse putes, verbum non amplius addam.

Cum măgăriței nu poți să-i pui o șa-n spinare
Și s-o gonești pe cîmpul lui Marte, de-a călare.
Ai strîns destul, ajunge! cu cîți bani ai în sac
Te-ai vindecat de teama de-a rămînea sărac.
Ai tot ce-ai vrut; te lasă odihnei înțelepte,
Sfîrșitul lui Ummidiu de nu vrei să te-aștepte.
Povestea nu e lungă. Un om bogat era,
Arginții, ca pe grîne, cu mierța-i număra,
Dar, mai rufos ca sclavii în haina lui murdară,
Se-nfricoșa, zgîrcitul, de foame să nu piară.
Pînă-ntr-o zi, o altă fiică-a lui Tyndar,
O vajnică libertă, pe-acel bătrîn avar
Cu-o muche de secure l-a retezat în două!
„Atunci, care-i modelul care vă place vouă?
Ca Nomentan, ca Naevius, în ce fel să trăiesc?"
Nu pune-alături lucruri ce se împotrivesc.
Eu spun să nu-ți duci viața cîinește, ca zgîrciții,
Dar nici în desfrînare, ca toți nesocotiții.
Nu pot pe-aceeași treaptă, ca să vorbesc deschis,
Pe socrul lui Visellu, să-l pun cu Tanaïs.
E o măsură-n toate: tu, drumul drept îl ține
Și nu călca hotarul pus între rău și bine.
Dar să mă-ntorc cu vorba de unde am pornit.
Zgîrcitul, oricît strînge, nicicînd nu-i mulțumit,
Pe toți îi pizmuiește și păru-n cap și-l smulge,
Cînd vede că vecinul mai multe capre mulge.
Nu vede că-s atîția săraci — cum nu e el —
Pe cei bogați să-ntreacă e singurul lui țel.
Tot astfel, cînd se-avîntă pe cîmpul de-alergare
În ropot de copite potrivnicele care,
Se luptă vizitiul cu cel ce l-a-ntrecut,
Nesocotind pe-aceia ce-n urmă s-au pierdut.
De-aceea, rar e omul care trăind ferice,
De la ospățul vieții sătul să se ridice.
Sfîrșesc, nu vreau să credeți că versul l-am furat,
Și că pe urdurosul Crispin l-am plagiat.

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,
mendici, mimae, balatrones, hoc genus omne
maestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli;
quippe benignus erat. Contra hic, ne prodigus esse
dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
frigus quo duramque famem propellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
omnia conductis coemens obsonia nummis,
sordidus atque animi quod parvi nolit haberi
respondet; laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappae famam timet ac nebulonis,
dives agris, dives positis in fenore nummis;
quinas hic capiti mercedes exsecat, atque
quanto perditior quisque est, tanto acrius urget;
nomina sectatur modo sumpta veste virili
sub patribus duris tironum. „Maxime" quis non
„Iuppiter!" exclamat, simul atque audivit? „At in se
pro quaestu sumptum facit". Hic? Vix credere possis
quam sibi non sit amicus, ita ut pater ille, Terenti
fabula quem miserum gnato vixisse fugato
inducit, non se peius cruciaverit atque hic
Siquis nunc quaerat: „Quo res haec pertinet?", illuc:
dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

E jale și mîhnire, alai de fețe triste,
Plîng șarlatanii, corpul întreg de flautiste,
Spițerii și calicii, actrițe-n strai cernit:
„— Vai! Cîntărețul darnic, Tigellius, a murit!"
Vezi, unul ce se teme risipitor să pară,
Prietenul și-l lasă flămînd și gol afară.
Iar altul, ca s-arate că nu e om zgîrcit,
Își risipește-n chefuri avutul strălucit.
Cît i-au lăsat părinții azvîrle pe mîncare,
Pentru plăcerea burții, ia cu-mprumut cînd n-are,
Să-și potolească pofta de nesătul mîncău.
Stau unii să-l admire, iar alții-l țin de rău.
Fufidius, să nu pară nerod și mînă-spartă,
Dă bani cu cinci la sută și nici o zi nu-ți iartă.
E un bărbat cu stare, are moșie, bani,
Și-i mulge pe datornici, cu cît sînt mai sărmani.
Pe-acei ce-mbracă toga virilă îi pîndește,
Și ce nu dau părinții, dă el — cămătărește!
„O, Iupiter", veți spune, „ce bine-i de bogați;
Ei pot orice plăcere să-și facă!" Vă-nșelați.
Nici tatăl ce cu-asprime pe fiul său gonise
În piesa lui Terențiu, mai greu nu suferise
Ca omul care-adună în ladă ban cu ban,
Și strîmtorat trăiește, cum lui și-ar fi dușman.
Mă-ntrebi spre ce-nțelesuri mă poartă gîndul? Iată:
O cale dreaptă, prostul nu ține niciodată,

Maltinus tunicis demissis ambulat: est qui
inguen ad obscenum subductis usque facetus;
pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse nisi illas
quarum subsuta talos tegat instita veste;
contra alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornice: „Macte
virtute esto", inquit sententia dia Catonis;
„nam simul ac venas inflavit taetra libido,
hunc iuvenes aequum est descendere, non alienas
permolere uxores." „Nolim laudarier", inquit,
„sic me" mirator cunni Cupiennius albi.
Audirest operae pretium, procedere recte
qui moechis non vultis, ut omni parte laborent
utque illis multo corrupta dolore voluptas,
atque haec rara, cadat dura inter saepe pericla.
Hic se praecipitem tecto dedit, ille flagellis
ad mortem caesus, fugiens hic decidit acrem
praedonum in turbam, dedit hic pro corpore nummos,
hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
accidit ut quidam testes caudamque salacem
demeteret ferro. „Iure" omnes: Galba negabat.
Tutior et quanto merx est in classe secunda,
libertinarum dico, Sallustius in quas
non minus insanit quam qui moechatur. At hic si,
qua res qua ratio suaderet, quaque modeste
munifico esse licet, vellet bonus atque benignus

Iar cel ce se ferește să cadă-ntr-un păcat,
Alunecă în altul, la fel de vinovat.
Maltinus lasă toga să mături pe stradă;
Iar altul și-o ridică, lăsînd să i se vadă,
Mai jos de brîu, întreaga podoabă-a lui Priap!
Pute-a parfum Rufillus; Gorgonius a țap!
Nu mai păstrează nimeni măsura potrivită;
Sînt mulți bărbați, pe care nu-i duce în ispită
Decît numai femeia, al cărei lung veșmînt
Călcîiele-i ascunde, căzînd pîn-la pămînt.
În schimb atîția alții, a cărnii desfătare
O caută în cele mai joase lupanare.
Odată, într-o noapte, văzînd sub felinar
Un tînăr de neam mare ieșind din lupanar,
Preaînțeleptul Cato i-a spus: „Faci foarte bine!
Cînd pofta-ți răscolește aprinsul sînge-n vine,
Aici să vii să cumperi plăcerea ce-ai dorit,
Nu să-i seduci femeia, unui bărbat cinstit."
„Eu, spune Cupienius, nu fac cum zice Cato,
O laudă ca aceasta, nici cînd n-am meritat-o!"
Așa e. Cupienius vorbește-adevărat,
El vrea numai buricul în alb înveșmîntat.
Acum, vă rog, cuvîntul meu drept să-l ascultați,
Toți cei care-adulterul sever îl judecați.
Voi nu știți preacurvarul cum se primejduiește,
Cu cîtă suferință plăcerea și-o plătește,
Ca să rămînă-adesea el însuși păcălit!
Din vîrful casei, unul în gol fu prăvălit;
Bătut cu biciul, altul muri, numai o rană;
Al treilea, în fugă, căzu într-o capcană,
L-au dibuit tîlharii, l-au prins și l-au legat,
Iar drept răscumpărare bani grei a numărat.
Pe-un alt ștrengar, grăjdarii cu baligă-l mînjiră;
Pe altul, slujitorii c-un cleşte-l jugăniră!
„Bărbatul, zic juriștii, avea un just motiv."
(Doar Galba spune altfel, el e mai milostiv!)
În cea de-a doua tagmă, sînt riscuri mai puține;
Sallust dă tot ce are femeii libertine.
De-ar vrea să fie darnic și totuși chibzuit,
N-ar risipi cu mînă de om nesocotit,

esse, daret quantum satis esset, nec sibi damno
dedecorique foret. Verum hoc se amplectitur uno,
hoc amat et laudat: „Matronam nullam ego tango“,
ut quondam Marsaeus, amator Originis ille,
qui patrium mimae donat fundamque laremque.
„Nil fuerit mi „inquit „cum uxoribus umquam alienis.“
Verum est cum mimis, est cum meretricibus, unde
fama malum gravius quam res trahit. An tibi abunde
personam satis est, non illud, quidquid ubique
officit, evitare? Bonam deperdere famam,
rem patris oblimare malum est ubicumque; quid inter
est in matrona, ancilla peccesne togata?
Villius in Fausta Sullae gener, hoc miser uno
nomine deceptus, poenas dedit usque superque
quam satis est, pugnis caesus ferroque petitus,
exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic si muttonis verbis mala tanta videnti
diceret haec animus: „Quid vis tibi? numquid ego a te
magno prognatum deposco consule cunnum
velatumque stola, mea cum conferbuit ira?“
quid responderet? „Magno patre nata puellast.“
At quanto meliora monet pugnantiaque istis
dives opis natura suae, tu si modo recte
dispensare velis ac non fugienda petendis
immiscere. Tuo vitio rerumne labores
nil referre putas? Quare, ne paeniteat te,
desine matronas sectarier, unde laboris
plus haurire mali est quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos
(sit licet hoc, Cerinthe, tuum) tenerum est femur aut crus
rectius, atque etiam melius persaepe togatae.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat, aperte
quod venale habet ostendit, neque, siquid honesti est,

Ar judeca mai bine cît dă și cui-anume,
Cruțînd, atît averea, cît bunul lui renume.
Dar el se-admiră singur și spune dinadins:
„De nobile matroane, nicicînd nu m-am atins!"
Așa era Marseus. În patima-i prostească
Și-a dăruit moșia și casa părintească
Drept zestre lui Origo, cu care se iubea,
Și care-n pantomime, pe vremuri, apărea.
— „Eu n-am amantă nici o femeie măritată!"
Dar dacă vrei să fie purtarea ta curată,
Cînd ții mai mult la faimă, nu la avutul tău,
De te încurci cu-o tîrfă, nu-i tot atît de rău?
Tot una, de-i matroană amanta-njositoare,
Sau, îmbrăcată-n togă, o fostă servitoare!
Cînd Vilius, fudulul, cu Fausta s-a-nsoțit,
Ca „ginere"-al lui Sylla era prea măgulit.
Dar scump plăti această onoare de-a-i fi rudă!
Nu merita, sărmanul, o soartă-atît de crudă;
Pe brînci fu dat afară, bătut, crestat, împuns,
În timp ce Longarenus, amantul, sta ascuns.
Iar dacă mădularul rușinii, drept mustrare,
I-ar fi vorbit, punîndu-i această întrebare,
În fierberea mîniei: — „Crezi că mi-a trebuit
Un pîntec de femeie atît de strălucit,
O coapsă de neam mare, în alb înveșmîntată?"
Ar fi răspuns: — „Un consul ilustru îi e tată!"
Tu altfel fă. Îndemnul naturii să-l urmezi,
Și cu ce-ți dă, dorința să ți-o îndestulezi.
Ferește-te s-amesteci ce-i rău cu ce e bine,
Ce-ar trebui să cauți, cu ce nu se cuvine.
Să suferi, dacă-acesta a fost destinul tău,
Dar pentru ce, prostește, să-ți faci tu singur rău?
De nobile matroane te lasă! Înțelege,
Că nu plăceri, ci numai necazuri vei culege.
Sub străluciri de perle și de smaralde verzi
(Tu, cumpătul, Cerynte, văzîndu-le ți-l pierzi)
Femeia, mai frumoase picioare nu ascunde,
Și-ades, sub toga simplă, sînt pulpe mai rotunde.
Prefer pe-aceea care, cu trup neprefăcut,
În chip cinstit arată ce are de vîndut,

iactat habetque palam, quaerit quo turpia celet.
Regibus hic mos est, ubi equos mercantur: opertos
inspiciunt, ne, si facies, ut saepe, decora
molli fulta pedest, emptorem inducat hiantem,
quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi recte; ne corporis optima Lyncei
contemplere oculis. Hypsaea caecior illa,
quae mala sunt, spectes. O crus, o bracchia!; verum
depugis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
Matronae praeter faciem nil cernere possis,
cetera ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata (nam te
hoc facit insanum), multae tibi tum officient res:
custodes, lectica, ciniflones, parasitae,
ad talos stola demissa et circumdata palla,
plurima quae invideant pure apparere tibi rem.
Altera, nil obstat: Cois tibi paene videre est
ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
metiri possis oculo latus. An tibi mavis
insidias fieri pretiumque avellier ante
quam mercem ostendi? Leporem venator ut alta
in nive sectetur, positum sic tangere nolit,
cantat, et apponit: „Meus est amor huic similis; nam
transvolat in medio posita et fugientia captat.“
Hiscine versiculis speras tibi posse dolores
atque aestus curasque graves e pectore pelli?
Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem,
quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
quaerere plus prodest et inane abscindere soldo?

Şi nefăcînd ca nurii, ca altele, paradă,
N-acoperă ce are urît, să nu se vadă.
Gîndeşte-te, că regii cînd au de preţuit
Şi vor să tîrguiască un cal de călărit,
Poruncă dau să-i pună o pătură-n spinare;
Că uneori te-nşală semeaţa-nfăţişare
A calului cu gîtul frumos încovoiat,
Şi ca un haplea nu vezi, că merge-ngenuncheat.
Deci fii cu luare-aminte şi nu privi femeia
Cu ochii lui Linceus, mai orb decît Hypseia:
„Ce braţ! Ce umblet sprinten!“ Dar vai: „Ce şold uscat,
Nas lung, picioare strîmbe şi pieptul leşinat!“
Matroana ce arată? Obrazul, fruntea, ochii,
Iar restul şi-l fereşte sub faldurile rochii.
Dar, dacă ce se vede nu-ţi poate fi de-ajuns,
Şi de te pierzi cu firea rîvnind la ce-i ascuns,
Nenumărate piedici îi pun perdea vederii:
Femei din casă, paznici, o lectică, frizerii,
O stolă cu lungi poale pămîntul atingînd
Şi-o mantie pe umeri tot trupul îmbrăcînd.
Nimic nu vezi din ceea ce pofta ta doreşte!
Mult mai ispititoare, cealaltă te primeşte.
Sub străvezia haină, ţesută-n fir din Cos,
Ţi-arată curtezana piciorul ei frumos,
Şi-avînd-o ca şi goală sub vălul ei subţire,
Poţi să-i cuprinzi tot trupul cu-o singură privire.
Crezi oare că-i mai bine, lăsîndu-te momit,
Să nu ştii dinainte ce marfă ai plătit?
A, vrei să-mi spui povestea cu vînătorul, care
Dispreţuind vînatul ce pică la-ntîmplare,
Bătea o zi întreagă nămeţii în zadar,
Adulmecînd o urmă de iepure fugar?
„Iubirea mea aşa e: ea după-o umbră zboară,
Şi nu se mulţumeşte cu-o pradă prea uşoară.“
Cu mărunţiş de versuri şi astfel de poveşti,
Dureri şi patimi grele încerci să-ţi potoleşti?
În calea poftei tale, a firii aspră lege
Orice hotar ar pune, tu fii-nţelept şi-alege
Atît cît firea însăşi ţi-a-ngăduit să-i ceri,
Şi-alungă de la tine deşartele plăceri.

Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quaeris
pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
pavonem rhombumque? tument tibi cum inguina, num, si
ancilla aut verna est praesto puer, impetus in quem
continuo fiat, malis tentigine rumpi?
non ego; namque parabilem amo venerem facilemque.
Illam „Post paulo", „Sed pluris", „Si exierit vir",
Gallis, hanc Philodemus ait sibi, quae neque magno
stet pretio neque cunctetur, cum est iussa, venire.
Candida rectaque sit, munda, hactenus ut neque longa
nec magis alba velit quam dat natura videri.
Haec, ubi supposuit dextro corpus mihi laevum,
Ilia et Egeria est; do nomen quodlibet illi,
nec vereor ne, dum futuo, uir rure recurrat,
ianua frangatur, latret canis, undique magno
pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
desiliat mulier, miseram se conscia clamet,
cruribus haec metuat, doti deprensa, egomet mi.
Discincta tunica fugiendumst et pede nudo,
ne nummi pereant aut puga aut denique fama.
Deprendi miserum est; Fabio uel iudice vincam.

Bei, tu, numai din cupe de aur, cînd ți-e sete?
Flămînd, vrei doar calcanii, păuni să te desfete?
De-ți vine cumva pofta, iar lîngă tine ai
O sclavă tinerică, ce-aștepți și de ce stai?
Ficații vrei să-ți crape sau să-ți plesnească-o vînă,
Cînd ți-e-atît de lesne iubirea la-ndemînă?
Eu-unul, nu! de mofturi și toane sînt sătul,
Și-o Veneră ce-mi face pe voie mi-e destul!
Las preoților galici, ca Philodem, pe-aceea
Ce spune: — „Vino mîine!“, — cu nazuri e femeia —
„Așteaptă-ntîi să plece de-acasă-al meu bărbat“,
Sau: „Nu sînt mulțumită cu prețul ce mi-ai dat.“
Vreau, ca și el, pe una mai ieftin cumpărată,
Și care nu se lasă a fi prea mult rugată.
Să aibă pielea albă, să-mi placă s-o privesc,
Gătită cum se cade să fie-n chip firesc,
Iar cînd se va întinde în brațe să mă strîngă,
Genunchiul drept lipindu-și de coapsa mea cea stîngă,
Femeia care-mi place în ea o regăsesc,
— Ilia! Egeria! cum vreau pot s-o numesc;
Și nu mi-e frică, tocmai cînd o iubesc mai bine,
Că soțul de la țară pe negîndite vine!
Încep să latre cîinii, o ușă a căzut,
Femeia-nspăimîntată s-a smuls din așternut,
Scîncește sclava, care ne-a fost mijlocitoare,
Și toată casa-i plină de-o larmă-asurzitoare!
Se teme slujitoarea de bici, și-oftează greu;
Femeia-și teme zestrea, eu-unul, capul meu!
Desculț, în pielea goală să fugi în goana mare,
Ferindu-ți punga, cinstea și biata ta spinare,
Nu-i o plăcere! Sînteți, cred, de părerea mea.
Nici Fabius nu poate dreptate să nu-mi dea.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
ut numquam inducant animum cantare rogati,
iniussi numquam desistant. Sardus habebat
ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
si peteret per amicitiam patris atque suam, non
quidquam proficeret; si collibuisset, ab ovo
usque ad mala citaret „io Bacche" modo summa
voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima.
Nil aequale homini fuit illi: saepe velut qui
currebat fugiens hostem, persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret; habebat saepe ducentos,
saepe decem servos; modo reges atque tetrarchas,
omnia magna loquens, modo „sit mihi mensa tripes et
concha salis puri et toga, quae defendere frigus
quamvis crassa queat". Deciens centena dedisses
huic parco, paucis contento: quinque diebus
nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
mane, diem totum stertebat; nil fuit umquam
sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: „Quid tu?

SATIRA A III-a

Așa sînt cîntăreții, fac nazuri de-i poftești,
Iar cînd nu-i bagi în seamă, nu poți să-i mai oprești!
Așa era și sardul Tigellius, pe care
Nici Cezar, cu tot dreptul de-a-i cere ascultare,
Oricît, prietenește, cu vorba-l ispitea,
Nu ajungea să-l facă să cînte, cînd nu vrea.
Dar, cînd avea el poftă și îi făcea plăcere,
Cînta de la papara de ouă pîn-la mere.
Pornea cu „Io Bachus!", cînd cu subțire glas,
Cînd gros ca tetracordul pe strunele de bas.
N-avea nici o măsură: se pomenea de-o dată
Fugind de parcă-n urmă-i venea o-ntreagă-armată;
Iar alteori, agale, pornea cu pasul rar,
Parcă-i ducea Iunonei ofrandele-n altar.
Acum cu două sute de sclavi, acum doar zece;
Cu regii și tetrarhii visa că se întrece,
Apoi, lăsînd mărirea: „Îmi e destul (zicea)
O masă-n trei picioare, o solniță pe ea,
Și-o togă, cît de veche, să mă feresc de ger."
Dar acest om de treabă și-atît de auster,
Un milion sesterții de-i dai ca să-i ajungă,
N-avea, după cinci zile, nici o lețcaie-n pungă.
Veghea din miez de noapte și pînă-a doua zi,
Iar cînd pornea să doarmă nu-l mai puteai trezi!
Un om mai nestatornic, în rele ca și-n bune,
Greu veți afla vreodată. „Dar tu cum ești?" (veți spune.)

nullane habes vitia?“ Immo alia et fortasse minora.
Maenius absentem Novium cum carperet, „Heus tu“,
quidam ait, „ignoras te, an ut ignotum dare nobis
verba putas?“ „Egomet mi ignosco“ Maenius inquit.
Stultus et improbus hic amor est dignusque notari.
Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
cur in amicorum vitiis tam cernis acutum
quam aut aquila aut serpens Epidaurius? At tibi contra
evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulo, minus aptus acutis
naribus horum hominum, rideri possit eo quod
rusticius tonso toga defluit et male laxus
in pede calceus haeret, at est bonus, ut melior vir
non alius quisquam, at tibi amicus, at ingenium ingens
inculto latet hoc sub corpore. Denique te ipsum
concute, numqua tibi vitiorum inseverit olim
natura aut etiam consuetudo mala: namque
neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc praevertamur, amatorem quod amicae
turpia decipiunt caecum vitia aut etiam ipsa haec
delectant, veluti Balbinum polypus Hagnae.
Vellem in amicitia sic erraremus et isti
errori nomen virtus posuisset honestum.
Ac pater ut gnati, sic nos debemus, amici
si quod sit vitium, non fastidire: strabonem
appellat paetum pater, et pullum, male parvus
si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus; hunc varum distortis cruribus, illum

Sau poate n-ai cusururi?“ — Ba am, chiar şi mai mici.
Cînd Maenius, vorbindu-l de rău între amici
Pe Novius, cu care nu se avea prea bine,
Un altul îi răspunse: „Priveşte-te pe tine!
Aşa cum te cunoaştem, nici tu nu eşti mai bun!
Sau crezi că n-ai păcate?“ „Pe-a-mele nu le spun!“
Această-ngăduinţă neroadă şi nedreaptă
Nu poate s-o primească o minte înţeleaptă.
Cusururile voastre, de care pătimiţi,
Voi le priviţi prin sită, cu ochii aburiţi,
Iar pe-ale altor semeni, cu ochii de balaur
Ai şarpelui ce-odată trăia în Epidaur;
Aşa cum ştiu şi alţii, nu mai puţin isteţi,
Să vadă foarte bine cîte păcate-aveţi.
Ţîfnos cum e din fire, se supără Cutare,
Cînd lumea rea îi spune cîte cusururi are
Ba că-i e toga strîmbă, de rîsul tuturor,
Ba că sandaua largă îi joacă în picior,
Că umblă ca ţăranii şi barba nu şi-o rade;
Şi totuşi nu-i sub soare un om mai cumsecade!
E bunul tău prieten, şi-n acest cap netuns,
Un neştiut tezaur de gînduri zace-ascuns.
Iar tu, bagă de seamă, ca firea nărăvită
Să nu-ţi strecoare-n suflet sămînţă otrăvită;
Să nu te năpădească păcatele lumeşti,
Cum creşte pălămida pe care n-o stîrpeşti.
Pe-ndrăgostitul nostru îl farmecă orbeşte
Sluţenia femeii pe care o iubeşte,
Aşa precum Balbinus, la fel de caraghios,
Credea despre polipul lui Hagna că-i frumos.
De ce, ca o dovadă de sinceră iubire,
N-avem pentru prieteni aceeaşi amăgire?
Închipuite daruri, minţind, să le găsim,
Şi-această înşelare, virtute s-o numim.
Să le privim greşeala cu ochii-ngăduinţii,
Aşa cum pe copilul iubit îl văd părinţii;
De-i chior, spun că se uită puţin încrucişat,
De-i schilav ca Sisyphos, pitic şi cocoşat,
Cu vorbe drăgălaşe îşi mîngîie odorul,
Şi-i spun: „Păpuşă mică“... De tîrîie piciorul

*balbutit scaurum pravis fultum male talis:
Parcius hic vivit: frugi dicatur. Ineptus
et iactantior hic paulo est: concinnus amicis
postulat ut videatur; at est truculentior atque
plus aequo liber: simplex fortisque habeatur;
caldior est: acres inter numeretur. Opinor,
haec res et iungit iunctos et servat amicos,
At nos virtutes ipsas invertimus atque
sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
nobiscum vivit, multum demissus homo: illi
tardo cognomen, pingui damus. Hic fugit omnes
insidias nullique malo latus obdit apertum,
cum genus hoc inter vitae versemur, ubi acris
invidia atque vigent ubi crimina: pro bene sano
ac non incauto fictum astutumque vocamus.
Simplicior quis et est, qualem me saepe libenter
obtulerim tibi, Maecenas, ut forte legentem
aut tacitum impellat quovis sermone: „Molestus,
communi sensu plane caret" inquimus. Eheu,
quam temere in nosmet legem sancimus iniquam.
Nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est
qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut aequum est,
cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
si modo plura mihi bona sunt, inclinet, amari
si volet: hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui ne tuberibus propriis offendat amicum,
postulat, ignoscet verrucis illius: aequum est
peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium irae,
cetera item nequeunt stultis haerentia, cur non
ponderibus modulisque suis ratio utitur, ac res
ut quaeque est, ita suppliciis delicta coercet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere iussus
semesos pisces tepidumque ligurrierit ius,
in cruce suffigat, Labeone insanior inter
sanos dicatur. Quanto hoc furiosius atque*

Sau strîmbele călcîie în mers abia-l mai țin,
Ei recunosc că pruncul „cam șchioapătă puțin".
Zgîrcitului să-i spuneți că-i om cu prevedere;
Cînd prostul se îngîmfă, ascultă-l cu plăcere,
Și laudă-l că-i sincer, cînd nu-i decît mojic,
De vrei să-i intri-n voie și să ți-l faci amic.
E cam aprins din fire? Noi ager să-l numim.
Astfel prietenia putem s-o dobîndim.
Dar noi, oricărui merit îi adăugim păcate,
Cum ungem oala-n care am pus pe foc bucate,
De-avem printre prieteni un om cinstit și drept,
Noi îi găsim cusurul că nu e prea deștept;
De-i mai domol, îi spunem că-i minte mărginită;
Iar dacă-n lumea noastră atît de înrăită
Se apără cum poate și nu se dă bătut,
Îl socotim, cum nu e, viclean și prefăcut.
Mi s-a-ntîmplat adesea, Mecena, stînd cu tine,
Să văd cum vine unul, flecar fără rușine,
Și-ți tulbură lectura cu vorbe de om prost:
„Aceasta e o faptă neghioabă, fără rost,
Și merită să fie cu-asprime judecată!"
Dar noi n-am săvîrșit-o nici unul niciodată?
Că fără de greșeală nu-i nimeni zămislit,
Iar cel cu mai puține, e cel mai prețuit.
Tu, scumpul meu prieten, în cumpănă mă pune
Cu toate ale mele părți rele și părți bune;
Iar dacă cele bune vor atîrna mai greu,
Am să te pun pe-același cîntar, la rîndul meu.
Cel care cere, fapta lui rea să i se ierte,
Pentru greșeli ușoare, pe altul să nu-l certe.
Iar dacă răzbunarea și relele porniri
Sînt patimi înnăscute stupidei omeniri,
De ce nu se găsește o minte înțeleaptă
Osînda s-o împartă cu o măsură dreaptă?
Să nu ajungă nimeni mai aspru judecat
Decît păcatul însuși, de care-i vinovat.
Pe sclavul care-ncearcă sub masă să îmbuce
Un rest de saramură, tu-l răstignești pe cruce?
L-ai depăși-n sminteală pe crudul Labeon!
Ce faci? Ai dat crezare, prostește, unui zvon

maius peccatum est: paulum deliquit amicus,
quod nisi concedas, habeare insuavis: acerbus
odisti et fugis ut Rusonem debitor aeris,
qui nisi, cum tristes misero venere kalendae,
mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
porrecto iugulo historias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus mensave catillum
Evandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem
aut positum ante mea quia pullum in parte catini
sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus
sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
prodiderit commissa fide sponsumve negarit?
Quis paria esse fere placuit peccata, laborant,
cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant
atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
unguibus et pugnis, dein fustibus atque ita porro
pugnabant armis, quae post fabricaverat usus,
donec verba, quibus voces sensusque notarent,
nominaque invenere; dehinc absistere bello,
oppida coeperunt munire et ponere leges,
ne quis fur esset neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus taeterrima belli
causa, sed ignotis perierunt mortibus illi,
quos venerem incertam rapientes more ferarum
viribus editior caedebat ut in grege taurus.
Iura inventa metu iniusti fateare necesse est,
tempora si fastosque velis evolvere mundi;
Nec natura potest iusto secernere iniquum,

Că te-a bîrfit odată un bun amic de-al tău,
Și-n loc să-i ierți greșeala, tu, om hain și rău,
Îl ocolești cu ură și-l prigonești amar,
Cum fuge la kalende de-un Ruso, cămătar,
Datornicul, în lipsă de bani și de dobîndă;
Ca rob smerit ascultă amara lui osîndă:
Un op pe care-l toarnă zaraful supărat.
A cam băut vecinul și patul și-a spurcat;
Mi-a sfărîmat în țăndări un vas de palisandru,
Păstrat la mine-n casă din vremea lui Evandru;
Și pentru că gămanul mănîncă precum bea,
Mi-a înhățat friptura de pui din fața mea!
Dar pentru-atîta lucru, un vas și o friptură,
Pe bunul meu prieten, eu să-l privesc cu ură?
Să nu-i mai port iubire? Atunci, ce-aș fi făcut,
De-mi jefuia avutul sau de m-ar fi vîndut?
Cei care spun că toate păcatele-s egale,
Certați sînt cu-adevărul și legile morale.
Pe toate să le judeci de-a valma, e nedrept,
Nu-i spre folosul lumii și nici nu-i înțelept.
Cînd, turmă-nvălmășită și necuvîntătoare,
Ieșiră primii oameni de sub pămînt la soare,
Se năpusteau cu pumnii pe-o mînă de semințe,
Și pentru-o vizuină se sfîșiau în dinți.
Veni în urmă-o vreme, cînd haitele vrăjmașe
Din fier își făuriră unelte ucigașe;
Dar omul, dînd simțirii și gîndului cuvînt,
Rîvnind să viețuiască în pace pe pămînt,
A-ntemeiat orașe, lovind cu legi severe
Hoția și păcatul femeii adultere.
N-a fost numai Elena, așa cum credem noi,
Femeia pentru care a fost purtat război;
Bărbați, al căror nume rămas-a în uitare,
Luptau pentru iubire, asemeni unor fiare;
Cum taurii se-nfruntă pentru aleasa lor,
Și cel care-i mai tare rămîne-nvingător.
Așa ne-nvață vremea și cronica cetății,
Că legile sînt puse de teama nedreptății.
Natura, care simte ce-i dulce sau amar,
Pentru dreptate n-are un cumpănit cîntar,

dividit ut bona diversis, fugienda petendis,
nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
qui teneros caules alieni fregerit horti
et qui nocturnus sacra divum legerit. Adsit
regula, peccatis quae poenas irroget aequas,
ne scutica dignum horribili sectere flagello.
Nam ut ferula caedas meritum maiora subire
verbera, non vereor, cum dicas esse pares res
furta latrociniis et magnis parva mineris
falce recisurum simili te, si tibi regnum
permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
et sutor bonus et solus formosus et est rex,
cur optas quod habes? „Non nosti, quid pater", inquit,
„Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi numquam
nec soleas fecit, sutor tamen est sapiens". Qui?
„Ut, quamvis tacet, Hermogenes cantor tamen atque
optimus est modulator; ut Alfenus vafer omni
abiecto instrumento artis clausaque taberna
sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
est opifex, solus sic rex." Vellunt tibi barbam
lascivi pueri, quos tu nisi fuste coerces,
urgeris turba circum te stante miserque
rumperis et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
rex ibis neque te quisquam stipator ineptum
praeter Crispinum sectabitur, et mihi dulces
ignoscent, si quid peccaro stultus, amici,
inque vicem illorum patiar delicta libenter
privatusque magis vivam te rege beatus.

Şi nu ştie s-aleagă ce-i rău de ce e bine,
Că una-i să calci varza unei grădini vecine
Şi alta e, din templu, să furi un vas zeiesc!
Acele legi sînt juste, care deosebesc
Păcatele cumplite, de greşuri uşurele.
Pe cel ce poţi să-l vindeci cu cîteva nuiele,
Nu-l osîndi să moară sub lovituri de bici.
Hoţia şi omorul la fel sînt? Aşa zici?
Aşa împarţi dreptatea? Şi o astfel de lege
Ai pune omenirii, dacă te-ar face rege?
Dar dacă înţeleptul e om avut, frumos,
E şi cizmar destoinic şi rege maiestuos,
Cînd ai aceste daruri, la ce le-ai mai rîvni?
„Cuvîntul lui Chrysippus se cade-a-l tălmăci:
Chiar dacă filozoful sandale n-a croit,
El e cizmar, şi poate să fie-aşa numit.
Îl ştii pe Hermogene? Întreabă-te cum face
De e atît de meşter în cîntec, deşi tace?
Alfenus cînd lăsase clei, aţă şi curea,
Dugheana şi-o-nchisese, dar tot cizmar era!
Aşa şi înţeleptul, pe toate le-nţelege,
La toate se pricepe, într-un cuvînt, e rege!"
Dar nu te trag ştrengarii de barbă? Şi n-ajungi
Da rîsul lor, cînd băţul nu-l ai ca să-i alungi?
Tu te apuci să latri, te-nfurii şi-ţi pierzi firea.
O, rege-atotputernic, aceasta ţi-e mărirea?
Acum cu nesăratul Crispinus eu te las,
Să-ţi scalzi domnia-n baie pentru un sfert de as!
Mie-mi rămîn amicii. De le-am greşit vreodată
Îi voi ruga să-mi ierte purtarea vinovată,
Şi-nţelegînd eu însumi de-asemeni a-i ierta,
Mai fericit trăi-voi decît măria-ta.

IV

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poetae
atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,
siquis erat dignus describi, quod malus ac fur,
quod moechus foret aut sicarius aut alioqui
famosus, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
mutatis tantum pedibus numerisque, facetus,
emunctae naris, durus componenre versus.
Nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,
ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.
Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles,
garrulus atque piger scribendi ferre laborem,
scribendi recte; nam ut multum, nil moror. Ecce
Crispinus minimo me provocat: „Accipe, si vis,
accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,
custodes; videamus, uter plus scribere possit.“
Di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
finxerunt animi, raro et perpauca loquentis;
at tu conclusas hircinis follibus auras
usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,

SATIRA A IV-a

Eupolis, Cratinus, Aristofan, poeții
Părinți ai comediei, zugrăvitori ai vieții,
Pe desfrînați, pe leneși, pe ucigași, pe hoți,
Îi arătau pe nume și-i biciuiau pe toți.
Luciliu de la dînșii a învățat să scrie,
Slujind aceeași artă, în altă prozodie.
Era plăcut și ager, dar cînd pornea un vers
Silabele greoaie se-mpiedicau în mers.
Crezînd că tot ce scrie e fără-asemănare,
Dicta-ntr-un ceas trei sute de versuri, din picioare!
Și totuși din puhoiul acesta-nvălmășit,
Puteai s-alegi grăunțe de aur strălucit.
Era fecund, și pagini, ce-i drept, n-a scris puține,
Dar nu destul de harnic, ca să le scrie bine.
Crispinus mă împunge cu degetul cel mic:
„Ia-ți tablele cu tine, iubitul meu amic;
Le iau pe ale mele, apoi, sub pază bună,
Să stăm un ceas de vreme, să scriem împreună,
Și să vedem, la urmă, din noi care putu
Să dea mai multe pagini de versuri, eu sau tu?“
— Dar bunii zei, pe mine nu m-au făcut isteț
Și nici nu sînt ca tine atît de vorbăreț.
Atîtea versuri ție ți se-nvîrtesc în cap,
Ca vînturile-nchise într-un burduf de țap,
Ce-ațîță focul vetrei și foalele-și înfoaie,
Pînă topește fierul și-ajunge să-l înmoaie.

ut mavis, imitare. Beatus Fannius ultro
delatis capsis et imagine, cum mea nemo
scripta legat vulgo recitare timentis ob hanc rem,
quod sunt quos genus hoc minime iuvat, utpote plures
culpari dignos. Quemvis media elige turba:
aut ob avaritiam aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum;
hunc capit argenti splendor; stupet Albius aere;
hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo
vespertina tepet regio; quin per mala praeceps
fertur uti pulvis collectus turbine, ne quid
summa deperdat metuens aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odere poetas.
„Faenum habet in cornu, longe fuge: dummodo risum
excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico
et quodcumque semel chartis illeverit, omnes
gestiet a furno redeuntes scire lacuque
et pueros et anus“. Agendum pauca accipe contra.
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poetis,
excerpam numero; neque enim concludere versum
dixeris esse satis, neque siqui scribat uti nos
sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
magna sonaturum, des nominis huius honorem.
Idcirco quidam, comoedia necne poema
esset, quaesivere, quod acer spiritus ac vis
nec verbis nec rebus inest, nisi quod pede certo
differt sermoni, sermo merus. „At pater ardens
saevit, quod meretrice nepos insanus amica
filius uxorem grandi cum dote recuset,

Ce fericit e Fannius! Cît s-a suit de sus!
La loc de cinste bustul și cărțile și-a dus.
Eu nu-s citit de nimeni, nu-i nimeni să m-admire,
Mă tem s-apar în public și să citesc satire;
E-un gen puțin simpatic, nu-i place nimănui
Să-și vadă cenzurate cusururile lui.
Alege din mulțime pe unul, la-ntîmplare,
E un zgîrcit! ori poate mai rele vicii are:
Cu una măritată în dragoste s-a dat,
Sau mintea lui și-o pierde cînd vede un băiat.
Un altul, vase scumpe de-argint curat pîndește;
(Pe Albius arama mai mult îl ispitește.)
Străbate negustorul cumplitul Ocean,
Ca firul de țărînă purtat de uragan,
Din țările în care se naște caldul soare
Și pîn-la țărmul unde, îmbrățișîndu-l, moare,
Trecînd peste primejdii, nesocotind dușmani,
Avutul să nu-și piardă și să adune bani!
Nu-i e plăcut, ca-n versuri poetul să-l înfrunte.
„Feriți-vă de fiara ce poartă fîn în frunte!
Pe nimenea nu cruță, se leagă de-un nimic
Lovind, cînd vrea să rîdă, pe cel mai bun amic.
A mîzgălit pe-o filă vreo cîteva silabe,
Și strînge-n drum copiii, aleargă după babe,
Să le citească versuri cînd vin de la izvor
Sau cară pîinea-n spate s-o ducă la cuptor."
Răspunsul meu acesta-i, în vorbe mai puține:
— Nu sînt poet! E-o cinste ce nu mi se cuvine.
Cînd mă încumet versuri să scriu precum vorbesc,
Nu-s vrednic pentr-atîta poet să mă numesc.
Pe meșterii de geniu, de zei însuflețiți,
Și-al căror glas răsună puternic, să-i cinstiți!
Nici comedia n-are acel înalt avînt,
Ce dă simțirii viață și gîndului cuvînt;
Chiar de păstrează ritmul curatei poezii,
Ea nu-i decît vorbirea de fiecare zi.
„Dar, zici, ce bine-arată, și cît de-adevărat,
Pe tatăl ce-și blestemă băiatul desfrînat,
Ce nu vrea să se-nsoare cu-o tînără bogată,
Își risipește-averea cu una desmățată,

ebrius et, magnum quod dedecus, ambulet ante
noctem cum facibus". Numquid Pomponius istis
audiret leviora, pater si viveret? Ergo
non satis est puris versum perscribere verbis
quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
quo personatus pacto pater. His, ego quae nunc,
olim quae scripsit Lucilius, eripias si
tempora certa modosque et, quod prius ordine verbum est,
posterius facias praeponens ultima primis,
non, ut si solvas „Postquam Discordia taetra
belli ferratos postes portasque refregit",
invenias etiam disiecti membra poetae.
Hactenus haec: alias iustum sit necne poema.
Nunc illud tantum quaeram, meritone tibi sit
suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
ambulat et Caprius, rauci male cumque libellis,
magnus uterque timor latronibus; at bene siquis
et vivat puris manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Caeli Birrique latronum,
non ego sim Capri neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
quis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigelli;
nec recito cuiquam nisi amicis idque coactus,
non ubivis coramve quibuslibet. In medio qui
scripta foro recitent, sunt multi, quique lavantes;
suave locus voci resonat conclusus. Inanes
hoc iuvat, haud illud quaerentes, num sine sensu,
tempore num faciant alieno. „Laedere gaudes",
inquit, „et hoc studio pravus facis." Unde petitum
hoc in me iacis? Est auctor quis denique eorum,
vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum
qui non defendit alio culpante, solutos

Și-abia se înserează, o ia pe străzi hai-hui,
Beat, c-un alai de torțe arzînd în urma lui."
N-ar auzi Pomponiu, nici el, mai dulci cuvinte,
De-ar mai trăi să-l vadă, bătrînul lui părinte.
Silabelor, cadența ori cum le-ai potrivi,
La fel ca-n comedie, un tată ar vorbi.
De-ați vrea, acestor versuri, de mine întocmite,
— Sau celor de Luciliu, mai bine-alcătuite —
Să le schimbați măsura și ritmul potrivit,
Iar pagina-ncepută veți pune-o la sfîrșit,
Cine-ar mai ști ce gînduri au încercat să-ngîne?
Dar iată versul care, chiar rupt, întreg rămîne:
„Cînd Vrajba rea spre templul lui Ianus s-a pornit,
„Și poarta-i ferecată în țăndări a zdrobit"...
Ajunge-atît. Voi face odată să se știe
Dacă puteți satirei să-i spuneți: poezie.
Acum pun întrebarea, ce vină poartă ea,
De are-n lume parte de-o faimă-atît de rea?
Cînd Caprius sau Sulcius, cu vocile lor grave,
Își strigă-n tot orașul învinuiri grozave,
Fug îngroziți pungașii să nu fie numiți.
Dar nu se înspăimîntă cei ce se știu cinstiți!
Cu Caelius și Birrus, doi hoți, tu semeni bine:
Eu însă nu sînt Sulcius, de ce te temi de mine?
De scrierile mele n-aveți a vă feri;
Nu-s puse pe tarabe și nici în librării,
Și nu mi le mînjește, pe rafturi înșirate,
Tigelliu-Hermogenul cu mîinile-asudate.
Citesc între prieteni, atunci cînd sînt poftit,
Dar niciodată-n lume, întîiului venit.
Sînt mulți care declamă în for sau chiar la baie:
(Că glasul lor răsună mai bine în odaie.)
Lipsiți de cuviință și oameni prost-crescuți,
Nici nu se mai întreabă de sînt sau nu plăcuți.
„Dar tu, aud pe unii spunînd, nu scrii satire
Decît ca să-ți astîmperi o josnică pornire."
— De ce atît de lesne învinuit să fiu?
M-acuză oare unul din cei care mă știu?
A, da! cel care-n lipsă pe-amici îi ponegrește
Nici nu le ține partea cînd altul îl bîrfește;

qui captat risus hominum famamque dicacis,
fingere qui non visa potest, commissa tacere
qui nequit: hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.
Saepe tribus lectis videas cenare quaternos,
e quibus unus amet quavis aspergere cunctos
praeter eum qui praebet aquam; post hunc quoque potus,
condita cum verax aperit praecordia Liber.
Hic tibi comis et urbanus liberque videtur
infesto nigris: ego si risi, quod ineptus
pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
lividus et mordax videor tibi? Mentio si quae
de Capitolini furtis iniecta Petilli
te coram fuerit, defendas, ut tuus est mos:
„Me Capitolinus convictore usus amicoque
a puero est causaque mea permulta rogatus
fecit et incolumis laetor quod vivit in urbe;
sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
fugerit:" hic nigrae sucus lolliginis, haec est
aerugo mera; quod vitium procul afore chartis
atque animo prius, ut siquid promittere de me
possum aliud vere, promitto. Liberius si
dixero quid, si forte iocosius, hoc mihi iuris
cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me
ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
Cum me hortaretur, parce frugaliter atque
viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset:
„Nonne vides, Albi ut male vivat filius utque
Baius inops? Magnum documentum, ne patriam rem
perdere quis velit." A turpi meretricis amore

Cel care, vrînd să pară dibaci povestitor
Cu fleacuri îi amuză pe cei ce rîd ușor,
Mărturisește lucruri de care habar n-are
Și de-i șoptește o taină o strigă-n gura mare,
Pe-acesta cu dreptate poți să-l numești om rău;
Ferește-te, romane, de el în drumul tău!
Cînd doisprezece oaspeți stau tolăniți pe paturi,
În șir de cîte patru la masa cu trei laturi,
E unul care-n glumă, crezîndu-se cu haz,
O ploaie de batjocuri le-aruncă în obraz;
Dintre convivi nici unul neîmproșcat nu scapă,
Decît stăpînul casei, cel care îi adapă.
Iar cînd cu băutura glumețul s-a-ntrecut,
Stropește și pe gazdă, căci Bachus e limbut!
Voi socotiți de spirit aceste proaste glume,
Și eu sînt rău, fiindcă spun răilor pe nume,
Rîzînd de toți fudulii ce-n piele nu-și încap:
„E parfumat Gargonius! Rufillus pute-a țap!"
Iar ție de ți-aș spune, fără venin și ură,
Despre Capitolinus Petillius că fură,
Tu ai sări să-l aperi, zicînd: „Nu te pripí!
E bunul meu prieten, de cînd eram copii.
M-a ajutat în viață adesea; cu plăcere,
Mă bucur că e teafăr și a făcut avere...
E de mirare, totuși, că n-a fost osîndit"
— Ca sepia, în juru-i, venin a răspîndit.
Eu fac făgăduiala și jur că o voi ține,
Otrava ei spurcată să nu se-ncuibe-n mine,
Rugina să nu-mi roadă cu mușcătura-i rea,
Nici paginile mele și nici inima mea.
Iar dacă sînt prea slobod la gură, cîteodată,
Vă rog să-mi fie-această petrecere iertată.
Preabunul meu părinte așa m-a învățat,
Ca judecînd păcatul, să nu cad în păcat,
Și vrînd să mă ferească de lux și desfrînare,
Îmi da aceste pilde, să-mi fie spre-ndrumare:
„Vezi, Baius și băiatul lui Albius, amîndoi,
Mai rău ca cerșetorii trăiesc, flămînzi și goi;
Să iei aminte bine, la fel au să sfîrșească
Toți cîți nu știu să crute averea părintească".

cum deterreret: „Scetani dissimilis sis."
Ne sequerer moechas, concessa cum venere uti
possem: „Deprensi non bella est fama Treboni"
aiebat. „Sapiens, vitatu quidque petitu
sit melius, causas reddet tibi; mi satis est, si
traditum ab antiquis morem servare tuamque,
dum custodis eges, vitam famamque tueri
incolumem possum; simul ac duraverit aetas
membra animumque tuum, nabis sine cortice." Sic me
formabat puerum dictis, et sive iubebat,
ut facerem quid: „Habes auctorem, quo facias hoc" —
unum ex iudicibus selectis obiciebat;
sive vetabat: „An, hoc inhonestum et inutile factu
necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
hic atque ille?" Avidos vicimun funus ut aegros
exanimat mortisque metu sibi parcere cogit,
sic teneros animos aliena opprobria saepe
absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et quis
ignoscas vitiis teneor. Fortassis et istinc
largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,
consilium proprium; neque enim, cum lectulus aut me
porticus excepit, desum mihi. „Rectius hoc est;
hoc faciens vivam melius. Sic dulcis amicis
occurram. Hoc quidam non belle: num quid ego illi
imprudens olim faciam simile?" Haec ego mecum
compressis agito labris; ubi quid datur oti,
illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
ex vitiis unum, cui si concedere nolis,

Cînd se temea de-o tîrfă să nu fiu ispitit,
Zicea: — „Vrei cu Scetanius să fii asemuit?
Soției legiuite fii credincios, nu cere
Plăcerile iubirii femeii adultere:
Un nume rău cum are Treboniu, nu-ți doresc:
L-a prins în fapt bărbatul, și toți îl ocolesc!
Te-nvață filozoful cu minte înțeleaptă
Ce drumuri sînt greșite și care-i calea dreaptă.
Eu vreau cu mulțumire și-n cinste să trăiești,
Și datina străbună cu grijă să păzești.
Îmi dau toată silința să te feresc de rele,
Atît cît ai nevoie de sfaturile mele,
Iar cînd, la trup și minte vei fi întreg, să poți
Pe valurile vieții fără colac să-noți."
Cu astfel de cuvinte mă îndruma spre bine,
Iar cînd voia, o faptă s-o fac cum se cuvine,
Așa cum cere legea, chema în ajutor
Să-i întărească spusa un bun judecător.
Apoi, de la greșeală dorind să mă abată,
Spunea: „Vezi, X și Ygrec așa făceau; și iată
Ce vorbe rele umblă pe socoteala lor".
Așa precum bolnavul de bunuri poftitor,
Începe să se cruțe, cuprins de spaima morții,
Cînd un alai funebru îi trece-n fața porții,
Un suflet încă fraged tresare îngrozit
Văzînd cum e păcatul de aspru osîndit.
Eu, ca să-i pierd pe alții, n-am săvîrșit păcate,
Ci doar greșeli mărunte, ce pot a-mi fi iertate,
Și cu silință, poate, în anii care vin,
Mustrat prietenește, greși-voi mai puțin.
De cîte ori, acasă, odihna mă așteaptă,
Stau și mă judec singur cu o măsură dreaptă.
Astfel, cu mine însumi de-ajung să mă împac,
Și bunilor prieteni am să le fiu pe plac.
Cînd văd pe-atîția alții cît de urît se poartă,
Nu fac ca ei, de teamă să n-am aceeași soartă.
Rostesc tăcut în mine tot ce-am văzut și știu,
Iar gîndurile mele, cînd am răgaz, le scriu.
Voi să-mi iertați această ușoară slăbiciune.
Eu nu sînt unul singur, sîntem o legiune!

multa poetarum veniet manus, auxilio quae sit mihi; nam multo plures sumus, ac veluti te Iudaei cogemus in hanc concedere turbam.

Chema-voi toți poeții să-mi vină-n ajutor;
— Voi nu știți cît de multe sînt rîndurile lor —
Și ei vă vor constrînge, cu armele ideii,
Să fiți cu noi alături, așa cum fac evreii.

V

Egressum magna me excepit Aricia Roma
hospitio modico, rhetor comes Heliodorus,
Graecorum longe doctissimus: inde Forum Appi
differtum nautis cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
indico bellum cenantes haud animo aequo
exspectans comites. Iam nox inducere terris
umbras et caelo diffundere signa parabat;
tum pueri nautis, pueris convicia nautae
ingerere: „Huc appelle"; „Trecentos inseris"; „Ohe
iam satis est". Dum aes exigitur, dum mula ligatur,
tota abit hora. Mali culices ranaeque palustres
avertunt somnos. Absentem ut cantat amicam
multa prolutus vappa nauta atque viator
certatim, tandem fessus dormire viator
incipit, ac missae pastum retinacula mulae
nauta piger saxo religat stertitque supinus.

SATIRA A V-a

Plecînd din marea Romă în lungă drumeţie,
M-a găzduit o noapte modesta Aricie;
Mă însoţea un retor, cu mine călător,
Cel mai savant din grecii de-aici: Heliodor.
Apoi spre Forul-Appius ne îndreptarăm paşii;
Aici ne-ntîmpinară crîşmarii şi luntraşii.
De osteneală multă voind a ne păzi,
Lungisem două zile o cale de o zi:
Cînd mergi domol, îţi pare uşoară şi mai scurtă!
Dar apa rea-mi făcuse o răzmeriţă-n burtă,
Şi-aşa, de unul-singur, priveam cu ciudă, cum
Se ospătau cu poftă tovarăşii de drum.
Ne-nvăluise noaptea cu umbrele ei grele,
Şi-şi aprinsese cerul risipa lui de stele.
Porniră sclavii cearta cu gureşii luntraşi:
„Trage la mal!“ „Trei sute în barcă încărcaşi?“
Iar pînă cînd plătirăm, catîrca pîn-să plece
Cu hamurile-n spate, un ceas de vreme trece.
Orăcăiră broaşte, ţînţari ne-au bîzîit,
Şi somnul, toată noaptea, de noi nu s-a lipit!
Luntraşul, beat de multă poşircă ce-şi turnase
Şi călătorul, care iubita şi-o cîntase,
Au ostenit cu timpul şi-odihnei s-au lăsat.
Cîrmaciul, de o piatră odgonul l-a legat,
Şi-a slobozit catîrca să pască liniştit.
Apoi, trîntit pe spate, el sforăie cumplit.

Iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem
sentimus, donec cerebrosus prosilit unus
ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
Ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
Milia tum pransi tria repimus atque subimus
impositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Maecenas optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
legati, aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
illinere. Interea Maecenas advenit atque
Cocceius Capitoque simul Fonteius, ad unguem
factus homo, Antoni non ut magis alter amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
linquimus, insani ridentes praemia scribae,
praetextam et latum clavum prunaeque vatillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus
Murena praebente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima namque
Plotius et Varius Sinuessae Vergiliusque
occurrunt, animae quales neque candidiores
terra tulit neque quis me sit devinctior alter.
O qui complexus et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae uillula tectum
praebuit et parochi quae debent ligna salemque.
Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.

În zori, ne pomenirăm că barca stă pe loc!
Din noi, unul mai sprinten sări ca ars de foc,
Şi puse iar pe fugă catîrca priponită,
Croind-o pe spinare cu-o creangă de răchită.
Sub ploaia de nuiele, luntraşul se trezi,
Şi, ajungînd la ceasul al patrulea din zi,
Ne-am îmbăiat, Feronia, în apa ta curată.
A mai trecut cu prînzul o vreme măsurată,
Apoi, după trei mile ce-am străbătut pe jos,
Luînd în piept urcuşul pe-un drum anevoios,
Pe stîncile înalte vecine cu azurul,
În albă strălucire ni s-a ivit Anxurul.
Mecena şi Cocceius, cei doi vestiţi bărbaţi,
Soli pricepuţi să-mpace prietenii certaţi,
Veneau trimişi din Roma cu treburi însemnate.
Eu trebuia să-mi vindec pleoapele umflate,
Să stau cu ochii-n lacrimi şi cu colir să-i ung!
Mecena şi Cocceius din urmă mă ajung,
Şi văd, venind alături cu el pe încă unul:
Un om ales, Fonteius, Capito, foarte bunul
Amic al lui Antoniu, din toţi cel mai iubit.
De Luscus Aufidius, rîzînd, ne-am despărţit.
E pretorul din Fundi, fudul nevoie-mare,
În toga lui pretextă plesnind de îngîmfare,
Cu panglicele-i late şi cu cărbuni în vas.
La Mamurra făcurăm un prea-plăcut popas;
Ne-a găzduit Murena, ne-a ospătat Capito.
Nicicînd lumina zilei mai vesel n-am privit-o
Ca-n ziua următoare, cînd zorile mi-au dat,
Sosind în Sinuessa, un dar neaşteptat:
Pe Plotius, pe Variu şi pe Virgil, tustrei
Prieteni, cum nu-s alţii să-mi fie scumpi ca ei;
Căci inimi mai frumoase pămîntul n-a născut.
Cu cîtă bucurie din nou ne-am revăzut!
La podul din Campania, o casă ţărănească
S-a îmbiat în gazdă pe toţi să ne primească,
Şi după cum e uzul, parochii s-au grăbit
Să ne aducă sarea şi lemnul cuvenit.
N-am mers prea mult de-a lungul acelui drum de ţară,
Şi-n Capua, catîrii samaru-şi deşertară.

Lusum it Maecenas, dormitum ego Vergilliusque;
namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
quae super est Caudi cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messique Cicirri,
Musa, velim memores, et quo patre natus uterque
contulerit lites. Messi clarum genus Osci;
Sarmenti domina exstat; ab his maioribus orti
ad pugnam venere. Prior Sarmentus: „Equi te
esse feri similem dico". Ridemus, et ipse
Messius: „Accipio", caput et movet. „O tua cornu
ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
sic mutilus minitaris?" At illi foeda cicatrix
saetosam laevi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat;
nil illi larva aut tragicis opus esse coturnis.
Multa Cicirrus ad haec. Donasset iamne catenam
ex voto Laribus, quaerebat; scriba quod esset,
nilo deterius dominae ius esse; rogabat
denique cur umquam fugisset, cui satis una
farris libra foret, gracili sic tamque pusillo.
Prorsus iucunde cenam producimus illam.
Tendimus hinc recta Beneventum, ubi sedulus hospes
paene macros arsit dum turdos uersat in igni;
nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano summum properabat lambere tectum.

Poftit să joace mingea Mecena ne-a lăsat;
Eu cu Virgil, cum sîntem mai gingași, ne-am culcat;
Căci nu-s destul de ageri să bată mingea-n voie,
Cei ce-au vederea slabă sau mistuie-anevoie.
Cu hanul din Caudium, Cocceius e vecin;
În casa-i de la țară ne-am desfătat din plin.
O, muză, mă ajută să-mi pot aduce-aminte!
Să spun povestea-ntreagă în cîteva cuvinte;
Cum a venit Sarmentus, ghidușul măscărici,
Cu Messius Cicirrus să lupte: doi voinici;
Din ce părinți și unul și celălalt ieșiră,
Cum s-au luat la harță și-n ce fel se sfădiră.
Din vechiul neam de Oscii e Messius vlăstar;
Stăpîna lui Sarmentus trăiește. Așadar,
În felul lui cinstindu-și strămoșii fiecare,
S-au înfruntat cu-aceeași aprinsă-nverșunare.
„C-un cal sălbatic semeni!" Sarmentus i-a strigat.
Am rîs. A rîs și Messius, zicînd: „Adevărat!"
„Priviți, cît de năvalnic se-aruncă să mă-nfrunte,
Și n-are, retezatul, decît un corn în frunte!"
(Crestat de-o rană-adîncă, obrazul lui păros
Pe toată partea stîngă purta un semn hidos.)
L-a usturat Sarmentus cu gluma și cu hazul:
Că boala din Campania i-ar fi mîncat obrazul,
Și c-ar putea să joace ca un Ciclop păstor
Fără coturni pe scenă sau mască de actor.
Cicirrus, cu dobîndă, ocările-ntorcîndu-i,
Voind de el să rîdă, l-a întrebat la rîndu-i,
De s-a ținut de vorbă așa cum s-a jurat,
Și lanțurile sale la Lari le-a închinat?
Chiar scrib fiind, stăpîna putere-avea deplină.
Apoi, de ce să fugă asemenea jivină,
Pe care poți s-o saturi cu-o mînă de făină?
Ospățul pînă noaptea tîrziu s-a prelungit
Și voia lui cea bună pe toți ne-a-nveselit.
La Beneventum, gazda pusese-n grabă mare
Să-și rumenească sturzii, cam firavi, în frigare;
Dar cum era zănatic și jarul prea încins,
A ars bucătăria, iar focul s-a întins.
Vulcan își prelinsese văpaia pînă-n grindă

Convivas avidos cenam servosque timentes
tum rapere atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
ostentare mihi, quos torret Atabulus et quos
numquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
villa recepisset lacrimoso non sino fumo,
udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
ad mediam noctem exspecto; somnus tamen aufert
intentum veneri; tum immundo somnia visu
nocturnam vestem maculant ventremque supinum.
Quattuor hinc rapimur viginti et milia raedis,
mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
signis perfacile est; venit vilissima rerum
hic aqua, sed panis longe pulcherrimus, ultra
callidus ut soleat umeris portare viator.
Nam Canusi lapidosus, aquae non ditior urna
qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
carpentes iter et factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior, via peior ad usque
Bari moenia piscosi. Dein Gnatia Lymphis
iratis exstructa dedit risusque iocosque,
dum flamma sine tura liquescere limine sacro
persuadere cupit. Credat Iudaeus Apella,
non ego; namque deos didici securum agere aevum,
nec si quid miri faciat natura, deos id
tristes ex alto caeli demittere tecto.
Brundisimum longae finis chartaeque viaequest.

Amenințînd întreaga zidire s-o cuprindă.
Fugeau să stingă focul toți sclavii-nspăimîntați,
Și oaspeții din casă, uitînd că-s nemîncați.
Coline cunoscute urmau de-aici-nainte:
Apulia muntoasă, Atabulus fierbinte,
Și pînă sus pe culme în drum am fi rămas,
De nu făceam o noapte în Trivicum popas.
Dar pînă ne-ncălzirăm la vatra țărănească,
Un foc de vreascuri ude era să ne orbească.
Iar eu am stat o noapte s-aștept ca un smintit
O fată mincinoasă — și care n-a venit.
Apoi, în zorii zilei, dorințele-mi aprinse
S-au potolit și somnul în brațe mă cuprinse...
Urmînd călătoria am întîlnit din mers
Un mic oraș, pe care nu pot să-l spun în vers;
Mi-e mai ușor alt lucru să-mi amintesc, și-anume
Că-aici se vinde apa, ca nicăieri în lume.
Dar pîinea-i o minune și nu e călător
Să nu se-ntoarcă-acasă cu un întreg cuptor!
Cetate-ntemeiată de bravul Diomede,
Nici în Canusium apă mai multă nu se vede,
În schimb e-o pîine tare, cu miezul împietrit.
De Varius, în lacrimi aici ne-am despărțit.
Apoi cu greu sosirăm la Rubi pe-nnoptate,
Sub ropote de ploaie, pe șleauri desfundate.
A doua zi, pe-o vreme mai bună, oarecum,
Luptîndu-ne cu glodul pe-același jalnic drum,
La Barium ajuns-am, un țărm bogat în pește.
La Gnatia, pe urmă, oraș ce se zvonește
Că Nimfele vrăjmașe l-ar fi întemeiat.
Am rîs cînd un localnic de-aici ne-a-ncredințat
Că din milostivirea puterilor divine
În templul lor tămîia se-aprinde de la sine!
Un Apella, evreul, să creadă dacă vrea
Asemenea poveste. După știința mea,
Nu-și prea bat capul zeii cu viața pămîntească,
Și dacă vreo minune ar fi să se ivească,
Din lumea lor cerească, nepăsători cum sînt,
Nicicînd n-or să coboare aievea pe pămînt.
Brundusium! popasul din urmă ne primește;
Povestea mea, cu drumul, deodată, se sfîrșește.

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos
incoluit fines, nemo generosior est te,
nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
olim qui magnis legionibus imperitarent,
ut plerique solent, naso suspendis adunco
ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali sit quisque parente
natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi vere
ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
multos saepe viros nullis maioribus ortos
et vixisse probos amplis et honoribus auctos;
contra Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
non umquam pretio pluris licuisse, notante
iudice, quo nosti, populo, qui stultus honores
saepe dat indignis et famae servit ineptus,
qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
nos facere a vulgo longe longeque remotos?
Namque esto, populus Laevino mallet honorem
quam Decio mandare novo censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus;

SATIRA A VI-a

Deși, din lydienii Etruriei vecine,
Nici unul nu-i, Mecena, mai nobil decît tine,
Deși ai mamei tale și-ai tatălui străbuni
Au comandat în luptă puternice legiuni,
Tu nu privești în silă, ca alții, bunăoară,
Pe cei ce, ca și mine, dintr-un libert coboară;
Ci spui că e tot una din ce neam ai ieșit,
Cînd viața ți-e curată și ești un om cinstit.
Demult, pe cînd romanii trăiau în vechea lege
Și Tullius plebeul nu se făcuse rege,
Mulți oameni fără nume, mlădițe din popor,
La loc de frunte-ajuns-au prin vrednicia lor.
Laevinus din Valeriu se trage, pare-mi-se,
Cel care pe Trufașul Tarquiniu-l izgonise,
Dar pe Laevinus nimeni nu dă un as măcar;
Mai mult nu-l prețuiește nici vulgul cel ignar,
Ce-adeseori ridică în slavă pe nevrednici
Și după chip și nume cinstește pe puternici.
Dar noi, care de-această-nșelare ne ferim,
Cum judecăm pe oameni și cum îi cîntărim?
Să spunem adevărul: de-ar fi chemat s-aleagă
Poporul, lui Laevinus i-ar da puterea-ntreagă,
Și nu lui Decius, omul cel nou și ne-nsemnat;
Iar Appius, ca cenzor, m-ar scoate din Senat
Dacă-ar afla că nu sînt născut, cum se cuvine,
Dintr-un părinte liber; și-ar face foarte bine,

vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos Gloria curru
non minus ignotos generosis. Quo tibi, Tilli,
sumere depositum clavum fierique tribuno?
Invidia adcrevit, privato quae minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
pellibus et latum demisit pectore clavum,
audit continuo „Quis homo est hic? quo patre natus?"
Ut siqui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
et cupiat formosus, eat quacumque, puellis
iniciat curam quaerendi singula, quali
sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
sic qui promittit, cives, urbem sibi curae,
imperium fore et Italiam, delubra deorum,
quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
omnes mortales curare et quaerere cogit.
„Tune, Syri, Damae aut Dionysi filius, audes
deicere de saxo cives aut tradere Cadmo?"
„At Novius collega gradu post me sedet uno;
namque est ille, pater quod erat meus." „Hoc tibi Paulus
et Messalla videris? At hic, si plostra ducenta
concurrantque foro tria funera magna, sonabit,
cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos".
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
quem rodunt omnes libertino patre natum,
nunc, quia sim tibi, Maecenas, convictor, at olim,
quod mihi pareret legio Romana tribuno.

Că mi-am ieșit din piele, și m-am obrăznicit.
Dar Gloria înhamă la caru-i strălucit,
Încătușați în lanțuri, tîrîndu-i laolaltă,
Pe cei lipsiți de nume cu cei din lumea-naltă.
Necugetate Tilliu, să-mi spui la ce ți-e bun
Să-ncingi iar laticlava și să te faci tribun?
De ce-ai ținut asupră-ți să iști atîta pizmă?
Cînd un nebun ajunge să-ncalțe neagra cizmă
Și panglicile late le pune peste piept,
Încep toți să se-ntrebe în juru-i: „Cu ce drept?
De unde vine? Cine-i? Pe cine moștenește?"
Cînd un nerod de boala lui Barrus pătimește
Și crede că nu-i altul pe lume mai frumos,
Ori unde se ivește, fudul și arătos,
Fecioarele se-adună în cîrd și, curioase,
Privesc la ei să vadă ce părți are frumoase,
Tot trupul i-l admiră cu ochi cercetători:
Piciorul, părul, mîna și dinții zîmbitori,
Tot astfel tu, cel care făcuși făgăduința
Să ții sub pază Roma, pe cetățeni, credința,
Italia, imperiul și templele zeiești,
Nevrînd, îi faci pe oameni să-ntrebe: al cui ești?
Ce tată ți-a dat nume și care ți-a fost mama?
Tu, cel născut din Syrus, din Dionys sau Dama,
Cutezi din vîrful stîncei pe cetățeni s-arunci?
Sau îi trimiți lui Cadmus, cu strașnice porunci?
„Stă Novius la teatru c-un rînd mai sus ca mine
(Așa cum sta și tata) pe locul ce-i revine."
„Iar dacă la spectacol în urma ta îl vezi,
Te socotești Messala? Un Paulus te crezi?
Dar de s-ar umple forul cu trei sute de care,
De-ar trece trei alaiuri cu goarne funerare,
Le-ar amuți pe toate cu glasul lui sonor.
E-un dar cu care poate să fie-ncîntător!"
Dar că mă-ntorc la mine. Născut sînt, cum se știe,
Dintr-un libert; și-această umilă obîrșie
Nici pînă astăzi lumea nu poate-a mi-o ierta,
Văzîndu-mă, Mecena, primit la masa ta;
Așa cum altădată mă pizmuiră unii,
Cînd ca tribun pornisem în fruntea legiunii.

Dissimile hoc illi est, quia non, ut forsit honorem
iure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum,
praesertim cautum dignos adsumere prava
ambitione procul. Felicem dicere non hoc
me possim, casu quod te sortitus amicum:
nulla etenim mihi te fors obtulit; optimus olim
Vergilius, post hunc, Varius dixere, quid essem.
Ut veni coram, singultim pauca locutus
(infans namque pudor prohibebat plura profari)
non ego me claro natum patre, non ego circum
me Satureiano vectari rura caballo,
sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
pauca; abeo, et revocas nono post mense iubesque
esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
quod placui, tibi, qui turpi, secernis honestum,
non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
mendosa est natura, alioqui recta, velut si
egregio inspersos reprehendas corpore naevos,
si neque avaritiam neque sordes nec mala lustra
obiciet vere quisquam mihi, purns et insons,
ut me collaudem, si et vivo carus amicis:
causa fuit pater his, qui macro pauper agello
noluit in Flavi ludum me mittere, magni
quo pueri magnis e centurionibus orti,
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto,
ibant octonos referentes Idibus aeris
sed puerum est ausus Romam portere docendum
artes, quas doceat quivis eques atque senator
semet prognatos. Vestem servosque sequentes

Dar dacă-atunci fusesem pe drept invidiat
Că mi se dase, poate, un rang nemeritat,
De ce mi se arată aceeași dușmănie,
Acuma, cînd mă bucur de-a ta prietenie?
Știu toți cu cîtă grijă alegi pe-amicii tăi,
Și nu primești alături de tine pe cei răi.
Eu însumi nu pot spune că inima ta mare
Mi-a dăruit-o numai o simplă întîmplare.
Virgil, cîndva, în treacăt, de mine ți-a vorbit,
Și Varius, în urmă, din nou ți-a amintit.
Cînd pentru-ntîia oară cei doi m-au dus la tine,
Cuvinte, cu sfială, am îngînat puține.
Dar n-am zis că sînt viță de vechi patrician,
Nici că-mi străbat moșia pe-un cal satureian,
Ci numai adevărul. Tu, din obișnuință,
Mi-ai spus cîteva vorbe, cu buna-ta-voință,
Apoi plecai; și iată că după nouă luni
Tu m-ai chemat în rîndul amicilor tăi buni.
E cinstea cea mai mare ce mie mi-a fost dată,
Să-mi prețuiești silința, tu, care niciodată
Pe ticăloși pe-o treaptă cu cei onești nu-i pui,
Și vezi în om nu neamul, ci vrednicia lui.
Nu spun că n-am din fire și unele păcate,
Dar gîndurile mele-s cinstite și curate.
(Sînt pete, cîteodată, și pe un trup frumos.)
Ar fi nedrept să spuneți că sînt un ticălos;
Nu-s lacom de avere, zgîrcit sau plin de vicii,
Trăiesc cinstit și-mi place să mă iubească-amicii,
Iar pentru-aceste daruri și bucuria lor,
Preabunului meu tată cu toate-i sînt dator.
Stăpîn al unui petic sărac, lipsit de stare,
Nu m-a trimis la școala lui Flaviu, în care
Bogații fii de mîndri centurioni se strîng,
Purtîndu-și fiecare pe umărul lui stîng
Tăblițele și punga, ce tînăru-și deschide
Pe dascăl să-l plătească la fiecare Ide.
Ci tata, fără teamă, la Roma m-a adus,
Dorind cu dinadinsul ca fiul lui supus
Să-și însușească-acele cunoașteri despre viață,
Pe care toți copiii de cavaleri le-nvață.

in magno ut populo siqui vidisset, avita
ex re praeberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
circum doctores aderat. Quid multa? pudicum,
qui primus virtutis honos, servavit ab omni
non solum facto, verum opprobrio quoque turpi.
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
mercedes sequerer; neque ego essem questus; at hoc nunc
laus illi debetur et a me gratia maior.
Nil me paeniteat sanum patris huius, eoque
non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
sic me defendam. Longe mea discrepat istis
et vox et ratio. Nam si natura iuberet
a certis annis aevum remeare peractum
atque alios legere, ad fastum quoscumque parentes
optaret sibi quisque: meis contentus honestos
fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
iudicio vulgi, sanus fortasse tuo, quod
nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
Nam mihi continuo maior quaerenda foret res
atque salutandi plures, ducendus et unus
et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
exirem, plures calones atque caballi
pascendi, ducenda petorrita. Nunc mihi curto
ire licet mulo vel si libet usque Tarentum,
mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos.
Obiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tilli,
cum Tiburte via praetorem quinque sequuntur

Cîți mă vedeau pe stradă, de-un șir de sclavi urmat,
Ar fi putut să creadă că-s fiu de om bogat.
Mă priveghea în toate cu aspra lui protecție,
Era cu mine-alături la fiecare lecție
Și m-a păstrat vieții curat, neprihănit.
Căci cea dintîi virtute e a trăi cinstit.
Nu numai, mișelește, să nu cazi în greșeală,
Dar nici să nu te-atingă măcar o bănuială!
Nu s-a temut c-ar face din mine-un portărel,
Sau crainic, cum fusese pe vremea lui și el;
Nu-mi pregătea în viață o-mbelșugată soartă,
Dar gîndul meu aceeași recunoștință-i poartă,
Și cît un om cu mintea întreagă am să fiu,
Mă voi mîndri că tată mi-a fost și i-am fost fiu.
Nemulțumiți sînt unii, și parcă-și cer iertare,
Că n-au avut norocul să poarte-un nume mare.
O, cît e de departe de-a lor, gîndirea mea!
De-am ști să-ntoarcem vremea-napoi, și de-am putea
Părinții să ne-alegem, schimbîndu-i după vrere,
Eu n-aș dori pe alții, nici soartei nu i-aș cere
Străbuni plini de onoruri, iluștri magistrați,
Pe scaune curule de fascii-nconjurați.
Vor spune toți nerozii că sînt nebun. Se poate!
Dar tu, care le judeci atît de drept pe toate,
Vei înțelege bine, că pentru traiul meu
O cinste-atît de mare ar apăsa prea greu.
Ar fi să-mi dau silința să strîng bănet grămadă,
Cu fel de fel de oameni să mă salut pe stradă,
Să iau la drum cu mine un cîrd de-nsoțitori,
Să țiu grăjdari în curte, argați și slujitori.
O herghelie-ntreagă de cai și-un șir de care!
Eu, pe-un catîr de-o șchioapă călătoresc călare,
Și, cînd mi se abate, o iau domol din loc.
Nu prea ajunge teafăr sărmanul dobitoc,
Cu lada grea-n spinare și cu călcîie-n burtă;
Dar eu, pîn-la Tarentum, găsesc plimbarea scurtă!
Hei, Tillius, ești pretor, ești nobil și de soi,
Dar toți spun despre tine că ești cam zgripțuroi,
Cînd pe calea Tibură ieși seara la plimbare,
Urmat de cinci sclavi tineri, ce-ți poartă în spinare

te pueri, lasanum portantes oenophorumque.
Hoc ego commodius quam tu, praeclare senator,
milibus atque aliis vivo. Quacumque libido est,
incedo solus, percontor quanti holus ac far,
fallacem circum vespertinumque pererro
saepe forum, adsisto divinis. Inde domum me
ad porri et ciceris refero laganique catinum;
cena ministratur pueris tribus, et lapis albus
pocula cum cyatho duo sustinet, astat echinus
vilis, cum patera gutus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam iaceo; post hanc vagor aut ego, lecto
aut scripto, quod me tacitum iuvet, unguor olivo,
non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
ventre diem durare, domesticus otior. Haec est
vita solutorum misera ambitione gravique.
His me consolor victurum suavius, ac si
quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

Ulcica ta de noapte și-o amforă cu vin.
Eu, cel sărac, de faima aceasta sînt străin,
Și rămînînd om liber, neispitit de glorii,
Mai fericit trăi-voi decît toți senatorii!
Mă plimb pe unde-mi place, de nimeni n-am habar,
Cutreier tot orașul pe jos, ca un hoinar,
Mai zăbovesc prin piață, în treacăt să pot prinde,
Cît costă zarzavatul și grîul cum se vinde.
Trec pe la Circul unde pungașii se-ntîlnesc,
În For, cînd vine seara, o clipă mă opresc
S-ascult prezicătorii, apoi o iau spre casă.
Aici trei sclavi m-așteaptă și îmi aștern pe masă
Un blid cu praz, năutul răsfiert și un colac;
Pe piatra albă, cupe de băutor sărac,
Paterul și cyata, ariciul, două cane,
Un șip cu gît subțire și talere campane.
Dar cînd adorm n-am grijă, că mîine-n zori de zi
Va trebui, cu noaptea în cap, cînd m-oi trezi,
Pe Marsyas, silenul, să-l văd cum se-oțărește,
Cînd Novius cel tînăr în față i se-oprește.
Mă scol la ora-a patra, mă plimb, citesc, petrec
Scriind de unul-singur, cu untdelemn mă frec.
(Dar nu cu cel pe care din lampă Natta-l fură).
Mă răcoresc la baie de-a soarelui căldură,
Nu stau să mai bat mingea, nu zăbovesc prin For,
Prînzesc cît e nevoie de foame să nu mor.
Și-așa trăiesc în tihnă și mulțumit, departe
De toată-amărăciunea măririlor deșarte:
Iar viața nu mi-aș duce-o cu mai cuminte rost,
Bunicul, unchiul, tata, toți cvestori să fi fost!

VII

Proscripti Regis Rupili pus atque venenum
hybrida quo pacto sit Persius ultius, opinor
omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas,
durus homo atque odio qui posset vincere Regem,
confidens tumidus, adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque
convenit (hoc etenim sunt omnes iure molesti,
quo fortes, quibus adversum bellum incidit: inter
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors,
non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
summa fuit; duo si discordia vexet inertes
aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
cum Lycio Glauco, discedat pigrior ultro
muneribus missis), Bruto praetore tenente
ditem Asiam Rupili et Persi par pugnat, uti non
compositum melius cum Bitho Bacchius. In ius
acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam, ridetur ab omni

Această întîmplare, pe care v-o descriu,
O știu toți urduroșii și toți bărbierii-o știu:
Cum Persius, corcitul, veninul întorcîndu-i
Proscrisului Rupilius, s-a răzbunat la rîndu-i.
Deci, Persius acesta, un negustor bogat,
Venind la Clazomena în ceartă s-a aflat
Cu acet Rex, dar n-aș ști să spun de ce anume.
Era un om amarnic, cel mai trufaș din lume,
Atît de rău de gură și de otravă plin,
Că Barrus și Sisena nici pîn-la brîu nu-i vin!
Mă-ntorc la Rex. Vrăjmașii, cînd îndîrjiți se-nfruntă,
Nu dă-napoi nici unul, iar lupta lor e cruntă.
Așa cum se-nfruntară cîndva cei doi eroi,
Curajul măsurîndu-și într-un grozav război:
Al lui Priam fiu, Hector, și-Ahile ne-mblînzitul,
Iar lupta lor, în moarte și-a fost găsit sfîrșitul.
Dar cînd se iau la harță un laș și-un ticălos,
Învinge îndrăznețul și fuge cel fricos.
Cum Glàucus Lycianul, de teamă se supune
Lui Diomed și-ncearcă cu daruri să-l îmbune.
Acum, cei doi potrivnici atît se potriveau,
Că Bachius și Bitho mai mult nu semănau.
Cînd au venit cu pumnii-nclcștați la judecată,
Chiar Brutus era pretor în Asia bogată.
A început procesul și Persius vorbi.
Întreaga adunare în rîset izbucni,

conventu: laudat Brutum laudatque cohortem,
solem Asiae Brutum appellat stellasque salubres
appellat comites excepto Rege; Canem illum,
invisum agricolis sidus, venisse. Ruebat
flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.
Tum Praenestinus salso multoque fluenti
expressa arbusto regerit convicia, durus
vindemiator et invictus, cui saepe viator
cessisset magna compellans voce cuculum.
At Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: „Per magnos, Brute, deos te
oro, qui reges consueris tollere, cur non
hunc Regem iugulas? Operum hoc, mihi crede, tuorum est.“

Cînd se porni să spună, cu vorbe sunătoare,
Că Asia se uită la Brutus ca la soare,
Că tot atîția aștri sînt cei din jurul lui,
Și numai Rex e steaua cea rea a Cîinelui,
De care zic plugarii că-i zodie-afurisită!
Curgea fără oprire vorbirea-nvălmășită,
Ca spre sfîrșit de iarnă, pe-un rîu umflat de ploi,
În inima pădurii, al apelor puhoi.
Nu s-a lăsat prea lesne bătut nici Prenestinul,
Ca unul care stoarce la teasc din struguri vinul,
Și cînd se ia la harță, în vii, c-un trecător,
Ocara i-o întoarce din lăstăriș cu spor
Că celălalt, văzîndu-l ce fel de gură are,
Îi strigă: CUCU! CUCU! și pleacă-n goana mare.
Dar Persius, elenul, simțind cum îl stropesc
Acele valuri acre de-oțet italienesc,
A spus: „Pe zei! Tu, Brutus, ocrotitor de legi,
Și care-atît de bine știi să ne scapi de regi,
De ce nu vrei să-l gîtui pe *Rex*-ul ăsta rău?
O treabă ca aceasta e-n obiceiul tău.“

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
maluit esse deum. Deus inde ego, furum aviumque
maxima formido; nam fures dextra coercet
obscenoque ruber porrectus ab inguine palus,
ast importunas volucres in vertice harundo
terret fixa vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadavera cellis
conservus vili portanda locabat in arca;
hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurrae Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
hic dabat, heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquillis habitare salubribus atque
aggere in aprico spatiari, quo modo tristes
albis informem spectabant ossibus agrum;
cum mihi non tantum furesque feraeque suetae
hunc vexare locum curae sunt atque labori,

SATIRA A VIII-a

Am fost smochin odată, lemn nefolositor;
Dar mi-a ales tulpina un meșter cioplitor,
A chibzuit ce formă să dea trupului meu:
Priap să fiu? Sau bancă? Și m-a făcut un zeu!
Un zeu sînt printre oameni, întruchipare sfîntă,
Și mîna mea cea dreaptă pe furi îi înspăimîntă:
Și-n chip de falus, parul la capăt înroșit
Iar trestia, cu care în vîrf m-au altoit,
Îmi apără de păsări grădina ce-am sădit.
Veneau pe vremuri sclavii, pe undeva pe-aproape,
Într-un sicriu de scînduri pe frații lor să-ngroape.
Așa s-au strîns săracii într-un mormînt obștesc,
Și în aceeași groapă alături odihnesc
Bufonul Pantolabus cu Nomentan, stricatul.
O-mprejmuire pusă de-a lungul și de-a latul
— O mie de picioare-n adînc și-n larg trei mii —
Hotărnicea cuprinsul acestei mari cîmpii,
Pămînt care nu știe de drepturi moștenite.
Esquiliile-acestea sînt astăzi locuite;
Terase însorite și vesele livezi
Îmbracă cimitirul, în care nu mai vezi
Grămezile de piatră pe recile morminte,
Nici trista risipire de albe oseminte.
Nu-mi dau de furcă mie, nici fiarele, și nici
Răufăcătorii care hălăduiesc pe-aici,
Ci-mi sînt nesuferite acele vrăjitoare,

quantum carminibus quae versant atque venenis
humanos animos. Has nullo perdere possum
nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis passoque capillo,
cum Sagana maiore ululantem: pallor utrasque
fecerat horrendas adspectu. Scalpere terram
unguibus et pullam divellere mordicus agnam
coeperunt; cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea: maior
lanea, quae poenis compesceret inferiorem;
cerea suppliciter stabat servilibus ut quae
iam peritura modis. Hecaten vocat altera, saevam
altera Tisiphonen: serpentes atque videres
infernas errare canes lunamque rubentem,
ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
Mentior at siquid, merdis caput inquiner albis
corvorum atque in me veniat mictum atque cacatum
Iulius et fragilis Pediatia furque Voranus.
Singula quid memorem? quo patco alterna loquentes
umbrae cum Sagana resonarint triste et acutum,
utque lupi barbam variae cum dente colubrae
abdiderint furtim terris, et imagine cerea
largior arserit ignis, et ut non testis inultus
horruerim voces Furiarum et facta duarum.
Nam displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate ficus; at illae currere in urbem.
Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
excidere atque herbas atque incantata lacertis
vincula cum magno risuque iocoque videres.

Ce-s meștere-n descîntec, în filtre-otrăvitoare
Și-n farmece, cu care pe-atîția zăpăcesc.
Nu pot să le țin calea și nici să le gonesc,
De cîte ori s-arată rătăcitoarea lună
Și vin să strîngă oase și foi de mătrăgună.
Văzut-am pe Canidia într-un cernit veșmînt,
Cu pași desculți, cu părul și poalele în vînt,
În urlete-nsoțind-o Sagana cea bătrînă,
Mai galbene ca moartea tîrîndu-se-n țărînă,
Au scormonit pămîntul cu unghiile lor,
Și sfîșiind cu dinții un negru miel prior,
Tot sîngele-l vărsară în groapa cea afundă,
Ca umbrele din lumea de veci să le răspundă.
Un chip făcut din lînă, cumplit amenințînd,
Îl judeca pe altul de ceară, mai plăpînd;
Se apleca, cerîndu-și iertare, cel de ceară,
Ca unul care-așteaptă în caznă grea să piară.
Să fi văzut cu ochii, cum șerpi se-ncolăceau,
O haită de cățele din Hades cum goneau,
Și cum strigau acele femei nerușinate,
Pe Tisiphona, una, cealaltă pe Hecate.
În dreptul lor, deasupra, cînd luna a ajuns,
După morminte fața-nroșită și-a ascuns.
De mint măcar cu-o vorbă, pedeapsa mea să fie
Să-mi spurce capul corbii cu albă murdărie,
Iar Iulius, Pediatia, Voranus și alți hoți,
Asupra mea să vină să-și lase udul, toți!
Ce să vă spun anume? Cum umbrele chemate
Schimbară cu Sagana cuvinte-nfricoșate,
Cum babele, o barbă de lup au îngropat
Și-un dinte de năpîrcă, cu spatele vărgat,
Cum flăcările chipul de ceară îl topiră,
Și cum acele furii, de spaima mea fugiră,
Cînd bucile-ncordîndu-mi, zeu din smochin cioplit,
Plesnind ca o bășică, am tras un vînt cumplit!
Să fi văzut Canidia cum dinții și-i pierduse,
Iar Saganei, în fugă, peruca îi căzuse,
Și semănau pe stradă, spre hazul tuturor,
Panglicile vrăjite și ierburile lor.

Ibam forte Via Sacra, sicut meus est mos,
nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
accurrit quidam notus mihi nomine tantum
arreptaque manu „Quid agis, dulcissime rerum?"
„Suaviter, ut nunc est" inquam „et cupio omnia, quae vis".
Cum adsectaretur: „Numquid vis?" occupo. At ille
„Noris nos", inquit, „docti sumus". Hic ego: „Pluris
hoc" inquam „mihi eris". Misere discedere quaerens
ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
manaret talos. „O te, Bolane, cerebri
felicem" aiebam tacitus, cum quidlibet ille
garriret, vicos, urbem laudaret. Ut illi
nil respondebam: „Misere cupis" inquit „abire,
iamdudum video; sed nil agis, usque tenebo,
persequar. Hinc quo nunc iter est tibi?" „Nil opus est te
circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos".
„Nil habeo quod agam et non sum piger: usque sequar te".
Demitto auriculas ut iniquae mentis asellus,
cum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:

Mergeam pe calea Sacră, ca în atîtea rînduri,
Visînd la întîmplare și cufundat în gînduri;
În drum, un oare-cine deodată m-a oprit,
Mi-a pus pe umăr mîna, și astfel mi-a vorbit:
„Iubitul meu prieten, cum îți mai merge? Bine?“
„Așa și-așa.“ El însă, ca scaiul după mine.
„Mai ai ceva a-mi spune?“ (Încerc să scap ușor.)
Iar el, de colo, zice: „Și eu sînt scriitor!“
„Cu-atît mai multă cinste păstrez persoanei tale.“
Grăbind pe urmă pașii, am vrut să-mi văd de cale.
Cu sclavul, la ureche vorbeam din cînd în cînd,
Și îmi simțeam sudoarea pînă la tălpi curgînd.
Spuneam în gînd: „Bolanus, ești un bărbat cuminte,
Ce bine e de tine...“ Cellalt îi da-nainte:
„Cît de frumoasă-i Roma“, și altele la fel.
„Ai vrea să scapi de mine, te văd eu!“ zise el.
„Dar nu te las cu una cu două. Spune-mi mie,
Pe unde-o iei? Sînt gata să-ți țiu tovărășie.“
„Mă duc la un prieten ce nu ți-e cunoscut.
Stă cam departe, drumul nu ți-ar fi prea plăcut.
E peste Tibru, lîngă grădina imperială,
De ce să iei asupră-ți atîta osteneală?“
„Nu e nimic, răspunse, eu vreau să te-nsoțesc;
Din fire nu sînt leneș și nici nu mă grăbesc.“
Lăsai în jos urechea de ciudă, ca măgarul
Cînd i-a-ncărcat stăpînul peste puteri samarul.

„Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
non Varium facies; nam quis me scribere plures
aut citius possit versus? Quis membra movere
mollius? Invideat quod et Hermogenes, ego canto.“
Interpellandi locus hic erat: „Est tibi mater,
cognati, quis te salvo est opus?“ „Haud mihi quisquam;
omnes composui“. „Felices! nunc ego resto,
confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
quod puero cecinit divina mota anus urna:
„Hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis
nec laterum dolor aut tussis nec tarda podagra;
garrulus hunc quando consumet cumque; loquaces,
si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas.“
Ventum erat ad Vestae quarta iam parte diei
praeterita, et casu tum respondere vadato
debebat — quod ni fecisset, perdere litem.
„Si me amas,“ inquit, „paulum hic ades“. „Inteream, si
aut valeo stare aut novi civilia iura;
et propero, quo scis“. „Dubius sum, quid faciam“ inquit,
„tene relinquam an rem“. „Me, sodes“. „Non faciam“ ille,
et praecedere coepit; ego, ut contendere durum est
cum victore, sequor. „Maecenas quomodo tecum?“
hinc repetit; „paucorum hominum et mentis bene sanae.
Nemo dexterius fortuna est usus. Haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
sommosses omnes“. „Non isto vivimus illic,
quo tu rere, modo; domus hac nec purior ulla est
nec magis his aliena malis; nil mi officit, inquam,
ditior hic aut est quia doctior; est locus uni
cuique suus“. „Magnum narras, vix credibile“. „Atqui
sic habet.“ „Accendis, quare cupiam magis illi

El nu se lasă: „Versuri, așa precum eu știu,
Nici Varius, nici Viscus, amicul tău, nu scriu,
Mai repede ca mine, mai multe și mai lesne.
La dans, cunoști vreunul mai mlădios în glezne?
Cînd cînt eu, Hermogene plesnește de necaz."
Aici era cu cale să-i spun de la obraz:
„N-ai mamă și nici tată, ca grija să ți-o poarte?"
„Nu. Nu mai am pe nimeni. Toți au trecut în moarte."
„Sînt fericiți aceia! Eu încă n-am murit.
Călăule! ia-mi viața! Așa mi-a prevestit
Din leagăn, o Sabină în profeții vestită,
Citindu-mi viitorul în urna ei vrăjită:
«Nici sabie dușmană, nici boală ori venin,
Nici junghiurile-n coastă, nici al podagrei chin
Nu vor putea pe-acesta, în viață să-l doboare;
Ci-n drum, cu vorba, unul pîndește să-l omoare!
Și va scăpa de toate primejdiile mari,
De-o ști să se ferească băiatul, de flecari.»
Sosim la templul Vestei. Un sfert din zi trecuse,
Cînd omul meu deodată se-opri în drum, și-mi spuse,
Că tocma-n ziua-aceea, precum am înțeles,
Întîmplător fusese chemat la un proces.
„De mă iubești oleacă, pledează pentru mine!"
„Dar legile civile, i-am zis, îmi sînt străine,
Și-apoi am alte treburi eu însumi. Bun rămas!"
„Nu știu... să las procesul? pe tine să te las?"
„Pe mine, se-nțelege, așa ar fi cuminte..."
El îmi răspunde: „Nu pot!" Apoi mi-o ia-nainte.
Eu, biruit în luptă, pe urmă-i am pornit.
Mă-ntreabă: „Dar Mecena, te rog să-mi spui cinstit,
Cu tine cum se poartă? El mulți prieteni n-are,
S-a folosit de soartă cu multă-ndemînare.
Ia-mă cu tine-alături de el. Te-aș ajuta
Să scapi de toți cei care mai stau în calea ta."
„În jurul lui Mecena nu se-ntîlnesc dușmanii.
Nu-i casă mai ferită de intrigi și zîzanii.
Să-l pizmuiesc pe-un altul mai cult ori mai bogat,
Cînd am un loc, pe care pe drept l-am meritat?"
„De necrezut!" „Și totuși așa e, cum îți spui."
„Cu-atît mai mult mi-ar place să fiu în preajma lui".

proximus esse". „Velis tantummodo: quae tua virtus,
expugnabis; et est qui vinci possit, eoque
difficiles aditus primos habet". „Haud mihi dero:
muneribus servos corrumpam; non, hodie si
exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
occurram in triviis, deducam. Nil sine magno
vita labore dedit mortalibus". Haec dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum
qui pulchre nosset. Consistimus. „Unde venis et
quo tendis?" Rogat et respondet. Vellere coepi
et pressare manu lentissima bracchia, nutans,
distorquens oculos, ut me eriperet. Male salsus
ridens dissimulare; meum iecur urere bilis.
„Certe nescio quid secreto velle loqui te
aiebas mecum." „Memini bene, sed meliore
tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin tu
curtis Iudaeis oppedere?" „Nulla mihi" inquam
„religio est". „At mi: sum paulo infirmior, unus
multorum; ignosces, alias loquar." Nuncine solem
tam nigrum surrexe mihi! Fugit improbus ac me
sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
adversarius et. „Quo tu turpissime?" magna
inclamat voce, et: „licet antestari?" Ego vero
oppono auriculam. Rapit in ius; clamor utrimque,
undique concursus. Sic me servavit Apollo.

„Încearcă, stăruiește... Așa-nzestrat cum ești,
Deși nu se dă lesne, vei ști să-l cucerești."
„Din răsputeri lupta-voi cu toți răuvoitorii,
Voi căuta cu daruri să cumpăr slujitorii.
De m-o respinge-o dată, nu mă voi da învins,
Îi voi ieși-nainte pe stradă, dinadins,
Și-i voi urma alaiul cînd iese la plimbare.
Nu izbutești în viață decît cu trudă mare!"
Pe cînd vorbea-nainte, și n-aștepta răspuns,
Prietenul meu Fuscus din urmă ne-a ajuns.
Ne-oprim și-i ies în cale cu multă bucurie;
Dar și pe omul nostru, după cum văd, îl știe.
„De unde vii, amice? Pe drum ești tot mereu?"
Aceeași întrebare i-o pun la rîndul meu.
Îi scutur mîna moartă, îi fac cu ochiu-n taină,
Îl îmboldesc cu cotul, îl trag pe-ascuns de haină,
Ca unul ce se roagă să scape de necaz.
Dar dumnealui nu-i pasă! Îl simt că face haz!
„Aveai cu mine, parcă, o treabă însemnată..."
„Așa-i, dar nu pot astăzi; rămîne pe-altă dată.
E ziua cînd tăiații-mprejur sărbătoresc
Sabatul lor cel mare, și nu vreau să-i jignesc."
„Eu, i-am răspuns, de-aceste eresuri nu țiu seamă."
„Se poate, zice Fuscus, dar mie îmi e teamă;
Ca orice om din gloată, eu sînt superstițios.
Mă iartă, vom alege un timp mai priincios"...
Ce zi nefastă fuse, cînd am pornit de-acasă!
Răutăciosul pleacă și sub cuțit mă lasă.
Noroc că vine unul, parcă din cer trimes,
Pe guralivul nostru să-l cheme la proces:
„Fugi, lașule?" îi strigă cu-o voce-nfricoșată.
Iar mie: — „Nu vrei, martor să fii la judecată?"
Primesc. Procesul merge, și cearta s-a stîrnit.
Și iată cum Apollo de moarte m-a păzit.

Nempe incomposito dixi pede currere versus
Lucili. Quis tam Lucili fautor inepte est,
ut non hoc fateatur? At idem, quod sale multo
urbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera; nam sic
et Laberi mimos ut pulchra poemata mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
auditoris; et est quaedam tamen hic quoque virtus.
Est brevitate opus, ut currat sententia neu se
impediat verbis lassas onerantibus aures;
et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso,
defendente vicem modo rhetoris atque poetae,
interdum urbani parcentis viribus atque
extenuantis eas consulto: Ridiculum acri
fortius et melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est,
hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste
nil praeter Calvum et doctus cantare Catullum.
„At magnum fecit, quod verbis Graeca Latinis
miscuit.“ O seri studiorum, quine putetis
difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti

SATIRA A X-a

Spuneam despre Luciliu, că-n trudnicul lui vers
Silabele greoaie se-mpedicau în mers;
Chiar cei care-l admiră, oricît de sus l-ar pune,
Nu-s proști, ca să nu-i vadă această slăbiciune.
În scrisul lui, ce-i dreptul, precum l-am lăudat,
Cu un belșug de sare pe mulți i-a usturat;
Dar dacă-ar fi destulă atîta măiestrie,
Poeme-ar ști și mimul Laberius să scrie.
Să faci să rîdă lumea e un talent de preț,
Înseamnă că la vorbă ai haz și ești isteț,
Dar nu-i de-ajuns! Se cere să-ți spui pe scurt gîndirea
Cu fraze-obositoare să nu-ți încarci vorbirea,
Să ai un fel de-a spune, cînd aspru, cînd ușor,
Să fii, după nevoie, poet sau orator,
Să pui, cînd se cuvine, măsură în cuvinte.
Adesea într-o glumă e mult mai mult temei
Decît într-o strigare, cu toată larma ei.
Așa făceau poeții cei vechi, în comedie;
Dar Hermogen, frumosul, nu i-a citit, nu-i știe,
Precum nici maimuțoiul ce crede că-i destul
Să-nvețe pe deasupra pe Calvus și Catul.
„Dar cel puțin Luciliu a vrut să-mbogățească
Cu vorbe din grecește rostirea latinească."
Școlari rămași în urmă, tot nu vă dumiriți?
Pitholeon din Rhodos, el v-a-nvățat să scriți?

contigit?" At sermo lingua concinnus utraque
suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est".
Cum versus facias, te ipsum percontor, an et cum
dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
Scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini,
cum Pedius causas exsudet Publicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
verba foris malis Canusini more bilinguis?
Atque ego cum graecos facerem natus mare citra
versiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
post mediam noctem visus, cum somnia vera:
„In silvam non ligna feras insanius, ac si
magnas Graecorum malis implere catervas."
Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona dumque
diffingit Rheni luteum caput, haec ego ludo,
quae neque in aede sonent certantia iudice Tarpa
nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Arguta meretrice potes Davoque Chremeta
eludente senem comis garrire libellos
unus vivorum, Fundani; Pollio regum
facta canit pede ter percusso; forte epos acer
ut nemo Varius ducit; molle atque facetum
Vergilio adnuerunt gaudentes rure Camenae.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino
atque quibusdam aliis melius quod scribere possem
inventore minor; neque ego illi detrahere ausim
haerentem capiti cum multa laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
plura quidem tollenda relinquendis. Age, quaeso,
tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?

„Dar pentru ce latina puțin n-ai îndulci-o,
Așa cum dregi Falernul cel sec cu vin de Chio?“
— Iar eu te-ntreb pe tine: cînd versuri înseilezi,
Sau chiar atunci cînd pentru Petilius pledezi?
Cînd vezi cu cîtă artă, curat pe latinește,
Corvinus, ca și Pedius Publicola vorbește,
Tu-n graiul tău de-acasă amesteci grai străin,
Cum două limbi încurcă corcitul canusin?
Și eu născut în țara de dincoace de mare,
Am început cu versuri grecești, drept încercare;
Dar la un miez de noapte, certîndu-mă în vis,
Mi-a apărut aievea Quirinus și mi-a zis:
„Socoți că nu au grecii destui poeți, pe semne?
Ce vrei să faci, nebune? Cari în pădure lemne?“
Dar mie alte versuri îmi plac, și l-am lăsat
Pe Memnon să-l sugrume Alpinus cel umflat,
Și Rinului, în valuri, cu mîl să-i ungă fața.
Bătrînului Quirinus i-am ascultat povața:
Nu ca s-o duc în templu, satira mea o scriu,
Nici nu rîvnesc de Tarpa încununat să fiu;
Succesele în teatru îmi sînt necunoscute;
Fundanius, tu singur scrii comedii plăcute
(Vicleana curtezană cu Davus s-a-nvoit
Și pe bătrînul Chremes frumos l-a-mbrobodit.)
Un Pollio spre fapte mărețe se avîntă,
Și-n vers cu trei cadențe pe vechii regi îi cîntă;
Impetuosul Varius, poet de toți știut,
În marea epopee e meșter ne-ntrecut,
Așa cum pe Virgiliu, camènele cîmpiei
L-au dăruit cu dulcea-ncîntare-a poeziei.
Eu, dintre toate, genul satirei l-am ales.
Și Varron Atacinul a scris, fără succes;
Rîvnind să fac mai bine, nu mă încearcă gîndul
Celui ce-a fost întîiul să caut, întrecîndu-l,
Cununa ce-i e pusă pe frunte să-i răpesc.
Dar din acele versuri, nu știi, cînd se pornesc,
Văzîndu-le-ncărcate de-atîta grea povară,
Ce să păstrezi anume și ce să dai afară!
Ia spune, cărturare care-ai citit pe toți,
Nici din Homer cel mare nu poți nimic să scoți?

Nil comis tragici mutat Lucilius Acci?
Non ridet versus Enni gravitate minores,
cum de se loquitur non ut maiore reprensis?
Quid vetat et nosmet Lucili scripta legentes
quaerere, num illius, num rerum dura negarit
versiculos natura magis factos et euntes
mollius, ac siquis pedibus quid claudere senis
hoc tantum contentus amet scripsisse ducentos
ante cibum versus, totidem cenatus? Etrusci
quale fuit Cassi rapido ferventius amni
ingenium, capsis quem fama est esse librisque
ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam
comis et urbanus, fuerit limatior idem,
quam rudis et Graecis intacti carminis auctor
quamque poetarum seniorum turba; sed ille,
si foret hoc nostrum fato delapsus in aevum,
detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
perfectum traheretur, et in versu faciendo
saepe caput scaberet vivos et roderet ungues.
Saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
scripturus, neque te ut miretur turba labores,
contentus paucis lectoribus. An tua demens
vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax
contemptis aliis explosa Arbuscula dixit.
Men moveat cimex Pantilius, aut crucient quod
vellicet absentem Demetrius, aut quod ineptus
Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Maecenas Vergiliusque,

Şi cîtă dărnicie Luciliu dovedi
Cînd i-a-ndreptat lui Accius atîtea tragedii!
Pe Ennius, adesea, îl critica la fel,
Fără să creadă, totuşi, că-i mai presus de el.
Şi noi ne punem astăzi fireasca întrebare:
Talentul lui sau Muza au fost de vină, oare,
Că versuri mlădioase Luciliu n-a clădit
Şi-a fost doar cu atîta poetul mulţumit,
Să toarne hexametri în ritm, cu mîna plină,
Trei sute înainte, trei sute după cină,
Cum Cassius Etruscul scria cînd se pornea,
Ca un puhoi de munte şi nu se mai oprea?
În viaţa lui, se zice, atîtea versuri scrise,
Încît fu ars, la moarte, pe-un rug de manuscrise!
Desigur că Luciliu e-un autor plăcut.
Şi-n arta poeziei cu mult mai priceput
Ca cel care-a dat primul o nouă-ntorsătură
Poemului, pe care nici grecii nu-l avură.
Era, decît poeţii cei vechi mai iscusit;
Dar dacă pînă-n ziua de azi ar fi trăit
N-ar pregeta o clipă să-şi şlefuiască versul,
Silabelor greoaie să le mlădie mersul,
S-ar chinui cu mintea tăind ce-i de prisos,
Şi unghiile toate şi-ar roade pîn-la os!
Vrei, cărţile să-ţi fie de două ori citite?
Nu pregeta, şi rade cuvintele greşite!
Cu scrisul tău în calea mulţimii să nu ieşi;
Să cauţi preţuirea puţinilor aleşi.
Sau pătimeşti de-această nesăbuită boală,
Ca versurile tale să fie spuse-n şcoală?
Eu nu! Cînd cavalerii m-aclamă, mi-e de-ajuns!
Aşa cum, fluierată de public, a răspuns
Arbùscula viteaza, sfidînd întreaga gloată!
Cînd ploşniţa Pantilius vrea nume rău să-mi scoată,
Eu să mă pierd cu firea? Sau cînd în lipsa mea
Demetrius, pizmaşul, scorneşte-o vorbă rea?
Cînd Fannius, nerodul, în bună ospeţie,
Mîncînd cu Hermogene Tigellius, mă sfîşie?
Mecena şi Virgiliu în schimb mă preţuiesc;
Cu lauda lui Varius şi Plotius mă mîndresc;

Valgius et probet haec Octavius optimus atque
Fuscus et haec utinam Viscorum laudet uterque!
Ambitione relegata te dicere possum,
Pollio, te, Messalla, tuo cum fratre, simulque
vos, Bibule et Servi, simul his te, candide Furni,
complures alios, doctos ego quos et amicos
prudens praetereo; quibus haec, sint qualiacumque,
arridere velim, doliturus, si placeant spe
deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I, puer, atque meo citus haec subscribe libello.

Prea-bunului Octaviu îi plac cărţile mele,
Nici Valgius, nici Fuscus nu le găsesc prea rele;
Nedespărţiţii Viscus le laudă-amîndoi,
Şi fără îngîmfare, vă amintesc pe voi,
Prieteni, minţi alese şi inimi luminate,
Şi Bibulus şi Pollio, Messala şi-al tău frate,
Şi Servius şi Furnius, tu suflet ne-ntinat,
Şi alţii mulţi, pe care uitării nu i-am dat —
Plăcerea voastră-o caut, şi-aş fi nevrednic, dacă
Aceste-a mele versuri cumva n-au să vă placă!
Demetrius! Tigellius! Voi staţi şi vă jeliţi
Cu-nvăţăceii voştri, pe bănci înghesuiţi.
Iar tu, copile, vino şi c-un stilet subţire
Transcrie-aceste versuri în cartea cu satire.

SERMONUM

LIBER ALTER

SATIRE

CARTEA A II-A

Traducere de AL. HODOŞ și TH. MĂINESCU

I

„Sunt quibus in satura videar nimis acer et ultra
legem tendere opus; sine nervis altera, quidquid
composui, pars, esse putat similesque meorum
mille die versus deduci posse. „Trebati,
quid faciam, praescribe.“ „Quiescas“. „Ne faciam, inquis,
omnino versus?“ „Aio“ „Peream male, si non
optimum erat; verum nequeo dormire“. „Ter uncti
transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
irriguumque mero sub noctem corpus habento;
aut si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere, multa laborum
praemia laturus“. „Cupidum, pater optime, vires
deficiunt; neque enim quivis horrentia pilis
agmina nec fracta pereuntes cuspide Gallos
aut labentis equo describit vulnere Parthi.
„Attamen et iustum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius“. „Haud mihi dero,
cum res ipsa feret: nisi dextro tempore Flacci
verba per attentam non ibunt Caesaris aurem,

SATIRA I

„Spun unii, că-n satiră sînt mult prea înăsprit,
Mai mult decît prin lege ar fi îngăduit;
Iar alții, dimpotrivă, că versurile mele
N-au vlagă, și sînt toate atît de ușurele,
Încît oricare altul, astfel de nerozii
Ar reuși să scrie o mie într-o zi!
Ce sfat îmi dai, Trebatius?" „Renunță!" „După tine,
Să nu mai scriu satire de fel?" „Ar fi mai bine."
„Să mor ca un netrebnic, de nu te-aș asculta...
Dar nu mă lasă versul să dorm!" „Greșeala ta.
Ia unge-ți bine trupul, fă sport și la plecare
Să treci de trei ori Tibrul înot, iar la culcare,
De vrei să-ți fie somnul adînc, netulburat,
Stropește-ți apoi pieptul c-un gît de vin curat.
Sau dac-atîta rîvnă de-a scrie te-mboldește,
Tu faptele lui Cezar ne-nvinsul preamărește,
Măcar nu-ți va fi truda pierdută în zadar."
„Eu sînt lipsit, părinte iubit, de acest dar;
Nu are orișicine talentul să descrie
Cohortele cu suliți cum pleacă-n bătălie,
Străpuns de-o lance ruptă cum moare-nvinsul gal
Și-ajuns din urmă, parthul cum cade de pe cal..."
„Tu laudă-i dreptatea cu care cîrmuiește;
Așa cum despre Scipio, Luciliu vorbește."
„Vorbi-va și Horațiu, la timpul potrivit;
N-aș vrea să-i fiu lui Cezar un oaspe nedorit.

cui male si palpere, recalcitrat undique tutus."
„Quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem,
cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit".
„Quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto
accessit fervor capiti numerusque lucernis;
Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
pugnis; quod capitum vivunt, totidem studiorum
milia; me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu nostrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
credebat libris neque, si male cesserat, usquam
decurrens alio neque, si bene; quo fit, ut omnis
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Apulus, anceps;
nam Venusinus arat finem sub utrumque, colonus
missus ad hoc pulsis, vetus est ut fama, Sabellis,
quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
sive quod Apula gens seu quod Lucania bellum
incuteret violenta. Sed hic stilus haud petet ultro
quemquam animantem et me veluti custodiet ensis
vagina tectus; quem cur destringere coner
tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum,
nec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille,
qui me commorit (melius non tangere, clamo),

Cu măguliri în juru-i vin mulți, dar lui nu-i place
Cînd simte că-l mîngîie o mînă nedibace.“
„Ai face mult mai bine, decît în sfîrc de bici
Să-l iei pe Pantolabus, sărmanul măscărici,
Și-n versul tău satiric, lovind fără cruțare,
S-arăți cum Nomentanus trăiește-n desfrînare.
Deși de unii, poate, tu nici nu te-ai atins,
Ei te urăsc, vezi bine, căci teama i-a cuprins.“
„Ce vrei să fac? Milonius dansează cînd se-mbată,
Și-n loc de una, două lumini i se arată;
Lui Castor îi plac caii, iar frate-său, clocit
Tot dintr-un ou, în lupta cu pumnii e vestit.
În mii și mii de oameni sînt slăbiciuni ciudate;
Eu stau să-nșir cuvinte în versuri măsurate,
În felul lui Luciliu; deși nu pot să spun
Că sînt, cum nici tu nu ești, un scriitor mai bun.
Ca unor scumpi prieteni, iubitelor satire
Le-mpărtășea în taină întreaga lui gîndire,
Iar traiul lui, în urmă, oricare soartă-avea,
Prieteni de nădejde el alții nu-și dorea.
Și-ntreaga lui viață, în versurile scrise,
Ca-n tablele votive din templu se-oglindise!
Pe urma lui, în șirul atîtor alți poeți,
Viu eu, lucanianul... apulian, cum vreți,
De vreme ce țăranii-n Venusia cea nouă
Cu plugurile ară hotarele-amîndouă.
(Ei sînt urmașii-acelor, de mult gospodăriți
Pe-acest pămînt, de unde sabinii-au fost goniți,
Să țină pază bună la vechile hotare,
Ca Roma să nu fie lipsită de-apărare
De-ar vrea s-o cotropească războinicii dușmani,
Vecinii din Apulia sau aprigii lucani.)
Dar eu nu-mi port condeiul să caut lumii sfadă,
Ci-l țiu ca să mă apăr, ca pe-un tăiș de spadă.
Cît hoții nu mă calcă, din teacă n-am s-o scot!
O, Iupiter, părinte, ajută-mă să pot
Eu, iubitor de pace, cu inimă senină
Să-mi las deoparte spada, mîncată de rugină!
Dar de va fi vreunul atît de temerar
Mînia să-mi stîrnească, se va căi amar;

flebit et insignis tota cantabitur urbe
Cervius iratus leges minitatur et urnam,
Candida Albuci, quibus est inimica, venenum,
grande malum Turius, si quid se iudice certes.
Ut quo quisque valet suspectos terreat utque
imperet hoc natura potens, sic collige mecum:
Dente lupus, cornu taurus petit: unde nisi intus
monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
matrem: nil faciet sceleris pia dextera (mirum,
ut neque calce lupus quemquam neque dente petit bos)
sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
exspectat seu mors atris circumvolat alis,
dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exul,
quisquis erit vitae scribam color. „O puer, ut sis
vitalis metuo et maiorum ne quis amicus
frigore te feriat". „Quid? cum est Lucilius ausus
primus in hunc operis componere carmina morem
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis: num Laelius aut qui
duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
ingenio offensi aut laeso doluere Metello
famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
primores populi arripuit populumque tributim,
scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.
Quin ubi se a vulgo et scaena in secreta remorant
virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli,
nugari cum illo et discincti ludere, donec
decoqueretur holus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis

Și-așa cum au pățit-o toți cîți mă provocară,
În versuri îi voi face de rîs și de ocară!
Cînd Cervius, pîrîtorul, pe voi s-a supărat,
V-amenință cu legea și urna de votat;
Canìdia lui Albùcius, femeié de ispravă!
Cînd e cu tine-n ceartă îți dă să bei otravă;
Iar Turius, din fire fiind răzbunător,
Să te ferească soarta să-l ai judecător.
Așa e legea firii, să poată fiecare
Dușmanii să-nspăimînte cu armele ce are.
Se apără cu dinții un lup cînd e-ncolțit,
Și-n coarne se repede un taur îndîrjit.
Un desfrînat de teapa lui Scaeva, bunăoară,
În grijă are-o mamă, care nu vrea să moară;
Nu-i răsucește gîtul, ar fi un chin prea lung,
(Nici taurii nu mușcă, nici lupii nu împung)
Ci ca să-i curme viața, îi toarnă, în tăcere,
Venin de mătrăgună dospit în dulce miere...
Eu-unul despre mine atît mai am de spus:
De voi închide ochii într-un senin apus,
Sărac, bogat, tot una-i, cum va fi voia sorții,
Oriunde m-o ajunge aripa grea a morții,
La mine-acasă-n Roma, sau poate în exil,
Eu tot voi scrie versuri..." „Iubitul meu copil,
Dar teamă mi-e că viața n-are să-ți fie lungă,
Și mîna rece-a celor mai-mari o să te-ajungă."
„Ia spune-mi, cînd Luciliu, întîiul a-ndrăznit
Și-n scrisu-i pe fățarnici cum sînt i-a zugrăvit,
Hidoși pe dinăuntru, frumoși pe dinafară,
Pentru această faptă vitează, nu-l certară
Nici Lelius, nici cel ce Cartagina sfărmînd
S-a-ncins cu-o faimă care nu va pieri nicicînd.
De Lupus și Metellus vorbea fără cruțare;
Cei buni, pentru aceasta nu i-au adus mustrare,
Deși la fel de aspru cuvîntul lui și-a spus,
Lovind pe cei netrebnici, de jos și pînă sus,
Cruțînd numai virtutea și frunțile curate.
Cînd Scipio și Lelius, departe de cetate,
Își petreceau răgazul în cîntece și joc,
Lăsînd să fiarbă-n oală legumele la foc,

*infra Lucili censum ingeniumque, tamen me
cum magnis vixisse invita fatebitur usque
invidia et fragili quaerens illidere dentem
offendet solido, nisi quid tu, docte Trebati,
dissentis.“ „Equidem nihil hinc diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
iudiciumque“. „Esto, siquis mala; sed bona siquis
iudice condiderit laudatus Caesare? siquis
opprobriis dignum latraverit integer ipse?“
„Solventur risu tabulae, tu missus abibis“.*

Și-l alegeau tovarăș, în clipele lor bune
De veselă odihnă și blîndă-nțelepciune.
Eu nu sînt ca Luciliu atît de înzestrat,
Nu scriu atît de bine, sînt mai puțin bogat,
Dar invidioșii care mă văd cu dușmănie
Stînd cu cei mari alături, și vor să mă sfîșie,
Se-nșeală-nchipuindu-și că sînt un trup plăpînd,
Și o să-și rupă, bieții, în pielea mea mușcînd,
Toți dinții..." „Foarte bine. Eu nu mai am a zice.
Puțină prevedere, oricum, n-are să-ți strice;
Nesocotind prea lesne a-noastre sacre legi,
Cu-o pricină urîtă putea-vei să te-alegi.
Oricine pe un altul în scris îl ponegrește,
E tras în judecată și fapta și-o plătește."
„Cum ar putea poetul să fie osîndit,
Cînd inima-i e dreaptă și cugetul cinstit?
Ar merita pedeapsă, de-ar scrie versuri rele!
Dar cînd sînt lăudate de Cezar ale mele,
Și cînd pe cei nemernici în scris îi încolțesc,
Nu eu, neprihănitul, sînt cel care greșesc!"
„De rîs o să se facă întreaga judecată,
Și va ieși satira deplin nevinovată!"

II

Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
(nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus
rusticus, abnormi sapiens crassaque Minerva),
discite non inter lances mansasque nitenes,
cum stupet insanis acies fulgoribus et cum
adclinis falsis animus meliora recusat,
verum hic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
dicam, si potero. Male verum examinat omnis
corruptus iudex. Leporem sectatus equove
lassus ab indomito vel, si Romana fatigat
militia adsuetum graecari, seu pila velox
molliter austerum studio fallente laborem,
seu te discus agit, pete cedentem aera disco:
cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno
ne biberis diluta. Foris est promus, et atrum
defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
latrantem stomachum bene leniet. Unde putas aut

SATIRA A II-a

E-o rară însușire să nu fii nesătul,
Și-atît cît ai, puținul, să-l socotești destul.
Nu e a mea, prieteni, această-nțelepciune,
Un om trăit la țară, Ofellus, el o spune,
Deși filozofie adîncă n-a-nvățat
Și nici știință multă Minerva nu i-a dat.
Dar nu la strălucite ospețe-mbelșugate,
Cu ochi orbiți de luxul risipei desmățate,
Cînd mintea se-amăgește ce-i bine respingînd,
Vei înțelege-aceste cuvinte, ci flămînd.
— De ce flămînd? — Ți-oi spune de voi putea: așteaptă.
Un ghiftuit nu știe ce-i judecata dreaptă.
Tu du-te după iepuri, pîn-vei cădea trudit;
Strunește-n goana mare un cal neîmblînzit;
Iar de cumva, ca grecii, n-ai fire silitoare
Și viața ostășească ți-e prea ostenitoare,
Un joc plăcut alege în locul altei munci,
Să bați în voie mingea sau discul să-l arunci,
Cînd truda îți va stinge a gusturilor silă
Refuză, de-ți dă mîna, o masă mai umilă!
Vei bea cu sete apă, nu cum ești învățat
Numai Falern, cu miere de munte-amestecat.
Chelarul nu se-arată; iar marea se-ndîrjește
Și-și apără-n furtună comoara ei de pește.
Trei degete de sare pe pîinea coaptă-n vatră
Va fi de-ajuns să-ți saturi stomacul care latră.

qui partum? Non in caro nidore voluptas
summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quaere
sudando: pinguem vitiis albumque neque ostrea
nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pavone velis quin
hoc potius quam gallina tergere palatum,
corruptus vanis rerum, quia veneat auro
rara avis et picta pandat spectacula cauda:
tamquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris ista,
quam laudas, pluma? Cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nil hanc magis illa
imparibus formis deceptum te petere esto:
unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto
captus hiet? Pontesne inter iactatus an amnis
ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video: quo pertinet ergo
proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
maiorem natura modum dedit, his breve pondus.
Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.
„Porrectum magno magnum spectare catino
vellem“ ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,
praesentes Austri, coquite horum obsonia. Quamquam
putet aper rhombusque recens, mala copia quando
aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus
atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
pauperies epulis regum; nam vilibus ovis
nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
infamis. Quid? tum rhombos minus aequor alebat?
Tutus erat rhombus tutoque ciconia nido,

Asemenea virtute te-ntrebi de unde vine
Nu stă-n arome scumpe plăcerea, ci în tine,
Iar pofta de mîncare trezește-ți-o trudind;
Cel îndopat și puhav, în seul lui plesnind,
Degeaba cere stridii, lufari și păsări rare,
Nimic nu-l ispitește, nici o plăcere n-are.
Nici puiul la frigare nu-ți pare-a fi mai bun,
Cînd ți se pune-n față, pe tavă, un păun!
E-o pasăre măiastră, cu aur cumpărată,
Cu aripi strălucite, cu coadă înstelată;
Dar nimeni nu mănîncă veșmîntul lui frumos,
Și fript, lipsit de pene, mai e așa fălos?
La fel de bun e pieptul de pui, dar n-are-a face,
Că ție, nu friptura, podoaba ei îți place!
Cînd te înfrupți din pește, de unde știi tu oare
Dac-a fost prins în Tibru sau poate-n larg de mare,
De-a fost bătut de valuri sub poduri, mai avan,
Ori s-a zbătut la gura șuvoiului toscan?
Pui un barbun pe masă și te îngîmfi prostește,
Că e din soiul care trei livre cîntărește,
Dar nu poate să fie mesenilor servit
Întreg, ca un alt pește, ci îmbucătățit!
Pe toate tu le judeci doar după-nfățișare:
Găsești cusur că lupul-de-mare e prea mare,
Așa cum nici barbunul nu-i împlinit destul.
Nu-i plac mîncări vulgare stomacului sătul!
„Eu vreau un pește mare, să-noate-n farfurie..."
(Vorbește unul lacom, cu pîntec de Harpie.)
Încrîncenate vînturi de miazăzi, porniți,
Bucatele acestor mîncăi să le sleiți!
Oricît ar fi de proaspăt calcanul, lor le pute;
Mistrețul nu le place acestor burți umplute;
Ei vor ridichi de iarnă și ineluș cu hrean!
Ce-i drept, mai sînt pe-alocuri mîncări de om sărman,
Îngăduite încă la mesele bogate:
Nevrednicele ouă, măslinele murate,
Dar crainicul Gallonius n-avea un nume bun,
C-a oferit odată, la un ospăț, morun!
Trăiau pe-atunci calcanii netulburați în mare,
Și berzele în cuiburi stăteau cu nepăsare,

donec vos auctor docuit praetorius. Ergo
siquis nunc mergos suaves edixerit assos,
parebit pravi docilis Romana iuventus.
Sordidus a tenui victu distabat Ofello
iudice; nam frustra vitium vitaveris illud,
si te alio pravum detorseris. Avidienus,
cui Canis ex vero ductum cognomen adhaeret,
quinquennis oleas est et silvestria corna
ac nisi mutatum parcit defundere vinum et
cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
ille repotia, natales aliosve dierum
festos albatus celebret, cornu ipse bilibri
caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur et horum
utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis, aiunt.
Mundus erit, qua non offendat sordibus, atque
in neutram partem cultus miser. Hic neque servis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
saevus erit, nec sic ut simplex Naevius unctam
convivis praebebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum
afferat. In primis valeas bene; nam variae res
ut noceant homini, credas memor illius escae,
quae simplex olim tibi sederit; at simul assis
miscueris elixa, simul conchylia turdis,
dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum
lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
cena desurgat dubia? Quin corpus onustum

Pîn-a venit un pretor solemn și-a decretat
Că toate-aceste soiuri sînt bune de mîncat.
Cum azi, de-ar veni altul și-ar da o înștiințare
Ca lumea să mănînce și cufundari din mare,
Toți tinerii din Roma ar spune-ntr-un cuvînt,
Că nu e bunătate mai mare pe pămînt!
Dar tot Ofellus zice să nu iei niciodată
Zgîrcenia murdară drept viață cumpătată,
Că în zadar te lepezi de-un prost nărav al tău,
De te încarci cu altul, adeseori mai rău.
Așa e Avidienus, zis Cîinele; înghite
Măsline de cinci toamne, și coarne putrezite.
Iar vinul nici nu-l gustă, decît dacă-i stricat.
La un ospăț de nuntă în alb înveșmîntat,
La o aniversare sau altă sărbătoare,
Își picură pe varză, cu mîini tremurătoare,
Din vas de două livre, ulei cu iz grețos
Și-amestecă oțetul bătrîn, în chip de sos.
Cum să se poarte omul cu mintea înțeleaptă?
Între zgîrcit și lacom să țină calea dreaptă?
Cum spune vorba-ceea: stă între cîini și lup.
E cuviincios în fapte și e curat la trup,
Pe nimeni nu jignește cu vreo nestăpînire
Și măsurat trăiește în bună-mulțumire.
Albucius, bătrînul, stăpîn ne-ndurător,
Dă sclavilor munci grele, peste puterea lor;
Iar Naevius, pe oaspeți îi pune să se spele
Cu apă năclăită: sînt obiceiuri rele.
Aș vrea să înțelegeți din ce v-am arătat,
Ducînd o viață simplă ce-aveți de cîștigat.
Întîi, cel mai de seamă din bunuri: sănătate.
Sînt prea vătămătoare ospețele-ncărcate!
Aduceți-vă-aminte, ce bine vă simțeați
Pe cînd stăteați la masă hrăniți, nu îndopați.
Dar azi, atîtea feluri, ba fierte, ba prăjite,
Atîtea scoici, cu sturzii de-a valma înghițite,
Atîtea dulci bucate, stomacul tău prea plin
În fiere le preschimbă și scurgeri de venin.
Privește-ți musafirii cu cît nesaț mănîncă,
Și cît de galbeni pleacă! Mai poartă-n burtă încă

hesternis vitiis animum quoque praegravat una
atque adfigit humo divinae particulam aurae.
Alter, ubi dicto citius curata sopori
membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
sive diem festum rediens advexerit annus,
seu recreare volet tenuatum corpus, ubique
accedent anni et tractari mollius aetas
imbecilla volet: tibi quidnam accedet ad istam,
quam puer et validus praesumis, mollitiem, seu
dura valetudo inciderit seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
illis nullus erat, sed credo, hac mente, quod hospes
tardius adveniens vitiatum commodius quam
integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
occupet humanam? Grandes rhombi patinaeque
grande ferunt una cum damno dedecus. Adde
iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum
et frustra mortis cupidum, cum derit egenti
as, laquei pretium. „Iure", inquit, „Trausius istis
iurgatur verbis: ego vectigalia magna,
divitiasque habeo tribus amplas regibus". Ergo
quod superat non est melius quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? Quare
templa ruunt antiqua deum? Cur, improbe, carae
non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
Uni nimirum recte tibi semper erunt res.
O magnus posthac inimicis risus, uterne
ad casus dubios fidet sibi certius? Hic qui
pluribus adsuerit mentem corpusque superbum,

Mîncările de-aseară, și-ngreunați cum sînt,
Scînteia sacră-a minții o-ngroapă în pămînt.
Tu caută-n odihnă puterile pierdute,
Și-nviorat te-ntoarce la trebile-ncepute.
În zi de sărbătoare, cînd anul s-a-nnoit,
Un prînz mai acătării îți e îngăduit;
Cînd boala o să-ți scadă puterile vieții,
Cînd îți va sta pe umeri povara bătrîneții,
Avea-vei grijă trupul slăbit să-ți întărești;
Dar sănătos și zdravăn, așa cum te găsești,
De ce, cînd tinerețea mai e în tine vie,
Trăiești în moleșeală și-n dulce trîndăvie?
Cei vechi mîncau cu poftă mistrețul rîncezit,
Nu pentru că mirosul mai fin le-ar fi lipsit,
Ci ca să mai rămînă o bucățică grasă
Și pentru musafirii veniți tîrziu la masă:
Și chiar dacă mistrețul cam mirosea, socot,
Se bucurau că gazda nu-l hăpăise tot.
(Atunci mi-ar fi fost bine să fi venit pe lume!)
Ții mult, fără-ndoială, la bunul tău renume,
E-o muzică plăcută urechei omenești.
Dar toate-aceste cărnuri și-aceste tăvi cu pești
Te vor aduce-n pragul ruinei și-al rușinii.
Or să cîrtească unchii, te vor bîrfi vecinii
Privindu-te cu silă și disprețuitori.
Scîrbit de tine însuți te vei gîndi să mori,
Și n-o să ai în pungă un as, pentru frînghie!
„Vorbește-i lui Trausius în acest fel, nu mie.
Eu mi-am păstrat avutul și cîștiurile-ntregi,
Și pot trăi mai bine decît trăiesc trei regi."
— Dar n-ai, pe alte bunuri, să dai ce-ți prisosește?
Averea ta cea mare, cum de te mulțumește
Cît timp, lovit de soartă, mai e un om sărac,
Și-n tristă părăsire atîtea temple zac?
Tu, poftă nesătulă, din plinul îmbuibării
Nu vrei nici o fărîmă să dai, din suflet, țării?
Dar cînd o să te lase norocul schimbător,
N-ai să ajungi, sărmane, de rîsul tuturor?
Și cine, în restriște, se va simți mai tare:
Cel ce, cu trup și suflet, trăit-a-n desfătare,

an qui contentus parvo metuensque futuri
in pace ut sapiens aptarit idonea bello?
Quo magis his credas, puer hunc ego parvus Ofellum
integris opibus novi non latius usum
quam nunc accisis. Videas metato in agello
cum pecore et gnatis fortem mercede colonum;
„Non ego“ narrantem „temere edi luce profesta
quidquam praeter holus fumosae cum pede pernae.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes
sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
sed pullo atque haedo; tunc pensilis uva secundas
et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat culpa potare magistra,
ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
explicuit vino contractae seria frontis.
Saeviat atque novos moveat Fortuna tumultus:
Quantum hinc imminuet? Quanto aut ego parcius aut vos,
o pueri nituistis, ut huc novus incola venit?
Nam propriae telluris erum natura neque illum
nec me nec quemquam statuit: nos expulit ille,
illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
postremum expellet certe vivacior heres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
dictus, erit nulli proprius, sed cedet in usum
nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes
fortiaque adversis opponite pectora rebus“.

Sau cel deprins să rabde, și ca un înțelept
S-a pregătit din vreme să țină soartei piept;
Iar ca să am crezare, ți-o spunc-o pildă, iată:
Cunosc pe-acest Ofellus din vremea de-altă dată,
Și nu trăia mai bine pe cînd era bogat,
Decît trăiește astăzi, sărac și strîmtorat.
Îl poți vedea la țară, muncind cu osîrdie
În parte cu stăpînul un petec de moșie,
Înconjurat de turma și de copiii săi.
El le vorbește astfel: „În anii buni sau răi,
Atît aveam la masă în zilele de muncă,
Un blid cu zarzavaturi și un ciolan de șuncă.
Cînd și-amintea de mine un musafir, mai rar,
Sau cînd, pe timp de ploaie, vecinul gospodar
Lăsînd o clipă lucrul intra la mine-n casă,
În bună ospeție ne așezam la masă;
Nu aduceam din piață nici stridii, nici calcan,
Ci culegînd o coardă cu struguri din tavan,
Un but de ied sălbatic frigeam cum se cuvine
Și încheiam ospățul cu nuci și cu smochine.
Glumeam în dragă-voie, din vinul vechi sorbind,
Greșelile în cupe băute socotind,
Și preamăream pe Ceres, cerîndu-i spice pline,
Cu fața-mbujorată și frunțile senine.
Cît ne-ar lovi de aspru Fortuna, nu mă tem;
Ce poate să mai rupă din ceea ce n-avem?
Simțiți voi cum că viața din voi se ofilește,
De cînd ogorul nostru un altu-l stăpînește?
Copii, pămîntul ăsta nu i-a fost dat nici lui,
Nici altora, nici mie, el nu-i al nimănui!
M-a izgonit pe mine stăpînul nou, pe el
Un ins cu viață lungă îl va goni, la fel:
Nechibzuit cum este, de legi neștiutor,
Își va găsi, desigur, vreun moștenitor.
Acest Umbrenus, astăzi, pămîntul și-l măsoară;
Că e al lui, crezuse Ofellus odinioară;
Dar el e-al tuturora, în veci de veci, mereu,
Trecînd din mînă-n mînă: al lui, al tău, al meu...
Cu inimă vitează, copii, trăiți frățește
Și vitregia soartei primiți-o vitejește!“

„Sic raro scribis, ut toto non quater anno
membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,
iratus tibi, quod vini somnique benignus
nil dignum sermone canas. Quid fiet? At ipsis
Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergo
dic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
Culpantur frustra calami, immeritusque laborat
iratis natus paries dis atque poetis.
Atqui vultus erat multa et praeclara minantis,
si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere miser. Vitanda est improba Siren
desidia, aut quidquid vita meliore parasti,
ponendum aeque animo.“ „Di te, Damasippe, deaeque

SATIRA A III-a

„De ce nu iei drept pildă poeții silitori?
Abia de ceri papirus pe an de patru ori.
Tot șlefuind întruna, cioplind fără-ncetare,
Luîndu-te cu somnul și deșertînd pahare,
N-ai apucat a scrie mai mult decît ai șters;
Și n-ai lăsat în urmă, bun de citit, un vers!
Te rog să-mi spui, ce gînduri ascunse te-ndemnară
Acum, în Saturnalii, să te-așezi la țară?
Să duci o viață sobră? Din ce-ai promis, ce-ai dat?
Degeaba spui că bietul condei e vinovat,
Zadarnic, în mînie bați furios pereții,
Făcuți parcă să-nfrunte pe zei și toți poeții.
Pe fața ta citisem avîntul îndrăzneț
Al omului ce poartă în gînd un plan măreț;
În liniștea călduță și în singurătate
Făgăduiai o seamă de scrieri minunate.
De ce cărași atîtea volume la un loc,
Atîți iluștri sfetnici, Eupòlis, Arhiloch?
Biblioteca-ntreagă cu tine ai luat-o,
Punîndu-l pe Meandru călare peste Plato!
Nu-ți dai prea mult silința, să nu fii pizmuit!
Preferi, precum se vede, să fii disprețuit?
Nu te lăsa în dulcea-ademenire-a lenii,
Nu asculta ispita perfidă a Sirenii,
Sau faima, ce prin viață curată-ai cîștigat
Din vina ta vei pierde-o..." Vorbiși adevărat!

verum ob consilium donent tonsore. Sed unde
tam bene me nosti? "Postquam omnis res mea Ianum
ad medium fracta est, aliena negotia curo
excussus propriis. Olim nam quaerere amabam,
quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere,
quid sculptum infabre, quid fusum durius esset.
Callidus huic signo ponebam milia centum;
hortos egregiasque domos mercarier unus
cum lucro noram: unde frequentia Mercuriale
imposuere mihi cognomen compita". „Novi,
et miror morbi purgatum te illius. Atqui
emovit veterem mire novus, ut solet, in cor
traiecto lateris miseri capitisve dolore,
ut lethargicus hic cum fit pugil et medicum urget.
Dum ne quid simile huic, esto ut libet". „O bone, ne te
frustrere: insanis et tu stultique prope omnes,
siquid Stertinius veri crepat; unde ego mira
descripsi docilis praecepta haec, tempore quo me
solatus iussit sapientem pascere barbam
atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam male re gesta cum vellem mittere operto
me capite in flumen, dexter stetit et „Cave faxis
te quidquam indignum. Pudor, inquit, te malus angit
insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quem cumque inscitia veri
caecum agit, insanum Chrysippi porticus et grex

Şi drept răsplată pentru aceste sfaturi bune,
Să-ţi dăruiască zeii-un bărbier. Dar, spune,
De unde, despre mine, atîtea ştii? „De cînd
Sub porticul lui Ianus, norocul încercînd,
Mi s-a-necat corabia şi mi-am pierdut averea,
Nemaiavînd ce face, mă mîngîi cu plăcerea
De-a-i îndruma pe alţii; atît mi-a mai rămas.
Scrutam pe-atunci cu rîvnă arama unui vas
În care moş Sisyphus picioarele-şi spălase,
Un bust pe care-un sculptor stîngaci îl modelase,
Sau bronzul ce-l turnase greşit, şi preţuiam
Vreo statuă cu cîte-o sută de mii. Mă pricepeam!
Treceam din mînă-n mînă moşii, grădini, palate,
Vîndute cu preţ mare şi ieftin cumpărate,
Încît toţi negustorii pizmaşi de primprejur
Mă porecleau copilul iubit al lui Mercur."
„Ştiu, şi mă bucur foarte, ţi-o spun prieteneşte,
Că patima aceasta nu te mai stăpîneşte.
Nu-i lucru să te mire, aşa-i de obicei,
Cînd scapi de-o boală, vine o alta-n locul ei.
Durerea se strămută din cap la subţioară
Şi cu un pumn ologul pe medic mi-l doboară!
Cît timp nu-ncerci cu mine să faci la fel, îţi zic:
Fii sănătos şi vesel!" „Iubitul meu amic,
Nu te-amăgi zadarnic cu goluri de cuvinte,
Nici tu nu eşti, ca alţii, mai sănătos la minte!
Stertinius ne-nvaţă un lucru-adevărat,
Şi bunele lui sfaturi eu-unul le-am urmat;
În barba mea-nţeleaptă să nu mai dau cu briciu;
Şi să mă-ntorc din drumul spre podul lui Fabriciu.
Cînd mi-am pierdut averea şi cînd ca un zevzec,
Acoperindu-mi faţa am vrut să mă înec,
El s-a ivit deodată alăturea de mine:
«Nu săvîrşi, îmi spuse, o faptă de ruşine!
Îţi tulbură simţirea o teamă fără rost,
Ca-n mijlocul atîtor nerozi, să nu pari prost.
De-ai fi smintit, tu singur printre-nţelepţi, ţi-aş spune:
— Sfîrşeşte-o vitejeşte, omoară-te, nebune!
Pe cei ce, din prostie, neştiutori greşesc,
Ciracii lui Chrysippus nebuni îi socotesc.

autumat. Haec populos, haec magnos formula reges,
excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
desipiant omnes aeque ac tu, qui tibi nomen
insano posuere. Velut silvis, ubi passim
palantes error certo de tramite pellit,
ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit, unus utrique
error, sed variis illudit partibus: hoc te
crede modo insanum, nihilo ut sapientior ille,
qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
stultitiae nihilum metuenda timentis, ut ignes,
ut rupes fluviosque in campo obstare queratur;
alterum et huic varum et nihilo sapientius ignes
per medios fluviosque ruentis: clamet amica,
mater honesta, soror, cum cognatis pater, uxor:
„Hic fossa est ingens, hic rupes maxima, serva!“
non magis audierit quam Fufius, ebrius olim
cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis
„Mater, te appello“ clamantibus. Huic ego vulgus
errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
integer est mentis Damasippi creditor? Esto.
„Accipe, quod numquam reddas mihi“ si tibi dicam:
tune insanus eris, si acceperis, an magis excors
reiecta praeda, quam praesens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio, non est satis, adde Cicutae
nodosi tabulas centum, mille adde catenas:
effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in ius malis ridentem alienis
fiet aper modo avis, modo saxum et, cum volet, arbor.
Si male rem gerere insani est, contra bene sani,

La altă judecată nu are nimeni dreptul,
Nici regii, nici poporul, ci numai înțeleptul.
Să fii cu luare-aminte și să asculți ce-ți spun:
— Nebuni sînt toți aceia care te fac nebun.
Așa cum în pădure drumeții pe cărare
La dreapta sau la stînga o iau la întîmplare,
Și de pe-aceeași cale pornesc deosebit,
Merg, unii ca și alții, pe-același drum greșit.
Nu-i mai isteț cel care de tine joc își bate,
Și lui i-atîrnă-o coadă de om nerod la spate.
E mai întîi nebunul, fricos cum altul nu-i,
Pe care-l înspăimîntă pînă și umbra lui.
În mijlocul cîmpiei mergînd, i se năzare
Că-i ies-nainte flăcări și stînci în larg de mare!
Iar alții, dimpotrivă, nebuni în sens invers,
Se-aruncă-n foc și-n apă și nu se-abat din mers;
Degeaba-i strigă sora, soția, tata, mama,
— Ferește-te de stîncă! Dai într-un șanț! Ia seama!
Nebunul nu-i aude, așa cum s-a-ntîmplat
Cînd Fufius jucînd-o pe Iliona, beat,
A adormit pe scenă pînă să-i vină rîndul,
Și-n zeci de mii de glasuri, Catienus chemîndu-l,
L-a implorat zadarnic: — O, mamă, unde ești?
Cu toți sîntem oleacă nebuni, te îndoiești?
Culege Damasippus statui: e-o nebunie!
Dar cum e negustorul ce-i dă pe datorie?
Eu de ți-aș da o sumă de bani, și-aș spune-apoi
Să nu-ți faci nici o grijă de-a mi-o mai da-napoi,
Ai fi întreg la minte, de-ai refuza prostește
Acest cîștig pe care Mercur ți-l dăruiește?
În schimb, poți pe datornic să-l pui a iscăli:
Primiți azi de la Nerius sesterții zece mii,
Să mai adaugi formule cămătărești cu suta,
Chichițe născocite de șmecherul Cicuta,
Tot n-o să-l ai la mînă pe-acest Proteu tîlhar!
Să-l chemi în judecată vei încerca-n zadar,
Va face haz, va rîde, se va preface-n stîncă,
În porc mistreț, în cioară, în pom și-n multe încă...
Cel care strînge-avere, isteț e socotit,
Iar cel ce-o risipește rămîne un smintit:

putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perelli
dictantis, quod tu numquam rescribere possis.
Audire atque togam iubeo componere, quisquis
ambitione mala aut argenti pallet amore,
quisquis luxuria tristive superstitione
aut alio mentis morbi calet: hunc propius me,
dum doceo insanire omnes, vos ordine adite:
Danda est ellebori multo pars maxima avaris;
nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberi summam incidere sepulcro,
ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
damnati populo paria atque epulum arbitrio Arri,
frumenti quantum metit Africa. „Sive ego prave
seu recte hoc volui, ne sis patruus mihi". Credo
hoc Staberi prudentem animum vidisse. Quid ergo
sensit, cum summam patrimoni insculpere saxo
heredes voluit? Quoad vixit, credidit ingens
pauperiem vitium et cavit nihil acrius, ut, si
forte minus locuples uno quadrante perisset,
ipse videretur sibi nequior: Omnis enim res,
virtus fama, decus, divina humanaque pulchris
divitiis parent; quas qui construxerit, ille
clarus erit, fortis, iustus, „Sapiensne?" Etiam, et rex
et quidquid volet. Hoc veluti virtute paratum
speravit magnae laudi fore. Quid simile isti
Graecus Aristippus? Qui servos proicere aurum
in media iussit Libya, quia tardius irent

Nu e pe lume creier mai a nebun să put,
Decît al lui Perellius, cel care te-mprumută,
Îți ia înscris la mînă și doarme așteptînd
Un împrumut pe care nu-l vei plăti nicicînd.
Vă-nfășurați în togă și cuta potriviți-i,
Voi toți, munciți de boala urîtei superstiții.
Voi, lacomi de avere, zgîrciți sau desfrînați,
Și cei mîncați de-ambiții, la rînd vă înșirați,
De-mi ascultați cuvîntul, să știe fiecare
În care tagmă intră și ce sminteală are:
— Zgîrcitul o să soarbă, 'naintea tuturor,
O strachină mai mare cu suc de elebor;
Și poate-ar fi mai bine și mai cu judecată
Ca toată Anticyra s-o dea pe gît deodată!
Urmașii lui Staberius, punîndu-l în mormînt,
I-au însemnat pe criptă întregul lăsămînt.
De-ar fi făcut altminteri, pedeapsa prevăzută
Era să dea mulțimii gladiatori o sută,
Un mare-ospăț, mai strașnic ca Arrius mai-an,
Și grîu cît dă-ntr-o vară pămîntul african.
— Nu știu dacă e bine și nici de-o să vă placă,
Nu mai întreb pe cenzori, așa vreau să se facă!
De ce cred că Staberius s-a dovedit prudent
Cînd vorbele acestea le-a pus în testament,
Cerînd ca moștenirea pe piatră să se scrie?
Lui i-a fost silă-n viață mai mult de sărăcie,
Din toate socotind-o cel mai urît păcat.
S-ar fi simțit el însuși, murind, dezonorat
De i-ar fi fost averea c-un sfert de as scurtată.
Așa e! Bunul-nume, o viață nepătată,
Virtute, faimă, cinste, de la pămînt la cer,
În splendida lumină a aurului, pier!
Cel care strînge-avere și-n viață izbutește
E drept, e bun, e darnic, e înțelept, firește.
E rege! Deci, Staberius, pe drept cuvînt credea
Că-și dovedise cinstea cu banii ce-i avea.
Nu semăna cu grecul, drumeț în Lybia, care
Văzînd ce greu merg sclavii purtîndu-i în spinare
Atîtea lăzi cu aur, milosul Aristip
Le porunci s-arunce povara în nisip!

propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.
Siquis emat citharas, emptas comportet in unum,
nec studio citharae nec musae deditus ulli,
si scalpra et formas non sutor, nautica vela
aversus mercaturis: delirus et amens
undique dicatur merito. Qui discrepat istis,
qui nummos aurumque recondit nescius uti
compositis metuensque velut contingere sacrum?
Siquis ad ingentem frumenti semper acervum
porrectus vigilet cum longo fuste neque illinc
audeat esuriens dominus contingere granum
ac potius foliis parcus vescatur amaris;
si positis intus Chii veterisque Falerni
mille cadis, nihil est, ter centum milibus, acre
potet acetum; age si et stramentis incubet unde-
octoginta annos natus, cui stragula vestis,
blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca,
nimirum insanus paucis videatur, eo quod
maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius aut etiam haec libertus ut ebibat heres,
dis inimice senex, custodis? Ne tibi desit?
Quantulum enim summae curtabit quisque dierum,
ungere si caules oleo meliore caputque
coeperis impexa foedum porrigine? Quare,
si quidvis satis est, periuras, surripis, aufers
undique? tun sanus? populum si caedere saxi
incipias servosve tuos, quos aere pararis,
insanum te omnes pueri clamentque puellae:
cum laqueo uxorem interemis matremque veneno,
incolumi capite es? Quid enim? Neque tu hoc facis Argis
nec ferro ut demens genetricem occidis Orestes.

Ați ascultat povestea, și-acum vă rog să-mi spuneți
Din doi, pe care-n rîndul smintiților îi puneți?
Să iei la întîmplare o pildă nu-i de-ajuns;
Două-ntrebări alături nu dau nici un răspuns.
Cînd unul strînge lire o prăvălie-ntreagă
Și nici o artă nu e în stare să-nțeleagă,
Cînd pune calapoade pe raft și nu-i cizmar,
Cînd pregătește nave și nu e marinar
Nici vreun negoț nu face pe marea-ndepărtată,
Nu-i drept să spui că mintea îi e puțin stricată?
Dar cel care-și îngroapă bănetul în pămînt,
Și nu-l atinge, parcă ar fi un lucru sfînt?
Grînarul și-l păzește în mînă cu-o nuia,
Și din grămada-ntreagă un singur bob nu ia,
Hrănindu-se cu ierburi și rădăcini amare;
În beciul lui, sub lacăt, mii de butoaie are,
Falern bătrîn și vinuri de Chio cu buchet,
Iar dumnealui, zgîrcitul, nu bea decît oțet.
La șaptezeci și nouă de ani — nebun, așa e? —
Își cuibărește somnul în așternut de paie.
Saltelele de lînă le ține sus în pod,
Iar moliile-n parte cu șoarecii le rod.
Și nu e, totuși, nimeni prea mult de rău să-l ție,
Căci sînt atinși cu toții de-aceeași nebunie.
Moșneag, certat cu zeii! din moștenirea ta,
Ce fiu al tău sau care libert se va-nfrupta?
Ți-e teamă rău, ca ție ceva să nu-ți lipsească,
Sau că averea strînsă o să se irosească
De vei turna pe varză un untdelemn mai bun,
Sau o să-ți piepteni claia din capul tău nebun?
Dar dacă-atît de simplu trăind, te mulțumește,
Să minți, să-ți calci cuvîntul, să furi, ce-ți folosește?
De ți-ar veni o toană, toți sclavii să-ți omori,
Sau să-i ucizi cu pietre pe bieții trecători,
Văzîndu-te, băieții și fetele ți-ar spune,
Strigînd în gura mare: — Oprește-te, nebune!
Un om întreg la minte poți să te socotești
Cînd îți sugrumi nevasta și mama-ți otrăvești?
E drept, că nu în Argos faci crimele aceste
Și nu omori cu spada smintitului Oreste.

An tu reris eum occisa insanisse parente,
ac non ante malis dementem actum Furiis, quam
in matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus male tutae mentis, Orestes
nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
non Pyladen ferro violare ausus sororem
Electran, tantum maledicit utrique vocando
hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla vappamque profestis,
quondam lethargo grandi est oppressus, ut heres
iam circum loculos et claves laetus ovansque
curreret. Nunc medicus multum celer atque fidelis
excitat hoc pacto; mensam poni iubet atque
effundi saccos nummorum, accedere plures
ad numerandum, hominem sic erigit, addit et illud:
„Ni tua custodis, avidum iam haec auferet heres“.
„Men vivo?“ „Ut vivas igitur, vigila, hoc age!“ „Quid vis?“
„Deficient inopem venae te, ni cibus atque
ingens accedat stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? Agedum sume hoc tisanarium oryzae.“
„Quanti emptae?“ „Parvo“. „Quanti ergo?“ „Octussibus“
„Eheu
quid refert, morbo an furtis pereamque rapinis?“
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Stultus et insanus. Quid, siquis non sit avarus,
continuo sanus? Minime. Cur, Stoice? Dicam
„Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
hic aeger“; recte est igitur surgetque? Negabit,
quod latus aut renes morbo temptentur acuto.
Non est periurus neque sordidus: immolet aequis
hic porcum Laribus; verum ambitiosus et audax:
naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone

Pe-Oreste însă crima să-l fi înnebunit?
De Furiile negre nu fuse urmărit,
Cînd fierul şi-l înfipse în sînul ce-l născuse?
Şi care i-a fost vina, cînd mintea şi-o pierduse?
Nici spre Pylade, spada el nu şi-a îndreptat,
Iar sorei lui, Electra, viaţa i-a cruţat,
Doar revarsă asupra-i o ploaie de injurii,
Crezînd că vede-ntr-însa pe una dintre Furii.
Iar dacă lui Pylade i-a spus o vorbă grea,
Îl îndemna mînia ce-n sînge îi fierbea.
Opimius, săracul cu bani sub cuietoare,
Dedîndu-se „risipei" în zi de sărbătoare,
Poşircă bea de Veii într-o ulcea de lut;
În celelalte zile oţet de-anul trecut.
Odată, fără veste, căzu în nesimţire;
Se strînseră urmaşii grăbiţi la moştenire,
Să cerceteze sacii, să-ncerce pe la porţi.
Atunci veni un medic şi l-a trezit din morţi.
Pricepător la leacuri, a răsturnat grămadă
Pe scîndurile mesei bănetul tot, din ladă,
Strigîndu-i lui Opimius: — Îi vezi cum se grăbesc
Să-ţi numere avutul? — Cît timp eu mai trăiesc?
— Arată-te, voinice, că eşti în viaţă încă!
Trezeşte-te odată! — Şi ce să fac? — Mănîncă!
Puterile slăbite vreau să ţi le-ntremez.
Ce-aştepţi? Hai, bea o ceaşcă cu zeamă de orez!
— Cît costă? — Mai nimica, opt aşi întreaga oală.
— M-au jefuit tîlharii! Mai bine mor de boală!
Şi cine e cuminte? Cel care nu-i smintit.
Zgîrcitul? Nebun dublu! Dar cel ce nu-i zgîrcit
Înseamnă totodată că-i înţelept? De unde!
De ce, stimate stoic? (Craterus îţi răspunde):
— Bolnavul ăsta are stomacul foarte bun.
— Atunci, e în putere? — Ba n-aş putea să spun,
Îl dor cumplit rărunchii şi îl înjunghie pieptul!
Nu e sperjur bolnavul şi nici pungaş, ce-i dreptul,
Nici n-aş putea să-l număr uşor printre avari:
Să-şi taie-atuncea porcul cinstindu-şi zeii Lari.
Dar e pizmaş şi-l roade dorinţa de mărire:
E vrednic să ia drumul faimosei Anticyre,

dones quidquid habes, an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusi duo praedia, dives
antiquo censu, gnatis divisse duobus
fertur et hoc moriens pueris dixisse vocatis
ad lectum: „Postquam te talos, Aule, nucesque
ferre sinu laxo, donare et ludere vidi,
te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem,
extimui, ne vos ageret vesania discors,
tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates
tu cave ne minuas, tu ne maius facias id,
quod satis esse putat pater et natura coercet.
Praeterea ne vos titillet gloria, iure
iurando abstringam ambo: uter aedilis fueritve
vestrum praetor, is intestabilis et sacer esto."
In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
latus ut in circo spatiere et aeneus ut stes,
nudus, agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
— Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?
— Rex sum — Nil ultra quaero plebeius — Et aequam
rem imperito; ac sicui videor non iustus, inulto
dicere, quod sentit, permitto — Maxime regum,
di tibi dent capta classem reducere Troia.
Ergo consulere et mox respondere licebit?
— Consule! — Cur Aiax, heros ab Achille secundus,
putescit, totiens servatis clarus Achivis,
gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,

Căci ce e, dacă banul ce-ai strîns nu-l folosești
Sau fără nici o noimă averea-ți risipești?
Opidius, nainte de-a spune-adio vieții,
În ceasul cel din urmă chematu-și-a băieții.
Moșia din Canosa în două și-a-mpărțit,
Le-a dat-o-n stăpînire, și astfel le-a vorbit:
„Tu, Aulus, sub togă porți veșnic nuci și zaruri,
Ești pătimaș la jocuri și foarte larg în daruri;
Tiberius, tu suflet avar, nimic nu dai
Și-ascunzi cu mare grijă, prin colțuri, tot ce ai.
Mă tem că-n două feluri voi doi greșiți de-asemeni.
Tu parcă-ai fi Cicuta, cu Nomentan tu semeni.
Eu vă implor, de-aceea, pe sacrii Zei Penați,
Să-mi ascultați cuvîntul și sfatul să-mi urmați.
Tu, înfrînează luxul, risipa și plăcerea,
Și, cu nesocotință, nu-ți irosi averea,
Tu, nu spori zadarnic, mereu nesăturat,
Un bun cu care tat-tu a fost îndestulat,
Și peste care însăși natura nu mai cere.
Iar ca să nu vă-mbete dorința de putere,
Voiesc, ca cel ce-ajunge edil sau senator
Să nu mai aibă dreptul să-și pună succesor."
Cu mazăre, fasole, la plebe dăruite
Îți irosești avutul. Aceasta pasă-mi-te,
Ca să te vînturi țanțoș la circ, în bronz suit,
De-averea părintească, smintitule, golit.
Aplauze ca Agripa vrînd să culegi mereu,
Tu, vulpe prefăcută, imiți un falnic leu.
— Ai dat porunci, Atride, dar după care lege?
Ca Aias să nu fie înmormîntat? — Sînt rege!
— Aici nu-ți pot răspunde; eu nu-s decît plebeu.
— E totdeauna numai dreptate-n gîndul meu;
Cel care crede altfel, s-o spună-n toată voia.
— O, rege, să dea zeii, ca biruind în Troia,
În porturile tale cu bine să pătrunzi!
Îngăduie-o-ntrebare, la care să răspunzi.
— Vorbește! — De ce Aias, al doilea Ahile,
Ce-a mîntuit oștirea grecească-n grele zile,
În praf să putrezească, în vreme ce Priam
Privește cu plăcere, el cu întregu-i neam,

per quem tot iuvenes patrio caruere sepulcro?
— Mille ovium insanus morti dedit, inclitum Vlixen
et Menelaum una mecum se occidere clamans.
— Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide gnatam
ante aras spargisque mola caput, improbe, salsa,
rectum animi servas? — Quorsum? — Insanus quid enim Aiax
fecit? Cum stravit ferro pecus, abstinuit vim
uxore et gnato; mala multa precatus Atridis
non ille aut Teucrum aut ipsum violavit Vlixen.
— Verum ego, ut haerentes adverso litore naves
eriperem, prudens placavi sanguine divos.
— Nempe tuo furiose. — Meo, sed, non furiosus.
Qui species alias veris scelerisque tumultu
permixtas capiet, commotus habebitur, atque
stultitiane erret, nihilum distabit, an ira.
Aiax cum immeritos occidit desipit agnos:
cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
stas animo et purum est vitio tibi, cum tumidum est, cor?
Siquis lectica nitidam gestare amet agnam,
huic vestem ut gnatae paret, ancillas paret, aurum
Rufam aut Pusillam appellet fortique marito
destinet uxorem: interdicto huic omne adimat ius
praetor et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? Siquis gnatam pro muta devovet agna,
integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava
stultitia, hic summa est insania; qui sceleratus,
et furiosus erit; quem cepit vitrea fama,
hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum.

Cum ne-ngropat rămîne cel care mai-nainte
Atîți troieni ucise, rămași fără morminte?
— Acest nebun ucis-a o mie dintre oi
Strigînd că ne omoară în turma lui pe noi
Pe mine, pe Ulise, pe Menelaos. — Bine,
Dar mai putem cuminte să te numim pe tine,
Tu, care-an Aulida fiica ți-ai jertfit
Și orz sărat pe creștet, infame, i-ai zvîrlit?
— Ce vrei să spui? — Că Aias, cînd turma și-o tăiase,
Pe fiu și pe soție de moarte îi crutase.
A blestemat Atrizii, dar chiar de i-a urît,
Pe Teucrus, pe Ulise, el nu i-a omorît!
Dar eu, văzînd că nu pot corăbiile-a-mi strînge,
Am vrut să-nduplec zeii cu un prinos de sînge.
— Era al tău, nebune! — Era, dar nu-s nebun!
  Cel ce de-a valma pune ce-i rău și ce e bun,
Şi crede că-i aievea tot ce i se năzare,
În furia-i prostească nici minte multă n-are!
Nebun e Aias care ucide blînzii miei,
Dar crima ta, pe care ai săvîrșit-o, ce-i?
Şi nu e o pornire nebună a ucide,
Ca să-ți păstrezi mărirea zadarnică, Atride?
Aveai tu mintea-ntreagă și sufletul curat,
Cînd din trufie, sînge cu voia ai vărsat?
De s-ar afla vreunul, în lectică să plimbe
O oaie-bucălaie și straiul să i-l schimbe,
S-o-mbrace-n aur toată, ca pe o fată-a lui,
Să-i pună slujitoare, să-i zică: „dulce pui",
Şi soț să-i dea pe-un tînăr din lumea cea mai bună,
Un pretor, sub tutelă, nu s-ar grăbi să-l pună?
Iar dacă-n locul oaiei, un altul ar jertfi
Pe propria-i fiică, nu tot zălud ar fi?
Nu spui nimic? Cînd însă prostia se-ntîlnește
C-un suflet rău, scrîntelii nimic nu-i mai lipsește!
Cînd tot nelegiuitul e-un furios smintit,
De-o faimă-amăgitoare lăsîndu-se momit
Înseamnă că haina Bellonă se răzbună
Şi tunetele-și trece prin mintea lui nebună.
  Acum, de vreți, să trecem la omul dezmățat;
La Nomentan, de pildă, nebun adevărat!

Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta,
edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
unguentarius ac Tusci turba impia vici,
cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
mane domum veniant. Quid tum? Venere frequentes,
verba facit leno: „Quidquid mihi, quidquid et horum
cuique domi est, id crede tuum et vel nunc pete vel cras.“
Accipe, quid contra haec iuvenis responderit aequus:
„In nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
cenem ego; tu pisces hiberno ex aequore verris.
Segnis ego, indignus qui tantum possideam: aufer,
sume tibi deciens; tibi tantundem; tibi triplex,
unde uxor media currit de nocte vocata.“
Filius Aesopi detractam ex aure Metellae,
scilicet ut deciens solidum absorberet, aceto
diluit insignem bacam: qui sanior, ac si
illud idem in rapidum flumen iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arri, par nobile fratrum,
nequitia et nugis pravorum et amore gemellum,
luscinias soliti impenso prandere coemptas
quorsum abeant, sani ut creta an carbone notati?
Aedificare casas, plostello adiungere mures,
ludere par impar, equitare in harundine longa
si quem delectet barbatum, amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
nec quidquam differre, utrumne in pulvere, trimus
quale prius, ludas opus, an meretricis amore
sollicitus plores: quaero, faciasne, quod olim

Nici n-a pus bine mîna pe noua-i moştenire
(Talanţi rotunzi o mie), el a şi dat de ştire
Să se prezinte-n casa acestui Nomentan
În zori, întreaga haită a tîrgului toscan,
Toţi şmecherii Velabrei: bufonii, bucătarii,
Frizerii cu parfumuri, pescarii, păsărarii;
Iată-i pe toţi. Codoşul vorbeşte pentru ei:
„Din tot ce-avem, stăpîne, ce-ţi place poţi să iei,
Ţi-aducem la picioare, orice, oricînd, oriunde."
Iar tînărul acela de treabă ar răspunde:
„În iernile lucane tu dormi în frig şi-ngheţ,
Ca eu să am la cină friptură de mistreţ;
Tu-nfrunţi pe mare, iarna, mîniile furtunii
Ca să aduni din valuri, pe seama mea, barbunii.
Eu nu ştiu ce e munca şi sînt nepriceput;
Nu eu, voi sînteţi vrednici de-ntregul meu avut.
Aici sînt zece sute de mii, ai tăi să fie!
Iar tu, pe-a cărui biată şi trudnică soţie
O scol în timpul nopţii din somnu-i tresărit
Şi-o pun să mă-ngrijească, primeşte întreit."
Luînd mărgăritarul, de-un preţ fără pereche
Pe care îl purtase Metella în ureche
Şi în oţet topindu-l, feciorul lui Esop
Un milion înghite, sorbindu-l ca pe-un strop;
Să-l fi zvîrlit pe gîrlă poate-ar fi fost mai bine.
O nobilă pereche de fraţi fără ruşine
Sînt ai lui Quintus Arius băieţi, atît de-asemeni
Încît în desfrînare cu-adevărat par gemeni.
Sînt ei întregi la minte, cînd păsări scump plătite
Doresc la masă, numai privighetori prăjite?
Pot fi ei, cu cărbune sau cretă însemnaţi?
Cînd pui la trăsurică doi şoareci înhămaţi,
Cînd joci la soţ ori făr'de, cînd galopezi prin iarbă
Pe-o trestie călare, deşi eşti om cu barbă,
Nu sînt oare acestea isprăvi de om scrîntit,
Iar dacă judeci bine şi recunoşti cinstit,
Nici cel care iubeşte mai multă minte n-are!
Te prăpădeşti cu firea şi lacrimi plîngi amare
De dorul unei tîrfe; mai multă minte-aveai
Cînd, ţînc numai de-o şchioapă, cetăţi de praf clădeai.

mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille
dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
postquam est impransi correptus voce magistri?
Porrigis irato puero cum poma, recusat.
„Sume, catelle"; negat; si non des, optet. Amator
exclusus qui distat, agit ubi secum, eat an non,
quo rediturus erat non arcessitus, et haeret
invisis foribus? „Nec nunc, cum me vocet ultro,
accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit, revocat: redeam? non, si obsecret." Ecce
servus non paulo sapientior: „O ere, quae res
nec modum habet neque consilium, ratione modoque
tractari non vult. In amore haec sunt mala, bellum,
pax rursum: haec siquis tempestatis prope ritu
mobilia et caeca fluitantia sorte laboret
reddere certa sibi, nihilo plus explicet, ac si
insanire paret certa ratione modoque".
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
gaudes, si cameram percusti forte, penes te es?
Quid? cum, balba feris annoso, verba palato,
aedificante casas qui sanior? Adde cruorem
stultitiae atque ignem gladio scrutare. Modo, inquam,
Hellade percussa Marius cum praecipitat se,
cerritus fuit? an commotae crimine mentis
absolves hominem et sceleris damnabis eundem
ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
lautis mane senex manibus currebat et „Unum,

Fă cum făcu Polemon, cînd mintea-și regăsise:
Azvîrlă-nvelitoarea ce boala-ți oblojise,
Broboadele cu care-ți legai grumazul tot
Și pernele pe care ți le puneai sub cot;
Tot astfel, pe Polemon, văzînd că se-mbătase,
Magistrul, care-n ziua aceea nu mîncase,
Cu vorbe-atît de aspre l-a răfuit, încît
Trezindu-se, își smulse coroana de la gît.
Unui copil ce plînge degeaba îi dai mere,
Nu vrea! Dar ia să nu-i dai, să vezi cum ți le cere!
Așa-și frămîntă mintea sărmanu-ndrăgostit:
Să se întoarcă-n casa de unde-a fost gonit?
La ușa blestemată stă pironit de teamă:
„De ce rămîn pe gînduri, cînd ea-napoi mă cheamă?
Ba nu! Vreau să pun capăt acestui groaznic chin!
Mă roagă? Să mă roage oricît! Nu mai revin."
„Stăpîne, îi dă sfatul istețul sclav al lui,
De ce măsură cauți acolo unde nu-i?
Durerile iubirii așa-s, ce să le faci?
Te mîngîi sau te sfîșii, te cerți și iar te-mpaci.
Sînt valuri trecătoare, pe care oarba soartă,
În volbura furtunii, cum știe ea le poartă.
Statornice să-ți fie de ceri, e ca și cînd
Ai vrea înțelepțește să judeci, aiurînd!"
Cînd faci săgeți din sîmburi de mere picentine
Și-mi spui, lovind tavanul, că tragi la țintă bine,
Te crezi cu mintea-ntreagă? Atunci cînd gîngăvești
Cu gura-ți știrbă vorbe de dragoste, gîndești
Că ai mai multă minte decît nebunul, care
Vrea să-și ridice casa, cînd cărămidă n-are?
Cu-atît e mai bezmetic gelosul ucigaș,
Ce focul îl ațîță cu fierul ucigaș;
Cînd Marius, năvalnic, pe Hellas o omoară
Și-apoi se sinucide, ce crezi tu, bunăoară,
Că-i vinovat de crimă sau nu-i decît nebun?
Nu oare-același lucru aceste vorbe spun?
Pornea în zori libertul bătrîn, pe nemîncate,
Cutreierînd orașul cu mîini purificate,
Și se ruga la toate răscrucile: — O, zei,
Aveți de mine milă, lungiți-mi anii mei,

quid tam magnum?" addens, „unum me surpite morti,
cis etenim facile est" orabat, sanus utrisque
auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus,
exciperet dominus, cum venderet. Hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit fecunda in gente Meneni.
„Iuppiter, ingentes qui das adimisque dolores",
mater ait pueri menses iam quinque cubantis,
„frigida si puerum quartana reliquerit, illo
mane die, quo tu indicis ieiunia, nudus
in Tiberi stabit". Casus medicusve levarit
aegrum ex praecipiti: mater delira necabit
in gelida fixum ripa febremque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore deorum.»
„Haec mihi Stertinius, sapientum octavus, amico
arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet atque
respicere ignoto discet pendentia tergo."
„Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris
qua me stultitia, quoniam non est genus unum,
insanire putas? ego nam videor mihi sanus".
„Quid, caput abscissum manibus cum portat Agave
gnati infelicis, sibi tunc furiosa videtur?"
„Stultum me fateor (liceat concedere veris)
atque etiam insanum; tantum hoc edissere, quo me
aegrotare putes animi vitio". „Accipe: primum
aedificas, hoc est longos imitaris ab imo
ad summum totus moduli bipedalis; et idem
corpore maiorem rides Turbonis in armis
spiritum et incessum: qui ridiculus minus illo?

Scutiți-mă de moarte, vă e atît de lesne!
Avea ochi buni moșneagul și sănătoase glezne;
De cap nu pomenise nici cel ce l-a vîndut.
(Proces cumva să aibă în urmă, s-a temut).
Chrisip, pe-acești habotnici scrîntiți în rugăciune,
În neamul lui Menenius pe toți de-a valma-i pune.
Acum vorbește mama, al cărei mic băiat
Bolnav de friguri zace de vreo cinci luni în pat:
— Tu, Joe, care vindeci oricare suferință,
Tămăduiește-mi pruncul, iar eu, după credință,
În post și rugăciune cinsti-voi ziua ta,
Și gol-goluț, copilul în Tibru-l voi scălda.
Femeii fără minte, cum poți să-i ierți păcatul?
Un medic — sau norocul — i-ar fi scăpat băiatul,
În frigul iernii însă, pe țărmul Tibrului
Ucis va fi, prostește, de însăși mama lui!
Știți voi ce nume are această nebunie?
E teama fără noimă de-a zeilor mînie.»
„Stertinius mă-nvață (al optulea-nțelept!)
Ocărilor nedrepte cum pot să le țiu piept,
Iar celui ce vreodată că sînt smintit va spune,
Îi voi întoarce vorba și-i voi striga: Nebune!
Tu nici nu bagi de seamă, și-n urma ta un plod
Ți-a atîrnat la spate o coadă de nerod!"
„Cînd îți vei pierde-averea, eu îți urez, bătrîne,
Pe prețuri cît mai bune să vinzi ce ți-o rămîne!
Și-acum, iubite stoic, te voi ruga să-mi spui,
Pe mine-n care tagmă, la rîndul meu, mă pui?
Eu zic că nu e altul mai înțelept ca mine!"
„Dar Agavé ce crede, ca însăși, despre sine,
Cînd poartă-n mînă capul copilului ucis?
Pricepe ea ce faptă nebună a comis?"
„Smintit sînt, va să zică, și eu? Așa să fie.
Dar de ce boală sufăr? De care nebunie?"
„Ascultă: ca magnații te-ncumeți să clădești,
Și tu abia de două picioare dacă ești.
Mai îndrăznești, de Turbon să rîzi, cînd se arată
Cu pași măreți și mîndră privire-nflăcărată,
Purtînd o grea armură pe-un trup de prichindel?
Crezi oare că tu nu ești mai caraghios ca el?

An quodcumque facit Maecenas, te quoque verum est
tantum dissimilem et tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis
unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
belua cognatos eliserit. Illa rogare,
quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
— Maior dimidio. — Num tantum? Cum magis atque
se magis inflaret: Non, si te ruperis, inquit,
par eris. Haec a te non multum abludit imago.
Adde poemata nunc, hoc est oleum adde camino;
quae siquis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem“ „Jam desine.“ „Cultum
maiorem censu“. „Teneas, Damasippe, tuis te“.
„Mille puellarum, puerorum mille furores.“
„O maior tandem parcas, insane, minori.“

Iei pildă pe Mecena, îți place-n lui purtare;
Dar între el și tine, vai! cîtă depărtare!
Pe niște pui de broască, abia ieșiți din ou,
Strivitu-i-a odată copita unui bou.
Scăpînd cu viață unul, la maică-sa fugise
Să-i spună ce dihanie frățînii îi ucise.
— Era pe-atîta? broasca bătrînă a-ntrebat,
Și cît putu de tare bojocii și-a-nfoiat.
— Nici vorbă! spuse puiul. — Mai mare? — Și mai mare!
Umflîndu-și burta, broasca făcu încă-o sforțare.
— Poți să te umfli, mamă, să crăpi și să plesnești,
Atît cît fiara-aceea cumplită n-ai să crești!
Tu în această pildă privește-te pe tine,
Și pune pe deasupra, ca să-nțelegi mai bine,
Satirele cu care ulei pe foc arunci.
De-o fi aceasta faptă de înțelept, atunci
Cuminte ești. Mînia unde-o mai pui?" „Oprește!"
„Și-un lux peste putere... „De tine te-ngrijește!"
„Prea mult, băieți și fete, îți place să săruți".
„Pe un nebun mai mare ca tine, poți să-l cruți!"

„Unde et quo Catius? „Non est mihi temps aventi
ponere signa novis praeceptis, qualia vincent
Pythagoran Anytique reum doctumque Platona“.
„Peccatum fateor, cum te sic tempore laevo
interpellarim; sed des veniam bonus, oro.
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
sive est naturae hoc sive artis, mirus utroque“.
„Quin id erat curae, quo pacto cuncta tenerem,
utpote res tenues tenui sermone peractas“.
„Ede hominis nomen, simul et, Romanus an hospes.“
„Ipsa memor praecepta canam, celabitur auctor:
«Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
ut suci melioris et ut magis alba rotundis,
ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.
Cole suburbano qui siccis crevit in agris
dulcior, irriguo nihil est elutius horto.

„De unde vine Catius și încotro se-ndreaptă?"
„Nu mă opri din cale, n-am timp acum; așteaptă!
Vreau, cît le mai țin minte — mă vezi că sînt grăbit —
Să-nsemn cîteva reguli, ce cred c-au depășit
Pe-atoateștiutorul Pitagora, pe Plato,
Ca și pe cel ce viața Anytus i-a luat-o."
„Mărturisesc greșeala, te rog să nu mă cerți;
Te-am întrerupt prostește din gînduri, să mă ierți!
Dar să nu-ți fie teamă că-ți va scăpa vreunul,
O să-l culegi din urmă, că nu știu pe nici unul
Să aibă-atîta artă și-atît talent născut;
Și în talent și-n artă, ești, Catius, ne-ntrecut."
„Adevărat! De-aceea aș vrea să le țin minte;
Și gîndurile-alese, și-alesele cuvinte."
„Dar cine-i autorul? Îți e prieten bun?
E un roman de-al nostru? Străin?" „Nu pot să-l spun.
Dar am să-mi dau silința să nu uit niciodată
Ce sfaturi înțelepte mi-a dat. De pildă, iată:
«Vei ști că dintre ouă, nu-i unul mai de preț
Cu zeamă mai gustoasă, ca oul lunguieț.
Mai alb e și mai tare decît cele rotunde,
Iar coaja lui, sămînță de cocoșel ascunde.
Nici varza din grădină nu e de-asemănat
Cu-aceea răsădită într-un pămînt uscat,
Așa cum n-au aromă și sînt de gust lipsite
Oricare zarzavaturi prea-deseori stropite.

Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
ne gallina malum responset dura palato,
doctus eris vivam mixto mersare Falerno:
hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
natura est, aliis male creditur. Ille salubres
aestates peraget, qui nigris prandia moris
finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
mendose, quoniam vacuis committere venis
nil nisi lene decet; leni praecordia mulso
prolueris melius. Si dura morabitur alvus,
mitulus et viles pellent obstantia conchae
et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunae,
sed non omne mare est generosae fertile testae:
murice Baiano melior Lucrina peloris,
ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini,
pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,
non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisces averrere mensa
ignarum, quibus est ius aptius et quibus assis
languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber et iligna nutritus glande rotundas
curvat aper lances carnem vitantis inertem;
nam Laurens malus est, ulvis et harundine pinguis.
Vinea submittit capreas non semper edulis.
Fecundae leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
ante meum nulli patuit quaesita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.

De-ți pică într-o seară un oaspe-întîmplător
Și bagi, ca să se frigă, o puică la cuptor,
De vrei, pătrunsă bine și fragedă să fie,
Într-un Falern cu apă scufund-o, cît e vie.
Ciupercile gustoase cresc numai în zăvoi,
Pot fi vătămătoare acele de-un alt soi.
De vrei să te simți bine, mănîncă vara mure
În roua dimineții culese din pădure.
Aufidius, Falernul tăiat cu miere-l bea;
Turna licoare dulce în mațul gol. Greșea!
De ți-e stomacul leneș, grăbește-i măcinișul
Sorbind cîteva stridii; și nu uita măcrișul,
Stropit, se înțelege, cu vinul alb de Cos.
Moluștele mai bune, cu miez alunecos,
Sînt cele pescuite în nopți cînd luna crește;
Dar nu oricare apă de mare le priește.
De la Lucrin vin stridii, din Baiae scoici mai mici;
Circeii-oferă midii, Misena dă arici
Iar dulcele Tarentum e mîndru, pe dreptate,
De scoicile-i rotunde, cu margini înspicate.
Nu e ușoară arta de-a pregăti ospețe,
Și cine n-o cunoaște îndeajuns, s-o-nvețe!
Degeaba pleci să cumperi din tîrg cei mai scumpi pești
Cînd nu știi cu ce sosuri se cade să-i gătești,
Cînd nu pricepi la tavă să-i rumenești destul,
Să salte musafirul în cot, chiar de-i sătul!
Acel mistreț, pe care tipsia nu-l cuprinde
Și l-au hrănit stejarii din Umbria cu ghinde,
De cei ce vor o carne gustoasă-i căutat;
Nu cel ce-n Laurentum, în mlaștini s-a-ngrășat
Cu stuf, mătasea broaștei și papură uscată.
Nu face căprioara o ceapă degerată,
Cînd e vînată-n vie și nu pe vîrf de stînci.
De te pricepi la iepuri, tu șoldul să-l mănînci!
Știi tu, la pești și păsări, să spui de fiecare
În ce an se născură și firea cum li-i oare?
L-această dibăcie sînt mulți care-au rîvnit,
Dar numai eu, întîiul, secretul i-am ghicit.
Îi văd pe unii care, trudindu-și biata minte,
Ajung să născocească un nou fel de plăcinte;

Nequaquam satis in re una consumere curam,
ut siquis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si caelo suppones vina sereno,
nocturna, siquid crassi est, tenuabitur aura
et decedet odor nervis inimicus; at illa
integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
vina, columbino limum bene colligit ovo,
quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
potorem coclea; nam lactuca innatat acri
post vinum stomacho; perna magis ac magis hillis
flagitat immorsus refici, quin omnia malit,
quaecumque immundis fervent allata popinis.
Est operae pretium duplicis pernoscere iuris
naturam: simplex e dulci constat olivo,
quod pingui miscere mero muriaque decebit
non alia quam qua Byzantia putuit orca;
hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis
Corycioque croco sparsum stetit, insuper addes,
pressa Venafranae quod baca remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia suco;
nam facie praestant. Vennuncula convenit ollis,
rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec
primus et invenior piper album cum sale nigro
incretum puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium dare milia terna macello

Să faci un singur lucru e, însă, prea puțin.
Nu-i de ajuns din toate s-alegi cel mai bun vin,
Cînd nu știi ce uleiuri se potrivesc la pește,
Cum vinul de Massicus prea gros se limpezește
Și izul greu și-l pierde în aerul curat,
De-l ții afară noaptea sub cerul înstelat;
Pe cînd de-l treci prin pînză, buchetul îi dispare.
Cînd vinul de Surrentum dorești să-l faci mai tare,
Cu drojdie de Falernum l-amesteci puțintel,
Și-l lămurești bătîndu-l cu-un ou de porumbel.
Iar oaspetelui care a tot turnat pe gură,
Și pofta și-a pierdut-o de-atîta băutură,
Ca să-i ațîțe gustul, sînt nemaipomeniți
Stacojii fierți și melcii din Africa, prăjiți.
Se-acrește-n burtă vinul, cînd dă peste salată!
Mai bine îi priește o șuncă afumată,
Sau o tocană-adusă în oală, fumegînd,
Dintr-o bucătărie sau cîrciumă de rînd.
Să știi cum se mănîncă și cum sînt pregătite
Acele două sosuri într-unul contopite:
Întîi, torni laolaltă uleiul cel mai fin
Belșug de saramură și un pahar de vin;
Le lași să se pătrundă, umplînd o oală plină
— Alege, de se poate, o oală bizantină —
Mai pune-apoi verdețuri tocate-amănunțit
Și lasă-le să fiarbă; iar cînd s-au potolit,
Adaugă șofranul ce din Corycus vine
Și untdelemn ce-l stoarce Venafrul, din măsline.
Ca fructul din Picenum nu-i altul mai gustos;
Cel din Tibur arată la față mai frumos.
Ciorchini de struguri, toamna, în oale mari așează;
S-afumi pe cei din Alba, altfel nu se păstrează.
Eu sînt întîiul care mesenilor le-am dat
Un strugure de Alba cu mere-mperecheat,
Și pentru fiecare am pus pe-o farfurie
Piper cu boabe albe și sare cenușie.
Tot eu, dorind să fie mîncarea mai de soi,
Servit-am saramură cu drojdia din butoi.
Sînt unii care-aruncă mii de sesterți, prostește,
Și cumpără din piață grămezi întregi de pește,

angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit,
sive gravis veteri craterae limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
consistit sumptus? Neglectis flagitium ingens.
Ten lapides varios lutulenta radere palma
et Tyrias dare circum illuts toralia vestes,
oblitum, quanto curam sumptumque minorem
haec habeant, tanto reprehendi iustius illis,
quae nisi divitibus nequeant contingere mensis?»"
„Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus
ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamvis memori referas mihi pectore cuncta,
non tamen interpres tantundem iuveris. Adde
vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
non mediocris inest, fontes ut adire remotos
atque haurire queam vitae praecepta beatae."

Apoi, pe-o tavă strîmtă, de-a valma-nghesuiți,
Pun peștii, care-n mare zburdau nestînjeniți.
Ți-e scîrbă cînd vezi sclavii cum lasă pe pahare
O urmă unsuroasă de degete murdare;
După ce-au lins din taler mîncarea ce-a rămas,
Și cum se-adună jegul pe fundul unui vas.
Atîta cheltuială cu-adevărat te sperie?
Cît costă rumegușul, o cîrpă și o perie?
Această nepăsare e lucru rușinos!
Să mături lespezi scumpe c-un ciot de tîrn soios,
Iar stofa tyriană s-o lași a fi pătată
De perne care n-au fost spălate niciodată.
Cu-atît mai vinovată e nepăsarea ta,
Cu cît această grijă prea mult nu te-ar costa.
Să ai la masă perne și farfurii curate
Nu e un privilegiu al meselor bogate.»"
„Prea-învățate Catius, te rog, pe sacrii zei,
Pe-a mea prietenie, cu tine să mă iei
S-ascult și eu pe omul cel plin de-nțelepciune
Și care, ție, sfaturi ți-a dat, atît de bune.
Tu ai știut pe toate, de-a-fir-a-păr, să-mi spui
Dar altfel le-aș culege din însăși gura lui,
S-admir pe-acest om mare, cum l-a zidit natura,
Obrazul, mersul, glasul, privirea lui, statura!
Norocul de-al cunoaște nu-l prețuiești de-ajuns;
Eu de-aș ajunge-aproape de-acest izvor ascuns,
Mi-aș adăpa cu sete dorințele-mplinite,
Din marea-nvățătură a vieții fericite!"

V

„Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata petenti
responde, quibus amissas reparare queam res
artibus atque modis. Quid rides?“ „Iamne doloso
non satis est Ithacam revehi patriosque Penates
aspicere?“ „O nulli quidquam mentite, vides ut
nudus inopsque domum redeam te vate, neque illic
aut apotheca procis intacta est aut pecus: atqui
et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.“
„Quando pauperiem missis ambagibus horres,
accipe, qua ratione queas ditescere. Turdus
sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
res ubi magna nitet domino sene; dulcia poma
et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
ante Larem gustet venerabililor Lare dives,
qui quamvis periurus erit, sine gente, cruentus
sanguine fraterno, fugitivus, ne tamen illi

SATIRA A V-a

„Tiresias, cuvîntul ce-ai spus ți-am ascultat;
Acum, drept încheiere, aș vrea să-mi dai un sfat.
Cu mintea ta-nțeleaptă mă-nvață și-mi arată,
Cum să-mi adun eu, iarăși, averea mea prădată?
Rîzi?“ „Iscusit Ulise, nu ești tu mulțumit
Că-n Itaca penații îți vei fi regăsit?“
„Tu, care niciodată n-ai spus nici o minciună,
Mă vezi întors acasă, în patria străbună,
Sărac și gol, de toate lipsit, cum mi-a fost scris,
Și cum chiar adineauri tu însuți mi-ai prezis.
Veniră pețitorii și casa nu-mi crutară,
Mi-au jefuit de-a rîndul și turme și cămară,
Iar numele și cinstea, cînd ai ajuns sărac,
N-au preț mai mult ca iarba din fundul unui lac!“
„De vreme ce pe față mi-o spui, prietenește,
Că umbra sărăciei și-a lipsei te-ngrozește,
Am să te-nvăț, Ulise, cum să te-mbogățești:
Vreun sturz sau trufandale în dar dacă primești,
Trimite-le pe toate în zbor altui stăpîn.
La casa unde-i gazdă un bogătaș bătrîn.
Cele mai dulci pometuri și-alese trufandale,
Cele mai bune roade ale grădinii tale,
Bogatului, ai grijă să i le duci în dar;
Decît toți larii, el e cel mai slăvit zeu-lar!
De-ar fi fără credință, fost sclav, cu mîini pătate
De inocentul sînge al propriului frate,

tu comes exterior, si postulet, ire recuses".
„Utne tegam spurco Damae latus? haud ita Troiae
me gessi certans semper melioribus." „Ergo
pauper eris". „Fortem hoc animum tolerare iubebo,
et quondam maiora tuli. Tu protinus, unde
divitias aerisque ruam, dic augur, acervos".
„Dixi equidem et dico: captes astutus ubique
testamenta senum, neu, si vafer unus et alter
insidiatorem praeroso fugerit hamo,
aut spem deponas aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
vivet uter locuples sine gnatis, improbus, ultro
qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
defensor: fama civem causaque priorem
sperne, domi si gnatus erit fecundave coniunx.
«Quinte» puta aut «Publi» (gaudent praenomine molles
auriculae), «tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps novi, causas defendere possum;
eripiet quivis oculos citius mihi quam te
contemptum quassa nuce pauperet; haec mea cura est,
nequid tu perdas neu sis iocus». Ire domum atque
pelliculam curare iube; fi cognitor ipse,
persta atque obdura, seu rubra Canicula findet
infantes statuas, seu pingui tentus omaso

Urmează-i la plimbare pe stînga mîndrii pași,
Și partea cea mai bună a străzii să i-o lași."
„Eu să-nsoțesc pe Dama, la dreapta mea lăsîndu-l?
Nu-ngăduiam pe vremuri, la Troia, să-mi ia rîndul
Nici oameni mai iluștri"... „Atunci, rămîi sărac!"
„Mă voi supune-acestui destin, n-am ce să fac!
Cu încercări mai grele m-am războit în viață.
Tu, însă, augure, te-ndură și mă-nvață
În care loc să caut, și unde-anume sînt
Grămezile de aur ascunse în pămînt?"
„Nu te-amăgi, ascultă îndemnurile mele:
Aruncă-ți bine mreaja cu-o mie de momele
Și prinde moștenirea bătrînului bogat,
Iar de cumva vicleanul din undiță-a scăpat
Și înghițindu-ți nada, mofluz, pe mal te lasă,
Nădejdea nu ți-o pierde, tot o să-ți cadă-n plasă!
În For, la nu-știu-care proces de-ai nimerit,
Și vezi că pîrîtorul, om rău și necinstit,
Cu pîră născocită și neîntemeiată
Pe-un cetățean de treabă îl cheamă-n judecată
(Dar e bogat și n-are moștenitori firești) —
Te mai întrebi, istețe, pe care-l părtinești?
E om cinstit pîrîtul, dar cum să-l aperi, dacă
I-a dăruit nevasta un fiu, și-o să-i mai facă?
Tu pe bogat alege-l și ține partea lui.
«Prea-onorate Quintus» sau «Publius» să-i spui:
Sînt nume care umplu urechea de-ncîntare
Cînd se aud rostite cu-atîta-nflăcărare.
«Eu cinstea ta curată atît ți-o prețuiesc,
Încît mă leg, pe viață, cinstit să te slujesc;
Cunosc ca nimeni altul chichițele dreptății
Și-am să-ți pledez procesul în fața judecății;
Chiar de mi-ar scoate ochii din cap, n-am să admit
Să fii, măcar cu-o coajă de nucă păgubit!»
Ducîndu-l pînă-acasă, dă-i sfat ca unui frate
Cu grijă să-și păzească plăpînda sănătate.
Tu dă-ți silința-ntreagă și fă-te omul lui,
Și nu te da în lături de teama nimănui,
Nici cînd încinsa vară, căzînd cotropitoare,
Va despica statuia cea necuvîntătoare,

Furius hibernas cana nive conspuet Alpes.
«Nonne vides» aliquis cubito stantem prope tangens
inquiet, «ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?»
Plures adnabunt thynni et cetaria crescent.
Sicui praeterea validus male filius in re
praeclara sublatus aletur, ne manifestum
caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
adrepe officiosus, ut et scribare secundus
heres et, siquis casus puerum egerit Orco,
in vacuum venias: perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
abnuere et tabulas a te removere memento,
sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
cera velit versu; solus multisne coheres,
veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
captatorque dabit risus Nasica Corano".
„Num furis? an prudens ludis me obscura canendo?"
„O Laertiade, quidquid dicam, aut erit aut non;
divinare etenim magnus mihi donat Apollo".
„Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede".
„Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
demissum genus Aenea, tellure marique
magnus erit, forti nubet procera Corano
filia Nasicae metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit atque
ut legat, orabit; multum Nasica negatas
accipiet tandem et tacitus leget invenietque
nil sibi legatum praeter plorare suisque.

Sau Furius, umflatul, umplîndu-și burta grea
Scuipa-va peste Alpii-nghețați grămezi de nea.
«Vezi tu», va spune unul vecinului de masă,
«Ce-nseamnă-un bun prieten să ai pe lîngă casă!
Pe-a lui statornicie poți să te bizuiești.»
Îți vor veni-n cămară, înot, prisos de pești!
Apoi, de vrei, ochește un om cu-avere mare,
Un singur fiu să aibă, bolnav de gălbenare.
Nu te pripi, momește-l, și vei vedea curînd
Că-n testament te pune al doilea la rînd;
Și cum odraslei boala prea lungă n-o să-i fie,
Lui îi rămîne Orcus, iar moștenirea ție.
Nu-i rară întîmplarea, să știi s-o folosești.
De te poftește unul diata să-i citești,
Tu nu primi, refuză! Dar vezi cu dibăcie
Pe prima fața-a tablei, în rîndul doi, ce scrie?
Apoi, chiorîș te uită, cu ochi iscoditori,
Mai sînt, afar' de tine, și alți moștenitori
Trecuți, din întîmplare, alături în diată?
Adesea scribul proaspăt, fost quinquevir odată,
Cu-apucături viclene de corb, își bate joc,
Făcînd să-i scape prada ce-o apucase-n cioc.
Așa, pe vînătorul de moșteniri, Nasica,
L-a păcălit Coranus; nu i-a lăsat nimica!"
„Cu ghicitori obscure mă-ncurci, sau aiurezi?"
„Nu, fiu al lui Laerte, tot ce ți-am spus să crezi
Că are să se-ntîmple, cîndva sau niciodată.
A profeției artă de-Apolo mi-a fost dată."
„Dar tîlcul pildei tale eu nu l-am înțeles."
„În anii cînd un tînăr, vlăstar din neam ales,
Urmaș al lui Enea, umplînd pe parți de spaimă,
Va cuceri în lume o-ndreptățită faimă, —
Nasica, vrînd să aibă un ginere bogat,
Bătrînului Coranus pe fiică-i va fi dat.
La rîndul lui, Coranus, ținînd să-l lămurească
Va pune testamentul în față, să-l citească.
La început, Nasica, fățarnic, n-o primi,
Dar aruncîndu-și ochii pe table, va citi
Că din întreg avutul ce-i fuse dat să strîngă,
Coranus îi lăsase doar ochii ca să plîngă!

Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa
libertusve senem delirum temperet, illis
accedas socius, laudes, lauderis ut absens.
Adiuvat hoc quoque, sed vincit longe prius ipsum
expugnare, caput. Scribet mala carmina vecors:
laudato. Scortator erit: cave te roget, ultro
Penelopam facilis potiori trade". „Putasne,
perduci poterit tam frugi tamque pudica,
quam nequiere proci recto depellere cursu?"
„Venit enim magnum donandi parca iuventus
nec tantum Veneris quantum studiosa culinae.
Sic tibi Penelope frugi est; quae si semel uno
de sene gustarit tecum partita lucellum,
ut canis a corio numquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est. Anus improba Thebis
ex testamento sic est elata: cadaver
unctum oleo largo nudis umeris tulit heres,
scilicet elabi si posset mortua; credo,
quod nimium institerat viventi. Cautus adito
neu desis operae, neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendet garrulus: ultra
non etiam sileas; Davus sis comicus atque
stes capite obstipo multum similis metuenti.
Obsequio grassare; mone, si increbruit aura,
cautus uti velet carum caput; extrahe turba
oppositis umeris; aurem substringe loquaci.

Mai am și alte sfaturi, de vrei să le asculți.
De știi vreun moș, cu minte puțină și bani mulți,
Pe care o femeie vicleană-l stăpînește,
Iar fostul sclav ducîndu-l de nas, îl dădăcește,
Cu ei te însoțește, și fără-a pregeta
Tu laudă-i, să te laude și ei, în lipsa ta.
Sau dacă poți, alege o cale și mai bună,
Și cîntă-i totdeauna nerodului în strună.
De face versuri, spune-i bătrînului nebun
Că n-ai citit în viață un alt poem mai bun.
Iar dacă-l vezi că poftă îi vine de muiere,
Să-i dai pe Penelopa, 'nainte de-a ți-o cere!"
„Cum? Pe femeia care, cu sufletul curat,
Mințindu-și pețitorii, credință mi-a păstrat?"
„Erau prea strînși de mînă, toți tinerii aceia;
Rîvneau mai mult mîncarea, decît iubeau femeia.
Nu s-a lipit ispita de Penelopa ta,
Dar dacă din averea vreunui unchiaș gusta,
Și-ți aducea și ție un mic cîștig în casă,
Zburda precum cățeaua cînd dă de carne grasă.
Acum o întîmplare mai veche vreau s-asculți.
Eram bătrîn eu însumi și sînt de-atunci ani mulți.
În Teba, o bătrînă — glumeață pîn-la moarte —
Prin testament lăsase, pe umeri goi s-o poarte
Pînă la rug, tot drumul, moștenitorul ei,
Stropindu-i și ungîndu-i tot trupul cu ulei.
În viață o strînsese, se vede, prea de-aproape,
Și-acuma, măcar moartă, voia din mîini să-i scape!
Deci, poartă-te cu grijă, fii îndatoritor,
În toate cu măsură, nu prea nerăbdător.
Bătrînului cu toane și cusurgiu, nu-i place
Cînd vorbe-i spui prea multe și gura nu-ți mai tace,
Dar nici să taci tot timpul, cînd vezi că-i prost dispus.
Ca-n comedie Davus, sfios să pari, supus.
Cu gingășii mărunte cîștigă-l sufletește,
Cînd se-năsprește vîntul și vremea se răcește,
Cu multă-ngrijorare dă-i sfatul tău grăbit,
Să nu umble cu scumpul lui cap descoperit.
Cu pieptul tău să-l aperi cînd e-mbulzit de lume;
De e flecar, ascultă-i neroadele lui glume,

Importunus amat laudari: donec «Ohe!» iam
ad caelum manibus sublatis dixerit, urge et
crescentem tumidis infla sermonibus utrem,
Cum te servitio longo curaque levarit,
et certum vigilans «quartae sit partis Vlixes»
audieris «heres» Ergo nunc Dama sodalis
nusquam est? Unde mihi tam fortem tamque fidelem?»
Sparge subinde et, si paulum potes, illacrimare, — est
gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
permissum arbitrio sine sordibus exstrue: funus
egregie factum laudet vicinia. Siquis
forte coheredum senior male tussiet, huic ut
dic, ex parte tua seu fundi sive domus sit
emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
imperiosa trahit Proserpina: Vive, valeque.“

Cu laude încearcă-l de știi că e fudul;
Pîn' o striga cu brațul spre cer: «Ohé! Destul!»
Tu dă-i-nainte, lasă-l orice va vrea să zică,
Și cu elogii umflă-l mereu, ca pe-o bășică!
Apoi, cînd vei fi liber și cînd vei fi scăpat
De tristul jug în care grumazul ți-ai băgat,
Și vei vedea cu ochii aceste vorbe scrise:
«Din bunurile mele, un sfert las lui Ulise».
Tu fă o față tristă și vaită-te, zicînd:
«Un suflet bun ca Dama nu va mai fi nicicînd!»
Ascunde-ți bucuria și, dacă ești în stare,
Obrazul tău ți-l scaldă cu lacrimi de-ntristare.
Nu fi zgîrcit, ridică-i un monument măreț,
Cinstește-i amintirea, nu te uita la preț,
Să spună toți vecinii că n-au văzut vreodată
La nici o-ngropăciune o pompă mai bogată!
Iar dacă vezi pe vreunul, cu care-ai împărțit
Averea moștenită, bătrîn hodorogit,
Ce gălbejit arată și ce urît tușește,
Prea-bine dîndu-ți seama că mult nu mai trăiește,
Oferă-i spre vînzare din tot ce ți-a rămas,
Moșie, vie, casă, pe prețul unui as.
Dar iată, aud glasul stăpînei Proserpine,
Poruncitor mă cheamă la ea; te las cu bine!"

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
et paulum silvae super his foret. Auctius atque
di melius fecere. Bene est. Nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
Si neque maiorem feci ratione mala rem
nec sum facturus vitio culpave minorem,
si veneror stultus nihil horum: „O si angulus ille
proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi
thesauro invento qui mercennarius agrum
illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule!" Si, quod adest, gratum iuvat, — hac prece te oro,
pingue pecus domino facias et cetera praeter
ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
quid prius illustrem saturis Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit nec plumbeus Auster
autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.

SATIRA A VI-a

Doream să am la țară o casă cu grădină,
Și-alături o fîntînă cu apă cristalină;
Îmbelșugate roade nu mă gîndeam să strîng,
Dar aș fi vrut, aproape, frunzișul unui crîng.
Mi s-a-mplinit dorința, și încă mult mai bine.
Slăviți să fie zeii! au fost miloși cu mine.
Ajută-mă, tu, care din Maia te-ai născut,
În pace să mă bucur de micul meu avut.
Eu n-am făcut avere pe cale necinstită
Și nici prin nepăsare n-aș vrea s-o văd știrbită;
Nesăbuite planuri în minte nu clocesc:
„Aș vrea cu noi pămînturi moșia să-mi sporesc
Și-n holdele vecine să-i rotunjesc hotarul.
Sau, ajutat de Hèrcul să sap, ca mercenarul
Care-a găsit o urnă de-argint și-a cumpărat
Ogoarele pe care muncise ca argat."
Puțin cît am, mi-ajunge. Ascultă-mi rugămintea,
Și turmele-mi îngrașă, dar lasă-mi zveltă mintea,
Așa cum totdeauna ocrotitor mi-ai fost.
Cînd, părăsind orașul, găsit-am adăpost
În munții-aceștia, care, de lume mă desparte,
Lipsit de toată rîvna măririlor deșarte,
Cum aș putea mai bine simțirii să-i dau glas
Decît scriind satire, cu muza mea la pas?
Austrul greu ca plumbul nu cade peste mine,
Nici toamna nu m-aruncă sinistrei Libitine.

Matutine pater, seu Iane libentius audis,
unde homines operum primos vitaeque labores
instituunt (sic dis placitum), tu carminis esto
principium. Romae sponsorem me rapis. „Heia,
ne prior officio quisquam respondeat, urge“.
Sive Aquilo radit terras seu bruma nivalem
interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto
luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
„Quid [tibi] vis, insane, et quas res [agis]?“ improbus urget
iratis precibus „tu pulses omne quod obstat,
ad Maecenatem memori si mente recurras?“
Hoc iuvat et melli est, non mentiar. At simul atras
ventum est Esquilias, aliena negotia centum
per caput et circa saliunt latus. „Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras“.
„De re communi scribae magna atque nova te
orabant hodie meminisses. Quinte, reverti“.
„Imprimat his cura Maecenas signa tabellis“.
Dixeris: „Experiar“: „Si vis, potes“ addit et instat.
Semptimus octavo proprior iam fugerit annus,
ex quo Maecenas me coepit habere suorum
in numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
vellet iter facient, et cui concredere nugas
hoc genus: „Hora quota est?“ „Thraex est Gallina Syro par?“
„Matutina parum cautos iam frigora mordent“,
et quae rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum tempus subiectior in diem et horam
invidiae noster. Ludos spectaverit una,

Tu, Ianus, dacă astfel dorești să te numesc,
Părinte-al dimineții, pe care-l preamăresc
Toți cei care se-ndreaptă în zori spre-a lor silință
Așa cum hotărăște a zeilor voință,
Aceste versuri ție, de la-nceput le-nchin!
Mă tot grăbeai, la Roma, în fața ta să vin.
Să mă prezint ca martor în For, la judecată,
„Ci, hai, să nu-ți ia altul-nainte, niciodată."
Goneam, cînd Aquilonul pămîntul îl ardea,
Cînd iarna-n hora-i strîmtă l-acoperea de nea,
Rosteam cuvinte grele, în paguba mea, poate,
Prin lume-mi făceam cale, izbeam, dădeam din coate...
„Dar încotro se-ndreaptă acest nebun grăbit?
(Striga la mine unul, cu aspru glas răstit)
Aleargă, ne-mbrîncește, nu-și mai așteaptă rîndul,
Și numai la Mecena al lui îi merge gîndul!"
Nimic nu mă încîntă mai mult, mărturisesc.
Dar oricît merg de iute și pașii mi-i grăbesc,
N-apuc să urc pe calea cernitelor Esquilii,
Că dau năvală-asupră-mi, la orice ceas al zilii,
O mie de afaceri de care sînt străin.
Ba Roscius mă roagă la Puteal să vin,
La ora-a doua, mîine, să-i dau o-ncredințare.
„Te-așteaptă scribii, Quintus, cu multă nerăbdare
Să vezi o probă nouă, în nu-știu-ce proces,
În care ai, se pare, și tu un interes."
„Ai grijă ca Mecena pecetea să și-o pună!
Poți, dacă vrei, încearcă să-l iei cu vorba bună".
Nu șapte, ci aproape opt ani s-au împlinit
De cînd printre prieteni Mecena m-a primit,
Să poată-avea pe unul, cînd iese să se plimbe
Cu care-o vorbă, două, nestînjenit, să schimbe:
„Cît o fi ceasul? Tracul Gallina e mai bun
Decît sirianul Syrus? Eu n-aș putea să spun.
Se înăsprește vremea și-n zori e cam răcoare,
Nu e prudent să umbli în haine prea ușoare"...
...Și alte mici secrete pe care, zi de zi,
Cel mai limbut prieten le poate auzi.
Simțeam în jur de mine invidia cum crește!
Văzînd că la teatru Mecena mă poftește,

luserit in campo: „Fortunae filius!“ omnes.
Frigidus a rostris manat per compita rumor;
quicumque obvius est, me consulit: „O bone, nam te
scire, deos quoniam propius contingis, oportet,
numquid de Dacis audisti?“ „Nil equidem“. „Ut tu
semper eris derisor!“ „At omnes di exagitent me,
si quidquam“. „Quid? militibus promissa Triquetra
praedia Caesar an est Itala tellure daturus?“
Iurantem me scire nihil mirantur ut unum
scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur haec inter misero lux non sine votis;
O rus, quando ego te aspiciam, quandoque licebit
nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
O quando faba Pythagorae cognata simulque
uncta satis pingui ponentur holuscula lardo?
O noctes cenaeque deum, quibus ipse meique
ante Larem proprium vescor vernasque procaces
pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
siccat inaequales calices conviva solutus
legibus insanis, seu quis capit acria fortis
pocula seu modicis uvescit laetius. Ergo
sermo oritur non de villis domibusve alienis,
nec male necne Lepos saltet; sed, quod magis ad nos
pertinet et nescire malum est, agitamus, utrumne
divitiis homines an sint virtute beati,
quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos,
et quae sit natura boni summumque quid eius.

Şi pe Cîmpul lui Marte mă ia cu el la joc,
Spunea întreaga Romă că am avut noroc
Şi sînt o răsfăţată odraslă a Fortunii!
În For, cînd de pe pieptul de navă al tribunii
Şi pînă la răspîntii venea o veste rea,
Toţi mă opreau din cale, să-mi spun părerea mea.
— Iubitule, tu care cu zeii tăinuieşti,
Ia spune, ce-i cu dacii? — Nu ştiu nimic... — Glumeşti!
— Să mă trăznească zeii! — Dar Cezar, unde-mparte
Soldaţilor pămîntul promis? În care parte?
În Laţiu? În Sicilia? — Le spun că n-am habar,
Iar lumea îmi admiră nepreţuitul dar
De-a nu trăda o taină ce mi se-ncredinţează.
În triste ceasuri ziua mi se fărămiţează
Şi-un singur dor suspină sărmana viaţă-a mea:
— O, casă de la ţară, cînd te voi revedea?
Să pot, uitat de lume, să mă desfăt în tihnă
Cu cărţile bătrîne, şi-n ceasuri de odihnă,
Uşor să-mi fie somnul şi traiul liniştit.
Un pumn de bob, cu bunul Pitagora-nrudit,
Şi cîteva legume plutind în zeamă grasă
Să-mi fie-ntreaga cină cînd mă aşez la masă.
O, seri încîntătoare! Ospăţ, rîvnit de zei,
Cînd la lumina vetrei prînzesc cu-amicii mei,
Iar sclavii casei noastre se-nfruptă pe-ntrecute
Din bunele bucate, de noi abia-ncepute.
Nu-i o neroadă lege impusă nimănui,
Petrece fiecare după plăcerea lui.
Beau împreună vinul cum socotesc mai bine
O gură soarbe unul, iar altul cupe pline.
Apoi porneşte vorba, dar nu despre vecini,
Ce case au, ce holde, ce curţi şi ce grădini,
Nici dacă Lepos are succese meritate;
Ci despre alte lucruri cu mult mai însemnate,
Pe care, să le ştie, oricine e dator:
Cel mai de preţ prieten, e cel folositor,
Sau cel ce-ţi dăruieşte o inimă curată?
Ce viaţă-i fericită? Cinstită sau bogată?
Ce-i binele? Pe care, în mintea mea să-l chem,
Şi dintre toate, care e binele suprem?

Cervius haec inter vicinus garrit aniles
ex re fabellas. Siquis nam laudat Arelli
sollicitas ignarus opes, sic incipit: «Olim
rusticus urbanum murem mus paupere fertur
accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
vincere tangentis male singula dente superbo;
cum pater ipse domus palea porrectus in horna
esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc: „Quid te iuvat" inquit, „amice,
praerupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
aut magno aut parvo leti fuga: quo, bone, circa,
dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
vive memor, quam sis aevi brevis". Haec ubi dicta
agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
ambo propositum peragunt iter urbis aventes
moenia nocturni subrepere. Iamque tenebat
nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
in locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
tincta super lectos canderet vestis eburnos,
multaque de magna superessent fercula cena,
quae procul exstructis inerant hesterna canistris.

Vecinul nostru Cervius, din cînd în cînd rostește
O pildă veche, care și azi se potrivește.
Pe-Arelius de-l laudă vreunul că-i avut,
Nebănuind prin cîte necazuri a trecut
Și spre-a-și păzi averea, ce grijă multă pune,
Prin cîte spaime trece, povestitorul spune:
«Un șoarece-al cîmpiei, de fel cam nevoiaș,
În borta lui poftise pe unul din oraș.
Nu mai știa în față ce bunătăți să-i pună,
Ca bunului prieten să-i fie gazdă bună.
Era cam strîns la mînă și-n toate cumpătat,
Dar scumpului său oaspe tot ce-a avut i-a dat,
N-a pregetat o clipă să scoată din cămară
Ovăz cu boabe pline și mazăre de-ast-vară,
Și ca să-i fie prînzul sărac, mai felurit,
Aduse-n dinți un dulce ciorchine stafidit.
Deprins cu alte feluri alese de bucate,
În silă musafirul gusta pe apucate,
În vreme ce alături, sfielnicul stăpîn
Stătea lungit alene pe-un așternut de fîn
Și, celuilalt lăsîndu-i bucata de slănină,
Rodea cu multă poftă o mînă de neghină.
Iar orășanul spuse: „Amice, cum te-mpaci
O viață-atît de aspră să duci, printre copaci?
Mă crede, printre oameni te vei simți mai bine
Ca-ntr-un pustiu sălbatic. Hai la oraș cu mine!
O clipă trecătoare trăim pe-acest pămînt,
Pe toți, mari, mici, ne-așteaptă același trist mormînt.
Grăbește, viața-i scurtă! Ascultă-a mea povață
Și din plăceri te-nfruptă cît timp mai ești în viață!"
Această cuvîntare adînc l-a răscolit
Pe șoarecele rustic: din bortă a sărit
Și amîndoi porniră grăbiți pe-o cale lungă,
Pîn-la oraș odată cu noaptea să ajungă.
Era în plină noapte, tîrziu, cînd au ajuns
Și într-o locuință frumoasă au pătruns.
Pe paturi de ivoriu cu marginea sculptată
Se așterneau covoare de purpură bogată,
Și coșuri cu mîncăruri, cu amfore de vin
Purtau prisosul unui împărătesc festin.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
continuatque dapes, nec non verniliter ipsis
fungitur officiis praelambens omne quod adfert.
Ille cubans gaudet mutata sorte bonisque
rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave magisque
exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
personuit canibus. Tum rusticus: „Haud mihi vita
est opus hac" ait et „valeas: me silva cavusque
tutus ab insidiis tenui solabitur ervo" ».

Poftindu-şi musafirul pe perne să se lase,
Grăbit aleargă gazda strălucitoarei case,
Venind ca un sclav sprinten cu tăvile pe rînd,
Aşa cum se cuvine, bucatele gustînd.
Se lăfăia ţăranul pe perne şi covoare,
Cînd se-auzi deodată o larmă-ngrozitoare,
De uşi trîntite-n lături şi scîrţîit de porţi!
Cutremuraţi de spaimă, pe jumătate morţi,
Lăsară bieţii şoareci neisprăvită masa,
Că se-auzeau moloşii lătrînd în toată casa!
Iar şoarecele-oaspe oftă: „Îţi mulţumesc!
Cu sufletul la gură nu-mi place să prînzesc.
Mă-ntorc lîngă pădure, în borta mea, cuminte:
Pentru-a trăi în pace mi-ajunge-un blid de linte!“ ».

VII

„Iamdudum ausculto et cupiens tibi dicere servus
pauca reformido". „Davusne?" „Ita, Davus, amicum
mancipium domino et frugi, quod sit satis, hoc est
ut vitale putes." „Age libertate Decembri,
quando ita maiores voluerunt, utere, narra".
„Pars hominum vitiis gaudet constanter et urget
propositum; pars multa natat modo recta capessens,
interdum pravis obnoxia. Saepe notatus
cum tribus anellis, modo laeva Priscus inani
vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas,
aedibus ex magnis subito se conderet, unde
mundior exiret vix libertinus honeste,
iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
vivere, Vortumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
contudit articulos, qui pro se tolleret atque
mitteret in phimum talos, mercede diurna
conductum pavit: quanto constantior isdem

SATIRA A VII-a

„Îndelungată vreme te-am ascultat supus;
Aş fi avut la rîndu-mi şi eu ceva de spus,
Dar sclavul... „Tu eşti, Davus?" „Eu, Davus sînt, stăpîne;
Eu, sclavul care veşnic prieten îţi rămîne,
Şi cu destoinicie mă leg să te slujesc,
Să poţi să spui de mine că-s vrednic să trăiesc."
„Fiindcă, după datini, sîntem în Saturnale,
Dă, fără nici o teamă, cuvînt gîndirii tale."
„Sînt mulţi care plăcerea o caută-n păcat,
Şi din această cale arareori s-abat.
Iar alţii, care nu ştiu ce-i rău şi ce e bine;
Se-ndreaptă cîteodată, dar prea mult timp nu-i ţine.
Pe mîna stîngă, Priscus, inele trei şi-a pus,
Dar de pe azi pe mîine, inelele s-au dus!
E schimbător în toate, le face, le desface,
O togă nouă cere, ceas după ceas să-mbrace,
Dintr-un palat se mută într-o cocioabă rea,
În care i-ar fi silă şi-unui libert să stea.
Ieri se deda la Roma desfrîului şi lenei,
Azi vrea să-şi ducă viaţa ca înţelepţii-Atenei.
Ai zice că Vortumnus de el îşi bate joc!
Bufonul Volanerius, greu ca un boloboc,
Cu degetele prinse de-o gută meritată
Tocmeşte om cu ziua, locţiitor cu plată,
Ca zarul să-l arunce cînd rîndul îi soseşte.
În viciile sale el stăruie, orbeşte.

in vitiis, tanto levius miser ac prior illo,
qui iam contento, iam laxo fune laborat".
„Non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
furcifer? „Ad te, inquam". „Quo pacto, pessime?" „Laudas
fortunam et mores antiquae plebis, et idem,
siquis ad illa deus subito te agat, usque recuses,
aut quia non sentis, quod clamas rectius esse,
aut quia non firmus rectum defendis et haeres
nequiquam caeno cupiens evellere plantam.
Romae rus optas, absentem rusticus urbem
tollis ad astra levis. Si nusquam es forte vocatus
ad cenam, laudas securum holus ac, velut usquam
vinctus eas, ita te felicem dicis amasque,
quod nusquam tibi sit potandum. Iusserit ad se
Maecenas serum sub lumina prima venire
convivam: «Nemon oleum feret ocius? Ecquis
audit?» cum magno blateras clamore furisque.
Mulvius et scurrae, tibi non referenda precati,
discedunt. «Etenim fateor me» dixerit ille
«duci ventre levem, nasum nidore supinor,
imbecillus, iners, siquid vis, adde, popino.
Tu cum sis quod ego et fortassis nequior, ultro
insectere velut melior verbisque decoris
obvolvas vitium?» Quid, si me stultior ipse
quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
me vultu terrere; manum stomachumque teneto,
dum, quae Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniunx aliena capit, meretricula Davum:
peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me

Dar mai de plîns e-acela ce-și blestemă desfrîul,
Și în zadar încearcă să strîngă-n mînă frîul."
„Ia spune, sclav obraznic și bun de spînzurat,
În cine-aceste vorbe nerușinate bat?"
„În tine!" „Ia te uită! Și pentru ce, nebune?"
„Ne lauzi viața aspră a vetrelor străbune,
Dar de-ai putea tu însuți, sau zeii ar voi
Să te întorci la ele din nou, te-ai învoi?
N-ai nici măcar credința c-a fost pe-atunci mai bine,
Și poate că tu însuți nu ești stăpîn pe tine;
În van îți dai silința, să ieși la larg nu poți
Și-nnămolit în vicii, ca-ntr-o mocirlă-noți!
Cînd te găsești la Roma, ai vrea să fii la țară;
Sosești, și n-ai astîmpăr; te ceri la Roma iară.
La cină cînd de nimeni tu nu ești invitat,
Cu-o mînă de legume, zici că te-ai săturat;
Că-ți place să bei singur și singur stai la masă,
Și doar legat, amicii te-ar mai urni din casă.
Dar cînd, tocmai spre seară, Mecena te-a poftit,
Cel de pe urmă oaspe, grozav ești de grăbit!
«Aprindeți lampa! Unde sînteți? Nimeni nu sare?»
Strigi ca ieșit din minte și pleci în goana mare;
Iar Mulvius și ceata de paraziți mofluzi,
Ți-aruncă-ocări, pe care eu n-aș vrea să le-auzi!
«Nu mă ascund, așa e, tînjesc pe nemîncate
Și cu nesaț adulmec mirosul de bucate;
Sînt un fricos și-un lacom, sînt leneș mai ales,
Și-n cîrciumă cînd intru, nu-mi vine să mai ies.
Dar, de te judeci singur și te gîndești mai bine,
Tu ești, dacă se poate, mai ticălos ca mine.
Poți să mai ai curajul pe mine să m-acuzi
Și cu frumoase vorbe păcatele să-ți scuzi?»
Ești mai smintit, vezi bine, ca sclavul tău, pe care
Îl ai pentru cinci sute de drahme, de vînzare.
Nu te-ncrunta zadarnic, mînia-ți potolește,
Portarul lui Crispinus s-auzi ce glăsuiește!
Tu, care cînți în versuri virtutea de-altă dată,
Te ții fără rușine cu una măritată.
De-o mică tîrfă Davus se lasă ispitit;
Care din noi e vrednic să fie răstignit?

natura intendit, sub clara nuda lucerna
quaecumque excepit turgentis verbera caudae
clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
dimittit neque famosum neque solicitum, ne
ditior aut formae melioris meiat eodem.
Tu cum proiectis insignibus, anulo equestri
Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama
turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
non es, quod simulas? Metuens induceris atque
altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quit refert, uri virgis ferroque necari
auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
quo te demisit peccati conscia erilis,
contractum genibus tangas caput? Estne marito
matronae peccantis in ambo iusta potestas?
In corruptorem vel iustior: illa tamen se
non habitu mutatve loco peccatve superne.
Cum te formidet mulier neque credat amanti,
ibis sub furcam prudens dominoque furenti
committes rem omnem et vitam et cum corpore famam.
Evasti: credo, metues doctusque cavebis;
quaeres, quando iterum paveas iterumque perire
possis, o totiens servus! Quae belua ruptis,
cum semel effugit, reddit, se prava catenis?
„Non sum moechus" ais. Neque ego hercule fur, ubi vasa
praetereo sapiens argentea. Tolle periclum:

Cînd apriga natură, zvîcnind, mă îmboldeşte,
Şi-o fată, sub opaiţ, năvala îmi primeşte,
Ori s-a plecat asupră-mi cu dezmierdări anume,
Cînd plec, nu-mi este teamă de bunul meu renume,
Nici că vreodată altul mai chipeş, mai bogat,
Acolo, ca şi mine, răsfăţul şi-a lăsat.
Cînd toga şi inelul de cavaler îţi lepezi
Şi ieşi din casă noaptea, tiptil, cu paşii repezi,
Cînd într-un fel de Dama zdrenţos te-ai preschimbat,
Mai semeni tu la faţă c-un nobil magistrat?
Înmiresmîndu-ţi părul sub mantia murdară,
Aidoma ţi-e chipul cum ai dori să pară.
Pe-o uşă-ntredeschisă cu teamă te-ai prelins,
De spaimă, deopotrivă şi de dorinţi cuprins.
Gladiatorul care, cu jurămînt se leagă,
Şi nu stă între viaţă şi moarte să aleagă,
Primind să-i ardă trupul cu fierul înroşit,
Nu suferă ca unul ce zace ghemuit
Şi tremură de groază în lada strîmtă, unde
O slujnică, ferindu-şi stăpîna, îl ascunde?
Pot, după dreptul legii, bărbaţii înşelaţi
Cu moarte să-i lovească pe cei doi vinovaţi,
Şi-ar fi mai just, îmi pare, de-ar vrea legiuitorul
Ca cel dintîi să fie ucis seducătorul.
El e cel mai culpabil; femeia cel puţin,
Nu-şi părăseşte casa şi nu-şi ia chip străin.
Şi, pentru că iubirea ţi-o pune la-ndoială,
Uitîndu-se la tine cu teamă şi sfială,
Tu, oricît ştii de bine cum te primejduieşti
Şi că în furci cu ştreangul de gît ai să sfîrşeşti,
Îţi laşi în mîna celui orbit de răzbunare
Averea ta, onoarea şi ultima suflare.
De-ai izbutit adesea să te strecori uşor,
Credeam că mai cu grijă vei fi în viitor.
Dar nu! cu riscul vieţii, nu-ţi părăseşti năravul;
De mii de ori, stăpîne, mai sclav eşti decît sclavul!
Ci spune-mi, care fiară din cuşcă de-a scăpat
Se mai întoarce iarăşi la lanţul sfărîmat?
Încearcă de-mi răspunde: — Eu nu-mi înşel soţia!
— Nici eu, o jur pe Hercul, nu-ţi fur argintăria;

iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
tot tantisque minor, quem ter vindicta quaterque
imposita haud umquam misera formidine privet?
Adde super, dictis quod non levius valeat: nam
sive vicarius est, qui servo paret, uti mos
vester ait, seu conservus, tibi quid sum ego? Nempe
tu, mihi qui imperitas, alii servis miser atque
duceris ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens sibique imperiosus,
quem neque pauperies neque mors neque vincula terrent,
responsare cupidinibus, contemnere honores
fortis et in se ipso totus, teres atque rotundus,
externi ne quid valeat per leve morari,
in quem manca ruit semper fortuna. Potesne
ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta
poscit te mulier, vexat foribusque repulsum
perfundit gelida, rursus vocat: eripe turpi
colla iugo, „Liber, liber sum“ dic age. Non quis,
Urget enim dominus mentem non lenis et acres
subiectat lasso stimulos versatque negantem.
Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella,
qui peccas minus atque ego, cum Fulvi Rutubaeque
aut Pacideiani contento poplite miror
proelia rubrica picta aut carbone, velut si

Cînd te oprește frica, dorința ți-o-nfrînezi,
Dar ia dă la o parte primejdia, să vezi
Cum firea își arată întreaga-i lăcomie!
Sînt sclavul tău, așa e, stăpîn îmi ești tu mis,
Dar și tu ești, la rîndu-ți, în alte lanțuri prine,
Iar pretorul degeaba solemn te-a mai atins
De trei ori cu nuiaua pe creștet, e tot una!
Un rob al fricii tale rămîi ca totdeauna.
Îți voi mai spune-o vorbă cu tot atît temei:
Un sclav care ascultă de-alt sclav, de-obicei
Ori ține locul celui care îi dă poruncă,
Ori, cot la cot muncește cu el aceeași muncă.
Eu ce sînt pentru tine? Tu, mie-mi poruncești,
Dar pe atîția alții la fel și tu slujești;
Ți-s mîinile legate cu-o nevăzută ață,
Și după cum îți cîntă, dansezi ca o paiață.
Atunci mă-ntrebi: om liber, pe lume, nimeni nu-i?
E înțeleptul, singur stăpîn pe sinea lui!
De fier, de umbra morții el nu se-nfiorează
Înfruntă sărăcia, onoruri nu vînează,
Chemările ispitei în suflet nu-i pătrund,
Alunecînd alături, ca pe-un întreg rotund.
Nici răzbunarea sorții nu poate să-l ajungă:
Că nu are Fortuna o mînă-atît de lungă!
Privește-te pe tine și uită-te la el:
Poți tu, cît de departe, să spui că ești la fel?
Iubita-ți cere zece talanți cu vorbă multă;
Te dă pe ușă-afară, te-njură, te insultă,
Îți toarnă o găleată de apă-n cap, și-apoi
Udat pînă la piele, te cheamă înapoi.
Sfărîmă-odată jugul ce-l porți cu umilință
Să poți striga: „Sînt liber", pe-ntreaga ta voință!
Dar n-ai să fii în stare, căci tristul tău destin
Te-a osîndit robiei unui stăpîn hain,
Ce-n voia lui te ține, te mînă, te-mboldește
Și peste tot te poartă, așa cum el dorește.
Cînd stai și-admiri prostește tabloul mîzgălit
De unul ca Pausias, te crezi îndreptățit
Să rîzi, cînd eu la rîndu-mi, privesc ca pe-o minune
O luptă zugrăvită în roșu și-n cărbune,

re vera pugnent, feriant vitentque moventes
arma viri? Nequam et cessator Davus, at ipse
subtilis veterum iudex et callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
virtus atque animus cenis responsat opimis?
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
tergo plector enim. Qui tu impunitior illa,
quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulae sine fine petitae,
illusique pedes vitiosum ferre recusant
corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
furtiva mutat strigili: qui praedia vendit,
nil servile gulae parens habet? Adde, quod idem
non horam tecum esse potes, non otia recte
ponere teque ipsum vitas fugitivus et erro,
iam vino quaerens, iam somno fallere curam.
Frustra; nam comes atra premit sequiturque fugacem".
„Unde mihi lapidem?" „Quorsum est opus?" „Unde sagittas?"
„Aut insanit homo aut versus facit". „Ocius hinc te
ni rapis, accedes opera agro nona Sabino".

Ce-arată cum aievea protivnicii se bat
Cu armele în mînă, genunchiul încordat,
Așa cum, într-o pildă de-ncrîncenare cruntă
Pacideian, Rutuba sau Fulvius se înfruntă?
Dar Davus e un nimeni, un nătăfleț limbut,
Nu e, în arta veche, ca tine priceput!
Cînd o plăcintă-mi face cu ochiul, e păcat;
Dar tu reziști ispitei unui ospăț bogat?
În schimb, plăcerea burții și pofta de mîncare,
Eu le plătesc, stăpîne, cu bețe pe spinare!
E drept că toate-acele ospețe-mpărătești
Şi tu cu oarecare necazuri le plătești.
Ți-a tăbăcit stomacul gustoasele bucate
Şi-abia mergi pe picioare, încovoiat de spate.
Mai vinovat e sclavul ce schimbă pe-nnoptat
Pe-un strugure, o perie ce-n baie a furat;
Decît mîncăul care își risipește-averea,
Ca lăcomiei sale să-i sature plăcerea?
Şi nu poți mai degrabă să-l ierți pe cel dintîi?
Un ceas nu ești în stare cu tine să rămîi,
De tihnă să te bucuri, nicicum, nicicînd, niciunde,
Şi ca un sclav ce fuge de-acasă și se-ascunde
Încerci să-ți uiți urîtul și să-l îneci în vin.
Dar gîndurile negre de tine scai se țin
Şi n-ai să scapi de ele, stăpîne, niciodată!"
— O piatră! Vreau o piatră! — De ce? — Sau o săgeată!
— Ce fel de om e-acesta? Poet e, sau nebun?
— Ieși! N-aștepta, mișele, de două ori să-ți spun,
Sau te trimit la țară, și n-o să-ți meargă bine
Al nouălea la muncă pe-ogoarele sabine!

„Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
Nam mihi quaerenti convivam dictus here illic
de medio potare die. „Sic ut mihi numquam
in vita fuerit melius“ „Dic, si grave non est,
quae prima iratum ventrem placaverit esca“.
„In primis Lucanus aper leni fuit Austro
captus, ut aiebat cenae pater; acria circum
rapula, lactucae, radices, qualia lassum
pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
His ubi sublatis puer alte cinctus acernam
gausape purpureo mensam pertersit, et alter
sublegit, quodcumque iaceret inutile quodque
posset cenantes offendere: ut Attica virgo
cum sacris Cereris procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens. Alcon Chium maris expers.
Hic erus: „Albanum, Maecenas, sive Falernum
te magis adpositis delectat, habemus utrumque“.
— „Divitias miseras! sed quis cenantibus una,

SATIRA A VIII-a

— Cum ţi-a priit ospăţul de ieri? Eşti mulţumit?
Bogatul Nasidienus cu ce v-a omenit?
Te-am căutat aseară să te poftesc la mine,
Şi-ai tăi mi-au spus că cheful din miezul zilei ţine!
— O seară mai plăcută nicicînd n-am petrecut!
— Ce feluri de mîncare v-a dat la început,
Să potolească foamea stomacurilor goale?
— Un porc mistreţ din ţara Lucaniei domoale,
Şi, după spusa gazdei, vînat numai de-o zi,
Sub blînda adiere de vînt de miazăzi.
Era servit cu sfeclă, cu hrean şi cu salată,
Tot ce trezeşte pofta şi gustul îl desfată,
Gulii aţîţătoare şi morcovi fierţi în sos,
Un pic de saramură şi drojdie de Cos.
Cînd sclavii, de pe-arţarul îmbelşugatei mese,
Cu purpură mişoasă au şters ce rămăsese,
Ca să nu fie nimeni de resturi stingherit, —
Hydaspes, sclavul negru, în uşă s-a ivit
Şi, cum cinstind pe Ceres fecioarele Heladei
În sacrele panere îi duc prinosul roadei,
Vin de Cecub aduce; iar Alco s-a-ncărcat
Cu vin de Chio, care pe mare n-a umblat.
„Mecena! zice gazda, acestea nu-ţi plac, poate;
Preferi Falernul? Alba? Ce-alegi? Avem din toate!"
— O, biată bogăţie! Risipă fără rost!
Dar ia spune, la masă ce oaspeţi au mai fost?

Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro."
„Summus ego et prope me Viscus Thurinus et infra,
si memini, Varius, cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
ridiculus totas simul absorbere placentas,
Nomentanus ad hoc, qui, siquid forte lateret,
indice monstraret digito; nam cetera turba,
nos, inquam, cenamus aves, conchylia, pisces,
longe dissimilem noto celantia sucum,
ut vel continuo patuit, cum passeris atque
ingustata mihi porrexerit ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso
audieris melius. Tum Vibidius Balatroni:
„Nos nisi damnose bibimus, moriemur inulti",
et calices poscit maiores. Vertere pallor
tum parochi faciem nil sic metuentis ut acres
potores, vel quod male dicunt liberius vel
fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque secutis omnibus; imi
convivae lecti nihilum nocuere lagoenis.
Adfertur squillas inter murena natantes
in patina porrecta. Sub hoc erus: „Haec gravida" inquit
„capta est, deterior post partum carne futura.
His mixtum ius est: oleo, quod prima Venafri

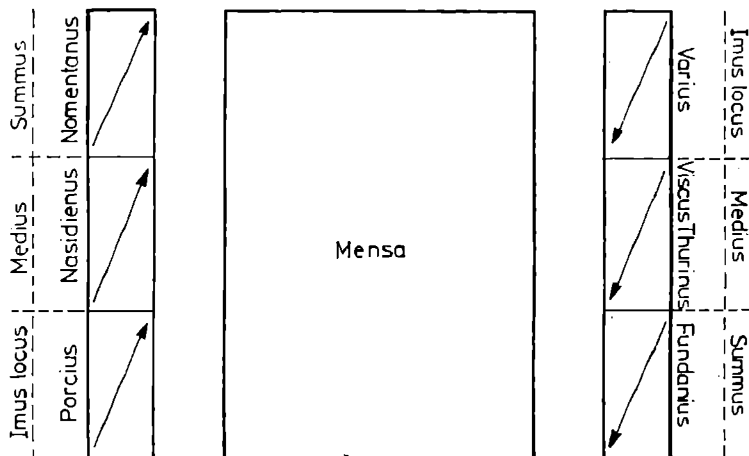
— Pe-ntîiul pat, alături, aveam vecin cu mine
Pe Viscus Thurinianul; apoi, cum se cuvine,
Pe Varius; Mecena venise însoțit
De cele două umbre cu care a venit;
Vibidiu sta la mijloc, și-alături, pare-mi-se,
Servilius Balatro; mai jos se cuibărise
Pe-al treilea pat, gazda; de-o parte Nomentan
Și de cealaltă Porcius, ridicolul găman,
Ce-nfuleca deodată cîte-o plăcintă-ntreagă!
Iar Nomentan, ca proștii mai bine să-nțeleagă
Ce bunătăți alese aveau în fața lor,
Le arăta c-un deget, ca un cunoscător.
Noi, nedeprinși cu gustul unor bucate rare,
Ne ospătam cu păsări, cu pești și scoici de mare
Gătite-ntr-un fel straniu și cu un iz ciudat,
Cum nu mai pomenisem cîndva să fi mîncat!
Habar n-aveam calcanul și rombul cum se taie,
Și ce soi de mîncăruri se fac din măruntaie;
Nici nu știam că mărul, pentru-a da rod ales,
Cînd luna e-n scădere se cade-a fi cules.
E-așa, fără-ndoială, căci Nomentan o zice!
Vibidiu îl îndeamnă pe Balatron: „Amice,
Să bem cămara-ntreagă acestui îmbuibat;
Nu vreau, cruțîndu-i vinul, să mor nerăzbunat!“
Și cere să se-aducă, mai mari, alte pahare.
Pălește gazda, parcă-i bolnav de gălbenare.
Bețivi atît de harnici la masa lui nu-i plac,
Sînt bîrfitori obraznici, prea mult venin îi fac,
A vinului văpaie le arde cerul gurii
Și, tot golind pahare, pierd gustul băuturii.
Vibidiu și Balatro, se-ntrec cu toți la rînd,
În cupe de Alifa balerci întregi turnînd.
Doar cei din coada mesei, cu gîturile stinse,
Paharele din față le lasă neatinse.
Sosește o murenă scăldată-n sos de crabi;
Dar gazda, care spune că nu-i plac peștii slabi,
Ne lămurește taina: „De vrei murene grase,
Le pescuiești nainte ca icrele să-și lase.
Cum se prepară sosul? Cu cel mai bun ulei
Ce l-a cules Venafra în primul teasc al ei,

pressit cella, garo de sucis piscis Hiberi,
vino quinquenni, verum citra mare nato,
dum coquitur — cocto Chium sic convenit, ut non
hoc magis ullum aliud —, pipere albo non sine aceto,
quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
ut melius muria, quod testa marina remittat".
Interea suspensa gravis aulaea ruinas
in patinam fecere, trahentia pulveris atri
quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
sensimus, erigimur; Rufus posito capite, ut si
filius immaturus obisset, flere. Quis esset
finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
tolleret: „Heu Fortuna, quis est crudelior in nos
te deus? Ut semper gaudes illudere rebus
humanis!" Varius mappa compescere risum
vix poterat. Balatro suspendens omnia naso:
„Haec est condicio vivendi" aiebat, „eoque
responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
sollicitudine districtum, ne panis adustus,
ne male conditum ius adponatur, ut omnes
praecincti recte pueri comptique ministrent.
Adde hos praeterea casus, aulaea ruant si
ut modo, si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris uti ducis ingenium res

Cu suc de pești iberici topiți în saramură,
Și cînd acest amestec îl vezi că dă-n fiertură,
Torni peste el o cupă cu vin de soi ales,
De dincolo de mare și-acum cinci ani cules.
Iar după ce cu sosul mîncarea vei răci-o,
Să știi că dintre vinuri mai bun e cel de Chio.
Piper cu boabe albe s-adaogi la sfîrșit
Și-oțet de vin, în crama Methymnei înăcrit.
Eu cel dintîi, în zeama aceasta minunată
Am pus pelin și varză sălbatică tocată.
La rîndul lui, Curtillus, așa cum sînt, sărați,
A fiert întîi aricii de mare nespălați."
Pe cînd vorbea, deodată, de sus se prăbușește
Perdeaua grea, pe tava cu scumpul fel de pește,
Stîrnind o prăfărie, cum nici o zi pe an
Nu poartă Aquilonul pe șesul campanian!
Crezusem că tavanul pe noi s-a dărîmat,
Dar ne-am venit în fire și-ospățul a urmat.
Doar unul-singur, Rufus, stropind cu lacrimi patul
Plîngea cu hohot, parcă i-ar fi murit băiatul.
Și nu știu cîtă vreme astfel s-ar fi jelit,
Dar Nomentan cu vorbe cuminți l-a potolit:
„Fortuna! tu, cu zeii cei mai haini te-asameni;
Cu cîtă voluptate vii să-ți bați joc de oameni!"
Iar Varius, ferindu-și obrazul sub ștergar
Rîdea pe înfundate. Balatro cel flecar,
Cu limba-i otrăvită deprins să clevetească,
Zicea: „O, cît de tristă e soarta omenească!
În van îți dai silința, degeaba te trudești,
Răsplata meritată nicicînd n-ai s-o primești.
Mă uit cu cîtă grijă ne-ai pregătit festinul,
Să nu se ardă pîinea, să nu lipsească vinul,
Să nu dai sosuri rele, iar sclavii spilcuiți
Mîncarea s-o servească frizați și primeniți.
Dar iată că deodată petrecerea se strică,
Un stîlp se prăbușește, perdeaua-n cap ne pică,
O slugă proastă face, fugind, un pas greșit,
Și tava ce-adusese, în țăndări a sărit!
Să-nfrunte însă soarta, o gazdă bună știe,
Așa cum generalii, cînd pierd o bătălie,

adversae nudare solent, celare secundae".
Nasidienus ad haec: „Tibi di, quaecumque preceris
commoda dent; ita vir bonus es convivaque comis",
et soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
stridere secreta divisos aure susurros".
— „Nullos his mallem ludos spectasse; sed illa
redde age, quae deinceps risisti." „Vibidius dum
quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagoena,
quod sibi poscenti non dentur pocula, dumque
ridetur fictis rerum Balatrone secundo,
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
emendaturas fortunam; deinde secuti
mazonomo pueri magno discerpta ferentes
membra gruis sparsi sale multo non sine farre,
pinguibus et ficis pastum iecur anseris albae
et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
quam si cum lumbis quis edit. Tum pectore adusto
vidimus et merulas poni et sine clune palumbes,
suaves res, si non causas narraret earum et
naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,
ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris."

Numai înfrînţi talentul întreg şi-l dovedesc."
Iar Nasidienus spune: „Amice-ţi mulţumesc!
Să-ţi dăruiască zeii de toate, după vrere.
Îmi placi!" Apoi stăpînul sandalele îşi cere.
Cei ce-am rămas la masă, în urma lui privind,
Cu palma la ureche vorbeam abia şoptind.
— N-aş crede să existe în altă comedie
Şi-n nici un alt spectacol o scenă mai hazlie!
De ce-aţi mai rîs pe urmă? Ce s-a mai întîmplat?
— Vibidiu, pe unul din sclavi l-a întrebat:
„De ce-au rămas pe masă paharele deşarte?
Sau vrei să spui că toate carafele sînt sparte?"
Balatro-i ţine hangul, cu născociri de soi,
Pe seama bietei gazde, şi rîsul e în toi,
Cînd, iată, Nasidienus surîzător apare
Pornit să dreagă soarta cu-a sa îndemînare.
În urma lui vin sclavii purtînd triumfător
Căldarea cu-o faimoasă tocană de cocor,
Stropită cu făină şi piparată bine;
Ficat de gîscă albă hrănită cu smochine,
Şi, spintecat cu grijă, un iepure frumos:
Lipsea numai spinarea, că şoldu-i mai gustos!
Cu piept de mierle fripte fu masa încărcată,
Şi porumbei la tavă, cu tîrtiţa tăiată.
Mîncăruri foarte bune, de nu s-ar fi grăbit
Să ne explice gazda în ce fel s-au gătit.
Ne-am răzbunat luînd-o la fugă-n goana mare,
Scîrbiţi de-acele resturi de rîncedă mîncare,
Ca şi cum peste toate, vrăjind, şi-ar fi lăsat
Canidia suflarea-i de şarpe-nveninat!

Amplasamentul unei *cena* romane (*Sat.* II, 8).

EPISTULARUM

LIBER PRIOR

EPISTOLE

CARTEA I

I

Prima dicte mihi, summa dicende Camena,
spectatum satis et donatum iam rude quaeris,
Maecenas, iterum antiquo me includere ludo:
non eadem est aetas, non mens. Veianius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro,
ne populum extrema totiens exoret harena.
Est mihi purgatam crebro qui personet aurem:
„Solve senescentem mature sanus equum, ne
peccet ad extremum ridendus et ilia ducat“.
Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono,
quid verum atque decens, curo et rogo et omnis in hoc sum;
condo et compono, quae mox depromere possim.
Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
nullius addictus iurare in verba magistri,
quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes:
nunc agilis fio et mersor civilibus undis,
virtutis verae custos rigidusque satelles,
nunc in Aristippi furtim praecepta relabor
et mihi res, non me rebus subiungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
longa videtur opus debentibus, ut piger annus
pupillis quos dura premit custodia matrum:
sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora quae spem
consiliumque morantur agendi naviter id quod
aeque pauperibus prodest, locupletibus aeque,
aeque neglectum pueris senibusque nocebit.

EPISTOLA I

LUI MECENA

Tu cîntat și-n versu-mi ultim ca și-n prima poezie
Să mă-ntorc îmi ceri, Maecena, iar la vechiul fel de-a scrie:
Fui slăvit destul și spada mi s-a dat în dar, deja.
Nu mai am nici vîrsta-aceea și nici gust n-aș mai avea.
Armele-nchinînd lui Hercul, s-a ascuns Veian la țară,
În arenă-eliberare la popor să nu mai ceară.
În urechea mea atentă, eu aud mereu un glas:
„Calul, cînd îmbătrînește, înțelept la timp să-l las,
Ca să nu se poticnească și de rîs să aibă parte"...
De-asta las acum și versul și plăcerile deșarte,
Caut numai adevărul, meditez la ce e drept,
Strîng și-adun mereu, ca apoi să pot soarbe înțelept.
De mă-întrebi ce călăuză sau ce Lar mă ocrotește,
Eu, pe vorba unui dascăl, nesilit să jur orbește,
Mă opresc un timp, ca oaspe, unde de furtuni sînt dus:
Cînd devin activ și-n valuri mă afund cu capul sus,
Păzitor și dîrz tovarăș al virtuții înțelepte,
Cînd pe nesimțite-alunec spre-a lui Aristip precepte,
Vrînd să fiu stăpîn pe lucruri, nu de ele subjugat.
Dar cum noaptea-i pare lungă cui iubita l-a-nșelat,
Lungă ziua celui care e silit la o lucrare,
Și, sub paza asprei mame, lung minorei anul pare,
Tot încet și mie-mi trece timpul nemulțumitor,
Zăbovindu-mi hotărîrea de-a lucra stăruitor
La ce-ajută deopotrivă și-n belșug, și-n sărăcie,
Și, nesocotit de tineri sau bătrîni, rău o să fie.

Restat ut his ego me ipse regam solerque elementis.
Non possis oculo quantum contendere Lynceus:
non tamen idcirco contemnas lippus inungui;
nec, quia desperes invicti membra Glyconis
nodosa corpus nolis prohibere cheragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritia miseroque cupidine pectus:
sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
possis et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes: sunt certa piacula, quae te
ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
si modo culturae patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere et sapientia prima
stultitia caruisse. Vides, quae maxima credis
esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
quanto devites animi capitisque labore;
impiger extremos curris mercator ad Indos,
per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
ne cures ea quae stulte miraris et optas,
discere et audire et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax
magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
cui sit condicio dulcis sine pulvere palmae?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
„O cives, cives, quaerenda pecunia primum est;
virtus post nummos“: haec Ianus summus ab imo
prodocet, haec recinunt iuvenes dictata senesque
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque,
sed quadringentis sex septem milia desunt:
plebs eris. At pueri ludentes „rex eris“ aiunt,
„si recte facies“. Hic murus aeneus esto:
nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex an puerorum est
nenia, quae regnum recte facientibus offert,
et maribus Curiis et decantata Camillis?
Isne tibi melius suadet, qui, „rem facias, rem,
si possis, recte, si non, quocumque modo rem,

Mi-a rămas, după principii să mă port în viitor.
Cînd nu poți să ai ca Linciu ochiul larg pătrunzător,
Pentru-aceasta, cînd e bolnav, nu refuzi să-i pui unsoare.
Cînd nu speri să ai ca Glycon membre pline de vigoare,
Nu lași guta să-ți cuprindă fiecare mădular,
Dincolo cînd nu poți trece, poți ajunge la hotar.
Fierbe sufletul de poftă și dorințe nesătule,
Dar găsești îndemnuri multe și învățături destule,
Care-acestei boli o parte mare pot a-i vindeca.
Și trufiei, cînd te-îmbată, ispășire-i poți afla,
Cînd, cu inima curată, de trei ori citești tratate.
Furios, pizmaș, ori trîndav, bețivan, iubeț, nu poate
Nimeni fi așa sălbatic, să nu se-îmblînzească-ușor,
Dacă-și pleacă-a lui ureche spre povețe, răbdător.
Fugi de vicii, e virtutea! Începutu-nțelepciunii
E să fugi și de prostie. Vezi ce mare rău cred unii
Și căderea în alegeri și-un venit mai moderat!
Cît te lupți cu trup și suflet să le-alungi, ce încordat
Fugi ca negustor în Indii, în îndepărtate locuri.
Ca să scapi de sărăcie, treci prin ape, stînci și focuri.
Nici nu stai măcar să judeci ce dorești prostește-așa.
Nu crezi, nici n-asculți pe altul, ce-nțelept te-ar îndruma.
Ce atlet care colindă prin prăpăstii, pe la sat,
Ar respinge premiu-olimpic, cînd speranță i s-a dat
Să ia mult doritul laur, fără luptele cerute?
Nu e aur scump argintul, dar nici aurul virtute.
„Cetățeni, voi, luați aminte! Banu-i prima țintă-n viață.
Vine după el virtutea!“ Asta Ianus ne învață.
Tineri și bătrîni repetă toți aceste sfaturi date,
Și-au pe brațul stîng tăblițe și pungi pline atîrnate.
Ai talent, ai elocință, caracter și trai cinstit,
Dar, de-acele patru sute mii sesterți fiind lipsit,
Ești plebeu! Copiii numai spun la joacă: „Vei fi rege,
Dacă joci corect!“ — Aceasta fie zid de-aramă, lege;
Să nu-ți reproșezi nimica, să n-ai cugetul pătat.
Crezi că e mai bun decretul cel de Rosciu promulgat
Sau refrenul ce dă tronul pentru joc corect răsplată,
De bărbații-aceia, Curii și Camili, cîntat-odată?
Și, mai bun e sfatu-acesta: să aduni, cinstit, averi
Dacă poți, de nu, adună oricum-îți va sta-n puteri,

ut propius spectes lacrimosa poemata Pupi",
an qui Fortunae te responsare superbae
liberum et erectum praesens hortatur et aptat?
Quodsi me populus Romanus fore roget, cur
non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem,
nec sequar aut fugiam, quae diligit ipse vel odit,
olim quod vulpes aegroto cauta leoni
respondit, referam: „Quia me vestigia terrent,
omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum".
Belua multorum es capitum. Nam quid sequar aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica; sunt qui
frustis et pomis viduas venentur avaras
excipiantque senes, quos in vivaria mittant;
multis occulto crescit res fenore. Verum
esto aliis alios rebus studiisque teneri:
idem eadem possunt horam durare probantes?
„Nullus in orbe sinus Bais praelucet amoenis"
si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
festinantis eri; cui si vitiosa libido
fecerit auspicium: „cras ferramenta Teanum
tolletis, fabri!" Lectus genialis in aula est:
nil ait esse prius, melius nil caelibe vita;
si non est, iurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus nutantem Protea nodo?
Quid pauper? Ride: mutat cenacula, lectos,
balnea, tonsores, conducto navigio aeque
nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curatus inaequali tonsore capillos
occurri, rides; si forte subucula pexae
trita subest tunicae, vel si toga dissidet impar,
rides: quid, mea cum pugnat sententia secum,
quod petiit spernit, repetit quod nuper omisit,
aestuat et vitae disconvenit ordine toto,
diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis?
Insanire putas sollemnia me neque rides
nec medici credis nec curatoris egere
a praetore dati, rerum tutela mearum
cum sis et prave sectum stomacheris ob unguem
de te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam: sapiens uno minor est Iove, dives,

Ca să-i vezi lui Puppiu-aproape piesele-i înlăcrimate,
Ori acel ce te îndeamnă bogăției îngîmfate
Pururea semeț și liber să fii gata piept să-i ții?
Dacă-ntîmplător, poporul m-o-ntreba el, într-o zi,
Gustul lui de ce nu-mi place tot ca mîndrele-i portice,
Ca să fug de ce el fuge și să fac precum el zice,
Voi răspunde cum, odată, zise leului bolnav
Vulpea cea vicleană: „Fiindcă a intra mă tem grozav,
Că spre tine duc toți pașii, dar nici unul nu se-ntoarce!"
O, popor, ai multe fețe. Te-aș urma, dar cine-mi place?
Unii de venitul public țin să dea ei socoteli;
Alții văduve sgîrcite vor s-atragă cu momeli
Sau bătrîni bogați să prindă, către țarc spre a-i trimite.
Unora le crește-averea prin cîștiguri tăinuite.
Eu admit că fiecare gusturi proprii poate-avea,
Dar menține o părere timp de-o oră cineva?
Cînd va zice bogătașul: „Nu e golf frumos pe lume
Ca la Baiae"... lacul, marea simt ce el dorește-anume,
Căci mesaj divin e pofta la acest stăpîn grăbit:
„Meșteri, la Tean, pe mîine, sculele veți fi pornit!"
Alții zic, cînd văd în atriu patul de căsătorie,
Că ferice ca burlacul nimeni n-ar putea să fie,
Dar burlacii, că-nsurații duc un trai mulțumitor.
Poți opri pe-acești Proteus să nu-și schimbe chipul lor?
Dar săracul ce nu face? Schimbă casa, baia, patul,
Bărbierul, ia o barcă... vrînd să aibă ca bogatul
Grețuri, cînd în ea se suie, ca un demn proprietar —
Dacă eu alerg la tine tuns la păr mai rău, măcar,
Rîzi de mine și rîzi iarăși, cînd sub noua mea tunică
Eu am o cămașă roasă ori chiar toga rău îmi pică.
Dar ce-ai zice dacă minții alta i s-ar năzări?
Nu vrea ce-a iubit, dorește ce-a iubit deunăzi;
Fierbe-ntruna, toată viața gata să se contrazică,
Schimbă cu rotund pătratul, construiește și iar strică.
Nu mai rîzi. Mă crezi, desigur, un smintit obișnuit,
Dar de medic sau tutore nu-i nevoie negreșit.
Totuși tu mă ia sub pază, căci te superi cîteodată,
Cînd vezi la al tău prieten unghia mai rău tăiată,
El care, robit de tine, te urmează credincios!
Mai pe scurt, doar înțeleptul e lui Zeus mai prejos,

liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
praecipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

Onorat, bogat, om liber, domn în fine peste crai,
Sănătos cu osebire, dacă... n-are guturai!...

(Lelia Teodosiu)

Troiani belli scriptorem, Maxime Lolli,
dum tu declamas Romae, Praeneste relegi:
qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te distinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Graecia barbariae lento collisa duello,
stultorum regum et populorum continet aestus.
Antenor censet belli praecidere causam:
quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
cogi posse negat. Nestor componere lites
inter Peliden festinat et inter Atriden:
hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere atque libidine et ira
Iliacos intra muros peccatur et extra.
Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
utile proposuit nobis exemplar Ulixen,
qui domitor Troiae multorum providus urbes
et mores hominum inspexit, latumque per aequor,
dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces et Circae pocula nosti:
quae si cum sociis stultus cupidusque bibisset
sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
vixisset canis immundus vel amica luto sus.

EPISTOLA A II-a

LUI LOLLIUS

Pe cînd declamai la Roma, la Praeneste-am recitit
Pe cel ce războiul Troiei, Lollius, l-a povestit.
Ce-i util, măreț sau josnic, el ne-a spus mai clar, mai bine
Decît Chrisippus și Crantor. Altceva de nu te ține,
Să asculți de ce sînt astfel de aceasta-ncredințat.
Epopeea-n care grecii, cu război îndelungat
Pentru dragostea lui Paris sar cu barbari să se bată,
Patimile unor neamuri și-unor regi nebuni ne-arată.
Antenor ținea să curme pricina ce-a dat război.
Paris ce-a zis? Să domnească fericit, în pace-apoi,
Ei nu-l pot sili. Iar Nestor vrea să stingă cu grăbire
Cearta dintr-Achil și Atride, care arde de iubire,
Dar mînia deopotrivă fierbe sufletul din ei.
Tot ce aiurează regii cade apoi pe achei.
Între zidurile Troii și afară-au fost păcate,
Răzvrătire, crime, pofte, viclenie, răutate,
Dar ce poate-nțelepciunea și virtutea, însuși el
Ne dădu, în altă parte, pe Ulise de model.
El, biruitorul Troiei, străbătu țări numeroase,
Observînd ale lor rosturi și, pe drum, cînd se întoarse,
Cu tovarășii spre casă, peste mări, de soartă dus,
Îndură primejdii multe, dar nimic nu l-a răpus.
Știi doar cîntul de sirenă și a Circei băutură
Dacă-ar fi băut-o lacom, cum, nebuni, ceilalți făcură,
Robul unei curtezane el s-ar fi tîrît apoi,
Ca un cîine-n murdărie sau ca porcul în noroi.

Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
sponsi Penelopae nebulones Alcinoique
in cute curanda plus aequo operata iuventus,
cui pulchrum fuit in medios dormire dies et
ad strepitum citharae cessatum ducere somnum.
Ut iugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui
si noles sanus, curres hydropicus; et ni
posces ante diem librum cum lumine, si non
intendes animum studiis et rebus honestis,
invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
quae laedunt oculum, festinas demere: siquid
est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude,
incipe! Qui recte vivendi prorogat horam,
rusticus exspectat, dum defluat amnis; at ille
labitur et labetur in omne volubilis aevum.
Quaeritur argentum puerisque beata creandis
uxor et incultae pacantur vomere silvae:
quod satis est cui contingit, nil amplius optet.
Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
aegroto domini deduxit corpore febres,
non animo curas; valeat possessor oportet,
si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,
ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
auriculas citharae collecta sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.
Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget: certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis;
invidia Siculi non invenere tyranni
maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
dum poenas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est: animum rege; qui nisi paret,
imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Fingit equum tenera docilem cervice magister
ire viam, qua monstret eques; venaticus, ex quo
tempore cervinam pellem latravit in aula,
militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro

Noi sîntem mulțimea care pentru roade e născută,
Pețitorii Penelopei, tinerime pricepută
A lui Alcinou, ce pielea prea mult ține-a îngriji
Și, de cîntec de chitară, somnul pînă-n miez de zi
Alinat să-l doarmă, crede că ar fi chiar vreo scofală!
Cînd ucid un om tîlharii, de cu noapte ei se scoală.
Nu te scoli și tu devreme pentru propria-ți salvare?
Dacă n-o faci cît ești zdravăn, ca hidropic faci mișcare.
Și cînd nu vei cere cartea și făclia-n zori de zi,
Și cu lucruri bune mintea și cu studii nu o ții,
Te vei răsuci de ură, treaz șezînd, sau de dorințe.
Cînd ceva în ochi îți intră, ca să-l scoți depui silințe,
Dar amîni să scoți din suflet relele de care-i ros.
Treaba-i gata jumătate cînd începi. Deci curajos
Hai, începe! Cine-amînă a trăi cum se cuvine
E țăranul care-așteaptă apa-n vad să se termine.
Dar ea curge și va curge și în veci nu s-o sfîrși.
Ținta tuturor e banul, o soție cu copii
Și păduri sălbăticite, ca prin muncă să rodească
Dar cui i-e destul cît are, mai mult nici să nu-și dorească.
Marea casă și moșia și bănetul, și el tot,
Dintr-un corp răpus de boală fierbințelile nu scot,
Și nici grijile din suflet. Trebuie și sănătate,
Dacă vrei să-ți folosească cele multe adunate.
Îl desfată-așa averea pe cel lacom sau fricos,
Ca pictura un ochi bolnav, o compresă pe gutos
Sau chitara o ureche, ce-nfundată necăjește.
Cînd curat nu este vasul, tot ce pui în el se-acrește.
Nu rîvni la o plăcere cumpărată cu dureri!
Pofta s-o-nfrînezi, căci lacom ești sărac chiar cu averi.
Cel invidios slăbește cînd au alții bună stare.
În Sicilia, tiranii n-au găsit un chin mai mare
Ca invidia. Și cine furia nu și-a-nfrînat
Se căiește, mai în urmă, unde-l duse al ei sfat,
Căci cu violență ura, să plătească, e grăbită.
Nebunie e mînia. Ține-o-n frîu, căci nestrunită
Îți comandă. Cu cătușe și cu frîie s-o supui.
Calul e deprins cu drumul, cînd e crud grumazul lui
Și-l conduce călărețul. Cîinele de vînătoare
Chiar de mic, cînd latră-n curte pieile de căprioare,
A-nceput vînatul. Tînăr, sorbi și tu înțelepciune,

pectore verba puer, nunc te melioribus offer:
quo semel est imbuta recens, servabit odorem
testa diu. Quodsi cessas aut strenuus anteis
nec tardum opperior nec praecedentibus insto.

Şi, cînd inima-i curată, sfaturilor te supune!
Vasul de argilă nouă multă vreme va păstra
Mirosu-absorbit odată... dar, dacă pe loc vei sta
Sau vei lua-o înainte, eu pe cel ce întîrzie
Nu-l aştept. Nu dau nici fuga, dacă-n frunte vrea să fie.

(Lelia Teodosiu)

III

Iuli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro,
Thracane vos Hebrusque nivali compede vinctus,
an freta vicinas inter currentia turres,
an pingues Asiae campi collesque morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? — hoc quoque curo;
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in aevum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus
fastidire lacus et rivos ausus apertos?
Ut valet? Ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musa,
an tragica desaevit et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monendus,
privatas ut quaerat opes et tangere vitet
scripta, Palatinus quaecumque recepit Apollo,
ne, si forte suas repetitum venerit olim
grex avium plumas, moveat cornicula risum
furtivis nudata coloribus. — Ipse quid audes?
Quae circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
ingenium, non incultum est et turpiter hirtum:
seu linguam causis acuis seu civica iura
respondere paras seu condis amabile carmen,
prima feres hederae victricis praemia. Quodsi
frigida curarum fomenta relinquere posses,

EPISTOLA A III-a

LUI FLORUS

Vreau să știu pe ce tărîmuri lupte dă biruitoare
Fiul lui August, Tiberiu, dragă Florus. Tracii oare
Și, înlănțuit de ghețuri, Ebrul vă mai țin și-acum
Ori chiar marea, strîmt tăindu-și printre două turnuri drum
Și-ale Asiei coline și cîmpiile-i bogate?
Iar suita-i studioasă ce probleme mai dezbate?
Ale lui Augustus fapte, mari în pace și-n război,
Cine ia să i le scrie, să rămîie după noi?
Titius, a cărui faimă către Roma o să zboare,
Că a cutezat să lase cunoscutele izvoare
Și să soarbă din fîntîna lui Pindar, ce face el?
Și-amintește și de mine? Vrea să cînte în alt fel,
Potrivind pe corzi latine, cu succes, un vers pindaric
Sau se-aprinde și-și înalță glasul său în tonul tragic?
Celsus ce-mi mai face? Dînsul mult mai fuse sfătuit
Să-și găsească forțe proprii. Scrierile, ce-a primit
În palatul său Apollo, a le-atinge să ferească,
Căci, de o veni să-i ceară toată ceata păsărească
Cioarei penele furate, rîsul ea să nu-l provoace,
Despuiată de podoabe. Tu ce mai încerci a face?
Lîngă ce tufiș de cimbru sprinten zbori de ici, colea?
N-ai talent sărac, sălbatic, neplivit de iarbă rea.
Ori că, limba ascuțindu-ți, te prepari de pledoarii
Ori că tălmăcești o lege ori plăcut poem să scrii,
Căpăta-vei, sigur, premiul iederei învingătoare.
Dar, dacă-ai lăsa cu totul grijile clocotitoare,

quo te caelestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
si patriae volumus, si nobis vivere cari.
Debes hoc etiam rescribere, sit tibi curae,
quantae conveniat, Munatius? an male sarta
gratia nequiquam coit et rescinditur, ac vos
seu calidus sanguis seu rerum inscitia vexat
indomita cervice feros? Ubicumque locorum
vivitis, indigni fraternum rumpere foedus,
pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca.

Rațiunea cea divină pe-al ei drum te-ar însoți.
Să grăbim a face-aceasta, mari și mici, ar trebui,
Preț spre a da vieții noastre, scumpă patriei și nouă.
  Trebuie să-mi scrii și dacă strînsă încă vă e vouă
Simpatia lui Munațiu pentru tine și a ta,
Sau nu-i bine închegată și-o ruptură va urma?
Ori nu-i lămurit un lucru, ori un sînge prea fierbinte
Ca nebunii, vă ațîță neîmblînzita voastră minte.
Unde veți trăi, nu rupeți legătura cea frățească.
Pentru-a-ntoarcerii serbare, las o juncă să mai crească.

(Lelia Teodosiu)

IV

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat,
an tacitum silvas inter reptare salubres,
curantem quidquid dignum sapiente bonoque est?
Non tu corpus eras sine pectore: di tibi formam,
di tibi divitias dederunt artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula maius alumno,
qui sapere et fari possit quae sentiat et cui
gratia, fama, valetudo contingat abunde,
et mundus victus non deficiente crumina?
Inter spem curamque, timores inter et iras
omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
grata superveniet quae non sperabitur hora.
Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,
cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

EPISTOLA A IV-a

LUI ALBIUS TIBULLUS

Tu Albiu, care judeci Scrisorile-mi, cum sînt,
Să spun ce faci acuma-n pedanul tău pămînt?
În liniștea de-acolo, tu scrii poeme, poate,
Pe-un Cassius, bard din Parma, în stare de a-l bate,
Prin codrii ce-ntremează, tu rătăcești tăcut,
Gîndind la multul bine, pe lume de făcut?
N-ai fost un trup în care un suflet să nu fie,
Frumos în totul, zeii ți-au dat și avuție
Și arta să te bucuri cît mai deplin, din ea.
Mai mare mulțumire, o mamă n-ar visa
Decît un fiu de-acesta, cu multă-nțelepciune,
Tot ce vibrează-ntr-însul, să poată-n vorbe pune,
Acoperit de faimă, cu trecere mai sus,
Sclipind de sănătate, cu trai ales, nespus,
Nici vorbă să-l împungă, un gol, cîndva, în pungă.
Chemat de vreo speranță, de-o grijă urmărit,
De temeri, de mînie cînd ești mai hărțuit,
Gîndește-te că asta e ziua de pe urmă
Ce ție îți lucește și nerăbdarea-ți curmă,
Atuncea clipa nouă, ce n-o mai așteptai,
Mai dulce o să-ți pară; iar dacă poftă ai
De rîs, atuncea pasu-ți îndreaptă-l către mine,
Purcelul ce de turma lui Epicurus ține,
Lucios de gras, grijindu-mi șoriciul coliliu.

(Petre Stati)

V

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis
nec modica cenare times holus omne patella,
supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.
Si melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Iamdudum splendet focus et tibi munda supellex.
Mitte leves spes et certamina divitiarum
et Moschi causam: cras nato Caesare festus
dat veniam somnumque dies; impune licebit
aestivam sermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam nimiumque severus
adsidet iusano: potare et spargere flores
incipiam patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas dissignat? operta recludit,
spes iubet esse ratas, ad proelia trudit inertem,
sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum,

EPISTOLA A V-a

LUI TORQUATUS

De poți să iai o masă, pe-un pat îngust, culcat
Și nu te temi de blidul umplut cu zarzavat,
Torcvate-oi fi acasă cînd soarele apune.
De șase ani mi-i vinul ce-n fața ta-l voi pune
(Ulcioru-i de cînd Taur fusese consul, iar)
Din via care are Petrinum, drept hotar.
Un vin mai acătării vei fi băut acasă?
Adu-l, de nu, în seama stăpînului te lasă.
Căminu-mi scînteiază în așteptarea ta.
Să uiți deșarte visuri, imboldul de-a avea
Mari bunuri, de-a lui Moschus spinoasă apărare.
Mîini e născut Cezàrul și deci e sărbătoare,
Zi pentru somn și lene, așa că ni-i iertat
Să perindăm o noapte de vară-n dulce sfat.
Ce mi-i avutul dacă nu-mi dă vre-o bucurie?
Nebun e cine-l cruță, trăind în sărăcie,
La gîndul că urmașul va moșteni puțin.
Voi închina eu primul, pocalul greu de vin,
În dulcea risipire de miresmată floare.
Că nu-s întreg la minte, de-or spune, nu mă doare.
Beția ce nu face? Ea taine ți-a deschis,
Ea dă culoarea vieții semețului tău vis,
Avînt în bătălie fricosul simte iară,
Ea de pe suflet smulge a grijilor povară;
Te crezi atunci mai mare și plin de-orice talent,
Din harul cupei, cine nu este elocvent?

contracta quem non in paupertate solutum?
Haec ego procurare et idoneus imperor et non
invitus, ne turpe toral, ne sordida mappa
corruget nares, ne non te cantharus et lanx
ostendat tibi te, ne fidos inter amicos
sit qui dicta foras eliminet, ut coeat par
iungaturque pari. Butram tibi Septiciumque,
et nisi cena prior potiorque puella Sabinum
detinet, adsumam. Locus est et pluribus umbris,
sed nimis arta premunt olidae convivia caprae.
Tu quotus esse velis rescribe, et rebus omissis
atria servantem postico falle clientem.

De lanțul sărăciei, beția te dezleagă.
  Eu grija pregătirii o voi purta întreagă
Și nu fără plăcere, așa că vei afla
Un pat curat în care să fii în voia ta.
Șervete nepătate, să nu-ți irite narea,
În talere lucioase să-ți vezi asemănarea.
Afară de aceasta, vom fi între amici,
Să nu se-audă-n lume, vreo vorbă, de aici.
Sînt invitați tot oameni ce se-nțeleg mai bine
Pe Butra, pe Septiciu îi voi avea la mine
Și pe Sabin, de nu e de-o fată invitat.
E loc și pentru „umbre", dar totuși numărat.
La mese-nghesuite, sudori, a țap miroasă.
Printr-un răvaș deci scrie-mi cîți vrei s-aduci la masă.
Lași baltă orice treabă: pe ușa de din dos
Fugi de-un client ce-n atriu veghează nemilos.

(Petre Stati)

VI

Nil admirari prope res est una, Numici,
Solaque, quae possit facere et servare beatum.
Hunc solem et stellas et decedentia certis
tempora momentis sunt qui formidine nulla
imbuti spectent: quid censes munera terrae,
quid maris extremos Arabas ditantis et Indos,
ludicra quid plausus et amici dona Quiritis,
quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet his adversa, fere miratur eodem
quo cupiens pacto; pavor est utrubique molestus,
improvisa simul species exterret utrumque.
Gaudeat an doleat, cupiat metuatne, quid ad rem,
si, quidquid vidit melius peiusve sua spe,
defixis oculis animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, aequus iniqui,
ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum et marmor vetus aeraque et artes

EPISTOLA A VI-a

LUI NUMICIUS

Un singur lucru care ți-aduce mulțumire
E să ajungi, Numiciu, nimic să nu te mire.
Cînd soare se arată ori stele ies în seară
Și dacă anotimpuri au termene să piară,
Sînt unii ce acestea le văd fără-nfricare.
De cumpănești ce daruri pămîntul nostru are
Sau ce comori revarsă talazul mării-n spume
Peste Arabi, pe Inzii din margine de lume,
Ori poate gîndu-ți este la jocuri și întreceri,
Aplauze, mărire, de la romani să seceri
Vînîndu-le favoarea: De cîtă prețuire,
Și sub ce unghi să măsuri această-nșiruire?
Cumva să nu le piardă, cel stăpînit de teamă,
Cutremurat e pururi, aproape tot de-o seamă,
Cu cel care la bunuri de-acestea jinduiește.
Trăiesc mereu în zbucium și spaima îi apucă
De cum li se arată aceeași rea nălucă.
De sînt cuprinși de teamă, dor, chin, sau bucurie
Speranța de-i sporită sau cade în urgie,
Cu ochi măriți, cu trupul și sufletu-n neștire,
Nu sînt loviți cu toții de-o grea descumpănire?
  Și dreptul și-nțeleptul își pierd vestitul nume,
Cînd caută virtutea, din cale-afară-n lume.
Tu du-te acum, admiră vechi marmori sau argintul,
Privește lung la bronzul ce l-a strujit Corintul,
La opere de artă, la purpuri tyriene,

suspice, cum gemmis Tyrios mirare colores;
gaude quod spectant oculi te mille loquentem;
navus mane forum et vespertinus pete tectum,
ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus et (indignum, quod sit peioribus ortus)
hic tibi sit potius quam tu mirabilis illi.
Quidquid sub terra est, in apricum proferet aetas,
defodiet condetque nitentia, cum bene notum
porticus Agrippae et via te conspexerit Appi,
ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo temptantur acuto,
quaere fugam morbi. Vis recte vivere (quis non?):
si virtus hoc una potest dare, fortis omisssis
hoc age deliciis. Virtutem verba putas et
lucum ligna: cave ne portus occupet alter,
ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas;
mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
tertia succedant et quae pars quadrat acervum.
Scilicet uxorem cum dote fidemque et amicos
et genus et formam regina Pecunia donat,
ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Mancupiis locuples eget aeris Cappadocum rex:
ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
si posset centum scaenae praebere rogatus,
„qui possum tot?“ ait; „tamen et quaeram et, quot habebo,
mittam“; post paulo scribit sibi milia quinque
esse domi chlamydum; partem vel tolleret omnes.

Printre măiestre ape cu-alesături de geme.
De vorba ta fii mîndru, te cată ochi, o mie,
Din zori, în for, spre seàră acasă pasu-ţi vie:
De pe-un pămînt de zestre, un Mutus să n-adune
La secerat, în vară, cu mult mai multă pîne,
Un om ce-n spiţa-i ştearsă de tine e departe,
Vezi să nu aibă-n locu-ţi de mare vază parte!
Cele ascunse timpul le scoate la lumină,
Iar ce-i scînteie astăzi, o-ngroapă în ruină.
Şi dacă azi ştiu pasul cutreierării tale
Porticul lui Agrippa sau a lui Appiu cale,
Ca mîine te vei duce la Ancus şi la Numa.
Dureri de şale, rînza de nu-ţi dau pace-acuma,
Tu cată-n grabă mare, să afli vindecare!
De vrei să duci o viaţă mai bună, fericită,
(Asemeni existenţă, de cine nu-i dorită?)
Şi dacă doar virtutea îţi poate-aduce daru-i,
Fii tare şi-o urmează să te-nsoţească haru-i,
Lăsîndu-te odată, de dezmăţarea toată.
De, însă, pentru tine virtutea-i vorbă seacă,
Iar lunca sfîntă-n ochi-ţi doar lemn o fi să treacă,
Aleargă-n port mai iute, ca altul să n-obţină
În locu-ţi, marfa scumpă cibiră sau bitină.
Talanţii tăi, cu trudă, o mie-i rotunjeşte,
Apoi a doua-a treia, pe urmă-i împătreşte!
Al lumii rege, banul îţi dă fără-ndoială,
Soţie-amici şi credit, un nume, poleială,
Venera, Elocvenţa stau să reverse graţii
Scăldîndu-i în lumină pe cei cu bani: bogaţii.
La Capadoci, un rege avea sodom de sclavi,
Şi-n visteria-i goală, doar cîţiva bani firavi.
Să nu fii ca acesta... Cînd Lùcullus, se spune,
Fu întrebat, odată, de n-ar putea dispune
De-o sută de hlamide, pentru-un spectacol dat
„Cine-o să aibă-atîtea? (el ar fi replicat)
Şi totuşi am să caut ce am şi voi trimite
Pentru montarea piesei, hlamidele găsite“.
Pe urmă,-n scurtă vreme, răvaşu-i preciza:
„De vreo cinci mii în totul, mi-i plină casa mea.
Luaţi numai o parte sau toate, cum vă place“.

Exilis domus est, ubi non et multa supersunt
et dominum fallunt et prosunt furibus. Ergo
si res sola potest facere et servare beatum,
hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia praestat,
mercemur servum, qui dictet nomina, laevum
qui fodicet latus et cogat trans pondera dextram
porrigere: „hic multum in Fabia valet, ille Velina;
cui libet hic fasces dabit eripietque curule
cui volet importununs ebur“ „Frater“ „Pater“ adde:
ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.
Si bene qui cenat bene vivit: lucet, eamus
quo ducit gula, piscemur, venemur, ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
differtum transire forum populumque iubebat,
unus ut e multis populo spectante referret
emptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,
quid deceat, quid non, obliti, Caerite cera
digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulixei,
cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore iocisque
nil est iucundum, vivas in amore iocisque.
Vive, vale! Siquid novisti rectius istis,
candidus imperti; si nil, his utere mecum.

O casă ni se pare din cele mai sărace
De nu-i ticsit celaru-i cu lucruri de prisos
Şi de stăpîn uitate, dînd hoţilor folos.
Să ne-nţelegem: dacă te fericeşte-averea
Păstrîndu-ţi mulţumirea, s-o strîngi cît ai puterea.
Fii primul printre primii cătînd s-o cucereşti
Şi ultimul de-i vorba să nu agoniseşti.
Iar dacă strălucirea şi trecerea-ţi fac loc
Să ieşi în evidenţă prin marele-ţi noroc,
Să-ţi neguţăm atuncea un sclav să-ţi dea de veste
Din cei ce trec, cutare, pe nume cine este,
Silit fiind de cotu-i în coasta stîngă-atins,
Peste tarabă, dreapta-ţi s-o-ntinzi celui distins.
„La cei din tribul Fabiu, ăst om e plin de vază.
Printre velini cutare, tot ce-ar dori dictează,
Iar cel'lalt ins dă fascii, oricui i-ar fi pe plac,
Prin intriga-i, cu jeţuri de fildeş, mulţi se fac."
Cu titluri să-i întîmpini, de „frate" sau de „tată"
Atunci cînd insul este de-o vîrstă-naintată,
Iar dacă e mai tînăr, abil să-l înfiezi.
De-ţi judeci bună viaţa, cînd copios cinezi,
Vezi că se face ziuă... — La drum cu grabă multă
Şi gurii nesătule, îndemnul i-l ascultă!
La pescuit să mergem! Dă-i zor la vînătoare
Ca-n vremi de-odinioară, acel Gargiliu care
Trecînd de dimineaţă prin forul înţesat,
Venea, sub ochii gloatei, spre casă, pe-nserat,
Cu unul din catîrii cei mulţi, ducînd în spate
Mistreţ să te-nspăimînte, dar cumpărat pe drum.
Cu pîntece-ndopate, să ne-mbăiem acum,
Uitînd de ce e voie şi ce ne-ngăduit e,
Buni, fără îndoială, de tablele cerite,
Vîslaşi dedaţi la vicii, ortaci ai lui Ulis,
Cu mult dispreţ de ţară, pentr-un dezmăţ ne-admis.
De însă, de-o părere cu un Mimnerm, iubirea
Socoţi că e în stare s-aducă mulţumirea,
Supune-te iubirii şi jocul să-l simţi ce-i.
Mulţi ani cu sănătate! De ştii mai cu temei
O altă-nţelepciune, ascunsă nu o ţine!
Iar de nu ştii, de noima-mi te bucură cu mine.

(Petre Stati)

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum
Sextilem totum mendax desideror. Atqui,
si me vivere vis sanum recteque valentem,
quam mihi das aegro, dabis aegrotare timenti,
Maecenas, veniam, dum ficus prima calorque
dissignatorem decorat lictoribus atris,
dum pueris omnis pater et matercula pallet,
officiosaque sedulitas et opella forensis
adducit febres et testamenta resignat.
Quodsi bruma nives Albanis illinet agris,
ad mare descendet vates tuus et sibi parcet
contractusque leget; te, dulcis amice, reviset
cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
Non quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
tu me fecisti locupletem. „Vescere sodes".
„Iam satis est." „At tu, quantum vis, tolle!" „Benigne."
„Non invisa feres pueris munuscula parvis".

EPISTOLA A VII-a

LUI MECENA

Cinci zile-ți promisesem c-am să mai stau la țară,
Dar a trecut și august, spre marea mea ocară,
Făcîndu-te, Mecena, să mă aștepți să vin.
De însă, ții și astăzi, să mai trăiesc puțin,
Atent mereu, la teama-mi de-o nouă suferință,
Gîndește c-aș fi bòlnav și dă-mi îngăduință,
Căci arșița de-afară, smochinele dintîi
Aduc în negru lictori, ades la căpătîi.
Azi tremurînd părinții, pentru copii au teamă
Iar greaua muncă, Forul, dintre cei vii te cheamă
După o luptă scurtă, cu friguri insistente,
Să faci să se deschidă, și tu, la testamente.
Dar cum se va așterne de iarnă-n cap de an
Cu fulguiri de-omături peste meleag alban,
Poetul tău, Mecena, va coborî spre mare,
Închis, citind acasă, pentru-a găsi crutare.
Iubitul meu prieten, am să te văd apoi,
De-mi dai tu dezlegare, cînd vin zefirii noi
Și-ntîia rîndunică se reîntoarce-n țară.
  De m-ai făcut cu-avere, nu semeni bunăoară,
Cu un calabru-amabil, ce nu se dă bătut
Cînd îți oferă pere, de-ajuns și pe-ntrecut:
— Hai de mănîncă, vere! — Mănînc, într-o părere.
— Atuncea du cu tine acasă, cîte vrei.
— Prea bun ești, dar nu face... — Ia pentru fiii tăi,
Să vezi ce-o să le placă ofrandele-mi infime.

„Tam teneor dono, quam si dimittar onustus“.
„Ut libet: haec porcis hodie comedenda relinques“.
Prodigus et stultus donat, quae spernit et odit:
haec seges ingratos tulit et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus,
nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis;
dignum praestabo me etiam pro laude merentis.
Quodsi me noles usquam discedere, reddes
forte latus, nigros angusta fronte capillos,
reddes dulce loqui, reddes ridere decorum et
inter vina fugam Cinarae maerere protervae.
Forte per angustam tenuis vulpecula rimam
repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
ire foras pleno tendebat corpore frustra;
cui mustela procul: „Si vis“ ait „effugere istinc,
macra cavum repetes artum, quem macra subisti“.
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:
nec somnum plebis laudo satur altilium nec
otia divitiis Arabum liberrima muto.
Saepe verecundum laudasti rexque paterque
audisti coram nec verbo parcius absens:
inspice, si possum donata reponere laetus.
Haud male Telemachus, proles patientis Ulixei:
„Non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
porrectus spatiis nec multae prodigus herbae:

— Îți mulțumesc de parcă le-aș fi luat cu mine.
— Să faci precum ți-e vrerea: la porci dau ce-a rămas.
Cu darnica-i prostie te lasă fără glas:
El dă ce îi repugnă și ce disprețuiește!
Din semănatu-acesta, cu orice an sporește
Al nerecunoștinții nestăvilit puhoi.
Un om bun și cuminte nu se va da-napoi,
Oricărui ins ce-i vrednic, în ajutor să-i vie,
Distanța de la boabă la ban, el doar o știe.
Am să arăt că merit bunăvoința ta:
Cu nici un preț de tine nu mă voi depărta.
De te atrage-aceasta, redă-mi spinarea tare,
Pe fruntea mea îngustă, dă-mi părul negru, mare
Și glasu-mi lin, redă-mi-l și rîsul fermecat
Și dintre dulci pocale regretul c-a plecat
Mereu făr-de astîmpăr, zburdalnica Cinară.
Printr-o deschizătură strîmtă de tot, mai an,
Din greu se furișase un jigărit vulpan
Într-un pătul cu pîne; rozînd într-una grîne,
Se rotunjise-atîta, că trupul nu-l lăsă
Să o zbughească-afară, oricîtă silă-și dă.
Atuncea de departe îi strigă-o nevăstuică
„De vrei să ieși de-acolo, fă bine și aruncă
Osînza de pe tine: cu trup iar subțiat
Vei trece prin urechea pe unde ai intrat."
Dac-apologu-acesta, s-ar referi la mine,
Dau îndărăt, Mecena, tot ce pe loc mă ține.
N-ai să m-auzi că laud un somn plebeu senin,
De la ospăț cu pîntec de prepelițe plin
Și nu-mi dau traiu-n voie, pe-Arabia bogată.
M-ai lăudat tu însuți și asta nu o dată
Că moderat, duc pururi o viață rezervată;
Cu titlul de „părinte" și „rege" te-am tratat
Și nu altfel, în lipsa-ți eu te-am gratificat.
Gîndește-te atuncea, de nu mi-ar sta mai bine,
Să-ți dau-napoi avuturi primite de la tine.
Nu făr-de rost, răspunse pe timpuri, Telemac
Născutul din Ulise cel încercat în veac:
„Itaca nu e locul bun pentru cai, Atride,
Nu are șes cu iarbă, ci strîmte văi aride.

Atride, magis apta tibi tua dona relinquam."
Parvum parva decent: mihi iam non regia Roma,
sed vacuum Tibur placet aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis causisque Philippus agendis
clarus, ab officiis octavam circiter horam
dum redit atque foro nimium distare Carinas
iam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
adrasum quendam vacua tonsoris in umbra
cultello proprios purgantem leniter ungues.
„Demetr", (puer hic non laeve iussa Philippi
accipiebat) „abi, quaere et refer, unde domo, quis,
cuius fortunae, quo sit patre quove patrono".
It, redit et narrat, Volteium nomine Menam,
praeconem, tenui censu, sine crimine, notum
et properare loco et cessare et quaerere et uti,
gaudentem parvisque sodalibus et lare certo
et ludis et post decisa negotia campo.
„Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic
ad cenam veniat". Non sane credere Mena,
mirari secum tacitus. Quid multa? „Benigne"
respondet. „Neget ille mihi?" „Negat improbus et te
neglegit aut horret". Volteium mane Philippus
vilia vendentem tunicato scruta popello
occupat et salvere iubet prior; ille Philippo
excusare laborem et mercennaria vincla,
quod non mane domum venisset, denique quod non
providisset eum. „Sic ignovisse putato
me tibi, si cenas hodie mecum". „Ut libet". „Ergo

Îți las aceste daruri, mai de folos îți sunt".
O stare mai măruntă e pentru cel mărunt.
Azi nu-mi mai place Roma cu pompa ei regală,
Ci-nsinguratul Tibur, Tarentul fără fală.
  Zelos și vrednic Philipp, un avocat vestit,
Pe cînd la ora opta, de treburi obosit,
Se întorcea acasă, găsind distanța mare
Din For pîn' la Carene, pe-un drum ce capăt n-are,
El om fiind în vîrstă, ci ochiu-i se opri,
Cum unii zic, asupra cutărui ce-l uimi.
Un ins stătea la umbră, în frizeria goală,
C-un cuțitaș scurtîndu-și din unghii, cu migală.
„Demetre (pe acesta, Philipp l-avea pe-atunci
Sclav fără stîngăcie, la împlinit porunci),
Hai du-te cercetează și adă-mi lucruri certe:
Al cui fiu, din ce țară-i? Ce om? Ce-avut? Client e?"
S-a dus să cerceteze și iată ce-a aflat:
Insu-i Volteius Mena, un crainic la mezat,
Făr-de avere multă și nici un fel de pată
Cu zor la treabă, o lasă cînd trebuie lăsată.
Din ce adună știe să tragă mult folos.
Are amici, ca dînsul, tot oameni mai de jos.
Se bucură, de-asemeni, de mica-i locuință;
Spectacole și cîmpul lui Mart, de preferință
L-atrag cînd nu mai are nimica de făcut.
„Din gura lui, povestea-i s-o aflu aș fi vrut.
Neapărat, la cină, invită-l deci să-mi vină!"
Nevrînd să creadă, Mena se miră-n sinea lui:
Cu „Mulțumesc, dar n-am cum!" răspunde sclavului.
Nu-i nici un comentariu. Philipp nu poate crede:
„Pe mine mă refuză?" „Așa precum se vede,
Neobrăzatu-acesta ori nu te ia în seamă,
Ori stăruie-n refuzu-i avînd de tine teamă."
A doua zi, devreme, Philipp pe Mena-l cată.
Acesta, mărunțișuri vindea celor din gloată.
Philipp salută primul, dintr-un imbold al său.
Volteius îi arată ce mult îi pare rău
Că-mpovărat de treburi n-a mers de dimineață
Să-i dea binețe-acasă, că nu-i ieșise-n față,
„Te iert dacă la cină îmi vei fi oaspe azi."

post nonam venies; nunc i, rem strenuus auge".
Ut ventum ad cenam est, dicenda tacenda locutus
tandem dormitum dimittitur. Hic ubi saepe
occultum visus decurrere piscis ad hamum,
mane cliens et iam certus conviva, iubetur
rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis arvum caelumque Sabinum
non cessat laudare. Videt ridetque Philippus,
et sibi dum requiem, dum risus undique quaerit,
dum septem donat sestertia, mutua septem
promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. Ne te longis ambagibus ultra
quam satis est morer: ex nitido fit rusticus atque
sulcos et vineta crepat mera, praeparat ulmos,
immoritur studiis et amore senescit habendi.
Verum ubi oves furto, morbo periere capellae,
spem mentita seges, bos est enectus arando,
offensus damnis media de nocte caballum
arripit iratusque Philippi tendit ad aedes.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus,
„Durus" ait, „Voltei, nimis attentusque videris
esse mihi." „Pol me miserum, patrone, vocares,
si velles" inquit „verum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium dextramque deosque Penates
obsecro et obtestor, vitae me redde priori!"

„Voi face-o dacă-ți place, azi am mai mult răgaz."
„Deci după ora noua ai să poftești la mine.
Urîndu-ți spor în toate, te las: rămîi cu bine!"
De cum sosește omul, iau loc pentru cinat.
El toarnă-n vorba-i lungă, și ce nu-i indicat.
Pînă la urma urmei, trimis e la culcare.
De-atuncea, peștișorul, ades îl vezi cum sare
După momeala unde cîrligul e pitit.
Client de dimineață, la cină nelipsit,
E invitat de Philipp, neapărat să vină
Cu dînsul pîn' la țară, de Feria latină.
Stînd cocoțat în șeaua unui căluț vioi,
El laudă într-una, priveliștile noi,
Sabinele ogoare și cerurile clare.
Cînd vede cum stă treaba, Philipp surîde-anume
Și cum e în vacanță și pus numai pe glume
Vreo șapte mii sesterții lui Mena-i dă în dar
Și îi făgăduiește aceeași sumă iar.
Și astfel îl convinge să-și cumpere-un ogor.
Și-aceasta o și face la urma urmelor.
Fără de-ocol, povestea-mi, pe scurt se desfășoară:
Subțirele Volteius ajunge om de țară.
De vii, de arătură, l-auzi vorbind din gură.
El ulmilor le taie prisos de creangă deasă
Și cade-n brînci de trudă, și totuși nu se lasă.
De patima de-a strînge avere, hărțuit,
Din zi în zi el pare tot mai îmbătrînit.
Sărmanul, ce urgie pe cap a fost să-i cadă:
Îi mor niște căprițe, de oi, o mînă-l pradă,
Recolta îi înșeală speranța pusă-n ea;
Un bou îi crapă-n brazdă, pe cînd la plug trăgea.
Călare-n miez de noapte, de pierderi scos din fire,
Se îndreptă spre vila lui Philipp, cu-ndîrjire.
Cînd îl văzu acesta, murdar, cu păr vîlvoi,
Îi zice: „Prea te superi cu treburi și nevoi!"
„Îmi este martor Polux, de vrei să-mi spui pe nume,
Nenorocit mi-ai spune, cum altul nu-i pe lume.
Pe dreapta ta, pe Geniu, pe scumpi Penați ai tăi,
Să mă redai, te-ndură, la starea mea dintîi."
Atunci cînd îți dai seama că viața de-altădată

Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
praestent, mature redeat repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

Era mai bună faţă de calea apucată
Spre zările himerei, — fă bine să te-ntorci,
Ca viaţa dinainte, tu iarăşi să ţi-o torci.
Încalţă-ţi deci piciorul cu dreapta lui măsură,
Cu cotu-ţi să te măsuri ţi-i dat de la natură.

(Petre Stati)

VIII

Celso gaudere et bene rem gerere Albinovano
Musa rogata refer, comiti scribaeque Neronis.
Si quaeret quid agam, dic multa et pulchra minantem
vivere nec recte nec suaviter; haud quia grando
contuderit vites oleamque momorderit aestus,
nec quia longinquis armentum aegrotet in agris,
sed quia mente minus validus quam corpore toto
nil audire velim, nil discere, quod levet aegrum,
fidis offendar medicis, irascar amicis,
cur me funesto properent arcere veterno,
quae nocuere sequar, fugiam quae profore credam,
Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post haec, ut valeat, quo pacto rem gerat et se,
ut placeat iuveni, percontare, utque cohorti.
Si dicet „recte“, primum gaudere, subinde
praeceptum auriculis hoc instillare memento;
„ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.“

EPISTOLA A VIII-a

LUI CELSUS ALBINOVANUS

Muză, rogu-te lui Celsus, secretarul ce-nsoțește
Pe Tiberiu, bucurie să-i transmiţi și ce doreşte.
Dacă-ntreabă ce fac, spune-i că nici bine nici plăcut
Eu n-o duc, chiar de-aş promite că minuni am de făcut.
Nu că turma la pășune mi-e bolnavă sau în viță
Piatra a bătut, măslinii că mi s-au uscat de-arșiță,
Ci că sînt bolnav la suflet, mai bolnav decît la trup,
Că nu vreau s-aud de leacuri, de nimic nu mă ocup
Și sînt supărat pe doctori și pe-amici mi-e tare ciudă,
Că se-ntrec de lîncezeală să mă vindece cu trudă.
Fug de ceea ce mi-ajută, vreau ce mi-e dăunător:
La Tibur, mi-e dor de Roma, nestatornic, iar mi-e dor
De Tibur, cînd sînt la Roma. Muză, să-l întrebi ce face,
Slujba cum și-o-ndeplinește, dacă prinţului îi place,
Și suitei. Zis-a „bine“? Mai întîi te-ai bucurat,
Dar să nu uiţi, în ureche să-i strecori apoi ăst sfat:
„Noi te suportăm cum însuți tu norocu-ai suportat“.

(Lelia Teodosiu)

IX

Septimius, Claudi, nimirum intellegit unus,
quanti me facias; nam cum rogat et prece cogit,
scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
dignum mente domoque legentis honesta Neronis,
munere cum fungi propioris censet amici:
quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem,
sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
dissimulator opis propriae, mihi commodus uni.
Sic ego, maioris fugiens opprobria culpae
frontis ad urbanae descendi praemia. Quodsi
depositum laudas ob amici iussa pudorem,
scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque.

EPISTOLA A IX-a

CĂTRE TIBERIUS CLAUDIUS NERO

Claùdius!, ca nimeni altul Septìmius pricepe singur
Ce mult mă preţuieşti, căci dacă prin stăruinţe mă sileşte
Desigur, să-l ridic în slavă şi să-l descriu ca demn să afle
Un loc în inima şi-n casa lui Nero, care-alege cinstea,
Şi dacă crede că prin asta joc rolu-amicului fidel,
Nici eu nu văd a şti mai bine ca dînsul — tot ce sînt în stare.
Fireşte că i-am spus destule, prin scuze să mă văd scăpat,
Dar m-am temut să nu socoată că influenţa mea e mică
Şi trecerea mi-ascund anume, ca să-mi slujească nùmai mie.
Fugind adică de ponosul adus de-o vină şi mai mare,
Mi-am pus în joc obrazul gingaş de orăşean sadea. Tu dacă
Mă feliciţi că sfiiciunea mi-am părăsit-o pentru-amici,
Atunci primeşte-l în suită şi ia-l drept om cinstit, de treabă.

(Ion Acsan)

X

Urbis amatorem Fuscum salvere iubemus
ruris amatores, hac in re scilicet una
multum dissimiles, ad cetera paene gemelli
fraternis animis quidquid negat alter, et alter,
adnuimus pariter; vetuli notique columbi,
tu nidum servas, ego laudo ruris amoeni
rivos et musco circumlita saxa nemusque.
Quind quaeris? vivo et regno, simul ista reliqui,
quae vos ad caelum fertis rumore secundo,
utque sacerdotis fugitivus liba recuso,
pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Vivere naturae si convenienter oportet,
ponendaeque domo quaerenda est area primum,
novistine locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura
leniat et rabiem Canis et momenta Leonis,
cum semel accepit Solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas,
laudaturque domus, longos quae prospicit agros.

EPISTOLA A X-a

LUI ARISTIUS FUSCUS

Ţie preţuind oraşul îţi urează multă viaţă
Un Horaţiu, trup şi suflet pentru cîmpuri cu verdeaţă.
Singura privinţă-n care gustul nostru nu-i asemeni
Cînd în toate celelalte, sîntem ca şi fraţii gemeni.
Astfel, ce-ţi displace ţie, neplăcut şi mie-mi este,
Ne-ncîntăm de-aceleaşi lucruri, vechi porumbi dintr-o poveste.
Ţie loc iubit ţi-i cuibul, mie-mi plac zări însorite,
Rîuri line, limbi de codru, stînci de muşchi acoperite.
Ce mai vrei? Mă-ntorc la viaţă şi domnesc fără zăbavă
De cum las în urmă lucruri ce le ridicaţi în slavă:
Ca şi-un sclav fugit din casa unui preot prea cucernic,
Sînt sătul de turtă dulce şi prefer, ca un nemernic,
Un coltuc de pîine neagră, turtelor muiate-n miere.
Dacă-i să trăim, amice, după cum natura cere,
Dacă trebuie s-alegem mai întîi un loc de casă
Şi ne bate-un gînd să-i punem temelie sănătoasă,
Unde să găseşti mai bună aşezare, ca la ţară?
În ce loc sînt ierni mai blînde şi zefiri în toi de vară,
Potolind mînii de „Cîine“, crunta „Leului“ turbare,
Spre amiezi întărîtate de săgeţile de soare?
În ce loc vrăjmaşa grijă, somn mai îndestul îţi lasă?
Marmura e pe potriva pajiştii ce-a flori miroasă?
Apa în oraş adusă, gata ţevile să spargă,
E mai limpede ca unda călătoare-n valea largă?
Voi sădiţi, printre columne, pădurice în crîmpeie,
Ţineţi ca o faţă-a casei înspre larg de cîmp să deie:

Naturam expelles furca, tamen usque recurret
et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
certius accipiet damnum propiusve medullis,
quam qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundae,
mutatae quatient. Siquid mirabere, pones
invitus. Fuge magna: licet sub paupere tecto
reges et regum vita praecurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
pellebat, donec minor in certamine longo
imploravit opes hominis frenumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
non equitem dorso, non frenum depulit ore.
Sic, qui pauperiem veritus potiore metallis
libertate caret, dominum vehet improbus atque
serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
si pede maior erit, subvertet, si minor, uret.
Laetus sorte tua vives sapienter, Aristi,
nec me dimittes incastigatum, ubi plura
cogere, quam satis est, ac non cessare videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
tortum digna sequi potius quam ducere funem.
Haec tibi dictabam post fanum putre Vacunae,
excepto, quod non simul esses, cetera laetus.

Firea îndărăt se-ntoarce, de-ai goni-o chiar cu parii
Și desgustul ni-l învinge pe furiș, doar ea mai tare-i.
Cu mult mai puțin se-nșeală cel ce purpură socoate
Pînză în Aquin vopsită, și ponos mai mic își scoate
Decît cine nu desparte adevărul, de minciună.
Cui îi merge totul strună, e mai șubred în furtună.
Cînd te legi prea mult de-un lucru, dacă-l pierzi, mai rău te doare.
În colibă, nu la curte, poți avea un trai cu soare.
Cerbul, mai călit în luptă, alungase din pășune
Pe mai slabul cal. Fugarul, greu trudit de drum, se spune
Că s-a dus la om să-i ceară ajutor, — primind căpăstru,
Trufaș, biruind la rîndu-i, calul joacă în buiestru.
Dar deșarte, după asta, sînt silințele lui toate
De-a mai smulge gurii, frîul și pe călăreț, din spate!
Cel cu frica sărăciei, ne-nțelept și el s-arată
Cînd își vinde libertatea, cea mai scumpă nestemată,
Ca să-și ia stăpîn pe capu-i, sclav de-a pururea să fie,
Neștiind să-și ducă traiul, din puțina-i avuție.
Starea ce nu-i pe măsură, se aseamănă cu gheata:
Largă-ntr-însa, te împiedici; strîmtă, e și rana gata.
Bucuros de ce-ți dă soarta, înțelept trăiește-amice.
Dacă am de-ajuns și totuși par a strînge, neferice
Ban cu ban, te rog mă mustră... Ori tiran, ori sclav e banul:
Vezi de funie de-l trage, decît el să-ți puie hamul.
Scriu, aproape de-al Vacunei templu, astăzi în ruine,
Mulțumit, afar-de faptul că nu ești aici, cu mine.

(Petre Stati)

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos,
quid concinna Samos, quid Croesi regia Sardis,
Zmyrna quid et Colophon? maiora minorave fama,
cunctane prae campo et Tiberino flumine sordent,
an venit in votum Attalicis ex urbibus una,
an Lebedum laudas odio maris atque viarum?
„Scis, Lebedus quid sit: Gabiis desertior atque
Fidenis vicus; tamen illic vivere vellem,
oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul e terra spectare furentem".
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
aspersus volet in caupona vivere; nec qui
frigus collegit, furnos et balnea laudat
ut fortunatam plene praestantia vitam;
nec, si te validus iactaverit Auster in alto,
idcirco navem trans Aegaeum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mytilene pulchra facit, quod
paenula solstitio, campestre nivalibus auris,
per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet ac vultum servat Fortuna benignum,
Romae laudetur Samos et Chios et Rhodos absens.
Tu, quamcumque deus tibi fortunaverit horam,
grata sume manu neu dulcia differ in annum,
ut, quocumque loco fueris, vixisse libenter

EPISTOLA A XI-a

CĂTRE BULLATIUS

Cum ți se pare, Bullațiu, Chio, falnicul Lesbos,
Samosul cel elegant, Sardes, cetatea lui Croesus?
Smyrna ori Colophon? Mai mari, mai mici decît faima?
Ori sînt nimic alături cu cîmpul lui Mart și cu Tibrul?
Au preferi vrun oraș din cele-nchinate prin Attal?
Ori de urîtul mării și-a drumului Lebedu-l lauzi?
„Lebedul? Știi tu ce e“, 'mi răspunzi? Mai pustiu decît Gabii,
Mai strîmt decît Fidenii; și totuși aicea viața-mi
Voi s-o petrec, uitat de ai mei, uitîndu-i pre dînșii,
Dintr-un mal depărtat privind la Neptun turburatul.
Oare acel ce la Roma din Capua pleacă pe ploaie,
Plin de noroi, pentru-asta viața-i în han va petrece-o?
Oare cel degerat lăuda-va cuptorul și baia
Ca pe lucruri ce singure dau fericire vieții?
Pentru că Austrul puternic te bîntuie, vinde-vei oare
Vasul în care-ai plecat, dincolo de valul Egeic?
Pentru-un om așezat Rhodos, Mitilene frumoasa
Par ca pănura grea în arșiță, par ca și haina
Cea de cîmp în timp viscolos, ori ca baia în Tibru
Iarna, ori ca un foc pe vatră-n luna lui August.
Deci din Roma, se cade, Soarta fiind cu priință,
Să fericești depărtatele Samos, Chio și Rhodos.
Ia dar mulțumitor în mîini fericitele ore
Cari un zeu ți le dă: n-amîna cele bune pe alt an
Și te vei ști trăind fericit oriunde în lume,

te dicas: nam si ratio et prudentia curas,
non locus effusi late maris arbiter aufert,
caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hic est,
est Ulubris, animus si te non deficit aequus.

Grijile noastre fug de cuvinte și-nțelepciune,
Nu de un loc ce răsare domnind peste apele mării.
Cerul deasupra schimbi, nu sufletul, marea trecînd-o.
Oțiul fără de-astîmpăr ne zbuciumă. Duși de corăbii
Și de trăsuri căutăm bun trai. Ce cauți, aici e;
E-n Ulubrae chiar, de păstrezi în inimă cumpăt.

(Mihai Eminescu)

Fructibus Agrippae Siculis, quos colligis, Icci,
si recte frueris, non est ut copia maior
ab Iove donari possit tibi; tolle querellas;
pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
divitiae poterunt regales addere maius.
Si forte in medio positorum abstemius herbis
vivis et urtica, sic vives protinus, ut te
confestim liquidus Fortunae rivus inauret,
vel quia naturam mutare pecunia nescit,
vel quia cuncta putas una virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos
cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox,
cum tu inter scabiem tantam et contagia lucri
nil parvum sapias et adhuc sublimia cures:
quae mare compescant causae, quid temperet annum,
stellae sponte sua iussaene vagentur et errent,
quid premat obscurum lunae, quid proferat orbem,
quid velit et possit rerum concordia discors,
Empedocles an Stertinium deliret acumen?
Verum, seu pisces seu porrum et caepe trucidas,

EPISTOLA A XII-a

CĂTRE ICCIUS

Venitul ce ţi-l dă olatul sicilian al lui Agrippa
De-l foloseşti cu chibzuinţă, o, Iccius, belşug mai mare
Nici Iupiter n-ar fi în stare să-ţi dea. Hai, curmă-ţi văicăreala:
Nu eşti sărac avînd atîta cît ai nevoie să trăieşti.
Stomacu-i sănătos şi zdravăn plămînul şi piciorul? Nici
Tezaurul regesc nu-ţi poate spori comoara cu nimic!
Cînd te slujeşti cu cumpătare de-avutul tău şi te hrăneşti
Cu ierburi şi urzici, întocmai vei vieţui pe mai departe
Chiar dacă dintr-o dată rîul Norocului te scaldă-n aur:
Ori că nu izbuteşte banul să-ţi schimbe firea nicidecum,
Ori că la tine doar virtutea stă mai presus de orişice.
Ne minunăm că turma strică recoltele şi ogoraşul
Lui Democrit, iar duhu-i, slobod de trup, străbate depărtarea,
Cînd tu, înconjurat de rîia şi molima înavuţirii,
Mărunte gînduri n-ai, ci încă te-ocupi de-nălţătoare lucruri:
Ce ţine marea între ţărmuri şi rostuieşte anotimpul?
Colindă astrele în voie sau cum li s-a orînduit?
De ce-şi umbreşte luna discul şi iarăşi ni-l arată-ntreg?
Şi ce vrea armonia plină de contraziceri a naturii?
Au Empedocle bate cîmpii sau ascuţitul de Stertiniu?
Dar fie că vei fi casapul de peşti, de praz sau chiar de ceapă,

utere Pompeio Grospho et, siquid petet, ultro
defer: nil Grosphus nisi verum orabit et aequum.
Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid dest.
Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit; ius imperiumque Phraates
Caesaris accepit genibus minor; aurea fruges
Italiae pleno defundit Copia cornu.

Primește-l pe Pompèius Gròsphus cu drag, și tot ce va pofti
Dă-i fără-nconjur: el va cere doar ce-i cuminte și se cade.
Cu bani puțini strîngi mulți prièteni cînd omul bun e strîmtorat.
Străin de treburile Romei, eu n-aș vrea totuși să te las:
Agrippa-nvinse pe cantabru, Claùdius Nero pe armean,
Prin vitejia lor; Fraàtes, plecînd genunchii înaintea
Lui Caesar, i-a primit și legea, și stăpînirea, iar asupra
Italici revarsă grîne din cornu-i daurit Belșugul!

(Ion Acsan)

XIII

Ut proficiscentem docui te saepe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vinni,
si validus, si laetus erit, si denique poscet;
ne studio nostri pecces odiumque libellis
sedulus importes opera vehemente minister.
Si te forte meae gravis uret sarcina chartae,
abicito potius quam, quo perferre iuberis,
clitellas ferus impingas Asinaeque paternum
cognomen vertas in risum et fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
sic positum servabis onus, ne forte sub ala
fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum,
ut vinosa glomus furtivae Pyrria lanae,
ut cum pilleolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
carmina, quae possint oculos auresque morari
Caesaris; oratus multa prece, nitere porro.
Vade, vale; cave ne titubes mandataque frangas.

EPISTOLA A XIII-a

CĂTRE VINIUS

Precum te-am învăţat într-una şi pe-ndelete la plecare,
O, Vinius, vei da aceste cărţi sigilate lui August
De-i sănătos, în toane bune şi dacă, mai ales, le cere.
Să nu greşeşti din prietenia ce-mi porţi şi peste volumaşe
Tu să dezlănţui vrăjmăşia ca sol zelos din cale-afară.
De-ţi pare prea usturătoare povara mea de manuscrise,
Arunc-o! Nu va fi nevoie să-ţi laşi năbădăios samarul
O dată ce te vezi la ţintă, nici părinteasca ta poreclă
De „Asina“ — n-o să se facă de rîs, şi n-ai s-ajungi de basme.
Să-ţi dovedească voinicia costişe, vaduri şi băltoace.
Cu biruinţa cucerită, de cum ai poposit acolo,
Ai grijă cum îţi duci povara iar legătura de volume
Să nu mi-o porţi la subsuoară la fel ca un ţăran oiţa,
La fel ca Pìrria beţiva, furatul ghemotoc de lînă,
Ca bietul musafir ce-şi cară sandaua şi tichia singur.
Nu trăncăni în faţa gloatei ce mult ai asudat purtînd
Aceste cînturi: poate Caesar îşi va pleca asupra lor
Urechile şi ochii: ruga oricui tu n-asculta, dă-i zor!
Drum bun şi nici o poticneală, că strici povara-ncredinţată!

(Ion Acsan)

Vilice silvarum et mihi me reddentis agelli,
quem tu fastidis habitatum quinque focis et
quinque bonos solitum Variam dimittere patres,
certemus, spinas animone ego fortius an tu
evelles agro, et melior sit Horatius an res.
Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur,
fratrem maerentis, rapto de fratre dolentis
insolabiliter, tamen istuc mens animusque
fert et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum:
cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur inique:
in culpa est animus, qui se non effugit umquam.
Tu mediastinus tacita prece rura petebas,
nunc urbem et ludos et balnea vilicus optas:
me constare mihi scis et discedere tristem,
quandocumque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eo disconvenit inter
meque et te: nam quae deserta et inhospita tesqua
credis, amoena vocat mecum qui sentit, et odit
quae tu pulchra putas. Fornix tibi et uncta popina
incutiunt urbis desiderium, video, et quod
angulus iste feret piper et tus ocius uva,
nec vicina subest vinum praebere taberna
quae possit tibi, nec meretrix tibicina, cuius
ad strepitum salias terrae gravis; et tamen urges

EPISTOLA A XIV-a

CĂTRE FERMIER

Fermier pe-al meu domeniu, unde mă găsesc pe mine
Dar urît ți-e ție, care cinci familii pe el ține
Și la Varia trimite vreo cinci capi din sînul lor,
Să ne-ntrecem: Tu smulgi spinii mai puternic din ogor
Ori din suflet eu? Horațiu e mai bun ori mica-avere?
De mă țin aici și mila și-a lui Lamia durere,
Care, fratele pierzîndu-și, e lovit așa de greu,
Totuși înapoi la țară zboară-ntruna gîndul meu
Și din cale să doboare barierele îi vine.
Eu sînt fericit la țară, tu-n oraș zici că e bine.
Ni-e urîtă-a noastră soartă, cînd pe-a altuia rîvnim.
Amîndoi, ca proștii, locul pe nedrept învinuim.
Sufletul, el e de vină, nu poate de el să fugă.
Cît te vreai tu sclav de țară în a ta tăcută rugă!
Azi, cînd ești vechil, vrei iarăși la oraș, la băi și joc.
Eu, constant cum știi, cu jale părăsesc sabinul loc,
Cînd mă tîrîie la Roma treburile blestemate.
N-admirăm aceleași lucruri și-asta pe noi ne desparte.
Locul cel văzut de tine gol, urît, neprimitor,
E numit de cine simte ca și mine-ncîntător
Și urît ce-ți place ție. Îți aprind — așa îmi pare —
Dorul de oraș bordelul și tavernele murdare.
Ai pe cîmp piper, tămîie, dar n-ai struguri un ciorchin.
Nu-i pe-aici, cu noi vecină, nici o crîșmă, să-ți dea vin
Și nu-i nici o curtezană ce din flaut țîrîiește,
Ca să bați greoi pămîntul. Tu sapi totuși bărbătește

iampridem non tacta ligonibus arva bovemque
disiunctum curas et strictis frondibus exples;
addit opus pigro rivus, si decidit imber,
multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togae nitidique capilli,
quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni,
cena brevis iuvat et prope rivum somnus in herba;
nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
limat, non odio obscuro morsuque venenat;
rident vicini glaebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis,
horum tu in numerum voto ruis; invidet usum
lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
Optat ephippia bos piger, optat arare caballus;
quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

Țarina înțelenită. Boii, cînd îi scoți din jug,
Tot tu-i saturi cu verdeață, ce o strîngi tu, din belșug.
Nu-ți dă pas, pe ploi, nici rîul: Trebuie cu dig oprită
Apa, să nu se reverse pe cîmpia însorită.
Află-acum ce ne desparte: celui ce știi că-i plăcea
Pomădat, dorea togi fine și Falernul îl sorbea
De pe la amiazi și care hrăpăreței de Cinare
Fără bani, așa-i plăcuse, lui îi dau azi desfătare
Scurta cină și somn dulce lîngă rîu, pe iarbă jos.
Nu c-ai petrecut, ci capăt că nu-i pui e rușinos.
Dar, la țară, nimeni bunul nu-mi pîndește strîmb, cu ură,
Să mă-nvenineze-n taină cu haină mușcătură.
Doar vecinii rîd, cînd pietre văd că-n brazde-ntorc cu sîrg.
Tu preferi să rozi cu sclavii rația de zi în tîrg.
Mori să fii cu ei acolo, dar istețul de rîndaș,
Că te-nfrupți din oi, din lemne și din fructe, e pizmaș.
Boul leneș șea dorește, calul însă vrea să are:
Bine-i bucuros să-și facă meseria fiecare.

(Lelia Teodosiu)

XV

Quae sit hiems Veliae, quod caelum, Vala, Salerni,
quorum hominum regio et qualis via (nam mihi Baias
Musa supervacuas Antonius, et tamen illis
me facit invisum, gelida cum perluor unda
per medium frigus; sane murteta relinqui
dictaque cessantem nervis elidere morbum
sulpura contemni vicus gemit, invidus aegris,
qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis Gabiosque petunt et frigida rura.
Mutandus locus est et deversoria nota
praeteragendus equus. „Quo tendis? non mihi Cumas
est iter aut Baias“ laeva stomachosus habena
dicet eques, sed equi frenato est auris in ore);
maior utrum populum frumenti copia pascat,
collectosne bibant imbres puteosne perennes
iugis aquae (nam vina nihil moror illius orae;
rure meo possum quidvis perferre patique;
ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
quod curas abigat, quod cum spe divite manet
in venas animumque meum, quod verba ministret
quod me Lucanae iuvenem commendet amicae);
tractus uter plures lepores, uter educet apros,

EPISTOLA A XV-a

CĂTRE VALA

La Velia ce iarnă este, ce vreme-i la Salern, o, Vala,
Cum sînt localnicii și drumul spre el (căci apele din Baiae
Îmi dăunează, spune Musa Antonius și, tam-nesam,
Pe mine m-a certat cu ele, sortindu-mi dușuri reci ca gheața,
În toiul iernii; deci văzîndu-și pădurea sa de mirți pustie,
Disprețuită și pucioasa cu faima de-a goni din trup
O boală înrădăcinată, se plînge tîrgul: îl mîhnesc
Bolnavii cutezînd să-și vîre stomac și creștet sub izvorul
Din Clusium sau merg la Gabii, cu friguroase-mprejurimi.
Silit să las în urmă locul și hanurile cunoscute,
Îndemn la drum sirepul: „Unde mă duci? La Cumae sau la Baiae
N-am ce căta!“ așa va zice țîfnosul călăreț smucind
Spre stînga frîul: calul însă aude nùmai prin zăbală);
În care din orașe grîul hrănește lumea din belșug;
Bei apă strînsă după ploaie sau te întîmpină fîntîni
De-a pururi pline (nici nu-mi pasă de vinul recoltat acolo;
Cînd sînt în vila mea, la țară, mă mulțumesc cu orișice;
Sosit la mare, mă atrage licoarea nobilă și veche,
Să-mi ducă grijile departe și o plăcută-nviorare
Să simt în vine și în suflet, să-mi aflu vorbele ușor
Și să mă creadă iarăși tînăr chiar și iubita mea lucană);
Au ce ținut se grozăvește cu iepuri și mistreți mai mulți,

Utra magis pisces et echinos aequora celent,
pinguis ut inde domum possim Phaeaxque reverti,
scribere te nobis, tibi nos adcredere par est.
Maenius, ut rebus maternis atque paternis
fortiter absumptis urbanus coepit haberi
scurra, vagus non qui certum praesepe teneret,
inpransus non qui civem dinosceret hoste,
quaelibet in quemvis opprobria fingere saevus,
pernicies et tempestas barathrumque macelli,
quidquid quaesierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
aut paulum abstulerat, patinas cenabat omasi,
vilis et agninae, tribus ursis quod satis esset,
scilicet ut ventres lamna candente nepotum
diceret urendos correctus Bestius. Idem,
quidquid erat nanctus praedae maioris, ubi omne
verterat in fumum et cinerem, „non hercule miror"
aiebat, „siqui comedunt bona, cum sit obeso
nil melius turdo, nil volva pulchrius ampla".
Nimirum hic ego sum; nam tuta et parvula laudo,
cum res deficiunt, satis inter vilia fortis:
verum ubi quid melius contingit et unctius, idem,
vos sapere et solos aio bene vivere, quorum
conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

Și marea unde-i mai bogată atît în pești, cît și-n arici,
Ca să mă văd întors acasă mai ghiftuit ca un feac;
Te rog să-mi scrii de toate-acestea și eu voi ști să-ți dau crezare.

Cînd Maenius mîncă degrabă întreg avutul mamei sale
Și moștenirea lui paternă, ajuns un măscărici dibaci
Ce bate drumurile fără un staul cît de cît statornic,
Flămînd, vîra-n aceeași oală concetățeanul și vrăjmașul;
Zvîrlea batjocuri fioroase asupra fiecărui om,
Era prăpădul, vijelia și groapa fără fund a pieții
Și tot ce-i încăpea pe mînă intra în burduhanu-i lacom.
Cînd de la cei ce lăcomia i-o ațîțau sau se temeau
Storcea puțin sau chiar nimica, mînca doar tăvi cu măruntaie
Și carne ieftină de oaie, trei urși să saturi la un prînz;
Nou Bestius, dar mai integru, cerea ca toți risipitorii
Să aibe burțile-nfierate c-un cleşte înroșit. Tot el
De cîte ori prindea o pradă mai zdravănă, o preschimba
În praf și pulbere, zicîndu-și: „Pe Hercule, eu nu mă mir
Că unii-și irosesc averea atunci cînd nu-i nimic mai bun
Ca sturzul gras, și nici mai chipeș ca vastul pîntece de scroafă!“
Întocmai sînt și eu, căci laud un trai tihnit și cumpătat
Cînd n-am un ban și-n sărăcie sînt curajos nevoie mare;
Dar cum am dat de-o bucățică mai bună, mai gustoasă, spun
Că viețuiți cum se cuvine și sînteți înțelepți doar voi,
Cu banii puși la temelia moșiilor bogate-n rod!

(Ion Acsan)

XVI

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
arvo pascat erum an bacis opulentet olivae
pomisne an pratis an amicta vitibus ulmo,
scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
Continui montes ni dissocientur opaca
valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,
laevum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid? si rubicunda benigni
corna vepres et pruna ferant, si quercus et ilex
multa fruge pecus, multa dominum iuvet umbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hae latebrae dulces, etiam, si credis, amoenae,
incolumem tibi me praestant Septembribus horis,
Tu recte vivis, si curas esse quod audis.
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum;
sed vereor, necui de te plus quam tibi credas,
neve putes alium sapiente bonoque beatum,
neu, si te populus sanum recteque valentem
dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Siquis bella tibi terra pugnata marique
dicat et his verbis vacuas permulceat aures:

EPISTOLA A XVI-a

LUI QUINCTIUS HIRPINUS

Ca să nu-ntrebi, dragă Quinţiu, dacă mica mea moşie
Îmi dă hranə, ori măslinii de-mi aduc vreo bogăţie,
Pomii din livezi sau ulmul cel cu viţă-mpodobit
Ţi-o descriu, ca aşezare şi aspec.., amănunţit:
Şir de munţi e, dacă valea nu i-ar despărţi, umbrită
Că, la răsărit de soare, coasta dreaptă-i însorită,
Iar cea stîngă e-ncălzită cînd el pleacă-n car grăbit.
Clima laudă-i! Ce-ai zice că tufişul îmblînzit
Poartă prune, coarne roşii, că stejari cu umbră lată
Turmele cu ghindă-ngraşă şi pe-al lor stăpîn desfată?
Ai să zici că alt Tarentum înverzeşte-n preajma mea!
Un izvor bogat în stare nume unui rîu să-i dea,
Mai curat ca Ebrul care udă Tracia, mai rece,
Bun la bolile de pîntec şi de cap, pe-aicea trece.
Ăsta-i scumpul meu refugiu, crede-mă, fermecător,
Care-n vreme de septembrie mă dă ţie-nfloritor.
Tu de eşti cum se aude, îţi duci viaţa drept şi bine.
Că eşti fericit, aflarăm toată Roma despre tine,
Dar mă tem că despre tine ce zic alţii crezi mai drept,
Şi crezi fericit pe altul mai mult ca pe înţelept
Şi că lumea, cînd te-admiră sănătos şi-n bună stare,
Să n-ascunzi în timpul mesei febra cea înşelătoare
Pe cînd tremuru-ţi cuprinde degetul de sos mînjit.
O prostească jenă-ascunde răul cel neîngrijit.
De ţi-ar pomeni vreunul de războaiele purtate,
Şi urechile-odihnite ţi-ar fi astfel gîdilate:

„Tene magis salvum populus velit an populum tu,
servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Iuppiter“, Augusti laudes agnoscere possis:
cum pateris sapiens emendatusque vocari,
respondesne tuo, dic sodes, nomine? „Nempe
vir bonus et prudens dici delector ego ac tu.“
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet, ut si
detulerit fasces indigno, detrahet idem.
„Pone, meum est“ inquit: pono tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
contendat laqueo collum pressisse paternum,
mordear opprobriis falsis mutemque colores?
Falsus honor iuvat et mendax infamia terret
quem nisi mendosum et medicandum? Vir bonus est quis?
„Qui consulta patrum, qui leges iuraque servat,
quo multae magnaeque secantur iudice lites,
quo res sponsore et quo causae teste tenentur.“
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
introrsum turpem, speciosum pelle decora.
„Nec furtum feci nec fugi“ si mihi dicat
servus: „Habes pretium, loris non ureris“ aio.
„Non hominem occidi“: „Non pasces in cruce corvos“.
„Sum bonus et frugi“: renuit negitatque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus accipiterque
suspectos laqueos et opertum miluus hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine poenae:
sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabae modiis cum surripis unum,
damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
quandocumque deos vel porco vel bove placat,
„Iane pater!“ clare, clare cum dixit „Apollo!“,
labra movet metuens audiri: „Pulchra Laverna,
da mihi fallere, da iusto sanctoque videri,
noctem peccatis et fraudibus obice nubem“.
Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
in triviis fixum cum se demittit ob assem,
non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porro

„Sănătos te-ar vrea poporul ori tu și mai mult l-ai vrea;
Cumpănească Joe care urbea are-n grija sa“...
Ai putea ușor cunoaște a-mpăratului slăvire.
Dar de lași să te numească înțelept și bun la fire,
Ai răspuns la al tău nume? Spune! Și eu, negreșit,
Cînd numit sînt om de tine, sînt ca tine măgulit.
Dar, azi, cine-ți dă aceasta, mîine tot el s-o ia poate,
Cum și fascele le smulge unuia nevrednic date:
„Lasă jos, e-al meu“ îți spune. Las și plec îndurerat.
Tot el dacă îmi va spune că sînt hoț și desfrînat
Ori c-am sugrumat pe tata va susține sus și tare,
Să m-atingă vina falsă, să mă schimb la față oare?
Falsa vină îngrozește pe acela incorect
Și-l încîntă falsa cinste. Cine-i dar om bun și drept?
Cel ce legile respectă, de senat decrete date,
Cel, prin care ca arbitru mari procese sînt curmate,
Sau, luat garant ori martor, bine se vor termina?...
Dar îl vede toată casa și vecinătatea sa
Că urît e înăuntru, cu o piele arătoasă.
Cînd un sclav de-al meu mi-ar spune: „N-am furat nimic din casă.
N-am fugit“ !...zic: „Drept răsplată scapi nears tu de curea“!
„N-am ucis.“ „Pe cruce hrană corbilor nu te voi da.“
„Sînt cinstit și cumsecade.“ Dar sabinul nu-l ia-n seamă,
Căci tot astfel de capcană lupului șiret i-e teamă,
Peștelui de-ascunse undiți, șoimului de laț ciudat.
Dar cei buni fug, din iubire de virtute, de păcat!
Cînd ți-e frică de pedeapsă, nu vei face rău cu știre,
Dar cînd speri să scapi, amesteci cinstea cu nelegiuire
Și cînd furi din mii de boabe numai una, paguba
Pentru mine-i mai ușoară, însă nu și vina ta.
Omul bun, ce tribunalul și tot forul îl privește
Cînd, cu porcul sau vițelul, el pe zei îi îmblînzește,
„Tată Ianus“, spune tare sau „Apollo“ lămurit,
Dar șoptește-ncet, de teamă să nu fie auzit:
„Lasă-mă să-nșel, Laverna, fă să par sfînt ca dreptate,
Nor așterne peste rele, întuneric pe păcate!“
Prin ce e mai bun ca sclavul și mai liber un avar
Cînd se-apleacă după banul înfundat într-un trotuar?
Nu văd, căci cel ce dorește se și teme totodată.

qui metuens vivet, liber mihi non erit umquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
semper in augenda festinat et obruitur re.
Vendere cum possis captivum, occidere noli:
serviet utiliter; sine pascat durus aretque
naviget ac mediis hiemet mercator in undis,
annonae prosit, portet frumenta penusque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere: „Pentheu,
rector Thebarum, quid me perferre patique
indignum coges?“ „Adimam bona“. „Nempe pecus, rem,
lectos, argentum: tollas licet“. „In manicis et
compedibus saevo te sub custode tenebo.“
„Ipse deus, simul atque volam, me solvet.“ Opinor,
hoc sentit: „Moriar“. Mors ultima linea rerum est.

Cine va trăi cu teamă nu e liber niciodată.
Armele ca și prilejul gloriei și-a părăsit
Cel grăbit să-i crească-averea și sub ea s-a prăvălit.
Nu ucizi prizonierul cînd îl poți pune-n vînzare
Bun e sclav, să pască turma și ogorul dîrz să-l are.
Iarna să călătorească peste mări, ca negustor,
Grîne și mîncări să care, la provizii ajutor.
Omul înțelept, de treabă, va-ndrăzni atunci a spune:
„O, Pentheu al Tebei rege, la ce chin mă vei mai pune
Ca să-ndur cu umilință?" „Voi lua bunurile tale!"
„Turme, mobile, desigur, și argint? Pe-acelea ia-le!"
„În cătușe te voi ține străjuit". „Cînd voi dori,
Zeul însuși mă dezleagă." Vrea să spună: „Voi muri!
Căci hotar la toate-n urmă pune moartea într-o zi."

(Lelia Teodosiu)

XVII

Quamvis, Scaeva, satis per te tibi consulis et scis,
quo tandem pacto deceat maioribus uti,
disce, docendus adhuc quae censet amiculus, ut si
caecus iter monstrare velit; tamen aspice, siquid
et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies et primam somnus in horam
delectat, si te pulvis strepitusque rotarum,
si laedit caupona, Ferentinum ire iubebo;
nam neque divitibus contingunt gaudia solis,
nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.
Si prodesse tuis pauloque benignius ipsum
te tractare voles, accedes siccus ad unctum.
„Si pranderet holus patienter, regibus uti
nollet Aristippus.“ „Si sciret regibus uti,
fastidiret holus, qui me notat“. Utrius horum
verba probes et facta, doce, vel iunior audi,
cur sit Aristippi potior sententia. Namque
mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
„Scurror ego ipse mihi, populo tu; rectius hoc et

EPISTOLA A XVII-a

CĂTRE SCAEVA

Deși, o, Scaeva, sfaturi multe îți dai și singur, cunoscînd
Cam ce purtare se cuvine să ai cu fețele suspuse,
Ascultă-ți pînă și amicul, el însuși un învățăcel,
De parcă drumul ți-l arată un orb; tu, totuși, ia aminte
Și-afla-vei de la mine lucruri aducătoare de folos.
De te îmbie dulcea tihnă și somnul pîn-la primul ceas
Al dimineții, dacă praful și zgomotul stîrnit de roți
Și cîrciuma — te scot din fire, te-ndemn să pleci la Ferentinum;
Căci bucuriile-s menite nu numai celor cu avere;
Rău n-a trăit nici omul simplu trecînd prin viață neștiut.
De vrei s-ajuți pe-ai tăi și însuți să-ți poți asigura o soartă
Mai acătării, tu, slăbuțul, trăiește-n preajma celui gras!
„De-ar fi sătul doar cu legume, pe lîngă regi n-ar vrea să stea
Nici Aristip!" „Cel ce mă mustră s-ar plictisi de zarzavaturi
De-ar ști să cucerească regii!" Cu care dintre ei te-mpaci
În vorbe și în fapte — spune-mi, sau, cum ești tînăr, află dar
De ce mai bună e părerea lui Aristip. Precum se zice,
Chiar el ar fi știut să scape de mușcătorul cinic astfel:
„Sînt măscăriciul meu, tu însă ești al mulțimii; am un rost

splendidius multo est. Equus ut me portet, alat rex,
officium facio; tu poscis vilia, verum
dante minor, quamvis fers te nullius egentem."
Omnis Aristippum decuit color et status et res,
temptantem maiora, fere praesentibus aequum:
Contra, quem duplici panno patientia velat,
mirabor, vitae via si conversa decebit.
Alter purpureum non exspectabit amictum,
quidlibet indutus celeberrima per loca vadet
personamque feret non inconcinnus utramque;
alter Mileti textam cane peius et angue
vitabit chlamydem, morietur frigore, si non
rettuleris pannum; refer et sine vivat ineptus.
Res gerere et captos ostendere civibus hostes
attingit solium Iovis et caelestia temptat:
principibus placuisse viris non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit qui timuit, ne non succederet esto;
quid? qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
hic est aut nusquam, quod quaerimus, hic onus horret,
ut parvis animis et parvo corpore maius,
hic subit et perfert. Aut virtus nomen inane est,
aut decus et pretium recte petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes
plus poscente ferrent: distat, sumasne pudenter
an rapias; atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
„Indotata mihi soror est, paupercula mater,
et fundus nec vendibilis nec pascere firmus"
qui dicit, clamat: „Victum date!"; succinit alter:
„Et mihi!" dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
plus dapis et rixae multo minus invidiaeque.
Brundisium comes aut Surrentum ductus amoenum
qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
aut cistam effractam et subducta viatica plorat,

Mai demn și mai frumos. Mă plimbă un cal, sînt ospătat de-un rege:
De-aceea sînt curtean; la rîndu-ți, ceri fleacuri, stînd chiar mai prejos
De cel ce-ți dă și strigi într-una că nu te sinchisești de nimeni!“
Cu orice rang, avere, stare se mulțumea un Aristip
Rîvnind, firește, să se-nalțe, dar fără a huli prezentul.
Pe cel ce dîrza nevoință îl poartă-n zdrențe îndoite
M-ar ului să-l văd că-i gata să schimbe cursul vieții sale.
N-așteaptă cel dintîi să aibă un strai de purpură pe dînsul
Ci, îmbrăcat oricum, colindă prin locurile mult umblate
Și, nelipsit de-ndemînare, îndeplinește două roluri;
Ca de dulău sau ca de șarpe, al doilea fuge de hlamida
Țesută în Milet și moare de frig atunci cînd nu-i redai
Veșmîntul peticit: Hai, dă-i-l, și lasă-l să trăiască, prostul!
Purtînd războaie și cetății înfățișînd dușmanii-n lanțuri,
Te simți apropiat de tronul lui Joe, ceru-i la o palmă;
Și nu-i o laudă măruntă să fii pe placul celor mari.
Nu-i la-ndemîna tuturora s-ajungă pînă la Corint.
Temîndu-se de rele, unul a stat cu mîna-n sîn: prea bine!
Cum? N-a fost mai bărbat un altul, răzbind în viață? Căci dilema
E doar aici și nu aiurea! Se teme unul că povara
Strivește inima-i plăpîndă și trupul său pipernicit;
Dar celălalt o cară-n spate: virtutea sau e vorbă goală,
Sau cinste și răsplată află doar omul întreprinzător.
Cel ce-și ascunde strîmtorarea în fața regelui cîștigă
Mai mult decît cerșind; sfielnic să ici ceva sau să-l înhați
Nu e totuna: iată lucrul de căpetenie, izvorul!
„Ah, am o soră fără zestre și maică-mea e sărăcuță,
Nu izbutesc să-mi vînd moșia și ea mă lasă doar flămînd!“
Grăind aidoma, strigi: „Dați-mi mîncare!“ Altul te îngînă:
„Și mie!“ Așadar bucata va fi tăiată drept în două.
Ah, dacă ar putea să tacă, și corbul ar avea la prînz
Mai multă hrană, însă ceartă și pizmuire mai puțină!
Ca soț de drum sau la Brindisi, sau la Surrentum minunatul,
Să nu te vaiți mereu de hopuri, de frigul aspru, și de ploi;
Să nu-ți bocești prădatul cufăr, furata pungă: amintești

nota refert meretricis acumina, saepe catellam,
saepe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
fracto crure planum, licet illi plurima manet
lacrima, per sanctum iuratus dicat Osirim:
„Credite, non ludo; crudeles, tollite claudum!“
„Quaere peregrinum!“ vicinia rauca reclamat.

Tertipuri vechi de curtezană plîngînd că și-ar fi rătăcit
Ba lănțișorul, ba brățara, așa că pîn-la urmă nimeni
Nu-i dă crezare cînd durerea și pagubele sînt aievea!
Cel păcălit nu-și dă silința la o răspîntie s-ajute
Pe șarlatanul care-și rupe piciorul, poate el să verse
Șuvoi de lacrimi și să jure pe sacrul nume de Osìris:
„Hainilor, nu-i nici o glumă! Hai, ajutați un biet schilod!“
„Mai păcălește și pe alții!“ răspund drumeții cu asprime.

(Ion Acsan)

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
scurrantis speciem praebere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
discolor, infido scurrae distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium prope maius,
asperitas agrestis et inconcinna gravisque,
quae se commendat tonsa cute, dentibus atris,
dum vult libertas dici mera veraque virtus.
Virtus este medium vitiorum et utrimque reductum.
Alter in obsequium plus aequo pronus et imi
derisor lecti sic nutum divitis horret,
sic iterat voces et verba cadentia tollit,
ut puerum saevo credas dictata magistro
reddere vel partes mimum tractare secundas;
alter rixatur de lana saepe caprina,
propugnat nugis armatus: „Scilicet ut non
sit mihi prima fides et, vere quod placet, ut non
acriter elatrem? pretium aetas altera sordet.“
Ambigitur quid enim? Castor sciat an Docilis plus;
Brundisium Minuci melius via ducat an Appi.
Quem damnosa venus, quem praeceps alea nudat,
gloria quem supra vires et vestit et unguit,
quem tenet argenti sitis importuna famesque,
quem paupertatis pudor et fuga, dives amicus,
saepe decem vitiis instructior, odit et horret,
aut, si non odit, regit ac veluti pia mater

EPISTOLA A XVIII-a

LUI LOLLIUS

Dacă, sincerul meu Lolliu, te cunosc, ești temător,
Cînd te dai drept bun prieten, să nu pari lingușitor.
Dar, precum o curtezană e departe de o doamnă,
Un lingău perfid, tot astfel, că-i prieten, nu înseamnă.
Diferit de viciul ăsta, e mai mare alt cusur;
E asprimea grosolană, cu aspect urît și dur,
Care cu păr tuns la piele și cu negri dinți se-arată,
Cînd își zice libertate și virtute-adevărată.
Dar virtutea e departe de excese, la mijloc.
Unul e prea mult slugarnic, la ospețe-avînd un loc
Ca bufon la coada mesei. De bogat așa i-e frică
Și repetă și îi soarbe vorba ce din gură-i pică,
De-l crezi un copil ce spune unui aspru profesor
Ce-i dictase, sau că mimul îl imită pe actor.
Altul, cîrcotaș, discută dacă lînă capra are
Și-narmat cu fleacuri luptă: „Pentru ce nu-mi dau crezare,
Și-apoi dreapta mea părere să n-o latru îndîrjit?
Ah! O altă viață dată tot așa m-ar fi scîrbit!“
Ce discută: ori pe Castor ori pe Docilis susține,
Sau: prin Appia sau Minucia la Brindisi mergi mai bine?
Iar pe unul, ce prin jocuri și desfrîu s-a ruinat
Și, peste venit, mîndria l-a-mbrăcat și pomădat,
Care-i stăpînit de setea de argint, de bogăție,
De-a ei foame nesătulă, rușinat de sărăcie
Încercînd de ea să fugă, un amic al său bogat
L-a scîrbit, deși el însuși e de vicii mai pătat.

plus quam se sapere et virtutibus esse priorem
vult et ait prope vera: „Meae (contendere noli)
stultitiam patiuntur opes; tibi parvula res est:
arta decet sanum comitem toga; desine mecum
certare.“ Eutrapelus cuicumque nocere volebat
vestimenta dabat pretiosa: beatus enim iam
cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes,
dormiet in lucem, scorto postponet honestum
officium nummos alienos pascet; ad imum
Thraex erit aut holitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis illius umquam,
commissumque teges et vino tortus et ira;
nec tua laudabis studia aut aliena reprendes,
nec, cum venari volet ille, poemata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
moribus Amphion: tu cede potentis amici
lenibus imperiis, quotiensque educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta canesque,
surge et inhumanae senium depone Camenae,
cenes ut pariter pulmenta laboribus empta:
Romanis sollemne viris opus, utile famae
vitaeque et membris, praesertim cum valeas et
vel cursu superare canem vel viribus aprum
possis. Adde, virilia quod speciosius arma
non est qui tractet: scis, quo clamore coronae
proelia sustineas campestria. Denique saevam
militiam puer et Cantabrica bella tulisti
sub duce, qui templis Parthorum signa refigit
nunc et, siquid abest, Italis adiudicat armis.
Ac ne te retrahas et inexcusabilis absis,
quamvis nil extra numerum fecisse modumque
curas, interdum nugaris rure paterno;
partitur lintres exercitus, Actia pugna
te duce puer pueros hostili more refertur,
adversarius est frater, lacus Hadria, donec
alterutrum velox Victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.

Nu-l urăşte, ci-l conduce ca o devotată mamă
Vrînd a-l face mai cuminte decît el şi mai cu seamă
Virtuos. Pe drept îi spune: „Să mă-ntreci, nu încerca!
Mie-averea îmi permite nebunii; e mică-a ta!
Un client modest se cade togă strîmtă să îmbrace“.
Eutrapel da haine scumpe cui voia un rău a-i face,
Căci — zicea — el multe visuri îşi va face fericit,
Îmbrăcat luxos, iar cinstea, după ce-şi va fi jertfit,
Nopţi pierzînd, dormind şi ziua, va lua bani pe datorie
Şi gladiator, în urmă, într-un circ o să devie,
Ori va-mpinge o mîrţoagă, de un grădinar plătit.
Să nu iscodeşti secretul, de prieten tăinuit.
Ţi l-a-ncredinţat. Păstrează-l, chiar certaţi, chiar la beţie
Să nu-i critici gusturile, lăudînd ce-ţi place ţie.
Poftă să nu ai de versuri, cînd el merge la vînat.
Tot aşa prietenia dintre gemeni s-a stricat,
Zet şi-Amphion, fiindcă lira celui aspru nu-i plăcuse;
Firii fratelui, se crede, că Amphion se supuse.
Cînd comandă cu blîndeţe, îngăduitor să fii
Cu amicul tău puternic, cînd va scoate pe cîmpii
Cîini şi vite încărcate de etoliene plase,
Scoală, lasă-acele toane ale Muzei uricioase.
Să cinaţi mîncări gustoase, prin efortul ambilor.
E un obicei din vremuri, vieţii foarte priitor,
Ca şi trupului şi faimei. Vlagă doar ţi-e dată ţie,
Că întreci copoii-n fugă şi mistreţul în tărie
Şi-apoi cine-nvîrte arma decît tine mai frumos,
Cînd de-aplauze vuieşte Cîmpul Marte, zgomotos?
Tu ai îndurat de tînăr, aspre reguli militare
Şi războaiele cantabre, sub conducătorul care
Smulse din ale lui temple steagurile partului
Şi italica putere o-ntregeşte braţul lui
Că refuzul tău şi-absenţa scuze n-au, o ştii prea bine:
Deşi tu le faci pe toate cumpănit, cum se cuvine,
Cîteodată, la moşie, cu nimicuri te distrezi.
Oşti se-mpart, se-mpart corăbii şi o luptă înjghebezi
Ca la Actium: cu sclavii mîi această-ncăierare
Fratele e adversarul, lacul ţine loc de mare,
Şi Victoria-ncunună grabnic pe biruitor.
El, crezînd că tu la gusturi îi eşti asemănător,
Jocul tău plăcut găsi-va, ba din palme chiar va bate.

Protinus ut moneam, siquid monitoris eges tu,
quid de quoque viro et cui dicas, saepe videto.
Percontatorem fugito; nam garrulus idem est
nec retinent patulae commissa fideliter aures,
et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum iecur ulceret ulla puerve
intra marmoreum venerandi limen amici,
ne dominus pueri pulchri caraeve puellae
munere te parvo beet aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne mox
incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur et quondam non dignum tradimus; ergo
quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
ut penitus notum, si temptent crimina, serves
tuterisque tuo fidentem praesidio: qui
dente Theonino cum circumroditur, ecquid
ad te post paulo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet,
et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
expertus metuet. Tu, dum tua navis in alto est,
hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes tristemque iocosi,
sedatum celeres, agilem navumque remissi;
[potores bibuli media de nocte Falerni]
oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
nocturnos iures te formidare tepores.
Deme supercilio nubem: plerumque modestus
occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges et percontabere doctos,
qua ratione queas traducere leniter aevum,
num te semper inops agitet vexetque cupido,
num pavor et rerum mediocriter utilium spes,
virtutem doctrina paret naturane donet,
quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
quid pure tranquillet, honos an dulce lucellum
an secretum iter et fallentis semita vitae.
Me quotiens reficit gelidus Digentia rivus,
quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus,
quid sentire puteas, quid credis, amice, precari?

Dacă-ți trebuie un sfetnic, să-ți dau sfaturi mai departe:
Cui vorbești și despre cine să iei seama iar și iar.
De iscoadă te ferește, căci nu ține un flecar
În urechile lui sparte tainele încredințate
Și îndată o să zboare vorbele ușor scăpate.
Cînd, la un stimat prieten, treci marmoreanul prag,
Nu pofti la nici o sclavă, nici un sclav să-ți cadă drag,
Să nu-ți dea în dar degeaba sclavul sau frumoasa fată
Sau să te jignească, poate, de ți-e pofta refuzată.
Dacă recomanzi pe unul iar și iar tu seama ia,
Ca greșelile străine să n-atingă cinstea ta.
Ne-nșelăm încît susținem un nevrednic cîteodată.
Pe cel apăsat de vină să nu-l aperi niciodată,
Fiindcă te-a-nșelat. Să-l sprijini și să-l aperi, tu să ții,
Pe cel cunoscut prea bine, de-i atins de calomnii.
Dacă e mușcat acesta de al lui Teone dinte,
Vai! Primejdia te paște și pe tine, ia aminte.
Cînd o casă arde-aproape și averea ta e-n joc
Și incendii neglijate au stîrnit un groaznic foc.
Pentru cei naivi, plăcut e cultul unui om de seamă,
Dar pățitului i-e frică. Nava, cînd e-n larg, cu teamă
Să ai grijă să n-o-ntoarcă vîntul care s-a schimbat.
Cei mîhniți urăsc pe vesel, cei voioși, pe întristat;
Celor calmi nu plac cei repezi, nici cei moi la cei de viață.
E urît cel ce refuză cupa plină pusă-n față,
Chiar jurînd că rău îi face, noaptea, aer călduros.
Norii de pe frunte-alungă! Cel ce e prea sfiicios
Pare-ascuns și aspru-acela care prea puțin vorbește.
Stai cu filozofi de vorbă, între timp, și cărți citește
Ca să afli cum se poate să-ți duci viața liniștit.
Oare de dorințe vane să fii veșnic chinuit
Sau de temeri și speranțe fără noimă și măsură?
Se învață-n cărți virtutea sau e dată de natură?
Ce-ți dă ție mulțumire? Grija ce-ți va micșora?
Ori onoruri și cîștiguri sufletul vor împăca
Ori un drum ferit și-n viață o cărare neștiută?
Cînd Digentia cea rece de atîtea ori mi-ajută,
— Rîu din care bea Mandela, sat de-atîta frig zbîrcit —
Ce crezi tu că simt în suflet și mă rog, amic iubit?

„Sit mihi, quod nunc est, etiam minus, ut mihi vivam
quod superest aevi, siquid superesse volunt di;
sit bona librorum et provisae frugis in annum
copia, neu fluitem dubiae spe pendulus horae.
Sed satis est orare Iovem, quae donat et aufert:
det vitam, det opes; aequum mi animum ipse parabo."

Să păstrez ce am, ba poate, mai puțin, și pentru mine
Să trăiesc ce-mi mai rămîne, dacă zeii mă vor ține
Pentr-un an să am provizii, cărți să am, îndestulat,
Ca să nu plutesc nesigur de speranțe legănat.
E de-ajuns să-l rog pe Joe — el dă, el ia — să mă ție,
Să-mi dea forțe, însumi da-voi sufletului meu tărie.

(Lelia Teodosiu)

XIX

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino,
Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
quae scribuntur aquae potoribus. Ut male sanos
adscripsit Liber Satyris Faunisque poetas,
vina fere dulces oluerunt mane Camenae.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus;
Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
prosiluit dicenda. „Forum putealque Libonis
mandabo siccis, adimam cantare severis:“
hoc simul edixi, non cessavere poetae
nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? siquis vultu torvo ferus et pede nudo
exiguaeque togae simulet textore Catonem,
virtutemne repraesentet moresque Catonis?
Rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua,
dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile: quodsi

EPISTOLA A XIX-a

LUI MECENA

Prea doctule Mecena, de e să-i dăm crezare
Lui Cratinus bătrînul, mult timp nu au să placă
Nici n-au să aibă viață poemele ce-s scrise
De băutori de apă. Din clipa-n care Bacchus
Printre satiri și fauni, pe barzii cei smintiți
I-a rînduit cu noimă, Camenele blajine
Din zorii zilei încă, prind să miroase-a vin.
Homer, de către unii a fost învinuit
Că prea-i plăcea să beie, de lăudase vinul.
Străbunul Enniu însuși nu se-avînta să cînte
Mari vitejii, vreodată, decît dacă băuse.
„Pe cei ce umblă pururi în stare de trezie
La „Puteal"-ul Libo, în for, îi voi porni
Și celor aspri, dreptul le-oi smulge, de-a cînta."
De cînd mi-am dat edictul, poeții pe-ntrecute
Își pierd întreaga noapte, cu vinul cel mai bun
Cu iz de băutură, de dimineață-n gură.
Desculț de vezi pe uliți, maimuțărind pe Cato,
Vr-un ins, cu toga scurtă, cu ochiul fioros,
Apucături de-acestea pot oare să redeie
Virtutea unui Cato și comportarea lui?
Un Timagen, cu limba-i neasemuită, face
Pe Iarbitas, în rîvna-i, de ciudă să plesnească
Dînd zor să-l poată-ntrece în gust și elocvență.
Cazi iute în greșeală, de ai sub ochii tăi
Un exemplar cu vicii ușor de imitat.

pallerem casu, biberent exsangue cuminum,
O imitatores, servum pecus, ut mihi saepe
bilem, saepe iocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps,
non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidet,
dux reget examen. Parios ego primus iambos
ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
quod timui mutare modos et carminis artem:
temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar,
nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
vulgavi fidicen; iuvat immemorata ferentem
ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
laudet ametque domi, premat extra limen iniquus:
non ego ventosae plebis suffragia venor
impensis cenarum et tritae munere vestis;
non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
grammaticas ambire tribus et pulpita dignor.
Hinc illae lacrimae. „Spissis indigna theatris
scripta pudet recitare et nugis addere pondus“
si dixi, „Rides“, ait, „et Iovis auribus ista
servas: fidis enim manare poetica mella
te solum, tibi pulcher“. Ad haec ego naribus uti

Să vezi cum s-ar întrece să bea la chimion,
Cei ce doresc să fie mai galbeni decît mine!
Imitatori, o, turmă de sclavi, de cîte ori,
Cu opinteala voastră, voi îmi stîrnirăți fierea
Şi deseori, din parte-mi, batjocura pe buze!
Pe-un drum ce nimeni încă nu l-a desțelenit,
Mi-a fost menit doar mie să-mi duc, întîiul, paşii.
Cel ce se-ncrede-ntrînsul tîrăşte-un roi cu dînsul.
Eu Lațiului, întîiul, pe Arhiloh din Paros
L-am arătat, urmîndu-i măsura şi avîntul,
În iambi, fără să-i copii materia şi stilul
Ce i-au adus urgia din urmă, lui Lycambes.
Să nu-mi pui deci pe tîmple, cu foi mai mici cununa,
Că m-am temut țesutul şi metrii lui să-i schimb!
Ajunge să mlădie muza lui Arhiloc,
Cu bărbăție Safo, Alceu la fel, o face,
Dar contrastînd în totul, prin teme şi tratare,
Nu caută un socru în versuri să-ntineze
Şi nici prin vehemente, defăimătoare ode,
Logodnicei să-i lege juvăț pe după gît.
Eu cel ce cînt din liră, latinilor le dărui
Pe-acest Alceu, cu vorba măiastră ca nealtul.
Îmi place să-mi văd cartea, cu totul inedită,
În mîni de-alese fete, atent citit de ele.
Ai vrea să ştii de ce e cu mine prea ingrat,
Adesea cititorul, care la el acasă
Îmi laudă poema şi ține mult la ea,
Dar dincolo de pragu-i o foarfecă nedrept?
Aplauzele plebei ca vîntul schimbătoare
Nu le vînez dînd mese şi haine ponosite;
Ascultător şi sprijin al marilor poeți,
Nu caut de la dascăli şi cercurile lor
Să-mi cuceresc favoarea; de-aici, acele lacrimi...
De-am spus că mi-i ruşine să mă produc pe scenă,
Cu scrieri ce nu-s demne de-un public numeros,
Dînd astfel importanță unor mărunte fleacuri,
„Glumeşti!“ mi se răspunde. „Le ții pentru urechea
Lui Iupiter: în stare te crezi numai pe tine,
Să distilezi nectarul poetic fără greş“...
De teamă să n-alunec departe-n focul glumii

formido et, luctantis acuto ne secer ungui.
„Displicet iste locus“ clamo et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
ira truces inimicitias et funebre bellum.

Şi de-adversar, cu gheara-i să nu fiu sfîşiat,
Exclam: „Ar fi mai bine să ne oprim aici!
De asta vă cer pace. Din glumă se nasc des,
Clocotitoare certuri, mînii şi ură cruntă,
Din care ies războaie cu tristul lor măcel.“

(Petre Stati)

XX

Vertumnum Ianumque, liber, spectare videris,
scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves et grata sigilla pudico,
paucis ostendi gemis et communia laudas,
non ita nutritus. Fuge, quo descendere gestis;
non erit emisso reditus tibi. „Quid miser egi?
quid volui?“ dices, ubi quid te laeserit; et scis
in breve te cogi, cum plenus languet amator.
Quodsi non odio peccantis desipit augur,
carus eris Romae, donec te deserat aetas:
contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
coeperis, aut tineas pasces taciturnus inertes
aut fugies Uticam aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
qui male parentem in rupes protrusit asellum
iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
occupet extremis in vicis balba senectus.
Cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,
me libertino natus patre et in tenui re
maiores pinnas nido extendisse loqueris,
ut quantum generi demas, virtutibus addas;
me primis urbis belli placuisse domique,
corporis exigui, praecanum, solibus aptum,

EPISTOLA A XX-a

CĂRȚII MELE

Către Ianus și Vertumnus, cartea mea, te uiți, îmi pare,
Ca să-ți facă lustru Sosii, să te scoată la vînzare.
Nu-ți mai plac chei și sigilii, care la timizi sînt dragi.
Că nu ești văzută, suferi; spre-mbulzite locuri tragi.
De-asta te-am crescut? Hai, du-te, unde dorul tău te-mbie,
Dar, de pleci, pe veci ești dusă. „Ce făcui eu, o vai mie!
Ce-am dorit?" vei spune însă cînd te vor fi vătămat?
Te va face sul lectorul, stînd sătul întins pe pat.
Mîniat de-a ta greșeală, îți prezic greșit eu, poate,
Dar vei fi iubită-n Roma cît vei fi o noutate.
Cînd de mîinile mulțimii, cartea mea, te vei păta
Ori în Utica refugiu sau Ilerda vei căta,
Ori le vei servi la molii, pe tăcute, drept mîncare
Și-o să rîdă al tău sfetnic că nu-i daseși ascultare,
Ca cel care-mpinse-n rîpă măgărușul, mîniat
Că n-ascultă — Cine pe-altul fără voia-i l-a salvat?
Îți rămîne-atît: un dascăl în cătune, hăt, departe,
Pe copii să-nvețe buchea, mormăind pe tine, carte!
 Însă cînd în jur vei strînge lume multă, pe-nserat
Spune că am fost odrasla unui sclav eliberat,
Că-ntinsei din cuib, eu, totuși, aripi largi, căci obîrșia
Cu cît tu mi-oi micșora-o, îmi va crește vrednicia;
Că-n război și-n timp de pace, de cei mari am fost iubit,
Că-s mărunt, mi-e drag la soare și devreme am albit.

irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Forte meum siquis te percontabitur aevum,
me quater undenos sciat implevisse Decembres,
collegam Lepidum quo dixit Lollius anno.

Că sînt iute la mînie, dar și gata de-mpăcare.
Dacă unul de-a mea vîrstă îți va pune vreo-ntrebare,
Spune-i că ani 44 în decembre-am numărat,
Cînd coleg îi fu lui Lolliu, Lepidus, în consulat.

(Lelia Teodosiu)

EPISTULARUM

LIBER ALTER

EPISTOLE

CARTEA A II-A

I

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
res Italas armis tuteris, moribus ornes,
legibus emendes, in publica commoda peccem,
si longo sermone morer tua tempora, Caesar.
Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux,
post ingentia facta deorum in templa recepti,
dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
componunt, agros adsignant, oppida condunt,
ploravere suis non respondere favorem
speratum meritis. Diram qui contudit Hydram
notaque fatali portenta labore subegit
comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui praegravat artes
infra se positas: extinctus amabitur idem.
Praesenti tibi maturos largimur honores
iurandasque tuum per numen ponimus aras,
nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus, sapiens et iustus in uno
te nostris ducibus, te Grais anteferendo,
cetera nequaquam simili ratione modoque
aestimat et, nisi quae terris semota suisque
temporibus defuncta videt, fastidit et odit,
sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes
quas bis quinque viri sanxerunt, foedera regum
vel Gabiis vel cum rigidis aequata Sabinis,
pontificum libros, annosa volumina vatum

EPISTOLA I

LUI AUGUSTUS

Cînd tu, singur, porți pe umeri sarcini mari și
numeroase,
Cînd imperiul tu îl aperi și, prin datini sănătoase,
Și prin legi, îl faci mai tare, de-aș fura din timpul tău
Printr-un lung discurs, o, Cezar, tuturor le-aș face rău.
Romulus și tatăl Liber, pentru fapte uriașe
Luați cu Castor și cu Polux în zeeștile lăcașe,
Cînd umblau ei printre oameni, ori războaie potolind
Și-mpărțindu-le ogoare, ori orașe construind,
Se plîngeau că pentru toate n-au recunoștință mare
Cum sperau. Cel ce răpuse hidra cea îngrozitoare
Și alți monștri, cum îi fuse hărăzit de soarta rea,
A văzut că numai moartea stinge pizma, numai ea.
Strălucirea arde tare și cînd unul a umbrit
Mai prejos ca el talente, numai mort va fi iubit!
Însă noi îți dăm din viață, largi onoruri meritate
Și jurăm pe-altare sacre slavei tale închinate,
Că nu-i om ca tine-n lume și nu va mai fi cîndva.
Dar poporul tău cuminte, drept în judecata sa,
Cînd conducător mai mare decît toți te socotește,
Alte lucruri nu tot astfel judecă și prețuiește,
Căci nu-i place nici un lucru ce de pe pămînt nu-i dus
Și cu vremea lui, odată, el nu l-a văzut apus.
Lăudînd ce-i vechi, el spune că de muze-au fost dictate,
De pe muntele Albanus ale regilor tratate
Cu sabinii dîrzi, cu gabii, pentru a trăi ca frați,

dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Graiorum sunt antiquissima quaeque
scripta vel optima, Romani pensantur eadem
scriptores trutina, non est quod multa loquamur:
nil intra est olea, nil extra est in nuce duri;
venimus ad summum fortunae: pingimus atque
psallimus et luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, poemata reddit,
scire velim, chartis pretium quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
perfectos veteresque referri debet an inter
viles atque novos? Excludat iurgia finis.
„Est vetus atque probus, centum qui perficit annos".
Quid? qui deperiit minor uno mense vel anno,
inter quos referendus erit? veteresne poetas
an quos et praesens et postera respuat aetas?
„Iste quidem veteres inter ponetur honeste,
qui vel mense brevi vel toto est iunior anno".
Utor permisso, caudaeque pilos ut equinae
paulatim vello et demo unum, demo etiam unum,
dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
qui redit in fastos et virtutem aestimat annis
miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius, et sapiens et fortis et alter Homerus,
ut critici dicunt, leviter curare videtur,
quo promissa cadant et somnia Pythagorea.
Naevius in manibus non est et mentibus haeret
paene recens? adeo sanctum est vetus omne poema.
Ambigitur quotiens, uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti,
dicitur Afrani toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
vincere Caecilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit et hos arto stipata theatro
spectat Roma potens; habet hos numeratque poetas
ad nostrum tempus Livi scriptoris ab aevo.
Interdum vulgus rectum videt, est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poetas,
ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat;
si quaedam nimis antique, si pleraque dure
dicere credit eos, ignave multa fatetur,

Tablele de legi tocmite de cei zece drepți bărbați,
Cărțile pontificale și străvechi de profeție.
De se cîntăresc romanii tot în aceeași tipsie,
Fiindcă din ce-au scris elenii tocmai ce e foarte-antic
A atins desăvîrșirea, nu mai am de spus nimic.
N-are sîmbure măslina, nuca nici ea coajă tare.
Am ajuns noi sus pe culme și, cu știința mult mai mare
Decît ei, luptăm în circuri și pictăm, cîntăm divin.
Dacă timpul dă poemei prețuire, ca la vin,
Vreau să știu cîți ani se cere cărții, spre a-i da valoare.
Mort de-o sută ani în urmă, scriitorul drept e oare
Între cei vechi să se-nscrie, cu talent desăvîrșit,
Sau e nou și slab? Un termen curme cearta, în sfîrșit!
— Vechi și lăudat e-acela, care sută împlinește.
— Dar cel cărui doar o lună sau un an îi mai lipsește
Între care se așază? Cu poeții vechi va fi
Sau cu cei de azi și mîine, care nici nu l-ar primi?
— Va fi așezat, desigur, între cei vechi, cu dreptate,
Cînd el, cu un an, sau lună, e mai tînăr ca etate.
Cum, a smulge coada iepei, fir cu fir, pe-ncet, eu pot
Și am voie, cîte unul, și iar unul, anii scot
Pînă sigur că și grîul pus morman se năruiește,
Cade și cel ce valoarea după ani o prețuiește
Și nimic n-admiră, dacă Moartea nu l-a consacrat.
Enniu, înțelept și mare, alt Homer considerat,
Cum zic criticii, se pare că nu da însemnătate
Viselor pitagoreene unde duc realizate.
Naeviu nu-i în mîna noastră și întruna amintit
Parcă-i nou? Poema veche e ca lucrul cel sfințit.
Ori de cîte ori e vorba care e talent mai mare,
Acciu e sublim, Pacuviu de-nvățat renume are
Iar Afraniu ca Menandru, zice că-s la fel cînd scriu;
Plaut ca și Epicharmus din Sicilia e viu.
Artă-i la Terențiu, forță la Caeciliu e simțită.
Într-un teatru mic, pe-aceștia îi ascultă-nghesuită
Marea Romă și pe-aceștia mari poeți i-a socotit
De la scriitorul Liviu pînă azi, necontenit.
Uneori drept vede vulgul, alteori cade-n greșeală.
Dacă pe cei vechi i-admiră și îi laudă, se-nșeală
Că nimic nu le preferă, nu-i compară mai ales
Dar cînd el mărturisește că vigoare n-au ades

et sapit et mecum facit et Iove iudicat aequo.
Non equidem insector delendave carmina Livi
esse reor, memini quae plagosum mihi parvo
Orbilium dictare; sed emendata videri
pulchraque et exactis minimum distantia miror.
Inter quae verbum emicuit si forte decorum,
si versus paulo concinnior unus et alter,
iniuste totum ducit venditque poema.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crasse
compositum illepideve putetur, sed quia nuper,
nec veniam antiquis, sed honorem et praemia posci.
Recte necne crocum floresque perambulet Attae
fabula si dubitem, clament periisse pudorem
cuncti paene patres, ea cum reprehendere coner,
quae gravis Aesopus, quae doctus Roscius egit:
vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt,
vel quia turpe putant parere minoribus et, quae
imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud,
quod mecum ignorat, solus vult scire videri,
ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.
Quodsi tam Graecis novitas invisa fuisset
quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Ut primum positis nugari Graecia bellis
coepit et in vitium fortuna labier aequa,
nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum,
marmoris aut eboris fabros aut aeris amavit,
suspendit picta vultum mentemque tabella,
nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragoedis:
sub nutrice puella velut si luderet infans,
quod cupide petiit, mature plena reliquit
Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonae ventique secundi.
Romae dulce diu fuit et sollemne reclusa
mane domo vigilare, clienti promere iura,
cautos nominibus rectis expendere nummos,
maiores audire, minori dicere, per quae
crescere res posset, minui damnosa libido.

Şi-şi dă seama că spun lucruri vechi şi multe nu prea fine,
Judecă-nţelept ca Joe şi gîndeşte ca şi mine.
Eu n-atac, nu vreau distruge versurile-acelui Liviu
Ce-mi dicta, copil — ţin minte — bătăuşul de Orbiliu,
Dar mă mir că par frumoase şi cu stilul îngrijit,
Ba nu este mult departe să-l crezi chiar desăvîrşit.
Dacă un cuvînt sclipeşte, mai frumos, din întîmplare
Sau mai sînt vreo două versuri poate mai încîntătoare,
Pe nedrept întreg poemul îl slăvesc atît şi-l vînd.
Că se critică, mă supăr, ce e scris mai de curînd,
Nu ce este fără farmec şi urît! Că cerem premii
Pentru-antici, ba şi onoruri, nu îngăduinţa vremii.
Dacă piesele lui Atta mă-ndoiesc că merg uşor
Pe safran şi flori, bătrînii strigă-aproape toţi în cor
Că s-a dus orice ruşine, cînd încerc să fac de-ocară
Ce Esop solemn şi Rosciu cu un gest ales jucară.
Sau consideră drept bune numai ce le place lor,
Sau a crede pe cei tineri li se pare jignitor
Şi nu vor, bătrîni, să uite ce-nvăţară în junie.
Cei ce „Cîntul Saliare" laudă şi-mi pare mie,
Ca să pară că ştiu singuri ce nu ştiu nici ei nici eu,
Geniile îngropate nu le-aplaudă mereu,
Ci le-atacă pe-ale noastre şi le pizmuiesc cu ură.
Dacă-ar fi urît şi grecii noul cu aşa măsură
Ca şi noi, ce-ar mai fi astăzi ca antic de folosit?
Ce-ar avea să răsfoiască gustul public, de citit?
Isprăvind războiul grecii spre nimicuri ochii-şi poartă.
Lunecară-n moliciune, răsfăţaţi fiind de soartă.
Ba de-atleţi li se aprinse, ba de cai, inima lor.
Au iubit sculptura-n marmur şi în bronz şi în ivor
Şi la pînze zugrăvite şi-aţintiră ochi şi minte.
Apoi flautişti şi tragici le-au atras luarea-aminte
Ca copilul ce se joacă de dădacă privegheat
Şi, sătul, îndată lasă ce-a dorit înflăcărat.
Asta le-a dat lor norocul şi o pace-nfloritoare!
Nu crezi că, şi ce îţi place şi ce nu, sînt schimbătoare?
   Obicei plăcut la Roma fu mult timp, trezit în zori,
Să deschizi şi să dai sfaturi la clienţi neştiutori
Sau să-ţi pui cu grijă banii sub o bună semnătură,
Pe bătrîni s-asculţi, la tineri să le dai învăţătură
Cum să strîngi şi cum desfrîul, sărăcit, te-aruncă-n drum.

Mutavit mentem populus levis et calet uno
scribendi studio; pueri patresque severi
fronde comas vincti cenant et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
invenior Parthis mendacior et prius orto
sole vigil calamum et chartas et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: habrotonum aegro
non audet nisi qui didicit dare; quod medicorum est,
promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
scribimus indocti doctique poemata passim.
Hic error tamen et levis haec insania quantas
virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
non fraudem socio puerove incogitat ullam
pupillo; vivit siliquis et pane secundo;
militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,
si das hoc, parvis quoque rebus magna iuvari.
Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,
torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
mox etiam pectus praeceptis format amicis,
asperitatis et invidiae corrector et irae
recte facta refert, orientia tempora notis
instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus et praesentia numina sentit,
caelestis implorat aquas docta prece blandus,
avertit morbos, metuenda pericula pellit,
impetrat et pacem et locupletem frugibus annum:
carmine di superi placantur, carmine Manes.
Agricolae prisci, fortes parvoque beati,
condita post frumenta levantes tempore festo
corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
cum sociis operum, pueris et coniuge fida,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
floribus et vino Genium memorem brevis aevi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem
versibus alternis opprobria rustica fudit,

Dar poporul ușuratic gustul și-a schimbat și-acum
Are chef să scrie versuri. Cu cununi în păr cinează
Și bătrîni severi și tineri și poeme ei dictează.
Chiar eu, care-afirm că versuri nu mai scriu, mă văd silit
A minți mai rău ca parții. Cînd de ziuă a mijit,
Mă trezesc și cer condeiul un papir și o cutie.
Mult se teme să conducă nava unul ce nu știe.
Cine n-a-nvățat, la bolnavi n-a-ndrăznit să dea vreun leac
Medicina-i pentru medici, lucrătorii lucruri fac,
Dar noi scriem toți poeme, știm, nu știm, fără-osebire.
  Astă mică nebunie, astă mică rătăcire,
Cîte lucruri bune n-are! Nu e suflet de avar
Un poet, nu-i în deobște. El la versuri ține doar.
Cînd fug sclavii, rîde; rîde de incendii, pierderi grele,
Pe tovarăși sau pupile nu-i dă-n minte să-i înșele.
Hrana lui, păstăi, iar pîinea e de soi de grîu mai prost.
Rău soldat, el în cetate totuși de folos a fost
Dacă-admiți că de mici lucruri cele mari se-ajutorează,
Gura fragedă, gîngavă, de copil, el o formează.
De acum întoarce-auzu-i de la vorbe rușinoase,
Sufletu-i îmbogățindu-i cu învățături frumoase
Îl ferește de asprime, de invidii și mînie.
Mari isprăvi el povestește, generații ce-or să vie
Instruind cu pilde bune; tot el mîngîie-n dureri
De n-ar fi el dat de Muze, rugăciuni de unde ceri
Ca să-nvețe caștii tineri și curatele fecioare?
Corul simte, cînd se roagă, forțe sfinte, protectoare;
Blînd, cu rugăciuni anume, zeilor le cere ploi,
Boli alungă și primejdii de temut ia de la noi,
Cere an bogat în roade și se roagă pentru pace
Și cu rugi împacă zeii, poate și pe Mani să-mpace.
  Cei plugari de altă dată, cumpătați ca trai și harnici,
După ce-și strîngeau recolta, trupul și-odihneau la praznici
Și-al lor suflet, care-n zelul de-a sfîrși răbdase trude,
Cu-a lor soață credincioasă, cu copii, amici și rude,
Îi jertfeau o scroafă Terrei, lapte lui Silvan și flori
Și mult vin lui Geniu, care le-amintea că-s muritori.
Îndrăzneala fescenină, din aceste practici trasă
Printr-un schimb pe rînd de versuri, țărănești ocări revarsă,

libertasque recurrentes accepta per annos
lusit amabiliter, donec iam saevus apertam
in rabiem coepit verti iocus et per honestas
ire domos impune minax. Doluere cruento
dente lacessiti, fuit intactis quoque cura
condicione super communi; quin etiam lex
poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam
describi; vertere modum, formidine fustis
ad bene dicendum delectandumque redacti.
Graecia capta ferum victorem cepit et artes
intulit agresti Latio; sic horridus ille
defluxit numerus Saturnius et grave virus
munditiae pepulere; sed in longum tamen aevum
manserunt hodieque manent vestigia ruris.
Serus enim Graecis admovit acumina chartis
et post Punica bella quietus quaerere coepit,
quid Sophocles et Thespis et Aeschylos utile ferrent.
Temptavit quoque rem si digne vertere posset,
et placuit sibi, natura sublimis et acer;
nam spirat tragicum satis et feliciter audet,
sed turpem putat inscite metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
sudoris minimum, sed habet comoedia tanto
plus oneris, quanto veniae minus. Aspice, Plautus
quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
ut patris attenti, lenonis ut insidiosi,
quantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
quam non adstricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc
securus, cadat an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scaenam ventoso Gloria curru,
exanimat lentus spectator, sedulus inflat:
sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
subruit aut reficit. Valeat res ludicra, si me
palma negata macrum, donata reducit opimum.
Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
quod numero plures, virtute et honore minores,
indocti stolidique et depugnare parati,
si discordet eques, media inter carmina poscunt
aut ursum aut pugiles: his nam plebecula gaudet.

Libertate-ngăduită, reluată an de an.
Fu un joc plăcut, dar, apoi, crud devine și tiran
Și-a lui furie atinse chiar și vetrele cinstite,
Amenințător și slobod. De-ascuțiții dinți rănite
Cînd s-au plîns, se îngrijară de pericolul comun
Și cei neatinși, și-o lege și pedepse aspre pun,
Dacă-n versuri crude unul e descris cu răutate
Și, de frica de bătaie, ele-au fost ca ton schimbate
Și-a vorbi frumos silite, ca să placă tuturor.
Grecii-nvinși îl cucerirä pe-al lor aspru-nvingător
Și în necioplitul Lațiu și-au dus artele frumoase.
Grosolanul vers saturnic dispăru. Îi alungase
Fierea aspră eleganța, însă urme țărănești
Mult timp au rămas, și astăzi mai rămîn. Spre cărți grecești
Însă mai tîrziu romanii ochii lor își îndreptară.
După luptele cu punii, cercetînd în tihnă-aflară
Cum Eschil, Sofocle, Thespis, le-ar putea fi de folos
Și se pun să-i tălmăcească, cît puteau de merituos.
Le plăcu, căci sînt și mîndri și ambițioși din fire,
Suflu tragic și-ndrăzneală au destul din fericire,
Dar greșeala din neștiință o cred lucru rușinos.
Ca să scrie comedie, le păru mai lesnicios,
Căci din viață ia modele, dar mai grea e stăruința,
Cu cît este mult mai mică pentru ea îngăduința.
Vezi cum joacă Plaut roluri de amant, de tată-avar
Sau de vînzător de sclave, rău și prefăcut samsar.
Și în paraziții lacomi cîți Dossenus se arată
Cît pe scenă se-nvîrtește cu sandala descheiată,
Bucuros că părăluțe multe-n punga-i s-au vărsat,
Dar, de stă sau nu-n picioare piesa, nici nu i-a păsat!
Cel purtat pe scenă-n carul Gloriei cea schimbătoare
E însuflețit de public, cînd l-ascultă, cînd nu, moare
Ce mic și ce ieftin lucru a-nălțat ori a ucis
Sufletul de faimă lacom! Teatrului adio-am zis,
Dacă prin succes mă-ngrașă și, pierzîndu-l, mă slăbește.
Dar din teatru un alt lucru pe poeți îi mai gonește:
Ca aceia, mulți la număr, dar ca cinste puțintei,
Proști, inculți și puși pe ceartă, dacă nu gîndesc ca ei
Cavalerii, cînd e piesa pe la mijloc, cer prostește
Urși și luptători pe scenă. Asta plebea-nveselește!

Verum equitis quoque iam migravit ab aure voluptas
omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
Quattuor aut plures aulaea premuntur in horas,
dum fugiunt equitum turmae peditumque catervae;
mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
esseda festinant, pilenta, petorrita, naves,
captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
diversum confusa genus panthera camelo
sive elephans albus vulgi converteret ora;
spectaret populum ludis attentius ipsis
ut sibi praebentem nimio spectacula plura;
scriptores autem narrare putaret asello
fabellam surdo. Nam quae pervincere voces
evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus aut mare Tuscum,
tanto cum strepitu ludi spectantur et artes
divitiaeque peregrinae; quibus oblitus actor
cum stetit in scaena, concurrit dextera laevae.
„Dixit adhuc aliquid?“ „Nil sane“. „Quid placet ergo?“
„Lana Tarentino violas imitata veneno“.
Ac ne forte putes me quae facere ipse recusem,
cum recte tractent alii, laudare maligne:
ille per extentum funem mihi posse videtur
ire poeta meum qui pectus inaniter angit,
irritat, mulcet, falsis terroribus implet
ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
Verum age et his, qui se lectori credere malunt
quam spectatoris fastidia ferre superbi,
curam redde brevem, si munus Apolline dignum
vis complere libris et vatibus addere calcar,
ut studio maiore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala saepe poetae
(ut vineta egomet caedam mea), cum tibi librum
sollicito damus aut fesso; cum laedimur, unum
siquis amicorum est ausus reprehendere versum;
cum loca iam recitata revolvimus irrevocati;
cum lamentamur non apparere labores
nostros et tenui deducta poemata filo;
cum speramus eo rem venturam, ut, simul atque

Ba și cavalerii-ndreaptă a urechii desfătări
Spre priveliști trecătoare și spre goale încîntări:
Astfel trei sau patru ceasuri stă în jos cortina trasă,
Cît trec călăreți în fugă și mulțimea numeroasă.
Apoi regi bătuți de soartă sînt tîrîți de mîini legați
Năvi, trăsuri, căruțe, care, și-n triumf captivi purtați
Vase de ivor și bronzuri din Corint luate pradă.
Ce-ar mai rîde Democritus, dacă ar trăi, să vadă
Cum i-atrag mulțimii ochii un alb elefant și-un soi
De panteră cu cămilă, nemaiîntîlnit la noi.
S-ar uita mai mult la public el, decît la comedie,
Căci i-ar oferi poporul o priveliște mai vie,
Și-ar gîndi că scriitorii scriu pentru un surd măgar,
Căci ce glas ar fi în stare să acopere măcar
Zgomotul din teatrul nostru? Zău, acolo ți se pare
Că mugesc păduri gargane sau că geme Tusca mare,
Cu așa de mare larmă jocul scenic e privit,
Scumpele găteli străine pe actorul copleșit,
Că, decum el intră-n scenă, toți îl și aplaudară.
A spus el ceva? Nimica. Dar atunci ce admirară?
Lîna de Tarent vopsită în culoare violet.
  Să nu crezi că dau în lături ce nu fac eu ca poet
Și ce fac mai bine alții laud cu economie!
Parcă pe o coardă merge el, ce-mi chinuiește mie
Inima cu spaime false! Ca un mare vrăjitor
Mă aprinde, mă-nseninä sau mă poartă călător:
Cînd mă duce în Atena, cînd în Teba mă strămută.
  Dar, o Cezar, cu-a ta grijă și pe alții mai ajută,
Ce vor cititori, nu public, să suporte-a lui trufie
Dacă darul demn de-Apollo vrei cu cărți umplut să fie
Și vrei să-mboldești poeții a urca neobosit,
Cu mai multă pasiune, Heliconul înverzit.
Noi, poeții, rău ne facem singuri noi, în mare parte,
(Ca să-mi tai sub mine creanga) cînd îți prezentăm o carte
Obosit și plin de grijă, cînd pe noi ne-a și jignit
Că un vers vreun prieten să ni-l critice-a-ndrăznit,
Cînd citim ce mai citisem, nepoftiți noi, înc-odată,
Sau ne plîngem că silința nu ne este lăudată
Și nu-i prețuit poemul, scris atît de delicat,
Cînd sperăm că vom ajunge — dacă tu vei fi aflat

carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
arcessas et egere vetes et scribere cogas.
Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
aedituos habeat belli spectata domique
virtus, indigno non committenda poetae.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
atramenta, fere scriptores carmine foedo
splendida facta linunt. Idem rex ille, poema
qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
edicto vetuit, nequis se praeter Apellen
pingeret aut alius Lysippo duceret aera
fortis Alexandri vultum simulantia. Quodsi
iudicium subtile videndis artibus illud
ad libros et ad haec Musarum dona vocares,
Boeotum in crasso iurares aere natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia atque
munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
dilecti tibi Vergilius Variusque poetae,
nec magis expressi vultus per aenea signa,
quam per vatis opus mores animique virorum
clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
repentes per humum quam res componere gestas,
terrarumque situs et flumina dicere et arces
montibus impositas et barbara regna tuisque
auspiciis totum confecta duella per orbem,
claustraque custodem pacis cohibentia Ianum
et formidatam Parthis te principe Romam,
si, quantum cuperem, possem quoque; sed neque parvum
carmen maiestas recipit tua, nec meus audet
rem temptare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stulte quem diligit urget,
praecipue cum se numeris commendat et arte;
discit enim citius meminitque libentius illud
quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat ac neque ficto
in peius vultu proponi cereus usquam
nec prave factis decorari versibus opto,

Că știm versuri a compune — să ne chemi, cu dărnicie
Că ne vei scăpa de lipsuri și ne vei sili a scrie.
Totuși merită-osteneală să cunoști ce păzitori
Are-n templu vitejia-ți cunoscută tuturor,
Ca unui poet nevrednic să nu dăm noi slava ta.
I-a plăcut lui Alexandru Choerilus, ce rău scria
Fără-ndemînare cărui, pentru versurile sale
El i-a dat grămezi de filipi, plata în monezi regale.
Dar precum cerneala lasă semn pe mîini cînd scrii atît,
Tot așa și scriitorii pot, cu un poem urît,
Înnegri isprăvi sublime. Tot el, regele cel falnic,
Care un poem ridicol l-a plătit atît de darnic,
Prin edict opri ca nimeni să nu-i facă vreun portret
În afară de Apelles, și opri, tot prin decret,
Altu-n bronz — decît Lisippus — chipul să nu-i reprezinte.
Dar el, care judecase despre aste-așa cuminte,
Despre cărți cînd era vorba — alt dar tot de Muze dat —
Din Beoția greoaie că se trage-ai fi jurat.
Dar poeții cei dragi ție nu ți-au pîngărit vreodată,
Nici Vergiliu și nici Variu, a ta dreaptă judecată,
Nici acele daruri multe, spre-a ta slavă, date lor.
Doar prin statui de aramă nu-i un chip nemuritor,
Cît, prin operele scrise, facem sufletul să-nvie
Al bărbaților iluștri. Cît aș vrea și eu a scrie
Nu „sermones" de-astea simple, ci să scriu de fapte mari,
Despre fluviile lumii, despre țări și regi barbari,
De cetăți pe munți urcate, de războaie săvîrșite
Sub a tale auspicii pe tărîmuri felurite
Și cum porțile le-nchise Ianus, păcii gardian,
Și cît o-ngrozi, sub tine, Roma partul cel dușman!
Ce n-aș scrie, de-aș fi-n stare! Dar o mică poezie
Maiestatea ta n-admite și nici eu, din modestie,
Nu-ndrăznesc să-ncerc un lucru care nu-i de forța mea
Zel prostesc prea mult apasă pe cel ce iubit l-ai vrea.
Mai ales cînd el se-arată prin măsuri de poezie,
Căci mai iute-nveți și-n minte mai ușor stă să-ți revie
Ce-i glumeț și nu un lucru care mult e venerat.
N-aș dori nici eu o cinste ce mai mult m-a apăsat,
Urîțit să fiu în ceară sau cîntat în versuri rele,
Ca să nu roșesc de astfel de umflate temenele;

ne rubeam pingui donatus munere et una
cum scriptore meo capsa porrectus operta
deferar in vicum vendentem tus et odores
et piper et quidquid chartis amicitur ineptis.

Sau să fiu întins alături de lăudătorul meu
Într-o ladă-acoperită și să fiu adus şi eu
Într-un colț unde se vinde, puse-n resturi de hîrtie
Boabe de piper, tămîie și-aromată alifie.

(Lelia Teodosiu)

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
siquis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis et tecum sic agat: „Hic et
candidus et talos a vertice pulcher ad imos
fiet eritque tuus nummorum milibus octo,
verna ministeriis ad nutus aptus eriles,
litterulis Graecis imbutus, idoneus arti
cuilibet; argilla quidvis imitaberis uda;
quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi plenius aeque
laudat venales qui vult extrudere merces.
Res urget me nulla; meo sum pauper in aere.
Nemo hoc mangonum faceret tibi; non temere a me
quivis ferret idem. Semel hic cessavit et, ut fit,
in scalis latuit metuens pendentis habenae";
des nummos, excepta nihil te si fuga laedit:
ille ferat pretium poenae securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex;
insequeris tamen hunc et lite moraris iniqua?

EPISTOLA A II-a

CĂTRE FLORUS

Amic statornic al lui Nero cel bun și renumit, o, Florus,
Să zicem că dorește unul să-ți vîndă sclavul său născut
La Gàbii sau Tibur și dînsul ți-ar cuvînta: „Băiatul ăsta
Avînd o piele-atît de albă, frumos din creștet pînă-n tălpi,
Cu opt mii de sesterți în mînă va fi și va rămîne-al tău;
Crescut în casă, îi ajunge un semn spre aș sluji stăpînul;
El are și un dram de carte grecească, bun la orice treabă
Dorești să-l pui, ca lutul moale pe care-l modelezi cum vrei;
Nu-i cîntăreț cu școală, totuși, la o petrecere te-ncîntă.
Făgăduielile umflate sînt șubrede cînd negustorul
Prea mult își proslăvește marfa de care-i doritor să scape.
Nevoia nu mă încolțește, am bani puțini, dar nu-s datornic.
Un vînzător de sclavi n-ar face așa; de-atîtea înlesniri
Greu ar avea un altul parte. O dată n-a venit la timp
Și s-a ascuns și el sub scară, de teama biciului din cui!"
Dă-i banii dacă nici nu-ți pasă de fuga pomenită-n treacăt.
Sînt sigur că-i va lua și teama de-osîndă nu-l va încerca.
Ți-ai cumpărat un sclav nevrednic, o știi, deci tîrgul e cinstit:
Mai chemi la strîmba judecată pe omul tău, răpindu-i vremea?

Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
talibus officiis prope mancum, ne, mea saevus
iurgares ad te quod epistula nulla rediret.
Quid tum profeci, mecum facientia iura
si tamen attemptas? Quereris super hoc etiam, quod
exspectata tibi non mittam carmina mendax
Luculli miles collecta viatica multis
aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
perdiderat; post hoc vemens lupus, et sibi et hosti
iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
praesidium regale loco deiecit, ut aiunt,
summe munito et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
accipit et bis dena super sestertia nummum.
Forte sub hoc tempus castellum evertere praetor
nescio quod cupiens hortari coepit eundem
verbis, quae timido quoque possent addere mentem:
„I, bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto,
grandia laturus meritorum praemia! Quid stas?“
Post haec ille catus, quantumvis rusticus: „Ibit,
ibit eo quo vis qui zonam perdidit“ inquit.
Romae nutriri mihi contigit atque doceri,
iratus Grais quantum nocuisset Achilles.
Adiecere bonae paulo plus artis Athenae,
scilicet ut vellem curvo dinoscere rectum
atque inter silvas Academi quaerere verum.
Dura sed emovere loco me tempora grato
civilisque rudem belli tulit aestus in arma,
Caesaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primum me dimisere Philippi,
decisis humilem pinnis inopemque paterni
et laris et fundi paupertas impulit audax
ut versus facerem; sed quod non desit habentem

Ţi-am spus-o chiar de la plecare că-s leneş, că-s aproape ciung
În obligaţii ca acestea, crezînd că preîntîmpin aspre
Mustrări născute de absenţa mult-aşteptatelor scrisori.
Ce-am dobîndit prin asta dacă, dreptatea fiind de partea mea,
Tu totuşi mă condamni? De-asemeni te mai şi plîngi la urma urmei
Că poeziile promise nu ţi-au sosit, deci te-am minţit.
  Odată unul din soldaţii lui Lucullus, sleit de trudă
Şi sforăind în miez de noapte, pierduse cel din urmă as
Din banii strînşi cu greu; de-aceea, la fel de mînios pe sine
Şi pe vrăjmaş, părînd că-i lupul cu dinţii ascuţiţi de foame,
A pus pe fugă cică însăşi regeasca gardă dintr-un turn
Păzit cu multă străşnicie şi doldora de bogăţii.
Isprava l-a făcut celebru, a fost gătit cu decoraţii,
Ba i-au mai dat, ca recompensă, sesterţi — vreo douăzeci de mii!
La scurtă vreme generalul, silindu-se să cucerească
O fortăreaţă oarecare, îmbărbătă pe-acelaşi om
Cu vorbe ce-ar putea să umple de bărbăţie şi-un fricos:
„Viteazule, ascultă glasul virtuţii tale! Du-te dar,
Să dobîndeşti răsplata mare şi meritată! Ce aştepţi?“
Deşi ţăran de rînd, acela i-a zis cu tîlc: „Păi să se ducă
Acolo, unde spui matale, cel care şi-a pierdut chimirul!“
  Eu am avut norocu-acesta să cresc la Roma şi să-nvăţ
Ce pagube-ndurară grecii stîrnind mînia lui Ahile.
Ştiinţa mea de carte-n buna Atenă mai spori puţin,
Făcînd să nu confund cărarea cea dreaptă cu cărarea strîmbă,
Să caut adevăru-n parcul lui Academus, pe alei.
Dar aspre vremuri mă goniră din locul paşnic şi vîltoarea
Războiului civil m-aduse, novice luptător, în oastea
Ce pentru braţele lui Caesar Augùst s-a dovedit prea slabă.
De-ndată ce mi-a dat Philippi îngăduinţa de-a pleca,
Cu àripile retezate, nevolnic şi lipsit de Larul
Şi de moşia părintească, m-a-mpins curajul sărăciei
Să mă apuc de versuri. Astăzi, la adăpost de orice griji,

quae poterunt unquam satis expurgare cicutae,
ni melius dormire putem quam scribere versus?
Singula de nobis anni praedantur euntes:
eripuere iocos, venerem convivia, ludum;
tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantque:
carmine tu gaudes, hic delectatur iambis,
ille Bioneis sermonibus et sale nigro.
Tres mihi convivae prope dissentire videntur,
poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? Quid non dem? Renuis tu, quod iubet alter;
quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
Praeter cetera me Romaene poemata censes
scribere posse inter tot curas totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
omnibus officiis; cubat hic in colle Quirini,
hic extremo in Aventino, visendus uterque:
intervalla vides humane commoda. „Verum
purae sunt plateae, nihil ut meditantibus obstet“.
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor,
torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum,
tristia robustis luctantur funera plaustris,
hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus:
i nunc et versus tecum meditare canoros!
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem,
rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra:
tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
vis canere et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas
et studiis annos septem dedit insenuitque
libris et curis, statua taciturnius exit
plerumque et risu populum quatit: hic ego, rerum
fluctibus in mediis et tempestatibus urbis,

Ce doză de cucută poate să mă purifice-ndeajuns
Cînd cred eu însumi că-i mai bine să dormi decît să stihuiești?
Trec anii unul după altul și pradă-ntreg avutul nostru;
Ei mi-au răpit zburdălnicia, iubirea, jocul și ospățul;
Azi vor să-mi smulgă chiar și harul poemelor; ce vrei să fac?
Și, în sfîrșit, nu toți admiră și prețuiesc același lucru:
Pe tine oda te încîntă, pe el îl delectează iambul,
Pe-un altul satira-mbibată cu sare neagră, ca la Bion;
Îmi pare că primesc trei oaspeți ce nu se-aseamănă la gusturi
Și cerul gurii lor adastă mai multe soiuri de bucate.
Ce le servesc? Ce nu? Căci felul respins de tine-l cere altul,
Tot ce poftești, desigur, pare grețos și acru celorlalți.
Dar, fără-a mai vorbi de asta, la Roma crezi că reușesc
Să scriu poeme-n vălmășagul de griji și hărțuieli o mie?
Să-i fii chezaș îți cere unul, iar altul treaba să ți-o lași
Ca să-ți citească versuri; cela bolnav stă-n dealul lui Quirinus,
Și hăt! pe Aventin acesta: deci, vizitează-i pe-amîndoi!
Vezi că distanța-i frumușică și-i o plăcere. „Dar pe drum
Ai străzi destul de largi și nimeni nu te împiedică să cugeți!"
Antreprenorul își zorește catîrii și hamalii lui;
O pîrghie cînd saltă pietre, cînd uriașe grinzi ridică;
Un trist convoi funebru luptă să treacă printre care grele;
Turbatul cîine ici aleargă, soiosul porc dă buzna colo:
Mai hai acum de făurește în gînd melodioase stihuri!
Toți scriitorii-n cor adoră pădurea, fug de la oraș,
Cliènți prin datină lui Bacchus, atrași de somn și de răcoare;
Tu ai dori să cînt în miezul tumultului de zi și noapte
Și să pășesc pe-o cale strîmtă, pe urma marilor poeți?
Talentul ispitit să-și afle locașu-n pașnica Atenă,
Cel ce-a jertfit cu-nvățătura vreo șapte ani și-a cărunțit
Pierdut în cărți și gînduri, iese din casa lui mai taciturn
Ca o statuie și poporul pufnește-n rîs: cum oare-aș crede
În largul mărilor de treburi și în furtunile cetății

verba lyrae motura sonum conectere digner?
Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
alterius sermone meros audiret honores,
Gracchus ut hic illi, foret huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu
caelatumque novem Musis opus! Aspice primum,
quanto cum fastu, quanto molimine circum
spectemus vacuam Romanis vatibus aedem:
mox etiam, si forte vacas, sequere et procul audi,
quid ferat et qua re sibi nectat uterque coronam.
Caedimur et totidem plagis consumimus hostem
lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcaeus puncto illius: ille meo quis?
quis nisi Callimachus? Si plus adposcere visus,
fit Mimnermus et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
cum scribo, et supplex populi suffragia capto;
idem finitis studiis et mente recepta
obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur mala qui componunt carmina; verum
gaudent scribentes et se venerantur et ultro,
si taceas, laudant quidquid scripsere beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poema,
cum tabulis animum censoris sumet honesti;
audebit, quaecumque parum splendoris habebunt
et sine pondere erunt et honore indigna ferentur,
verba movere loco, quamvis invita recedant
et versentur adhuc inter penetralia Vestae;
obscurata diu populo bonus eruet atque
proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis
nunc situs informis premit et deserta vetustas;
adsciscet nova, quae genitor produxerit usus.
Vemens et liquidus puroque simillimus amni

Că-i nimerit să-mbin cuvinte ce-mbie sunetele lirei?
Au fost doi frați la Roma: unul jurisconsult și altul retor,
Deprinși să-mpartă între dînșii nestînjenite complimente.
Era un Gracchus cel din urmă și-un Mucius, la rîndu-i, primul.
Nu bîntuie scrînteala asta și la poeții iscusiți?
Sînt făurar de ode, dînsul de elegii: „Lucrări sublime,
Firește, cele nouă Muze le-au cizelat!“ Să vezi cu cîtă
Mîndrie și înfumurare ne aruncăm privirea roată
În templul, gazdă primitoare cu toți poeții de la Roma!
Urmează-ne, de n-ai ce face, s-auzi de-aproape ce vorbim,
Să vezi cum ne-mpletim cunune — eu pentru el, el pentru mine;
Am fost rănit? Mi-alung dușmanul cu tot atîtea răni pe trup;
Ne duelăm ca și samniții pîn'se aprinde prima faclă.
La despărțire mă numește un alt Alceu! Iar eu pe dînsul?
Un Callimah și nimeni altul! De nu se-arată mulțumit,
Îi spun Mimnerm: se umflă-n pene primind rîvnitul supranume.
Rabd orișice de dragul vostru, poeți, neam iute la mînie,
Cînd scriu, cerșind cu umilință încurajările mulțimii;
Acum, că treaba-i încheiată și mintea mi-a venit la loc,
Mi-astup urechea și nu-mi pasă de cei ce versul și-l declamă.
De cei ce scriu doar stihuri proaste ne batem joc; dar și aceștia
Găsesc plăcere-n scris, ba încă se și admiră între ei,
Iar dacă taci, preafericiții cu scrierile lor se-ngîmfă.
Cel care vrea să aibă parte de un poem desăvîrșit
Să-și ia, o dată o tăbliță, și neclintitul duh de cenzor
Și toate vorbele-nzestrate cu prea puțină strălucire,
Sau prea dogite și nedemne de prețuirea ce-o primesc
Cutezător să le alunge, oricît se-mpotrivesc să plece,
Spre-a dăinui netulburate, închise-n sanctuarul Vestei;
El să dezgroape în folosul poporului comori ascunse,
S-aducă la lumina zilei cuvinte cît mai dăruite
Pe care le-au rostit pe vremuri Catònii și Cethègii vechi,
Azi năpădite de rugină și de sihastra bătrînețe.
Cu termeni noi, pe care uzul i-a zămislit, să se împace,
Năvalnic, sclipitor, întocmai ca limpedele rîu, să-și verse

fundet opes Latiumque beabit divite lingua;
luxuriantia compescet, nimis aspera sano
levabit cultu, virtute carentia tollet,
ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
Praetulerim scriptor delirus inersque videri,
dum mea delectent mala me vel denique fallant,
quam sapere et ringi? Fuit haud ignobilis Argis,
qui se credebat miros audire tragoedos
in vacuo laetus sessor plausorque theatro,
cetera qui vitae servaret munia recto
more, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
comis in uxorem, posset qui ignoscere servis
et signo laeso non insanire lagoenae,
posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus
expulit elleboro morbum bilemque meraco
et redit ad sese; „Pol me occidistis, amici,
non servastis“ ait, „cui sic extorta voluptas
et demptus per vim mentis gratissimus error“.
Nimirum sapere est abiectis utile nugis,
et tempestivum pueris concedere ludum,
ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis
sed verae numerosque modosque ediscere vitae.
Quocirca mecum loquor haec tacitusque recordor:
si tibi nulla sitim finiret copia lymphae,
narrares medicis: quod, quanto plura parasti,
tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monstrata radice vel herba
non fieret levius, fugeres radice vel herba
proficiente nihil curarier: audieras, cui
rem di donarent, illi decedere pravam
stultitiam, et cum sis nihilo sapientior ex quo
plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
At si divitiae prudentem reddere possent,
si cupidum timidumque minus te, nempe ruberes,

Belșugul, risipind în Lațiu podoabele din graiul său.
Va pune stavilă risipei, va șlefui cu mare grijă
Ce-i colțuros din cale-afară și va goni ce-i vlăguit.
Ai zice că se joacă, însă el va trudi ca și actorul
Dansînd acuma ca satirul, acum ca rusticul ciclop.
Prefer să par poetul palid și fără minte, dar să fiu
Sedus de lipsurile mele sau cel puțin neștiutor,
Decît mintos și pus pe harță. Un argian de neam ales
Era convins că are-n față sublimi actori de tragedie
Și bucuros bătea din palme ca spectator în teatrul gol.
În schimb în celelalte treburi nu se-abătea din drumul drept
Cu nici un chip: vecin cuminte și, negreșit, o gazdă bună,
Blînd cu soția lui și-n stare să-și ierte sclavii, nu să urle
Cînd întîlnea sigilii rupte, în beci, la vasele cu vin;
Știa să ocolească rîpa și puțul fără de capac.
Prin grija rudelor ajunse om sănătos ca mai nainte,
Căci răul i-l curmase spînzul curat și-i limpezise fierea;
Cum își veni în fire, zise: „În loc să mă scăpați aievea,
Pe Pollux, m-ați ucis, prièteni, de vreme ce mi-ați smuls plăcerea
Și mi-ați gonit din minte, silnic, închipuirea minunată!"
E mult mai înțelept, firește, să dăm nimicurile-n lături,
Lăsînd copiilor hîrjoana, că-i pe potriva vîrstei lor,
Nu să vînăm cuvinte bune să sune pe latina liră,
Ci să deprindem noi măsura și ritmul vieții-adevărate.
De-aceea stau la sfat cu mine și în tăcere chibzuiesc:
Atunci cînd sorbi găleți de apă, dar setea nu ți-o potolești,
Vorbești cu vracii tăi; cînd însă, deși ești putred de bogat,
Vrei tot mai mult, cum n-ai curajul s-arăți cusurul nimănui?
Cînd rana nu ți se închide cu buruieni și rădăcini
Prescrise ție, nu-ți dai truda să te-ngrijești cu buruieni
Și rădăcini ce nu-și vădiră folosul; ți s-a spus că omul
Pe care zeii-l înzestrară cu-avere e scutit de răul
Prostiei, și, deși tu însuți n-ai devenit mai chibzuit,
Sporind avutul tău, poți, totuși, să crezi în sfetnicii aceștia?
De-ar fi în stare bogăția să ne aducă-nțelepciune,
Și-n piepturi să ne scadă pofta și teama, oare n-ai roși

viveret in terris te siquis avarior uno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus et aere est,
quaedam, si credis consultis, mancipat usus:
qui te pascit ager, tuus est, et vilicus Orbi,
cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
te dominum sentit. Das nummos, accipis uvam,
pullos, ova, cadum temeti; nempe modo isto
paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis
aut etiam supra nummorum milibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper an olim?
Emptor Aricini quoniam Veientis et arvi
emptum cenat holus, quamvis aliter putat, emptis
sub noctem gelidam lignis calefactat aenum,
sed vocat usque suum, qua populus adsita certis
limitibus vicina refugit iurgia: tamquam
sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horae
nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema
permutet dominos et cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur usus, et heres
heredem alterius velut unda supervenit undam,
quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
argentum, vestes Gaetulo murice tinctas
sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare et ludere et ungui
praeferat Herodis palmetis pinguibus, alter
dives et importunus ad umbram lucis ab ortu
silvestrem flammis et ferro mitiget agrum,
scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
naturae deus humanae, mortalis in unum

Că nu întreci în lăcomie suflarea-ntregului pămînt?
De-ți iei un lucru cumpărîndu-l cu bronzul și balanța-n mîini,
Pe-un altul, cum pretind juriștii, de-l ai prin drept de folosință,
Pămîntul care te hrănește îți aparține; iar vechilul
Lui Orbius, grăpîndu-și lanul menit să-ți dăruiască pîine,
Stăpînul său te știe: Banii îi dai și-n schimb ți-aduce struguri,
Și pui, și ouă, și butoiul cu vin; în felul ăsta oare
Nu cumperi tu treptat ogorul care-a costat, de bună seamă,
Sestreți — de trei ori cîte-o sută de mii, sau poate și mai mult?
Trăind cu bani plătiți odată sau de curînd, nu e totuna?
Cumpărătorul unei țarini de prin Aricia sau Veii
Legume cumpărate gustă, chiar dacă neagă, și căldarea
El tot cu lemne cumpărate și-o încălzește-n seara rece:
Dar spune că-i al lui terenul hotărnicit prin plopi sădiți
Ca să-l păzească de procese cu megieșii săi, de parcă
Aievea e al nostru lucrul ce-n zborul orei, într-o clipă,
Prin rugi, sau bani, sau silnicie, sau moarte, capătul a toate,
Stăpînul său și-l schimbă lesne și dreptul altuia devine.
Deci dacă nu-i nimic al nostru de-a pururi, iar moștenitorul
Urmează altuia, cum valul în urma valului dă buzna,
La ce-ți slujesc hambare, ferme? De ce pășunii calabreze
I-adaugi pășunile lucane, cînd Orcul seceră oricum
Și bunuri mari și mici, de-a valma, deloc înduplecat de aur?
De nestemate, mărmuri, fildeș, tireniene figurine,
Argintării, tablouri, straie scăldate-n purpura getulă
N-au parte mulți, dar știu pe unul ce nu aleargă după ele.
De ce preferă primul frate plimbări, și jocuri, și parfumuri
În locul rodnicei plantații de palmieri de-ai lui Herod
Și-al doilea, om bogat și harnic, de dimineața pînă seara,
Prin fier și flacără învinge împăduritele paragini?
O știe Geniul, tovarăș și călăuza stelei noastre,
Zeu al făpturii pămîntene ce se arată muritor

quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.
Utar et ex modico, quantum res poscet, acervo
tollam nec metuam quid de me iudicet heres,
quod non plura datis invenerit; et tamen idem
scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
discrepet et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus an neque sumptum
invitus facias neque plura parare labores,
ac potius, puer ut festis Quinquatribus olim,
exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domus procul absit: ego utrum
nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo,
non tamen adversis aetatem ducimus Austris,
viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re
extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi! quid? cetera iam simul isto
cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
ambitione? caret mortis formidine et ira?
somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
natales grate numeras? ignoscis amicis?
lenior et melior fis accedente senecta?
quid te exempta iuvat spinis de pluribus una?
Vivere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
tempus abire tibi est, ne potum largius aequo
rideat et pulset lasciva decentius aetas.

Ca fiecare om și are chip schimbător, cînd alb, cînd negru.
Voi lua din mica mea grămadă să cheltui strictul necesar
Și nu mi-e teamă ce-o să creadă moștenitorul despre mine
Văzînd că n-am sporit cu-o iotă avutul meu, dar vreau să știu
Prin ce diferă omul simplu și vesel de petrecăreț
Și cît de mult se osebește un econom de un zgîrcit.
Căci nu-i la fel să ai o mînă risipitoare sau să cheltui
Nepăsător și fără grija de-a strînge bani mereu mai mulți,
Sau, ca școlar de-odinioară la sărbătorile Quinquatre,
Să guști în taină bucuria răgazului plăcut, dar scurt.
De casa mea să stea departe hidoasa lipsă! Cînd mă poartă
Corabia sau doar o luntre, sînt tot același călător.
Nu merg cu pînzele umflate, mînat de-un Acvilon prielnic,
Și totuși, nu trăiesc într-una sfidînd potrivnicii Auștri,
Iar prin putere, chip și minte, virtute, rang și avuție
Sînt cel din urmă dintre primii și primul dintre cei din urmă.
Nu ești un om avar: prea bine! Și ce? Cu vițiul acesta
Te-ai descotorosit de toate? În pieptul tău nu simți deșarta
Ambiție? De groaza morții și de mînie ești scutit?
Îți rîzi de vise, de teroarea magiei, taine, vrăjitoare,
De spectre ce colindă noaptea, de farmece tesaliene?
De fiece aniversare te bucuri mult? Îți ierți amicii?
Devii mai blînd, mai bun la suflet, cu-apropierea bătrîneții?
Un spin în minus din atîția îți poate-aduce mîngîiere?
De nu știi să trăiești ca lumea, fă loc la alții pricepuți!
Destul ai petrecut, ți-ajunge cît ai mîncat și ai băut;
E timp să-ți vezi de drum, de teamă ca, bînd prea mult, să nu te faci
De rîs și să te-alunge vîrsta mai potrivită cu zburdarea!

(Ion Acsan)

EPISTULA AD PISONES

EPISTOLA CĂTRE PISONI

DE ARTE POETICA

ARTA POETICĂ

Traducere de IONEL MARINESCU

Humano capiti cervicem pictor equinam
iungere si velit et varias inducere plumas
undique collatis membris, ut turpiter atrum
desinat in piscem mulier formosa superne,
spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulae fore librum
persimilem, cuius, velut aegris somnia, vanae
fingentur species, ut nec pes nec caput uni
reddatur formae. „Pictoribus atque poetis
quidlibet audendi semper fuit aequa potestas“.
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim;
sed non ut placidis coeant immitia, non ut
serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque et magna professis
purpureus, late qui splendeat, unus et alter
adsuitur pannus, cum lucus et ara Dianae
et properantis aquae per amoenos ambitus agros
aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus;
sed nunc non erat his locus. Et fortasse cupressum
scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
navibus, aere dato qui pingitur? Amphora coepit
institui: currente rota cur urceus exit?
Denique sit quidvis simplex dumtaxat et unum.

Dac-ar voi la grumazul de cal să-nădească un pictor
Cap omenesc și să-mbrace de-asemeni cu pene pestrițe
Membre-adunate de ici și de colo, așa ca femeia
Mîndră la chip să sfîrșească nespus de hidos într-un pește,
Rîsul, venind s-o priviți, ați putea să vi-l țineți, prieteni?
Credeți, Pisoni, că s-aseamănă acestei figuri pe de-a-ntregul
Cartea în care-ntocmiri fără șir vor veni la lumină,
Tocmai ca-n visul bolnavului, unde nici cap nici picioare
Nu se unesc într-un tot unitar. La poeți și la pictori
Dreaptă putere e dată orice să-ndrăznească de-a pururi.
Știm, și această-nvoire o-ntărim, cum la fel o și cerem,
Dar să nu fie-nsoțite de fiare animalele blînde,
Nici să se-mbine cu șerpi zburătoare, și tigrii cu mieii.
Unui măreț început ce temeinice lucruri promite,
De obicei i se pun vreo două fîșii de porfiră
Să strălucească departe, cînd crîngul și-altarul Dianei
Ori cotiturile apei ce-aleargă pe vesele-ogoare
Ni le descriu, și-ale Rinului valuri, și chiar curcubeul.
Nu le era însă acestora locul aici. Chiparosul
Știi să-l pictezi; care-i rostul, cînd banii plătind pentru pînză,
Fără speranță vreunu-a scăpat cu sfărmate corăbii?
Amforă-n lucru-i și roata se-nvîrte, ulcior ca să iasă?
Simplă să fie lucrarea, avînd mai întîi unitate.

Maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
decipimur specie recti: brevis esse laboro,
obscurus fio: sectantem levia nervi
deficiunt animique; professus grandia turget;
serpit humi tutus nimium timidusque procellae;
qui variare cupit rem prodigialiter unam
delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus et ungues
exprimet et molles imitabitur aere capillos,
infelix operis summa, quia ponere totum
nesciet: hunc ego me, siquid componere curem,
non magis esse velim, quam naso vivere pravo,
spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
viribus et versate diu, quid ferre recusent,
quid valeant umeri. Cui lecta potenter erit res,
nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.
Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,
ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici,
pleraque differat et praesens in tempus omittat,
hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis
dixeris egregie, notum si callida verbum
reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est,
indiciis monstrare recentibus abdita rerum et
fingere cinctutis non exaudita Cethegis
continget dabiturque licentia sumpta pudenter
et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadent parce detorta. Quid autem
Caecilio Plautoque dabit Romanus ademptum
Vergilio Varioque? Ego cur, acquirere pauca
si possum, invideor, cum lingua Catonis et Enni
sermonem patrium ditaverit et nova rerum
nomina protulerit? Licuit semperque licebit
signatum praesente nota producere nomen.
Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,

Mulți dintre noi, o, părinte și tineri de tatăl lor vrednici,
Ne amăgim cu iluzii că-i bine: concizia-i ținta,
Însă obscur sînt în scris; urmărind unu-n stil eleganța,
Nerv și avînt îi lipsesc, căutînd măreția se-ngîmfă,
Prea chibzuit, temător de furtuni, se tîrăște-n țărînă;
Vrînd ca în chip uimitor să prefacă subiectele simple,
Îți zugrăvește-n păduri un delfin, un mistreț între valuri:
Fuga de-un rău ne împinge-n mai rău dacă arta lipsește.
Chiar lîngă a lui Emiliu școală-i un meșter ce unghii
Poate să facă și părul mlădiu să-l imite-n aramă,
Nefericit că nu știe să-nchege un tot în lucrare;
De-aș încerca și în gînd de mi-ar fi să compun și eu însumi,
N-aș vrea să-i semăn, așa cum nu vreau să trăiesc avînd nasul
Strîmb, și să fiu admirat pentru părul și ochii mei negri.
Voi, care scrieți, luați un subiect potrivit cu puterea
Voastră și lung cumpăniți ce-ar putea și ce nu să suporte
Umerii. Cine și-alege o temă pe propria-i forță,
Darul vorbirii cu el e, de-asemeni și ordinea clară.
Ordinea, de nu mă-nșel, are-această-nsușire și farmec,
Că autorul poemei promise nu spune chiar totul,
Multe le-amînă, le ține-așteptînd o prielnică vreme;
Una îi place acum, celelalte le lasă deoparte.
Prin înșirarea prudentă și-aleasă-a cuvintelor capeți
Mare distincție-n scris dacă printr-o-mbinare măiastră,
Faci dintr-un termen uzat unul nou. Dacă este nevoie
Să exprimăm cu noi semne idei pînă-atuncea ascunse,
Să făurim chiar cuvinte de care Cethegii-n tunică
n-au auzit, și licența-i admisă cînd e cu măsură;
Vorbele noi născocite-or să aibă cîndva o valoare,
Dacă venind din izvoare grecești sînt ușor mlădiate.
Oare, romanii să deie un drept lui Ceciliu și Plaut
Neîngăduit lui Virgiliu și Variu? Văzut rău de ce sînt
Pentru un spor ce-l pot face, cînd limba lui Cato și Enniu
A-mbogățit al strămoșilor grai și a pus în lumină
Nume-nnoite de lucruri? Căci fost-a permis și-o să fie
Să folosești un cuvînt însemnat cu a zilei pecete.
După cum codrii în anul spre capăt își schimbă frunzișul,

prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.
Debemur morti nos nostraque: sive receptus
terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
regis opus, sterilisve diu palus aptaque remis
vicinas urbes alit et grave sentit aratrum,
seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur quae iam cecidere, cadentque
quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.
Res gestae regumque ducumque et tristia bella
quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus impariter iunctis querimonia primum,
post etiam inclusa est voti sententia compos;
quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo:
hunc socci cepere pedem grandesque coturni,
alternis aptum sermonibus et populares
vincentem strepitus et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos puerosque deorum
et pugilem victorem et equum certamine primum
et iuvenum curas et libera vina referre.
Descriptas servare vices operumque colores
cur ego, si nequeo ignoroque, poeta salutor?
Cur nescire pudens prave quam discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult;
indignatur item privatis ac prope socco
dignis carminibus narrari cena Thyestae.
Singula quaeque locum teneant sortita decentem.
Interdum tamen et vocem comoedia tollit,
iratusque Chremes tumido delitigat ore;
et tragicus plerumque dolet sermone pedestri
Telephus et Peleus, cum pauper et exul uterque
proicit ampullas et sesquipedalia verba,
si curat cor spectantis tetigisse querella.

Tot așa vine și rîndul cuvintelor vechi să dispară
Iar cele noi înfloresc și ca tinerii capătă vlagă.
Morții îi sîntem supuși și-ale noastre. Căci marea-i primită
În ale portului țărmuri și apără flota de vînturi,
Lucru regesc, sau că mlaștina stearpă și bună de vîsle,
Astăzi hrănește orașe vecine și suferă plugul,
Sau că un rîu și-a schimbat a lui curs neplăcut pentru holde,
Cale mai bună-alegîndu-și, sînt fapte-omenești ce-au să piară,
Dar vrednicia și farmecul limbii rămîne-or de-a pururi?
Multe cuvinte căzute-or renaște și iar au să cadă
Cele ce-s în prețuire acum, dacă astfel vrea uzul,
El, cel puternic, mereu îndreptar, călăuză-a vorbirii.
Însuși Homer ne-arată în ce metru-ar putea să se scrie
Faptele demne de regi, comandanți și funestele lupte.
Fost-a întîi exprimată în versuri perechi, neegale,
Crunta durere, apoi bucuria-mplinitei dorințe.
Care-autor la lumină a scos elegiile scurte,
Se tot certară gramaticii și-au să mai fie în ceartă.
Furia pe Arhiloh l-a-narmat cu vers propriu, cu iambul,
Iar comedia și-nalții coturni l-adoptară, căci metru-i
La dialog potrivit și în stare să-nfrîne-a mulțimii
Zarvă și e zămislit în vederea măreţelor fapte.
Muza lăsă-n seama lirei să-i cînte pe zei și pe-odrasle,
Și pe-atletul ce-nvinge și calul întîiul la curse,
Și tinereștile-aleanuri și vinul ce limba dezleagă.
Cum aș putea să mă las salutat ca poet cînd putință
N-am și nu știu potrivi cu lucrarea și ritmul și tonul?
Proastă mîndrie să fii ignorant, cînd să-nveți ai prilejul.
Ceea ce-i comic n-admite tratare în tragice versuri.
Tot așa nu-i nimerit să prezinți tragedia Tieste
Scrisă în versuri comune ce-s proprii oricum comediei.
Orice subiect să-și păstreze-al lui ton potrivit după fire.
Chiar comedia-și înalță-al ei glas, uneori, iară Chremes
Plin de mînie, cu-obrajii-nroșiți e pornit pe gîlceavă.
Și tragedia se plînge adesea în vorbe mai simple,
Căci și Telef și Peleu, cînd sînt bieții sortiți pribegiei,
Lasă și graiul umflat și cuvintele lungi de picioare,
Dacă voiesc să și miște cu plînsetul lor spectatorul.

Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto
et, quocumque volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus afflent
humani vultus: si vis me flere, dolendum est
primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia laedent,
Telephe vel Peleu: male si mandata loqueris,
aut dormitabo aut ridebo. Tristia maestum
vultum verba decent, iratum plena minarum,
ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
fortunarum habitum, iuvat aut impellit ad iram,
aut ad humum maerore gravi deducit et angit;
post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, divusne loquatur an heros,
maturusne senex an adhuc florente iuventa
fervidus, et matrona potens an sedula nutrix,
mercatorne vagus cultorne virentis agelli
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis,
Aut famam sequere aut sibi convenientia finge,
scriptor. Honoratum si forte reponis Achillem,
impiger, iracundus, inexorabilis, acer
iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Siquid inexpertum scaenae committis et audes
personam formare novam, servetur ad imum,
qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere; tuque
rectius Iliacum carmen deducis in actus,
quam si proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati iuris erit, si
non circa vilem patulumque moraberis orbem,
nec verbo verbum curabis reddere fidus
interpres, nec desilies imitator in artum,
unde pedem proferre pudor vetet aut operis lex,
nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
„Fortunam Priami cantabo et nobile bellum".

Nu e destul ca poemul să fie frumos, ci s-atingă
Sufletul celui ce-ascultă, purtîndu-l oriunde-i e voia.
Rîdem cu-aceia ce rîd, însă plîngem cu cel care plînge.
Lacrimi de vrei să îmi smulgi, suferința încearc-o în tine
Tu mai întîi; căci în felul acesta-am să simt ce te doare
Telef sau Peleu, cînd rău îți vei spune în piesă tu rolul,
Voi moțăi sau voi rîde. Mîhnitelor fețe, cuvinte
Jalnice se potrivesc; mîniatelor, de-amenințare;
Celor zglobii, rîzătoare; severelor, cele mai grave;
Ne modelează natura lăuntric de mai înainte,
După cum soarta ni-i însăși și dă bucurie, mînie,
Sau la pămînt ne-ncovoaie și crunt ne apasă necazuri;
Apoi exprimă simțirea, tîlmaciul fiindu-ne limba.
Vorbele spuse să fie mereu potrivite cu soarta,
Altfel vor rîde în hohot plebeii și nobilii Romei.
Deosebirile-s mari de vorbește un zeu sau eroul,
Unul de ani gîrbovit, sau un tînăr aprins și în floarea
Vîrstei, o dîrză matroană sau numai o harnică doică,
Dacă-i hoinar negustor sau plugar pe o țarină verde,
Vreun colhidean, sirian, sau purcesul din Teba sau Argos.
Ține-obiceiul cînd ești scriitor sau corect plăsmuiește.
Dacă pe scenă cumva îl aduci pe slăvitul Ahile,
Neobosit, mînios el să fie și ager în fapte,
Legea să n-o recunoască și totul să-și ia doar cu arma;
Mîndră să fie Medeea și aprigă, Ino în jale,
Io hoinară, viclean Ixion și sumbru Oreste.
Dacă-ai să scrii pentru scenă ceva netratat să te-ncumeți
Nou personaj să creezi, neschimbat el să stea pîn-la urmă,
Cum a pornit la-nceput, credincios rămînînd cu el însuși.
Greu e s-arăți în mod propriu o temă ce este comună,
Bine-i un cînt iliac să-l prefaci într-o piesă de teatru,
Nu să prezinți tu întîi o-ntîmplare nespusă de nimeni
Tema de toți cunoscută un bun ce-i al tău îți devine,
De nu rămîi într-un cerc prea banal și deschis tuturora,
Și nu redai un model copiind, tot cuvîntul întocmai
Nici imitînd, nu te-arunci în ce-i mult încurcat și de unde
Greu îți mai afli scăparea din tema sau planul poemei.
Nu vei începe așa ca poetul, zis ciclic, pe vremuri:
„Soarta lui Priam cînta-voi, precum și vestitele lupte";

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte:
„Dic mihi, Musa, virum, captae post tempora Troiae
qui mores hominum multorum vidit et urbes“.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphaten Scyllamque et cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo;
semper ad eventum festinat et in medias res
non secus ac notas auditorem rapit et, quae
desperat tractata nitescere posse, relinquit
atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi,
si plosoris eges aulaea manentis et usque
sessuri, donec cantor „vos plaudite“ dicat.
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
signat humum, gestit paribus colludere et iram
colligit ac ponit temere et mutatur in horas.
Imberbis iuvenis, tandem custode remoto,
gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
utilium tardus provisor, prodigus aeris,
sublimis cupidusque et amata relinquere pernix,
Conversis studiis aetas animusque virilis
quaerit opes et amicitias, inservit honori,
commisisse cavet quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti,
vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
dilator, spe longus, iners avidusque futuri,
difficilis, querulus, laudator temporis acti
se puero, castigator censorque minorum.
Multa ferunt anni venientes, commoda secum,
multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
mandentur iuveni partes pueroque viriles:

Ce mare lucru-o să deie căscatul de gură imensă?
Munți cînd s-or screme-n dureri, se va naște ridicul un
șoarec.
Ce chibzuit e poetul cînd nu se avîntă prostește:
„Cîntă-mi, zeiță, bărbatul ce după al Troiei dezastru,
Multe-obiceiuri și-orașe văzu la mulțimi de popoare".
Nu e în gîndu-i să dea după fulger doar fum, ci lumină
El să ivească din fum și de-aici să răsară minunea
Ca Antifate și Scyla, Ciclopul, precum și Caribda;
Nu-ncepe-ntoarcerea lui Diomed cu Meleagru pe moarte
Și-ncrîncenarea troiană cu oul cel geamăn al Ledei;
El se grăbește mereu să ajungă la capăt, și-atrage
Pe-ascultători chiar în fapte ce par tuturor cunoscute,
Iar ce nu poate trata strălucit, e lăsat la o parte,
Și născocește astfel, îmbinînd adevăr cu poveste,
Că nu se ceartă-nceput cu mijloc și mijloc cu sfîrșitul.
Ceea ce-ți cer și mulțimea-mpreună cu mine, ascultă
Dacă dorești spectatorii s-aștepte lăsarea cortinei,
Stînd, pînă ce-„Aplaudați", o să spună-atunci flautistul.
Trebuie fiece vîrstă s-o-nsemni cu-ale ei caractere,
Firii ce veșnic se schimbă să-i dai trăsăturile proprii.
Fătul ce știe acum să vorbească și calcă pămîntul
Sigur de pas, să se joace cu semenii vrea, se-ntărîtă
Fără motiv și îndată se-mbună de parcă e altul.
Junelui fără de barbă scăpat în sfîrșit de un mentor
Caii și cîinii îi plac și-nsorita cîmpie-a lui Marte.
Moale ca ceara-i la vicii și dîrz cînd primește-ndrumare
Vede folosul tîrziu și veșnic împrăștie banii,
Mîndru și dornic să lase grăbit ce-ndrăgise odată.
Dar pe bărbatu-n putere îl rod felurite ambiții,
Cată mărire și-amici, și e rob la onoruri și slujbe,
Nu întreprinde nimic ce-ar putea ca să schimbe-anevoie.
Multe neajunsuri pîndesc pe bătrînul ce strînge într-una,
Bietul se ține de-o parte și-i teamă s-atingă avutul,
Sau că fricos și zgîrcit e în ceea ce pune la cale,
Șovăitor și greoi și lacom scrutînd viitorul,
E cîrcotaș, plîngăreț, lăudînd a juneței lui vreme,
Dojenitor și sever și cenzor al celor mai tineri.
Multe foloase ne-aduc venind în rotirea lor anii,
Multe ne iau la plecare. Să nu-ncredințezi la-ntîmplare
Rol de moșneag unui tînăr, băiatului rol de om matur;

semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scaenis aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem
quam quae sunt oculis subiecta fidelibus et quae
ipse sibi tradit spectator: non tamen intus
digna geri promes in scaenam, multaque tolles
ex oculis, quae mox narret facundia praesens.
Ne pueros coram populo Medea trucidet,
aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor neu sit quinto productior actu
fabula, quae posci vult et spectanda reponi.
Nec deus intersit, nisi dignum vindice nodus
inciderit, nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
defendat, neu quid medios intercinat actus,
quod non proposito conducat et haereat apte.
Ille bonis faveatque et consilietur amice
et regat iratos et amet pacare timentes;
ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
iustitiam legesque et apertis otia portis,
ille tegat commissa deosque precetur et oret,
ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, ut nunc, orichalco vincta tubaeque
aemula, sed tenuis simplexque foramine pauco
adspirare et adesse choris erat utilis atque
nondum spissa nimis complere sedilia flatu;
quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
et frugi castusque verecundusque coibat.
Postquam coepit agros extendere victor et urbes
latior amplecti murus, vinoque diurno
placari Genius festis impune diebus,
accessit numerisque modisque licentia maior.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscae motumque et luxuriem addidit arti
tibicen traxitque vagus per pulpita vestem;
sic etiam fidibus voces crevere severis,
et tulit eloquium insolitum facundia praeceps,

Vom zăbovi-ntotdeauna-arătînd însușirile vîrstei.
Reprezentată-i pe scenă-acțiunea sau e povestită.
Sufletul ne-nduioșează mai slab la ce-aude urechea,
Față de cele supuse vederii și care nu-nșală,
Nici pe acel ce privește; să n-aduci vreodată pe scenă
Ce-i potrivit să se-ntîmple-n culise și multe să-nlături
Din tot ce vezi, să le spună pe urmă mai bine un martor:
Pruncii să nu și-i ucidă în fața mulțimii Medeea,
Crudul Atreu să nu fiarbă pe scenă-omenești măruntaie,
Să nu se schimbe în pasăre Procne, nici Cadmus în şarpe;
Orice mi-arăți din acestea, sînt ne-ncrezător, mă dezgustă.
Nici să nu fie mai scurtă și nici de cinci acte mai lungă
Piesa ce-ai vrea-o cerută din nou și jucată în teatru;
Zeul să nu intervină decît la un nod oarecare,
Demn să-l desfacă și glas să nu aibă a patra persoană.
Corul să umple un rol de actor, împlinindu-și menirea
Cum se cuvine, și fără să cînte cîndva între acte
Fără folos acțiunii, puțin înrudită cu piesa,
El să-ndrumeze pe buni și în mod amical să dea sfaturi,
Pe mînioși să-nfrîneze, pe nevinovați să-i iubească;
Va lăuda cumpătate ospețe, precum și dreptatea
Cea sănătoasă și legea și pacea cu ușa deschisă;
Taina va ști s-o păstreze, să roage fierbinte toți zeii,
Celor săraci să le-aducă noroc, pe trufași să-i evite.
Flautul n-a fost ca azi, cu alamă legat și rivalul
Tubei, ci simplu, subțire la sunet, cu găuri puține,
El ajuta să dea tonul la cor, să-l susțină, și glasul
Lui să ajungă la rînduri de bănci neticsite de lume,
Unde ușor o puteai număra, căci mic era neamul
Ce s-aduna cumpătat, și curat, și modest totdeauna.
Dar după ce-a biruit, el lărgește cuprinsele-ogoare
Şi înconjoară cu ziduri mai largi ca-nainte orașul,
La sărbători îmblînzește-al său Geniu cu vin, toată ziua,
Iar melodia și versul primesc pe deplin libertatea.
Ce să priceapă ţăranul incult și scăpat de la muncă
Printre-orășeni, o ființă de rînd răzlețită-ntre nobili?
Astfel mișcare și lux a adus flautistul străvechei
Arte, pe scenă tîrîndu-și încolo și-ncoace mantia;
Coardele lirei, alt-dată severă, primiră noi tonuri
Şi elocința cu grabă-și creă o semeață vorbire,

utiliumque sagax rerum et divina futuri
sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
mox etiam agrestes Satyros nudavit et asper
incolumi gravitate iocum temptavit eo quod
illecebris erat et grata novitate morandus
spectator functusque sacris et potus et exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
ne quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
regali conspectus in auro nuper et ostro,
migret in obscuras humili sermone tabernas,
aut, dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna tragoedia versus,
ut festis matrona moveri iussa diebus,
intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solum
verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo
nec sic enitar tragico differre colori,
ut nihil intersit, Davusne loquatur et audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
an custos famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
speret idem, sudet multum frustraque laboret
ausus idem: tantum series iuncturaque pollet,
tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant me iudice Fauni,
ne velut innati triviis ac paene forenses
aut nimium teneris iuvenentur versibus umquam,
aut immunda crepent ignominiosaque dicta:
offenduntur enim, quibus est equus et pater et res,
nec, siquid fricti ciceris probat et nucis emptor,
aequis accipiunt animis donantve corona.
Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus,
pes citus; unde etiam trimetris accrescere iussit
nomen iambeis, cum senos redderet ictus,
primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
spondeos stabiles in iura paterna recepit
commodus et patiens, non ut de sede secunda
cederet aut quarta socialiter. Hic et in Acci

Gînd ascuțit, cînd dădeam sfaturi bune vestind viitorul,
Corul la fel răspundea ca venit de sub laurul delfic.
Cel ce-a luptat pentr-un țap de nimica în tragice versuri
Goi ne-arătă în curînd pe Satirii agrești, și caustic,
Scenă glumeață-ncearcă, dar cruță tragedia cea gravă,
Căci prin momeli, noutate plăcută, putea să oprească
Pe spectatoru-ntorcîndu-se bine băut de la jertfe.
Dar pe Satirii glumeți și flecari este bine ca astfel
Să ni-i prezinți, ca-mpletind priceput seriosul cu gluma
Oricare zeu sau erou, ce ar fi să-ți apară în față
Reprezentat mai nainte-n hlamidă, porfiră și aur,
Să nu coboare, cu josnice vorbe-n murdarele cîrciumi,
Sau de evită pămîntul să vînture norii, văzduhul.
Nu-i tragediei ca rost trăncănirea în versuri ușoare
Ori să se afle puțin rușinată, în rînd cu Satirii,
Ca o matroană silită să dănțuie-n zile festive.
Dacă, Pisoni, aș compune vreodată satirice drame
N-aș folosi numai stil ne-nflorit și cuvintele proprii,
Nici n-aș voi să m-abat de la tonul cel tragic, că-i bine
Să se-nțeleagă, cînd Davus vorbește și cînd îndrăzneața
Pitias ce-a cîștigat un talant înșelîndu-l pe Simon,
Sau de grăiește Silen slujitorul copilului Bacchus.
Cu elemente știute aș scrie poemul, să poată
Crede oricine că însuși l-ar face la fel, dar s-asude
Și să muncească în van; căci mult prețuiește-mbinarea
Celor luate și-atent folosite din viața comună.
Faunii scoși din păduri, judec eu, să ia seama la vorbă,
Ca și născuții-n răspîntii și-n For sînt deprinși să trăiască,
Pe filfizonii nu facă, rostind prea gingașe poeme,
Nici să înșire cuvinte urîte și-ades rușinoase;
Căci sînt jigniți cavaleri, senatori și acei cu avere,
Chiar dacă cei care cumpără nuci și năut o aprobă,
Ei n-o primesc cu căldură și n-o răsplătesc prin cunună.
  Iambu-i din scurtă silabă urmată de una ce-i lungă,
Sprinten picior; de aceea și nume s-a dat de trimetru
Versului iambic, cu toate că are chiar șase accente
De la-nceput la sfîrșit într-un fel. De curînd însă iambul,
Ca să ajungă ceva mai încet și mai grav la ureche,
Chiar pe greoii spondei i-a primit în paternele-i drepturi,
Politicos, răbduriu, însă nu bucuros să cedeze
Locul al doilea și-al patrulea. Rar el apare la Acciu

nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni
in scaenam missos cum magno pondere versus
aut operae celeris nimium curaque carentis
aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata iudex,
et data Romanis venia est indigna poetis.
Idcircone vager scribamque licenter? An omnes
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? Vitavi denique culpam,
non laudem merui. Vos exemplaria Graeca
nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
laudavere sales, nimium patienter utrumque,
ne dicam stulte, mirati, si modo ego et vos
scimus inurbanum lepido seponere dicto
legitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum tragicae genus invenisse camenae
dicitur et plaustris vexisse poemata Thespis;
quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.
Post hunc personae pallaeque repertor honestae
Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis
et docuit magnumque loqui nitique coturno.
Successit vetus his comoedia, non sine multa
laude; sed in vitium libertas excidit et vim
dignam lege regi: lex est accepta chorusque
turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intemptatum nostri liquere poetae,
nec minimum meruere decus vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta,
vel qui praetextas vel qui docuere togatas,
Nec virtute foret clarisve potentius armis
quam lingua Latium, si non offenderet unum
quemque poetarum limae labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
multa dies et multa litura coercuit atque
praesectum deciens non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
credit et excludit sanos Helicone poetas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.

În lăudate trimetre, precum și-n acel al lui Enniu,
Versul pe scenă zvîrlit, cu greoaie spondeie-l acuză
Că-i vinovat de-o lucrare pripită și fără de grijă
Sau îl apasă rușinea că arta el nu și-o cunoaște.
Nu orice critic observă că-i rău cadențată scrierea
Și-ngăduința ce-avem cu poeții latini e nedreaptă.
Cîmpii să-i bat, deci să scriu fără noimă? Sau, dimpotrivă
Nepăsător, să m-aștept la crutare, deși orișicine
Vede greșala-mi? Feri-voi desigur dojana, dar lauda
Cum s-o mai merit? Modelul grecesc, o, voi, toți, studiați-l
Ziua și noaptea, mereu, întorcîndu-l pe-o parte și alta.
Totuși bătrînii știau să-l slăvească pe Plaut, om de spirit,
Glumă și vers prețuindu-i cu mult îndelungă răbdare,
Ca să nu spun ca naivi și uimiți; cel puțin cei de astăzi
Știm osebi vreo vorbă urîtă de cea grațioasă,
Ritmul corect să-l surprindem pe degete și cu auzul.
Tespis, se spune, că a născocit cel dintîi tragedia
Necunoscută nainte și-și duse-n căruțe actorii
Care, cu fețele unse, poeme să joace și cînte.
Apoi Eschil făuri o mantie frumoasă și-o mască,
Scenă nălță așezînd-o pe scînduri subțiri și pe bîrne,
Și-i învăță să vorbească solemn și să poarte coturnii.
Lor le urmă comedia cea veche, avînd nu puține
Merite, dar în porniri desfrînate căzu libertatea,
Bine să fie oprită și-apoi întărită prin lege,
Corul atunci a tăcut rușinos, încetînd să insulte.
Însă nimic n-a rămas ne-ncercat de poeții din țară,
Vrednic le este și meritul, căci cutezară să lase
Urme grecești, să cinstească și toate străbunele fapte,
Ei ne-aduseră-n scenă actori cu pretexte sau togă.
Lațiul ar fi și prin scrieri la fel de vestit ca prin arme
Și vitejia lui, dacă-ndreptarea cu grijă și chinul
De șlefuire n-ar fi de poeți neglijate. Mlădițe,
Voi din Pompiliu, mustrare s-aveți ne-ncetat pentru versuri
Scrise în grabă mereu și avînd ștersături numeroase
Sau șlefuite-nzecit, să înfrunte a unghiei probă.
Da, socotea Democrit, că mai mult decît trudnica artă
Prețul îl are talentul și-alungă din nalt Heliconul
Pe sănătoșii poeți, de aceea din ei bună parte
Unghii își lasă, și bărbi, nu fac baie, trăiesc singuratici.

Nanciscetur enim pretium nomenque poetae,
si tribus Anticyris caput insanabile numquam
tonsori Licīno commiserit. O ego laevus,
qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poemata: verum
nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi;
munus et officium nil scribens ipse, docebo,
unde parentur opes, quid alat formetque poetam,
quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons;
rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae,
verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit, patriae quid debeat et quid amicis,
quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
partes in bellum missi ducis, ille profecto
reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatorem et vivas hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis morataque recte
fabula nullius veneris, sine pondere et arte,
valdius oblectat populum meliusque moratur
quam versus inopes rerum nugaeque canorae.
Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo
Musa loqui, praeter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
discunt in partes centum diducere. „Dicat
filius Albini: si de quincunce remota est
uncia, quid, superat? poteras dixisse.“ „Triens“ „Eu!
rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit?“
„Semis.“ An haec animos aerugo et cura peculi
cum semel imbuerit, speremus carmina fingi
posse linenda cedro et levi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt aut delectare poetae
aut simul et iucunda et idonea dicere vitae.
Quidquid praecipies, esto brevis, ut cito dicta
percipiant animi dociles teneantque fideles:
omne supervacuum pleno de pectore manat.

Nume faimos de poet ar putea să-și creeze oricine,
Ne-ncredințînd lui Licinus frizerul o țeastă pe care
N-ar lecui-o nici trei Anticire. Stîngaciul de mine,
Care mă curăț de fiere de-ndat' ce-a venit primăvara!
Nimeni n-ar scrie poeme mai bune ca mine. Dar fie,
Pagubă-atîta... De-aceea voi face la fel ca și cutea,
Care să taie nu poate dar bine ascute ea fierul.
Fără ca însumi să scriu, am să-nvăț meșteșugul pe alții
Cum de ideea pornește? crescînd și formînd scriitorul,
Ce se cuvine, ce nu, unde duce talentul, greșeala.
Dar rațiunea e-n scrisul corect și izvor și principiu.
Școala socratică fie-vă sprijin în fondul lucrării
Și, pe idei tu stăpîn, va veni de la sine cuvîntul.
Cine-a-nvățat ce-i dator către țară și către prieteni,
Cum să-și iubească părinții, cum frații și cum pe un oaspe,
Ce se cuvine să facă un jude și ce senatorul,
Care e rolul ce-l are-n război comandantul, acela
Știe să dea un aspect cuvenit fiecărei persoane.
Îl sfătuiesc să observe-ale vieții moravuri, modele
Și, imitînd, să-mprumute de-aci-nsuflețite cuvinte,
Însă o piesă bogată-n idei, și de-ajuns studiată
Fără să aibă de fapt vreun farmec, vigoare și artă,
Mult o desfată mulțimea și-o ține de ea încordată,
Cum n-au s-o facă săracele versuri, nimicuri sonore.
Grecilor muza le dete talentul și arta vorbirii,
Grecilor celor setoși de mărire, nainte de toate;
Însă copiii romani folosind socoteli fără număr
Știu să împartă un as într-o sută de părți: „Să ne spună
Al lui Albinus fecior: ce rămîne de iei din cinci uncii
Una?... De-ndată răspunzi!“ „O treime de as“. „Foarte bine!
Știi să-ți păstrezi avuția. Dar una de-adaugi, cît face?“
„O jumătate!“ Ei bine, de-atinge un suflet rugina
Și lăcomia de bani, să mai speri c-o să scrie poeme
Unse cu cedru și-n fin chiparos cu-ngrijire-așezate?
Sau instructivi vor să fie, sau cată să-ncînte poeții,
Sau totodată să spună ce-i bun și frumos pentru viață.
Orice precepte ai da, vorbirea să-ți fie concisă,
Iute-nțeleasă și lesne ținută de mintea docilă.
Inima prea încărcată azvîrle ce nu-i folosește.

Ficta voluptatis causa sint proxima veris,
ne quodcumque volet, poscat sibi fabula credi,
neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
Centuriae seniorum agitant expertia frugis,
celsi praetereunt austera poemata Ramnes:
omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque monendo.
Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit
et longum noto scriptori prorogat aevum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus:
nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus et mens,
poscentique gravem persaepe remittit acutum,
nec semper feriet quodcumque minabitur arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
offendar maculis, quas aut incuria fudit
aut humana parum cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
quamvis est monitus, venia caret, et citharoedus
ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:
sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille,
quem bis terque bonum cum risu miror, et idem
indignor, quandoque bonus dormitat Homerus;
verum operi longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura poesis: erit quae, si propius stes,
te capiat magis, et quaedam, si longius abstes;
haec amat obscurum, volet haec sub luce videri,
iudicis argutum quae non formidat acumen;
haec placuit semel, haec deciens repetita placebit.
O maior iuvenum, quamvis et voce paterna
fingeris ad rectum et per te sapis, hoc tibi dictum
tolle memor, certis medium et tolerabile rebus
recte concedi: consultus iuris et actor
causarum mediocris abest virtute diserti
Messalae nec scit quantum Cascellius Aulus,
sed tamen in pretio est: mediocribus esse poetis
non homines, non di, non concessere columnae.
Ut gratas inter mensas symphonia discors
et crassum unguentum et Sardo cum melle papaver
offendunt, poterat duci quia cena sine istis:

Ce-i plăsmuit ca să placă să semene cu adevărul.
Nu-mi ceară piesa să cred ce-și închipuie, nici copilașul
N-are să-l scoată de viu, înghițit de al Lamiei pîntec.
Strînși în centurii bătrînii condamnă o piesă ușoară,
Iar de o văd serioasă-o privesc cam de sus cavalerii.
Scopul și-ajunge acel ce-mbină folos cu plăcere,
Deopotrivă-ncîntînd și la fel instruind cititorul.
Cărțile-acestea aduc pentru Sosii cîștig, peste mare
Trec, și în secoli rămîn scriitorii slăviți cu-al lor nume.
Totuși există greșeli ce-ar putea fi iertate, căci struna
Nu dă un sunet așa cum îl caută mîna și gîndul,
Vrei unul grav și cu unu-ascuțit te alegi mai adesea;
Arcul, nici el nu lovește mereu unde-i ținta ochită.
Cînd strălucesc însă atîtea-ntr-un cerc, eu n-am să mă supăr
Pentru puținele pete scăpate din lipsa de grijă
Ori cu vederea trecute de firea umană. Dar iarăși
Cum un copist ce repetă aceeași greșeală statornic,
Chiar prevenit, de iertare nu-i vrednic, la fel chitaristul
Este de rîs de atinge continuu fals cîte-o strună.
Astfel și cel ce greșește mereu e asemeni lui Choeril
Care, cu zîmbet mă mir că a dat ceva bun cîteodată;
Mă indignez că și bunul Homer uneori dormitează;
Dar să te fure-ațipirea, iertat e-ntr-o operă lungă.
Ca și pictura-i poema. Te-atrage vreuna de-aproape,
Alta te-ncîntă mai mult dacă stai s-o privești de departe;
Una preferă-ntuneric, iar alta voiește lumină,
Ne-nspăimîntată de loc de părerea acerbului critic;
Una, odată-a plăcut, însă alta mereu o să placă.
Tu, cel mai mare-ntre frați, ce formatu-te-ai bine, prin sfatul
Tatălui tău și cu gust și prin tine, îți adu aminte
Vorbele acestea: în unele lucruri, e drept, că se poate
Îngădui mediocru să fii, bunișor, căci juristul
Și avocatul de rînd sînt departe de daru-elocinții
Unui Messala, și nu știu atît cît Cascellius Aulus,
Dar prețuiți sînt și ei: însă oameni și zei și columne
Nu au admis ca poeții să fie nicicînd mediocri.
Cum la ospețe plăcute, o muzică nepotrivită,
Macul cu miere sardinică, ori neplăcuta mireasmă
Supără, căci un ospăț ar putea s-aibă loc fără ele,

sic animis natum inventumque poema iuvandis,
si paulum summo decessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
indoctusque pilae discive trochive quiescit,
ne spissae risum tollant impune coronae;
qui nescit versus tamen audet fingere. Quidni?
liber et ingenuus, praesertim census equestrem
summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invita dices faciesve Minerva:
id tibi iudicium est, ea mens, siquid tamen olim
scripseris, in Maeci descendat iudicis aures
et patris et nostras nonumque prematur in annum
membranis intus positis: delere licebit,
quod non edideris; nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque deorum
caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
dictus ob hoc lenire tigres rapidosque leones.
Dictus et Amphion, Thebanae conditor urbis,
saxa movere sono testudinis et prece blanda
ducere, quo vellet. Fuit haec sapientia quondam,
publica privatis secernere, sacra profanis,
concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
carminibus venit. Post hos insignis Homerus
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
versibus exacuit; dictae per carmina sortes,
et vitae monstrata via est, et gratia regum
Pieriis temptata modis, ludusque repertus
et longorum operum finis: ne forte pudori
sit tibi Musa lyrae sollers et cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen an arte,
quaesitum est: ego nec studium sine divite vena,
nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
altera poscit opem res et coniurat amice.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit,
abstinuit venere et vino; qui Pythia cantat
tibicen, didicit prius extimuitque magistrum

Astfel născut, făurit ca să farmece mintea, poemul
Dacă în frunte nu stă, e firesc să rămînă la coadă.
Cine nu știe fanda, să se lase de Cîmpul lui Marte,
Nepriceputul la jocul cu mingea, cu discul sau cercul,
Stă deoparte căci altfel vor rîde de el spectatorii:
Nu știe versuri să facă, dar scrie! — Ei, fie-i pe voie!
Liber e, nobil de neam, mai ales că-i înscris cu venitul
De cavaler, și-i lipsit de vreun viciu, de-o pată pe suflet.
Tu nu vei zice și face nimic fără voia Minervei.
Asta ți-e gîndul și simțul; și, totuși, de-ncerci a compune
Din întîmplare ceva, să pătrundă-n urechea lui Meciu
Și a părintelui tău și a mea, și s-o pui deoparte
Pînă-ntr-al noulea an, închizînd-o-n sertar; poți distruge
Ceea ce n-ai publicat, dar cuvîntul scăpat nu se-ntoarce.
Orfeu, tîlmaciul de zei și profet, depărtă de la crime
Și de la groaznica hrană pe omul trăind în pădure;
De-asta s-a spus că-mblînzea totodată pe lei și pe tigri.
Și de-Amfion, urzitorul cetății tebane, se spune,
Că prin al lirei lui sunet și prin rugăminte duioasă
Pietre mișca orișiunde. Căci fost-a cîndva-nțelepciunea
De-a osebi ce-i al tău de al obștii, profanul de sacru,
De-a stăvili desfrînarea, căminu-ntărindu-l în drepturi,
De-a-ntemeia așezări, cu o lege în lemn încrustată.
Cinste și nume, de-acestea avură divin cîntăreții
Și poezia. Apoi apăru și Homer strălucitul,
Însă Tirteu îndemnă cu-al lui vers bărbăteștile inimi
Pentru războiul lui Marte. Se spuse în versuri preziceri
Și îndrumarea în viață, și prietenia regească
Fu ispitită de-al muzelor ritm; născocit a fost teatrul,
Tihnă la trudele lungi; și nici nu roși tu de muza
Lirei măiestre, și nu te sfii de aedul Apollo!
S-a discutat dacă poate s-ajungă-un poem prin natură
Vrednic să fie-admirat ori prin artă; nimic nu dă munca
Fără o vînă bogată, și nici un talent fără studiu.
Astfel se-ajută-ntre ele și mîna și-o dau ca prieteni.
Cine la curse rîvnește s-atingă o țintă,
Multe-a-ndurat de copil, asudînd și răbdînd chiar și frigul,
S-a stăpînit de la vin și plăceri; flautistul ce-n jocuri
Pitice cîntă, întîi a-nvățat, s-a temut de profesor.

Nunc satis est dixisse: „Ego mira poemata pango;
occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui est
et quod non didici sane nescire fateri".
Ut praeco, ad merces turbam qui cogit emendas,
adsentatores iubet ad lucrum ire poeta
dives agris, dives positis in faenore nummis.
Si vero est, unctum qui recte ponere possit
et spondere levi pro paupere et eripere artis
litibus implicitum, mirabor, si sciet inter
noscere mendacem verumque beatus amicum.
Tu seu donaris seu quid donare voles cui,
nolito ad versus tibi factos ducere plenum
laetitiae: clamabit enim „pulchre! bene; recte!"
pallescet super his, etiam stillabit amicis
ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
et faciunt prope plura dolentibus ex animo, sic
derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis
et torquere mero, quem perspexisse laborant,
an sit amicitia dignus; si carmina condes,
numquam te fallent animi sub vulpe latentes.
Quintilio siquind recitares, „Corrige sodes
hoc" aiebat „et hoc". Melius te posse negares
bis terque expertum frustra, delere iubebat
et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum quam vertere malles,
nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem
quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
culpabit duros, incomptis allinet atrum
transverso calamo signum, ambitiosa recidet
ornamenta, parum claris lucem dare coget,
arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
fiet Aristarchus, nec dicet: Cur ego amicum
offendam in nugis?" Hae nugae seria ducent
in mala derisum semel exceptumque sinistre.
Ut mala quem scabies aut morbus regius urget
aut fanaticus error et iracunda Diana,
vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam

Să nu te îngîmfi în zadar: „Făuresc admirabile versuri;
Rîia să dea în codași; mi-e rușine să fiu cel din urmă,
Sau să declar că nu știu ce nici nu-nvățat-am vreodată."
Ca și un crainic ce-adună mulțimea să-i cumpere marfa,
Astfel poetul bogat și din camătă și din ogoare
Lingușitori însetați de cîștiguri și-i cheamă în preajmă.
Dacă mai poate cumva, să servească și-ospețe bogate,
Pentru sărac să se pună chezaș și pe altul să-l scape
Dintr-un proces încurcat, m-aș mira să mai fie și-n stare
De-a osebi pe prietenul bun de acela fățarnic.
De-ai dăruit sau ți-e gîndul să dărui cuiva vreun lucru
Nu te grăbi să-i aduci poezii făurite de tine
Căci o să strige tăios: „Este bine, perfect, admirabil!"
El va păli-n fața lor și-o să verse o rouă de lacrimi
Ochiul duios, va sări și izbi cu piciorul pămîntul.
Cum cei plătiți să bocească pe mort zic și fac întrecîndu-i
Chiar pe aceia ce-n inimă poartă durerea, de-asemeni
Lingușitoru-i mișcat mai adînc ca prietenul sincer.
Regii, se spune, îndeamnă cu nenumărate pocale
Și-l tortureză cu vin pe acela ce vrea să-l cunoască,
Dacă e vrednic de-ncrederea lor; de vei scrie poeme,
Nu te-amăgească simțiri ce-s ascunse în piele de vulpe.
Dacă-i citeai lui Quintiliu ceva: „Ia fă bine și-ndreaptă
Asta și asta" spunea; și la vorba că-i tot ce se poate,
C-ai încercat și-ncercat, poruncă-ți dădea de a șterge
Versul cel rău întocmit, ca să-l bați pe ilău de la capăt.
Dacă în loc să-l îndrepți, te-apucai să-ți tot aperi greșeala,
Nu mai rostea un cuvînt, socotind de prisos orice muncă,
Și te lăsa să te-admiri de-ale tale-ncîntat, fără critic.
Omul cinstit și-nțelept va respinge un vers ce e șubred,
Va condamna pe cel aspru, va trage o linie neagră
Peste ce-i rău cu condeiul întors, va tăia vreo podoabă
Ce e mai mult, s-o sili, unde nu-i, să reverse lumină,
Va critica un cuvînt îndoios, va-nsemna ce să schimbe.
Astfel ți-o fi Aristarh și n-o spune: „Să-mi supăr amicul
Cu-asemenea fleacuri?" Da, fleacuri, dar ele-or aduce mîhnire
Pe un poet ce-i în rîset luat și primit cu răceală.
Ca de rîioși sau de-aceia ce suferă de gălbinare,
ca de-apucați, furioși sau ajunși de mînia Dianei
Fug cei cuminți, nevoind să atingă poetu-n sminteală.

qui sapiunt; agitant pueri incautique sequuntur.
Hic dum sublimis versus ructatur et errat,
si veluti merulis intentus decidit auceps
in puteum foveamve, licet „succurrite“ longum
clamet „io cives“, non sit qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre et demittere funem,
„qui scis, an prudens huc se deiecerit atque
servari nolit?“ dicam, Siculique poetae
narrabo interitum. Deus immortalis haberi
dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
insiluit. Sit ius liceatque perire poetis:
invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit, nec, si retractus erit, iam
fiet homo et ponet famosae mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum
minxerit in patrios cineres, an triste bidental
moverit incestus: certe furit, ac velut ursus,
obiectos caveae valuit si frangere clatros,
indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Nechibzuiţii copii l-urmăresc, hărţuindu-l într-una
Cînd îşi declamă poemul cu capul în nori şi-aiurează
Dacă-ar cădea-ntr-o fîntînă ori şanţ, cum cu gîndul la mierle
E păsărarul: „Săriţi, cetăţeni, ajutor!“ o să strige
Poate-n zadar, căci nu-i nimeni să-ncerce să-l scoată de-acolo,
De-ar alerga cineva şi o funie-ar vrea să-i arunce,
„Cum poţi să ştii dacă el n-a făcut-o cu tot dinadinsul,
Moartea dîndu-şi?“ „Că, iată, voi spune cum fu să sfîrşească
Un cîntăreţ din Sicilia. Nemuritor vrînd să treacă
Tocmai ca zeii, în Etna fierbinte sări Empedocle
Cu sînge rece. Poeţii au dreptul să moară ca alţii;
Vrei să-l salvezi fără voia-i? dar e ca şi cum l-ai ucide!
A încercat şi-altă dată; tu dacă îl scapi de năpastă
N-o să renunţe la moartea ce-i este atîta de dragă;
Greu să pricepi de ce versuri tot scrie! Urinat-a, procletul,
Pe părintească cenuşă? ca şi un smintit pîngărit-a
Locul trăsnit? e nebun orişicum şi asemeni ca ursul
Ce-a izbutit să sfărîme-ale cuştii zăbrele, pe fugă
Pune pe cei ignoranţi ori savanţi, declamînd fără-odihnă;
Cînd îl înşfacă pe unul, îl ţine, l-omoară citindu-i,
Ca lipitoarea ce pielea o lasă cînd plină-i de sînge.

NOTE

Satira I, 1

v. 2 Distincția dintre *ratio* și *fors* în determinarea personalității umane ca mod de viață se găsește în doctrina filozofului grec Panetius reluată de Cicero: De *casus*, *tempus* țin bunurile exterioare, materiale și sociale. Vocația profesională și morală depind de propria voință — *voluntas* și chibzuință — *animus*, *cogitatio*, criteriul alegerii fiind *natura* și *fortuna* (*De officiis* I, 32, 115; 117; 33, 120).

v. 5—15 Un loc comun al literaturii antice folosit adesea în prologuri sau în pasaje cu caracter programatic: enumerarea modurilor de viață — βίοι, înclinații sau pasiuni — *varia studia hominum*, între care se afirmă o preferință ideală sau un model de fericire, μακαρισμός Cf. *Epoda* a II-a, *Ode*, I, 1; 7; III, 1, v. 9—14, *Sat.* I, 4, v. 33—44 (25—32); 10, v. 47—57 (40—47), II, 1, v. 35—40 (24—28); 6, *Epist.* I, 1, v. 76—81; 6; 10; 14; II, 2, v. 58—64.

Aici Horațiu nuanțează tema în două sensuri satirice: pe de o parte, nemulțumirea, deplîngerea propriei condiții — μεμψιμοιρία pe de alta, invidia față de presupusa fericire a celuilalt: *laudet*, *fortunati*, *potior*, *laudat*, *felices*.

v. 5 „bătrînul luptător“ — *gravis annis miles* (v. 4—5): sub republică serviciul militar se executa între 17—47 de ani, limitat însă și repartizat pe un anumit număr de campanii. De la transformarea armatei de cetățeni în armată de mercenari (107 î.e.n.) se efectuau 16 ani continui.

v. 17(14) „*Fabius Maximus Narboneusis*, de origine ecvestră, partizan al lui Pompei, a scris un număr de cărți de filozofie stoică“ (Porphyrio).

v. 28 *...ridentem dicere verum...* (v. 24) traduce grecescul σπουδογέλοιον, amestecul de glumă și serios, noțiune și manieră a filozofiei populare cinico-stoiciene.

v. 29—30 (25—26) Imagine aflată și la Lucrețiu I, 936—943.

v. 44(38) Trecerea la persoana a II-a marchează schimbarea temei, *avaritia*, cauză a nemulțumirii și a invidiei.

v. 51 „comoara să nu scadă". Imaginea din original (v. 43): „să nu se reducă la un biet as" (o para chioară).

v. 57 „Cînd foamea ta ți-o saturi..." *intra naturae fines viventi* (v. 49—50): „pentru cel care trăiește în limitele naturii". Potrivit doctrinei lui Epicur, egalitatea trebuințelor naturale postulează limitarea dorințelor în raport cu acestea: „Bogăția naturală are limite și-i ușor de procurat, dar bogăția închipuirilor deșarte se întinde la infinit" (Diogene Laerțiu, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, Trad. C.I. Balmuș. Buc., 1963, X, 144). „Bogăția naturală... adică bogăția conformă naturii umane, bogăția cerută de natura omului" (Comentariul lui Aram Frenkian, p. 809).

v. 58 În original: „o sută sau o mie de iugăre" (v. 50—51), adică cca 25 și respectiv 250 ha (1 *iugerum* = 25 ari). Pe vremea lui Cato (sec. II î.e.n.), o proprietate putea să aibă 100 sau 240 iugăre. Reforma lui Tiberius Gracchus preconiza drept limită maximă 1000 de iugăre. În vremea războaielor civile, latifundiile ating zeci de mii de iugăre. Astfel M.L. Crassus supranumit *Dives* („bogatul"), colegul de triumvirat al lui Cezar și Pompei, printre avuțiile sale fabuloase (Plutarh, cap. II) număra și 100.000 de iugăre de pămînt.

v. 64 „amforă" — *urna* (v. 54): Sensul general este acela de vas pentru apă. Ca măsură de capacitate conținea cca 13 litri.

cyathus (v. 55). Sensul general: vas de turnat în pahare dintr-altul mai încăpător, un fel de polonic. Ca măsură determinată avea 0,0456 l. și folosea la dozarea medicamentelor.

v. 69(58) *Aufidus:* torent vijelios, *violens* (*Ode*, III, 30, 10), din ținutul natal al poetului.

v. 77—80 (64—67) Anecdotă culeasă probabil din tradiția scrierilor de filozofie populară, personajul real nefiind identificabil..

v. 81(68) Interpretarea alegorică a miturilor este o metodă de educație și de expunere vulgarizată a filozofiilor morale, cinico-stoiciene îndeosebi. Printre chinurile proverbiale ale lui Tantal se numără și ramura cu fructe atîrnată deasupra capului sau șuvoaiele de apă, de are nu se poate atinge (Cf. *Ode*, II, 18, 37—38).

v. 88(75) „Epicur consideră ca firești și necesare dorințele care suprimă durerea, ca de exemplu băutura cînd sîntem însetați" (Diogene Laerțiu, X, 149. Cf. și *Sat.*, I, 2, v. 52[39]).

v. 89 „o cană de vin vechi" — *sextarius* (v. 74): cca 1/2 l.

v. 117(100) *Clytemnestra*, fiica lui Tindar, care-și ucide cu securea soțul, pe Agamemnon. (Cf. *Odiseea*, XI, 105 și urm. și *Agamemnon* din trilogia lui Eshil, *Orestia)*.

v. 121(102) *Cassius Nomentanus:* tip de risipitor care ar fi cheltuit „pentru burtă și pofte" suma de 700.000 de sesterți (Porphyrio). *Naevius:* tip de zgîrcit menționat și de Lucilius, v. 1212 ed. Marx., eventual același din *Sat.*, II, 2, v. 93(68).

v. 126(105) *Tanais:* libert al lui Mecena sau al lui L. Munatius Plancus cunoscut ca eunuc. *Socrul lui Visellius*, faimos, dimpotrivă, pentru virilitatea sa. De fapt e vorba de nominalizarea unui proverb grecesc cu acest înțeles.

v. 142(120) *Plotius Crispinus:* filozof stoic și poet, contemporan cu Horațiu, autor al unor scrieri prolixe.

Satira I, 2

v. 1—3(2) Categoriile menționate și termenii folosiți evocă o lume greco-orientală infiltrată în plebea urbană, practicînd meserii disprețuite și dubioase: *ambubaiae* — flautistele *(abbub, ambub* = fluier, în siriană), *pharmacopolae* — gr. vînzătorii de leacuri, *mendici* — cerșetorii, preoți ai unor culte orientale, siriene, egiptene sau iudaice, *balatrones* — cuvînt necunoscut, poate etrusc = șarlatanii.

v. 4(3) *Tigellius;* vedeta și nababul acestui mediu, originar din Sardinia, era un cîntăreț la modă, ajuns în intimitatea lui Cezar și a Cleopatrei și mai apoi a lui Octavian.

v. 13(12) *Fufidius:* existau cîteva persoane cu acest nume, în epocă.

v. 14 Dobînda legală fixată în anul 51 î.e.n. era de 1% pe lună, 12% pe an. Cămătarul nostru o urcă deci pînă la 60% pe an.

v. 17(16) *Vestis (toga) virilis* îmbrăcată de tînărul roman la 14—16 ani înlocuia veșmîntul copilăriei *toga praetexta* și marca începerea uceniciei în viața publică. Libertatea deplină a tranzacțiilor bănești o aveau însă abia la 25 de ani, așa că împrumuturile contractate în această vreme și neonorate presupuneau o scadență prelungită cu respectiva creștere a dobînzii. De aceea probabil cămătarul nostru vîna cu dinadinsul *(sectatur)* astfel de „polițe".

v. 21—22(20—22) În comedia lui Terențiu *Heautontimorumenos* Cel care se pedepsește pe sine însuși) reprezentată în anul 163 î.e.n.,

bătrînul Menedemus se chinuie muncind pămîntul ca un sclav, căindu-se de severitatea prin care l-a silit pe fiul său Clinia să se exileze.

v. 26 (24) „Prostul", „nebunul" *(stultus)* este opus în filozofia stoică „înțeleptului". Cf. *Sat.*, II, 3.

v. 32 (27) Cicero numește pe un *C. Gargonius*, din ordinul ecvestru, printre „advocățeii... inculți, necioplіți și bădărani", dar „foarte abili și înfipți", în practica forului *(Brutus*, 180).

v. 45(36) *Cupiennius:* comentariul lui Porphyrio menționează pe un C. Cupiennius Libo din Cumae aflat în intimitatea lui Augustus, un curtezan vînător de matroane.

v. 52(39) Potrivit doctrinei lui Epicur plăcerea se definește prin lipsa durerii: „Prin plăcere înțelegem lipsa suferinței din corp (ἀπονία) și a tulburării din suflet (ἀταραξία). Diogene Laerțiu X, 131. Cf. și Cicero, *De finibus*, I, 11, 37—39. Lucrețiu *De rerum natura*, II, v. 18—19.

v. 61—62(46) În dreptul primitiv, gentilic, soțul înșelat avea deplina libertate de răzbunare asupra cuplului adulter. Legislația statală restrînge și îndulcește cu vremea vechea severitate. La aceasta a contribuit și *Galba*, aparținînd unei cunoscute familii de juriști, *Sulpicia*, poate și pentru faptul că el însuși pare să fi căzut în păcatul adulterului.

v. 64(48) *Sallustius:* nepotul și fiul adoptiv al istoricului, îndemnat de Horațiu la cumpătare în fața aurului *(Ode*, II 2).

v. 75—80(56—63) Sensul demonstrației se gradează astfel: Relațiile cu actrițe de mim și curtezane sînt încă mai primejdioase *malum gravius* (v. 59) fiindcă atrag după sine și dezonoarea. *Res* și *fama* extind, cu o notă romană, în sfera socialului, ideea plăcerii corupte de durere, înțeleasă doar ca suferință fizică, *laborent* (v. 38), *dura pericula* (v. 40), în cazul relațiilor cu matroanele.

v. 81(64) *Sextus Villius Annalis* era prieten cu Milo, cel de-al doilea soț al Faustei, fiica dictatorului Sylla. Termenul de „ginere" are sens ironic la adresa amantului sedus *deceptus* (v. 92) de numele părintelui și nu de calitatea femeii.

v. 93—96(73—76) Idee epicureică: limitarea dorințelor după criteriul naturii care își oferă resursele de satisfacere a cerințelor în măsura trebuitoare pentru înlăturarea suferinței și realizarea plăcerii: „Acela care cunoaște limitele vieții știe ce ușor se poate procura ceea ce e suficient pentru a înlătura suferința lipsei și ceea ce face întreaga viață perfectă" (Diogene Laerțiu, X, 146, 21). „Orice e firesc se procură ușor... O mîncare simplă ne face tot atît de multă plăcere ca și o masă scumpă, o dată ce suferința din cauza lipsei a fost înlăturată" *(ibid.* 130).

v. 98(76) Izvorul suferinței ca și al erorii e de natură subiectivă, opiniile false κεναὶ δόξαι deformează obiectul dorințelor. „Falsitatea și eroarea depind totdeauna de opinia pe care ne-o facem noi". Diogene Laerțiu, X, 50.

v. 116(90) *Lynceus:* personaj mitologic, participant la expediția Argonauților, proverbial pentru vederea sa pătrunzătoare. *Plautia Hypsaea*, o persoană reală, contemporană cu poetul, avea defectul contrar. Sensul textului este deci: Să nu privești calitățile — *optima corporis* (v. 90) — cu ochii lui Lynceus, rămînînd orb în fața defectelor — *quae mala sunt* (v. 92) ca Hypsaea.

v. 120(95) *Ni Catia est*, omis din necesitatea traducerii: „afară doar de Catia", care umbla cu veșmîntul suflecat ca să-și arate picioarele frumoase (Porphyrio).

v. 135—140 Poetul redă aici, rezumînd și traducînd în final, o epigramă grecească a lui Calimah (*Antologia palatină*, XII, 102)

v. 143—146 (105—108) „Viața plăcută" nu constă în voluptăți senzoriale, ci este dată de „judecata sobră, căutarea (Hor. *quaeris* v.113) motivelor fiecărei alegeri și respingeri" (Diogene Laerțiu, X, 132). Se afirmă astfel rolul rațiunii în determinarea obiectului dorințelor conforme cu natura (Diogene Laerțiu V, 128).

v. 155(121) Preoții eunuci ai zeiței siriene Cybelle purtau numele de *Galli*, de la numele unui fluviu din Frigia, *Gallos*, ale cărui ape provocau, se zice, starea orgiastică specifică adoratorilor zeiței.

Filodem din Gadara: filozof epicureic, venit în Italia prin anul 80 î.e.n. A trăit în vila Pisonilor din Herculanum, unde s-a găsit o colecție de papiri cuprinzînd o parte din numeroasele sale scrieri de filozofie, retorică, poetică și muzică. E cunoscut și ca poet, autor a 24 de epigrame cu caracter erotic, păstrate în *Antologia Palatină* (în cartea a V-a îndeosebi).

v. 166(126) *Ilia:* mama lui Romulus, fiică sau nepoată a lui Aeneas. *Egeria:* nimfa care, după legendă, arătîndu-se noaptea regelui Numa într-o dumbravă sacră, l-a inspirat pe acesta în activitatea politică și legislativă.

v. 178(134) *Fabius:* invocat aici ca filozof stoic, pentru care înțeleptul trebuie să fie imun față de suferință, sau ca unul care o pățise și el, în scena descrisă de poet.

Satira I, 3

v. 3 *Sardul Tigellius:* același din Sat., I, 2, v. 4.

v. 4 *Cezar* = Octavian.

v. 8(6—7) Ouăle se serveau la începutul „cenei" la *gustatio*, iar fructele la sfîrșit (cf. *Sat.*, II, 4). *Ab ovo usque ad mala* — expresie proverbială: „de la început pînă la sfîrșit".

v. 9(7) „*Io Bacchus*" — trimite probabil la un ditiramb, într-o vreme în care la Roma, cultele orientale se bucurau de popularitate.

v. 14(11) Imaginea „caneforelor", fecioarele ateniene care purtau pe cap la procesiune coșurile cu obiecte sacre.

v. 16(12) „tetrarhii": prinți provinciali din Orient (Galatia și Iudeea).

v. 18(14) „solniță": în original, *concha* = scoică, deci de proastă calitate, nu făcută din metal.

v. 28(21) *Maenius:* „Bine cunoscut la Roma ca petrecăreț și risipitor" (Porphyrio), menționat și de Lucilius. A se vedea și portretul trasat de Horațiu în *Epist.*, I, 15 v. 26 și urm.

v. 38(27) Șarpele din Epidaur: simbolul lui Asklepios, zeul sănătății.

v. 41—48(29—34) Portretul zugrăvit aici a fost interpretat ca fiind al lui Vergilius sau al lui Horațiu însuși.

v. 53 (38) și urm. Iluziile îndrăgostiților care preschimbă defectele ființei iubite în calități, recomandate de poet, ca pildă de comportare în prietenie, par a fi inspirate de Lucrețiu IV, 1136 și urm. E vorba de fapt de un loc comun al retoricii și filozofiei, aflat încă la Eleați și la Platon (Cf. Lejay p. 63—65).

Demonstrația poetului se realizează prin jocul stilistic al eufemismelor, o modalitate a ironiei, v. 57—73 (41—54) și cel al răstălmăcirii (prin antifrază) — *inversa verba;* v. 75—82 (55—66).

Interesant e faptul că terminologia defectelor folosită de poet corespundea unor reale *cognomina* ale familiilor romane: *Strabo, Paetus, Pullus, Varus, Scaurus* (Kiessling-Heinze, p. 53 și Lejay p. 80).

v. 64(47) *Sisyphus:* un pitic, bufon al lui Marcus Antonius.

v. 77—78(56—58) Traducătorul nostru a ales o altă variantă a tradiției manuscrise pentru v. 57, după *Blandinius Vetustissimus: multum est demissus homo ille*, ceea ce are ca urmare opoziția dintre *probus* (cinstit) și *multum demissus*, continuată în versul următor de opoziția dintre *tardo* („domol") și *pingui* („minte mărginită").

Altminteri, potrivit variantei adoptate de majoritatea editorilor, opoziția se stabilește între *probus, multum demissus* (cinstit, foarte modest) și *tardo... pingui* (greoi, mărginit).

v. 93—96 În original, exprimare metaforică și proverbială: „Cel care pretinde să nu-și rănească prietenul cu gîlmele sale, va trece cu vederea peste alunițele aceluia" (v. 73—74).

v. 105(82) *M. Antistius Labeo:* tatăl a fost unul din capii cojurației împotriva lui Cezar, care s-a sinucis apoi în lupta de la Philippi. Fiul său, jurisconsultul născut în 50, se caracteriza prin același spirit de răzvrătire. Menționarea lor drept pildă de nebunie trebuia să sune măgulitor pentru Octavian (Porph.).

v. 110(86) *Cn. Octavius Ruso:* cămătar și autor de opere istorice cu lectura cărora își tortura debitorii neplatnici, procedeu folosit adesea de patronii bogați față de clienții lor, în epoca imperială, cînd practica lecturilor publice *recitationes* capătă o extindere deosebită.

v. 116(91) *Evandru:* rege arcadian, statornicit pe locurile viitoarei Rome, în cetatea legendară *Pallanteum*, de pe Palatin. (Cf. Vergilius, *Eneida*, c. a VIII-a).

v. 122 „sau de m-ar fi vîndut". E vorba de încălcarea a două situații juridice concrete: *commissa fide(i)*, executarea dispozițiilor testamentare de către cel împuternicit să distribuie moștenirea beneficiarilor respectivi și *sponsum*, garanția dată de un terț privind contractul dintre două persoane particulare (v. 95).

v. 123(96) Paradoxul stoic al egalității greșelilor, indiferent de gradul lor de abatere de la conduita ideală a înțeleptului (Cf. și *Sat.*, II, 3, v. 69–76 [46–53]) este combătut de Horațiu prin teoria epicureică a originii contractuale a dreptului, întemeiat pe necesitatea socială *utilitas* (v. 98), care impune raportarea pedepselor la gravitatea vinei (Cf. Lucrețiu, V, 1141 și urm.; critica paradoxului și la Cicero, *De finibus*, IV, 27, 75–77).

v. 127(99) și urm. Reminiscențe din Lucrețiu V, 783, și urm., 925 și urm.

v. 143–153(111–119) Criteriul natural al plăcerii în selectarea binelui nu acționează și în cazul dreptului care este o instituire umană, socială, **ponere** *leges* (v. 105).

v. 157–158(124–125) Aici se formulează un alt paradox stoic: regalitatea, adică atotputernicia și perfecțiunea absolută a înțeleptului.

v. 160(127) *Chrysippus* (282–208). Al treilea șef al școlii stoice care a dat doctrinei lui Zenon o fundamentare mai științifică.

v. 163(129) *Tigellius Hermogene.* Un alt cîntăreț și literat, deosebit ca persoană de Tigellius Sardul (v. 3) [Cf. *Sat.*, I, 4, 94(72); I, 10 v. 21(19)].

v. 165(130) *Alfenus Varus* din Cremona, fost cizmar, ajunge jurist și consul în anul 39 *(terminus post quem* pentru datarea satirei).

v. 173 *Crispinus.* Același din *Sat.*, I, 1, v. 142(120).

v. 1—5(6) Descendenţa satirei latine din comedia veche grecească reprezentată prin Eupolis, Cratinos şi Aristofan (sec. V — începutul sec. IV) este invocată de Horaţiu ca un prim argument întru apărarea libertăţii de critică nominală practicată şi de înaintaşul său Lucilius şi abordată şi de poetul nostru în primele sale satire (I, 2 îndeosebi). Al doilea argument, de natură morală, cuprins în formularea *dignus describi* (v. 3) „demn de a fi încondeiat" (Cf. *culpari dignos* v. 25 şi urm., trad. v. 32 şi urm.) fusese deja invocat de Lucilius în faţa acuzaţiei de critică defăimătoare, *male dicere*, din partea celor vizaţi şi a adversarilor săi. (Cartea XXX, v. 1102—1104 Ed. Krenkel. Berlin, 1970. Ed. Marx: v. 1030, 1033, 1034).

v. 6(7) După ce, intr-o primă perioadă de creaţie, Lucilius folosise tetrametrul trohaic, senarul iambic şi distihul elegiac, în perioada ultimă, cuprinzînd cărţile I—XX, generalizează folosirea hexametrului dactilic, care rămîne astfel versul caracteristic al satirei latine.

v. 15(14) *Crispinus:* acelaşi din *Sat.*, I, 1, v. 142(120). „Mă împunge cu degetul cel mic" — *minimo* [*digito*] *me provocat* (v. 14). Expresie proverbială, marcînd sfidarea faţă de un partener de întrecere. Comentatorii antici explică sensul imaginii în două feluri: „Degetul mic" ar desemna fie gajul de puţin preţ raportat la adversarul angajat cu toate forţele sale, fie pretenţiile minime faţă de rivalul dispreţuit.

v. 27—28 *ultro delatis capsis et imagine* (v. 21—22). În funcţie de agentul şi destinaţia la care raportăm adverbul *ultro* şi participiul *delatis*, pasajul poate fi interpretat în chip diferit:

— Bustul şi rulourile poetului în cutii cilindrice *(capsis)* au fost depuse ca semn de preţuire într-o bibliotecă publică (de către Senat, prieteni, sau poetul însuşi);

— Poetului i s-au oferit, ca să-şi păstreze „preţioasa" operă, cutii şi un bust sau un portret;

— Cutiile cu manuscrisele şi portretul poetului au fost depuse spre vînzare (de către Fannius sau de către librari);

— Mai probantă pentru suficienţa *(beatus)* unui poet mediocru avid de popularitate este imaginea caricaturală a lui Fannius, care-şi face singur reclamă, împărţind în dreapta şi-n stînga, „vrei nu vrei" *(ultro)*, operele sale lipsite de valoare, dar în ediţii de lux şi, pe deasupra, cu poza autorului.

v. 46(34) Taurilor nărăvaşi li se punea fîn în coarne cînd treceau prin zone locuite, spre avertizarea trecătorilor.

v. 63—68(48—52) Obiecția unui adversar care invocă în favoarea tonului patetic și, deci, solemn, poetic al comediei, un grup de personaje și o situație caracteristice pentru comedia nouă grecească și *palliata* romană.

v. 79—80(60—61) Vers citat din epopeea lui Ennius, *Annales* (v.266 Ed. Vahlen), reluat și de Vergilius în *Eneida,* VII, v. 607 și urm. Cele două porți ale templului lui Ianus se deschideau în timp de război.

v. 85(65—66) *Caprius* și *Sulcius:* nume de acuzatori de profesie. La Roma lipsea funcția de acuzator public. După anul 149 î.e.n., cînd se instituie tribunalele permanente, *quaestiones perpetuae*, pentru urmărirea anumitor vini, oricare cetățean putea deveni un *index*. Avantajele materiale astfel obținute *(praemia)* atrăgeau pe anumiți indivizi, detestați pentru aceasta de opinia publică.

v. 94(72) *Tigellius Hermogenes*. Cf. *Sat.*, I, 3, 163(129).

v. 105—112(81—85) sînt atribuite de Lejay și Villeneuve adversarului lui Horațiu.

v. 113—114 În lumea bună, regula ospețelor era ca numărul mesenilor să nu fie mai mic de cel al Grațiilor (3) și să nu depășească pe cel al Muzelor (9). A. Gellius, *Nopțile atice* XIII, 11. 2. (Cf. și Sat., II, 8).

v. 118 „cel care îi adapă" — *qui praebet aquam* (v. 88). Poate fi vorba de apa de spălat sau cea de dres vinul, oferită de gazdă musafirilor.

v. 124(92) Citat din *Sat.*, I, 2, 32(27).

v. 126(94) *Petillius Capitolinus*. Cognomenul personajului include o expresie proverbială pentru gravitatea delictului: „a fura coroana lui Iupiter Capitolinul". De aici probabil relatarea lui Porphyrio că Petillius, însărcinat fiind cu îngrijirea templului, ar fi comis un astfel de furt, în vremea lui Cezar care l-ar fi absolvit de vină (v. 131). Un personaj real cu acest nume e menționat pe monedele anului 43.

v. 164: *Iudices selecti* (v. 123) erau jurații, aleși dintre oamenii de rang (senatori, cavaleri, *tribuni aerarii)* și cu autoritate morală.

Satira I, 5

v. 2(1) *Aricia:* azi Riccia, prima localitate la sud de Roma pe Via Appia. În preajmă se afla o dumbravă și un templu al Dianei Aricina. Aici se arăta, după legendă, nimfa Egeria regelui Numa (Cf. *Sat.*, I, 2, v. 166[126]).

v. 5(3) *Forum Appi:* azi Borgo Longo, localitate în Umbria. De aici începea canalul care străbătea mlaștinile pomptine.

v. 33(24) *Feronia:* divinitate italică (probabil etruscă), paznică a hotarelor și a cîmpului. Îi erau consacrate un izvor, un templu și o dumbravă. Aici se sfîrșea canalul navigabil.

v. 38(26) *Anxur* (Tarracina) la 80 km sud-est de Roma, la extremitatea mlaștinilor pomptine, pe coasta Mării Tireniene. De aici drumul se îndreaptă ușor spre nord-est, către Fundi.

v. 39—41(27—29) *L. Cocceius Nerva,* consul în 39, jurisconsult, mijlocise alături de Mecena pacea de la Brundisium între Antonius și Octavian (40). De data aceasta (37), aveau misiunea de a obține ajutor naval de la Antonius pentru războiul cu Sextus Pompeius. Dar cum între timp situația materială și militară a lui Octavian se redresase și nu mai avea nevoie de flota lui Antonius, sosit deja la Brundisium, misiunea soliei se reducea la o demonstrație de bunăvoință. Așa se explică tărăgăneala drumului descris de Horațiu, străbătut în 13/15 zile în loc de 9 (sau la nevoie chiar 5), cît ar fi fost normal, pentru o distanță de aproximativ 497 km.

v. 46(32) *C. Fonteius Capito:* guvernator în Asia al lui Antonius 39/38, consul în 33.

v. 49(34) *Fundi:* azi Fondi. De aici drumul se îndreaptă spre sud-est de-a lungul țărmului tirenian.

v. 51(36) Vasul cu cărbuni servea la aprinderea torțelor care precedau trecerea personajului nostru, alt semn de afectată distincție.

v. 52(37) *Urbs Mamurrarum:* Formiae, azi Mola, așezat la mare în Sinus Caietanus. De aici, drumul urmează curbura golfului spre sud-est.

Mamurra, partizan al lui Cezar, parvenit cu averi fabuloase, criticat de poetul Catul (cf. mai ales: 29, 57, 115).

v. 53(38) *L. Licinius Varro Murena,* destinatarul odei II, 10, și *Fonteius Capito* aveau vile în zona de agrement a golfului.

v. 56(40) *Sinuessa,* așezată tot la mare, la granița dintre Latium și Campania. De aici, drumul străbate peninsula spre răsărit.

v. 57(40) *Plotius Tucca* și *Varius:* menționați împreună și în *Sat.*, I, 10, 105(82) poeți contemporani, membri ai cercului lui Mecena, moștenitorii literari ai lui Vergilius, cărora le datorăm publicarea *Eneidei.* Pentru Varius, cf. *Ode*, I, 6, 1.

v. 61(45) *Pons Campanus:* situat peste micul fluviu Savo.

v. 63(46) *Parochi:* slujbași însărcinați cu aprovizionarea magistraților sau a celor ce se deplasau în interes de serviciu prin provincie.

v. 66(47) *Capua:* orașul principal al Campaniei, întemeiat de etrusci în secolul al VI-lea, pe o mai veche așezare oscă. Stăpînit de samniți

(438—424), trece de partea lui Hanibal (216—211), devine colonie romană (82) și capătă apoi dreptul de cetățenie romană (58).

v. 71(51) *Caudium:* însemnat doar prin amintirea înfrîngerii suferite de romani în anul 321 î.e.n. din partea samniților și a trecerii rușinoase pe sub „furcile caudine".

v. 73—99(53—70) Pasaj important ca document folcloric, duelul bufonilor înfățișînd o scenă de tipul farsei *fabula atellana,* numită și *oscum ludicrum* (jocul osc) în forma ei străveche și provincială.

Sarmentus — etrusc de origine, libert sau sclav al unui M. Favonius, după moartea căruia ajunge în stăpînirea lui Mecena și este eliberat.

Messius **Cicirrus.** Porecla personajului înseamnă pe grecește „cocoș", poate pentru faptul că interpreta rolul acestei măști în farsele populare.

v. 90(62) „boala din Campania": negii din jurul tîmplelor, care, extirpați, lăsau cicatrice, ca urmele unor coarne smulse.

v. 102(71) *Beneventum:* orașul principal al regiunii Samnium. De aici drumul se bifurcă, Via Appia continuînd spre sud-est prin Venusia pînă la Tarent și Brundisium, în timp ce călătorii noștri apucă pe un drum de munte practicabil cu măgarii, prin Apulia, pe unde se va constitui mai apoi Via Traiana.

v. 111(78) *Atabulus:* numele unui vînt local.

v. 121(87) *Asculum Apulum* (Ascoli) e orașul al cărui nume nu încape în vers.

v. 126(92) *Diomede:* eroul grec din Iliada care, după întoarcerea de la Troia, fiind izgonit de acasă, se stabilește în Apulia unde întemeiază mai multe cetăți printre care și *Canusium* (Canossa). (Cf. și Vergilius, *Eneida*, XI v. 225 și urm.)

v. 130(94) și urm. *Rubi* (Ruvo), *Barium* (Bari) — pe coasta Adriaticei și *Gnatia* (Torre d'Aguazzo), la granița dintre Apulia și Calabria, sînt ultimele localități pînă la Brundisium.

v. 136(97—98) „Nimfele vrăjmașe": *lymphae,* termen vechi italic pentru corespondentul grecesc *nymphae* care îl înlocuiește cel mai adesea, *lympha* fiind folosit mai ales ca sinonim pentru *unda.*

Vrăjmășia nimfelor *(iratis)* s-ar explica prin caracterul secetos al ținutului, fapt neadevărat în realitate, considerat astfel de Horațiu, probabil prin asociere cu învecinata Apulie. O altă interpretare vede în această expresie o caracterizare a locuitorilor drept *lymphatici,* bîntuiți de vraja nimfelor (nebuni), ceea ce ar putea suna ca o critică la adresa superstiției menționate în versurile următoare.

v. 142—145(101—103) Doctrina epicureică susține indiferența și neamestecul zeilor în lume. Cf. Lucrețiu, *Poemul naturii,* V, v. 146 și urm.

v. 146(104) *Brundisium*, sfîrșitul călătoriei: Port la Marea Adriatică menționat încă de Herodot (IV, 99), sub stăpînire romană din 266, devine apoi colonie de drept latin (245). Pînă în epoca lui Augustus a servit ca port militar și rămîne punct de îmbarcare pentru Grecia. Aici a murit poetul Vergilius (19).

Satira I, 6

v. 8 *Ingenuus:* născut din părinți liberi. În a ceastă categorie intrau și fiii de liberți ca Horațiu. Cf. v. 25—26(20—21). ensul figurat al cuvîntului: „bine educat", „cinstit", „demn de un om liber" este explicitat la v. 12(11) *probos* și apoi la v. 88(64), *vita et pectore puro*, aplicat la Horațiu însuși.

v. 10(9) *Servius Tullius:* penultimul rege legendar al Romei, provenit dintr-un tată necunoscut și o mamă captivă. Tradiția a pus pe seama lui reforma socială și politică (împărțirea cetățenilor după avere și teritoriu, în centurii și triburi) care a marcat trecerea de la orînduirea gentilică la cea statală.

v. 13(12) *Valerius Publicola*, împreună cu Iunius Brutus, detronase pe ultimul rege roman instaurînd republica (509 î.e.n.). *Laevius*, urmașul său menționat aici, datorită imoralității, nu a putut ajunge decît cvestor (Porph.).

v. 18 „după chip și nume": *in titulis et imaginibus* (v. 17). *Imagines* erau chipurile din ceară sau bronz ale strămoșilor, păstrate în *atrium*-ul familiilor nobile, însoțite de o inscripție, *titulus*, conținînd numele și rangurile celui dispărut. Termenul poate desemna însă orice fel de inscripții onorifice (Lejay).

v. 22(19) Numele lui *Laevinus* este plasat într-o dublă opoziție. O dată ca nobil decăzut, față de *Tullius* v. 10(9) omul de merit dar fără origine ilustră; apoi, preferat de vulg pentru obîrșia strălucită, în raport cu *Decius*, *homo novus*.

v. 23(20) *Decius:* trei reprezentanți ai acestei ginți plebee s-au constituit drept jertfă divinităților infernale *(devotio)*, aruncîndu-se în mijlocul dușmanilor pentru victoria romană. P. Decius Mus bunicul (în 340), tatăl (295) și fiul (279 sau 265). Cf. T. Livius, VIII, 9 și X, 28.

v. 24(21—22) *Appius Claudius Pulcher*, fratele faimosului tribun Clodius. Severitatea censurei sale din anul 50 s-a manifestat prin excluderea din senat a istoricului Sallustius și a numeroși fii de liberți. Aceasta în contrast cu străbunul său *Appius Claudius Caecus* care, censor în anul 312, introdusese în senat și fii de liberți.

v. 31(24) *Tillius:* realitatea personajului și a acțiunii menționate sînt susceptibile de mai multe interpretări. Astfel, ar putea fi vorba: a) de un personaj de origine umilă, exclus din senat și revenit apoi la cariera onorurilor prin funcția de tribun al plebei, ceea ce comporta și purtarea bandei de purpură pe tunică, *latus clavus* însemnul rangurilor senatoriale; b) un tînăr care după ce purtase laticlava pe *toga praetexta* a copilăriei, o ia pe cea a dregătorilor, la intrarea în viața publică; c) fiilor de cavaleri li se acorda uneori în chip onorific dreptul de a o purta, dar o lepădau ca atare înlocuind-o cu cea a funcțiilor senatoriale la vremea respectivă; d) un frate al lui Tillius Cimber — unul din asasinii lui Cezar.

v. 34(27) „neagra cizmă": cele patru curele negre ale încălțămintei care încingeau pulpele, un alt însemn al rangului senatorial.

v. 50(38) Nume greco-orientale de sclavi sau liberți.

v. 51(39) Tribunii militari executau condamnările la moarte ale oamenilor liberi prin aruncarea de pe stînca tarpeiană.

v. 52(39) *Cadmus:* nume întîlnit în general la persoane de condiție umilă, purtat în acea vreme de un călău.

v. 53(40) *Gradu,* „rînd". Un joc de cuvinte suprapune sensul de „treaptă" socială cu cel de „rînd" la teatru, unde spectatorii erau distribuiți tot după criteriul social.

Novius era libert ca și tatăl interlocutorului, în timp ce acesta, ca fiu de libert, era un *ingennus.* (Situația coincide cu cea a lui Horațiu.)

v. 56(41—42) Cognomina ale unor familii aristocratice. *Messala* din *gens Valeria.* M. Valerius Messala Corvinus: cf. *Ode* III, 21, 8(7). *Paulus* din *gens Aemilia.* L. Aemilius Paulus se ilustrase prin înfrîngerea Macedoniei (169).

v. 57—60(42—44): se referă la Novius.

v. 66(48) În armata lui Brutus, la Philippi. Cf. *Epist.*, II, 2, 46—49 și Suetonius, *Vita Horati*, 5.

v. 80(59) „cal satureian:" Σατύριον numele unui loc din vecinătatea Tarentului, regiune bogată în latifundii, renumită și prin rasa cailor (de Apulia).

v. 102(75) În original: „cu cîte opt bani de aramă" (ași) — o sumă derizorie, în comparație cu cheltuiala făcută la Roma de tatăl poetului pentru educarea sa (v. 107—108 [78—80])

v. 143(107) *Tillius:* același de la v. 31(24), ajuns acum și pretor.

v. 154(112) și în piață, Horațiu nu se interesează decît de prețul acelor alimente frugale pe care le consumă și acasă. Cf. v. 159(115).

v. 160(116) „piatra albă": este masa de marmură albă pe trei picioare, *marmorea delphica*, socotită de puțin preț în comparație cu mesele din lemn scump, cu picioare de marmură.

v. 161(117—118): *patera:* cupă cu deschidere largă. *Cyathus.* Cf. Sat. I, 1, v. 64(55). „Ariciul" — *echinus:* vas încăpător pentru amestecarea vinului cu apă sau pentru spălarea cupelor.

v. 162(118) *Campana supellex:* obiecte de menaj din bronz ieftin, produse la Capua.

v. 165(120) *Marsyas:* statuia unui silen, așezată în For, la locul de întîlnire al celor cu pricini juridice. Gestul de apărare al personajului față de cei care ar voi să-i fure vinul din amfora de pe umărul stîng este interpretat de Horațiu ca o amenințare la adresa lui Novius, cămătarul.

v. 167(122) „ora a patra": vara, 9^{30}—10, iarna, 10—10^{30}.

v. 168—169(123—124) În vederea exercițiilor sportive din Cîmpul lui Marte atleții își ungeau corpul cu untdelemn.

Natta, un individ „de jos și meschin" (Porph.) care fura, în acest scop, uleiul din felinare.

Satira I, 7

v. 2(3) La bărbieri și la medici se țeseau bîrfele tîrgului.

v 3(2) „Persius corcitul", poreclit astfel, fie pentru descendența greco-romană, fie pentru originea sa grecească și cetățenia romană (Porph.).

v. 4(1) *Publius Rupilius Rex* din Praeneste (v. 35[28]) proscris de triumviri pe cînd era pretor (43), se refugiază în armata lui Brutus unde se afla și Horațiu. Stîngăcia acestuia în treburile militare va fi atras desigur ironia lui Persius, fapt pentru care poetul se răzbună scriind satira de față. Un P. Rutilius identificabil cu personajul nostru este menționat de Cicero în anul 51/50, ca *magister* al perceptorilor de impozite din Bitinia.

v. 6(5) *Clazomene:* localitate ioniană din provincia romană Asia, situată pe o peninsulă, în apropiere de Smirna.

v. 10(8) „nici pîn' la brîu nu-i vin": în original (v. 8) avem imaginea cailor albi, socotiți a fi cei mai iuți, cu care Persius putea să-i întreacă pe alde Sisenna și Barrus.

v. 19—20(16—18): episod din *Iliada*, cîntul VI v. 119 și urm. Glaucus și Diomede, recunoscîndu-și pe cîmpul de luptă legăturile de ospitalitate, fac schimb de armuri, în semn de nebeligeranță. Glaucus însă, orbit de Zeus, dă armele sale de aur pe cele de bronz ale lui Diomede.

v. 22(20) *Bacchius* și *Bitho:* gladiatori celebri ai vremii.

v. 24(18—19) Brutus îndeplinise funcția de pretor urban înainte de asasinarea lui Cezar. Acum însă (43/42), după ce refuzase să predea provinciile ce-i fuseseră retrase de senat, el guverna cu puteri depline provincia Asia și în această calitate avea dreptul să țină judecăți.

v. 40(31) Textul lui Horațiu atestă existența unui duel satiric între trecători și lucrătorii de la vie aflați în întîrziere cu muncile. Pliniu cel Bătrîn, *Naturalis historia* (XVIII, 249), raportează obiceiul la curățatul vițelor, primăvara, operație ce trebuia efectuată pînă la apariția cucului, de unde semnul de ocară în strigătul păsării. Termenul de *vindemiator* ni-l arată însă pe „culegătorul" viei, ceea ce poate indica o extindere a obiceiului și la această fază a muncilor.

v. 46(35) Strămoșul lui Brutus, în anul 509, ucisese pe ultimul rege al Romei, Tarquinius Superbus, iar personajul nostru, contemporanul lui Horațiu, îl asasinase pe Cezar, pentru tendințele sale monarhice. De aici jocul de cuvinte.

Satira I, 8

v. 4(2) ***Priap:*** divinitate rustică de rang inferior, originară din Lampsakos, pe țărmul asiatic al Dardanelelor, de unde cultul ei a trecut în Grecia și la Roma. Zeu al fecundității și protector al grădinilor, avea un chip grosolan și ridicol, ținînd în dreapta o custură ori un ciomag; era folosit și ca sperietoare de păsări.

Epigramele priapice, ***Priapeia,*** scrise într-un metru caracteristic, au fost introduse la Roma de Catul și ajung la modă în vremea lui Augustus și în epoca imperială. Ele cuprindeau o *laudatio* a zeului, constînd din enumerarea binefacerilor aduse oamenilor, și o amenințare, adesea umoristică, la adresa răufăcătorilor.

v. 10—18(8—13) Pe Esquilin se afla cimitirul sclavilor și al săracilor. „Mormîntul obștesc", *commune sepulcrum* (v. 10) era probabil terenul afectat gropilor individuale, ale cărui dimensiuni erau menționate pe o piatră (v. 16[12]).

O altă interpretare, bazată pe o informație a lui Varro, se referă la locul de pe Esquilin numit *Puticuli* sau *Puticulae* unde se aruncau în puțuri comune cadavrele sclavilor și ale condamnaților la moarte, lăsate aici să putrezească, răscolite și risipite de animale (v. 23—25 [16—18]). Versul 18(13) menționează o cunoscută formulă care interzicea înstrăinarea locurilor de veci de către moștenitori, aplicabilă de fapt mormintelor bogate care s-ar fi aflat pe Esquilin, sau mai degrabă, folosită ironic pentru proprietatea funerară comună a dezmoșteniților.

v. 19—20(14—15) Mecena asanase aceste paragini insalubre și rău famate, construindu-și o locuință luxoasă, înconjurată de parcuri întinse, celebrele *horti Maecenatiani*. Un loc de promenadă cu vedere asupra Romei se afla aici, la întretăierea dintre Esquilin și Quirinal, în partea de nord-est a orașului, străjuită de străvechiul zid al lui Servius Tullius și Tarquinius Superbus.

v. 32—33(23—24) *Canidia:* același personaj din epodele V și XVII. Ţinuta despuiată era o condiție a îndeplinirii ritualului magic.

v. 36—39(26—29) Sacrificiul făcut zeilor infernali e asemănător celui din cîntul al XI-lea al *Odiseei*. Interdicția fierului în astfel de practici explică folosirea unghiilor și a dinților.

v. 40—43(30—32) Lîna era considerată o materie cu puteri binefăcătoare, înfățișînd poate aici, în chipul păpușii, un demon al morții care-și supune victima de ceară, — amantul infidel al Canidiei sau o altă persoană care trebuia pedepsită.

v. 46—47(33—34) Al doilea moment al unei scene de magie, după sacrificiul de purificare, consta în invocația către divinitățile infernale.

Tisifone: răzbunătoarea omorului, una din cele trei Erinii.

Hecate: inițial zeiță protectoare a oamenilor în toate domeniile, devenită cu vremea patroană a magiei, asimilată cu Diana, zeiță a răspîntiilor (Trivia), unde aveau loc practicile magice, sau cu Proserpina.

v. 52(39) *Pediatia:* om cu moravuri perverse, cum se întrevede din poreclă. *Voranus*, un libert al lui Q. Lutatius Catulus (consul în 102).

Satira I, 9

v. 1 *Sacra via* pornea de pe Esquilin, la răsărit de Colosseum, de lîngă capela Strenia (zeiță a sănătății), se îndrepta ușor spre nord-vest, ocolind Palatinul prin Velia, o prelungire a acestuia, intra în For pe la arcul lui Fabius, străbătea partea de nord a Forului și se oprea la picioarele Capitoliului.

v. 3 „un oarecine": în text: „cunoscut numai după nume".

v. 13—14(11—12) *Bolanus:* probabil un personaj lipsit de discreția și politețea lui Horațiu și care răspundea prompt la provocările pisălogilor.

v. 20—21(18) Din For unde se termina Sacra via și pînă în cartierul de peste Tibru, pe Ianicul, „aproape de grădinile lui Cezar" (v. 18 în orig.) în partea de sud-vest a Romei, era cale de o oră.

v. 28(22—23) *Varius:* cf. *Ode*, I, 6 și indice. *Vibius Viscus:* fiul unui cavaler roman, prieten cu Horațiu și Mecena. Cf. *Sat.*, I, 10, 108 (83) și II, 8, 28(20).

v. 31(25) *Hermogenes*, cf. *Sat.*, I, 3, 163(129) și I, 10, —19(18).

v. 33 „ca grija să ți-o poarte": *te salvo* (v. 27) poate fi interpretat și invers: de care să ai tu grijă, lăsîndu-mă pe mine în pace.

v. 45(35) Templul Vestei, statornicit ca vatră a Romei de regele Numa, avea forma rotundă a colibelor italice. Pe traseul lui Horațiu, era un loc de răscruce, de unde trebuia să-și hotărască direcția spre destinație, putînd să iasă din For prin trei puncte.

„Un sfert din zi trecuse": era ora 9—10 dimineața.

v. 48(36) Plicticosul își aduce aminte de proces, pentru că în apropiere de locul unde se opriseră se afla și tribunalul pretorului.

v. 57(44) „El mulți prieteni n-are"; această replică este atribuită de unii editori lui Horațiu, de alții Plicticosului.

v. 76(61) *Aristius Fuscus:* gramatic al vremii, prieten cu Horațiu, destinatarul odei I, 22 și al epistolei I, 10.

v. 88 „Sabatul lor cel mare" — *tricesima sabbata* (v. 69). Identificarea sărbătorii, dificilă, a dat naștere la diferite interpretări: „al treizecilea sabat" ar cădea fie de sărbătoarea corturilor și ziua împăcării, fie de paști, după cum era numărat de la începutul anului religios, din aprilie, sau al celui civil, din septembrie;

„a treizecea zi" din lună se sărbătorea luna nouă *(neomenia)*. În acest caz, *sabbata* marchează fie o coincidență a celor două sărbători, fie o apoziție însemnînd pur și simplu „zi de sărbătoare", „ca și sabatul".

Satira I, 10

v. 2(1) Cf. *Sat.*, I, 4, v. 8.

v. 8(6) *Decimus Laberius:* cavaler roman din vremea lui Cezar. A introdus în literatura latină mimul, prelucrînd, cu multă îndrăzneală critică, respectiva farsă populară. Detalii privind rivalitatea cu confratele său Publilius Syrus și înfruntarea cu Cezar, la Macrobius, *Saturnalia*, II, 7. Cu tot succesul său de public de-a lungul timpului pînă în epoca imperială, mimul a fost depreciat ca valoare estetică pentru atmosfera deochiată și vulgaritatea rîsului, *risus mimicus*.

v. 15(13) Un *urbanus* era omul de lume, spiritual și civilizat, adversar al violenței și exceselor, partizan al măsurii și al bunului gust.

v. 18(16—17) Cf. începutul satirei I, 4.

v. 19 *Hermogen:* cf. *Sat.*, I, 3, 163(129) și indice.

v. 20(18) *Demetrius:* un cîntăreț poreclit „maimuțoiul" pentru înfățișarea sa fizică. Horațiu, producînd un joc de cuvinte, transferă apelativul la spiritul de imitație servilă, la care se rezumă cultura și arta personajului nostru și a celor de teapa lui.

v. 21(19) *C. Licinius Calvus:* orator și poet din mișcarea neoterică, prieten intim și cel mai apropiat prin spiritul și tematica poeziei sale de opera lui Catul (87—54), corifeul acestei orientări.

v. 25(22) *Pitholeon din Rodos:* un elenizant, cum îl arată și numele, identificabil poate cu M. Otacilius Pitholaus, autorul unor epigrame împotriva lui Cezar.

v. 29(26) *Petilius:* cf. *Sat.*, I, 4, v. 126(94).

v. 30(27) „curat pe latinește": — *latine* — puritatea limbii latine, *latinitas*, era cea dintîi condiție a stilului oratoric.

Această idee este nuanțată mai pregnant prin varianta comună a manuscriselor *Latini* care, împreună cu textul omis de traducător, s-ar lega astfel: Uitînd desigur de patrie și de tatăl Latinus... „Tu-n graiul tău de-acasă amesteci grai străin...?"

v. 31(28) *Corvinus:* M. Valerius Messala Corvinus. Cf. *Sat.*, I, 6, 56(42) și *Ode*, III, 21, 8(7). Deși a scris poezie bucolică în grecește, ca orator „era un observator foarte grijuliu al limbii latine" (Seneca Retorul, *Controverse*, II, 42, 8).

Pedius. Comentatorii au propus trei identități posibile ale acestui personaj: Q. Pedius, nepot de soră al lui Cezar, mort în anul consulatului său (43), un fiu al acestuia, sau un cvestor al anului 41.

Cognomenul de *Poplicola* este aplicat de unii comentatori lui Pedius, de alții, lui Messala.

v. 33(30) *canusin,* de la *Canusium,* localitate din Apulia, cf. *Sat.*, I 5, v. 126—127(91), zonă de influență grecească.

v. 37(32) *Quirinus:* cf. *Ode*, I, 2, 46 și indice.

v. 41(36) *Memnon:* regele Etiopiei, aliatul unchiului său Priam în războiul troian, ucis de Ahile. O *Etiopiadă* scrisese la greci poetul ciclic Arctinos din Milet (sec. VIII) reluată de Furius Bibaculus.

„*Alpinus* [*cel umflat*": poetul neoteric M. Furius Bibaculus din Cremona, poreclit astfel de Horațiu pentru descrierea afectată a Alpilor dintr-un poem epic dedicat campaniei lui Cezar în Galia. Cf. *Sat.*, II, 5, v. 67—68 (40—41).

v. 42(37) Aluzie la o descriere a Rinului aflată probabil în același poem al războiului galic.

v. 44(38) „în templu": templul Minervei de pe Aventin, unde-și avea sediul colegiul poeților și al actorilor încă de pe vremea primului poet roman, Livius Andronicus.

v. 45(38) *Spurius Maecius Tarpa:* renumit critic al vremii, însărcinat cu selectarea operelor ce urmau să fie prezentate la serbările publice.

v. 47(42) *Fundanius:* poet comic, prieten cu Horațiu și Mecena. Cf. *Sat.*, II, 8.

v. 48—49 (40—41) Personaje și situații caracteristice comediei noi grecești și palliatei romane. Sclavul Davus și bătrînul Chremes se întîlnesc în *Andria* lui Terențiu.

v. 50—51 (42—43) *Asinius Pollio:* destinatarul odei II, 1.

„vers cu trei cadențe": trimetrul iambic, format din trei grupuri de cîte două picioare, caracteristic și tragediei, cu care se îndeletnicea Pollio.

v. 52(44) *Varius:* cf. *Ode*, I, 6, 1 și *Sat.*, I, 5, 57(40). Nu avem altă mărturie, în afară de afirmația lui Horațiu cu privire la calitatea de poet epic a lui Varius.

v. 57(46) *Varro Atacinul*, deosebit de M. Terentius Varro din Reate, eruditul și gramaticul, e un poet neoteric care a scris și satire în maniera lui Lucilius.

v. 59 „Celui ce-a fost întîiul": Lucilius, întemeietorul genului, *inventor* (v. 48).

v. 67(53) Critica adusă de Lucilius tragediei romane, lui Pacuvius și Accius, avea ca obiect exagerarea elementului fantastic, mizeria victimelor tragice și grandilocvența stilului.

v. 68 La *Ennius*, Lucilius criticase versurile lipsite de solemnitate epică, *gravitate minores* (v. 54).

v. 82 Ennius e considerat aici inițiatorul satirei, *auctor* (v. 66), înainte de fundamentarea ei ca gen de către Lucilius.

v. 98(77) *Arbuscula:* actriță de mim din vremea lui Cicero.

v. 99—103 (78—80) Ceata adversarilor și a bîrfitorilor lui Horațiu: *Pantilius*, gramatic sau poet, altminteri necunoscut; *Demetrius* un cîntăreț; *Fannius*, poetul mediocru în goană după succes *Sat.*, I, 4, 27(21); Tigellius *Hermogene*, cîntărețul menționat în *Sat.*, I, 3, 163(129) și I, 4, 94(72).

v. 105(81) *Plotius Tucca* menționat împreună cu Varius și în *Sat.*, I, 5, 57(40).

v. 106(82) *Octavius Musa*, poet și istoric a cărui moarte este deplînsă de Vergilius într-o epigramă de tinerețe *(Catalepton*, 11).

v. 107(82) *C. Valgius Rufus:* poet elegiac, destinatarul odei II, 9.

Aristius Fuscus: cel din *Sat.*, I, 9, 76(61) și *Ode*, I, 22.

v. 108(83) *Viscus:* cf. *Sat.*, I, 9, 28(22) și II, 8, 28(20).

v. 111(86) *Calpurnius Bibulus:* ginerele lui Brutus, alături de care se află la Philippi, apoi partizan al lui Antonius, folosit de acesta în misiuni diplomatice pe lîngă Octavian, ca cea efectuată la Roma în anul 35, data probabilă a satirei de față.

Messala: cf. v. 31(28).

v. 112(86) *Servius Sulpicius:* probabil fiul unui renumit jurist cu același nume prieten cu Cicero. Ovidiu îl menționează ca autor de versuri licențioase, *improba carmina.*

Furnius, tatăl și fiul, cunoscuți ca oameni politici și oratori, cel dintîi partizan al lui Antonius, celălalt al lui Octavian. Fiul, la care se referă Horațiu aici, e menționat de o scolie ca un istoric plin de fidelitate și de distincție.

Satira II, 1

Adresîndu-se lui Trebatius în dubla sa calitate de jurisconsult (v. 7) și om de litere, Horațiu folosește elemente de limbaj juridic aplicat la realitatea literară. În acest sens, „legea" vizează aici și interzicerea juridică a criticii nominalizate (cf. v. 119—120 [82—83]) și *Epist.*, II, 1, 150—154) și legea genului poetic al satirei.

v. 7(4) *C. Trebatius Testa*, originar din Lucania, mai în vîrstă ca Horațiu cu 25 de ani. Prieten cu Cicero care-i apreciază cunoștințele juridice, onestitatea și spiritul, întreține cu el o corespondență în anii 54, 53, 44 *(Ad familiares*, VII, 6—22) și îi dedică tratatul de retorică, *Topica.* Trebatius îl însoțește pe Cezar în Gallia (54) ca tribun militar și consilier juridic. S-a bucurat de trecere și pe lîngă Octavian și Mecena. Era adept al epicureismului, un motiv în plus pentru Horațiu de a-l alege drept confident.

v. 11—12 (7—8) Baia în Tibru era necesară după exercițiile sportive din cîmpul lui Marte, aflat în apropiere, în vederea cărora se ungea trupul cu ulei. Trebatius însuși practica înotul cu pasiune (Cic., *Fam.*, VII, 10, 2).

v. 18(12—13) Refuzul poemului epic e un loc comun al poeziei din epoca lui Augustus (cf. *Ode.*, I, 6, II, 12).

v. 21(14) „Străpuns de-o lance ruptă": poate fi vorba de un anumit tip de lance romană, inventat de Marius, al cărei vîrf se rupea în corpul dușmanului. După alții, ar fi vorba de o lance galică, *gaesum*, care, rupîndu-se în scuturile adversarilor, lăsa pe luptătorii gali dezarmați și supuși pieirii. O serie de campanii împotriva acestora avuseseră loc între anii 39—35.

v. 24(17) Îndemnat să cînte faptele de arme ale lui *Scipio Aemilianus*, Lucilius refuzase, folosind, se pare, același argument al nepotrivirii talentului. Cîteva fragmente din cartea a XI-a elogiază însă activitatea organizatorică și disciplina morală introdusă de Scipio la Numantia, într-un fel deci, elemente de activitate civilă, așa cum recomandă și Trebatius poetului în legătură cu Octavian (v. 23[16]).

v. 30—32(22) reluare din *Sat.*, I, 8, 14(11).

v. 48(33) „tablele votive": cei scăpați dintr-un naufragiu sau din altă nenorocire consacrau zeilor, în temple, tăblițe pe care erau zugrăvite împrejurările prin care trecuseră. Satirele lui Lucilius oglindeau personalitatea poetului puternic și deschis angajată în criticarea moravurilor romane.

v. 51(35) și urm. *Venusia:* colonie romană agricolă întemeiată în anul 291, după înfrîngerea și alungarea hirpinilor, ramură a sabinilor. Reînnoită în 200, în urma pustiirilor aduse de Hanibal, primește în cele din urmă un lot de veterani a căror împroprietărire duce și la pierderea averii părintești a lui Horațiu.

v. 69(47) *Cervius:* altul decît vecinul poetului (*Sat.*, II, 6); — un libert, acuzator de meserie, atacase pe Cn. Domitius Calvinus, consulul anului 53.

v. 71(48) *Canidia:* cf. *Epode,* V; XVII și *Sat.*, I, 8.

După cum legăm genitivul *Albuci* de *Canidia* sau de *venenum* putem avea mai multe interpretări: „Canidia lui Albucius" — soție sau iubită; „otrava lui Albucius" — otrava cu care Albucius a omorît pe alții, — sau cu care a fost ucis de Canidia.

v. 73(49) *Turius:* un judecător corupt, poate pretorul L. Turius dovedit ca atare în procesul unui Terentius Varro, din anul 75.

v. 79(53) *Scaeva:* altul decît destinatarul *Epist.*, I, 17.

v. 97(65—66) Scipio Africanul cel tînăr (Aemilianus): distrugătorul Cartaginei (146) și al Numanției (133). *C. Laelius Sapiens:* prietenul său, admirator al culturii grecești.

v. 99(67—68) *L. Cornelius Lentulus Lupus:* consul în 156, censor în 147, criticat de Lucilius pentru caracterul tiranic al sentințelor sale judecătorești (Cartea XXVIII, 784—790, ed. Marx). În cartea I-a, un consiliu al zeilor îl găsește vinovat de coruperea moravurilor romane.

Q. Caecilius Metellus Macedonicus consul în anul 143, adversar politic al lui Scipio. Nu ni s-au păstrat fragmente din satirele lui Lucilius, referitoare la el.

v. 103(70) „Cruțînd numai virtutea": Lucilius face un elogiu al virtuții la v. 1326—1336, ed. Marx.

v. 119—120(82—83) Vătămarea fizică sau morală a unei persoane constituia delictul de *iniuria*. Unul din cazuri era și compunerea cîntecelor defăimătoare, *malum carmen*, *carmen famosum* (cu caracter magic sau satiric), pedepsită foarte aspru de Legea celor 12 table. Cf. *Epist.*, II, 1, 150—154. În epoca imperială se reînnoiește penalizarea scrierilor infamante și așa o găsim consemnată în *Digestele* lui Iustinian. V. 120: „E tras în judecată și fapta și-o plătește" redă cu exactitate cele două faze ale unui proces civil: *ius*, definirea cazului de către pretor și *iudicium*, sentința judecătorului.

Satira II, 2

v 4 (2) Ofellus: nume italic (osc) subliniind și prin aceasta rusticitatea, *rusticus* și caracterul de înțelept neșcolit la doctrinele filozofilor *abnormis sapiens* (v. 3).

v. 13—14(9—10) Vînătoarea și călăria erau exerciții pregătitoare pentru viața militară *militia romana* (v. 10). Despre tînărul Scipio Aemilianus se spune că și-a făcut ucenicia curajului războinic vînînd în rezervațiile regelui Perseu al Macedoniei, după înfrîngerea acestuia la Pydna de către tatăl său L. Aemilius Paulus (168). Polibiu, *Istorii*, XXXI, 29.

v. 22(15) E vorba de băutura numită *mulsum*. Ingredientele menționate aici, vinul de Falern și mierea de Hymet (Atica) erau de cea mai bună calitate.

v. 31(22) „păsări rare": cuvîntul latin *lagois* desemnează fie o specie de pește („iepure de mare") sau, mai degrabă identificabil cu *lagopus* (gr. „picior de iepure"), o pasăre de munte, un fel de găinușă sălbatică, numită așa după culoarea picioarelor sau după gustul cărnii.

v. 40(29) „podoaba ei îți place": rafinatul preferă păunul pentru podoaba penelor, deși carnea de găină e mai bună. Sensul e clar, cu toate că, în original, textul și punctuația sînt obiect de controversă. (Pentru detalii a se vedea în special ed. Lejay). Am preferat lecțiunea Kiessling-Heinze, pronumele de apropiere *hanc* referindu-se la păunul de care tocmai a fost vorba, iar *illa* trimițînd la elementul mai îndepărtat „găina" — v. 39(24).

v. 40—41: legătura logică dintre aceste două versuri e marcată în latinește prin *esto* (v. 30): „să zicem" că în cazul păunului te atrage frumusețea exterioară, dar, cînd e vorba de un pește, după ce-ți dai seama de locul pescuirii?

v. 43(32) „sub poduri“: între cele două poduri, vechiul *Pons Sublicius*, situat spre nord, și unul din celelalte două care legau insula Tibrului de mal —*Pons Cestius*, spre cartierul de peste Tibru.

v. 46 (33) O livră avea 327,45 gr. Barbunul, pește mic, cîntărea rareori 2 sau 3 livre, caz în care costa foarte scump, astfel că gazda trebuia să-l îmbucătățească spre a ajunge la toți mesenii.

v. 52(38): după cum adverbul *raro* este legat de *ieiunus* sau de *temnit*, avem două interpretări: „stomacul rareori flămînd (sătul) disprețuiește bucatele obișnuite“, sau: „stomacul flămînd — rareori disprețuiește bucatele obișnuite“.

v. 54(40) *Harpiile* („Răpitoarele“), monștri mitologici cu chip de femeie și aripi de pasăre sînt invocate aici fie ca simbol al lăcomiei, fie ca pedeapsă a acesteia, ca unele care, după legendă, spurcau mîncarea celor pedepsiți sau loviți de ele. (Cf. Vergilius, *Eneida,* III, v. 209 și urm.)

v. 63(47) *Gallonius*, un personaj rafinat și cheltuitor, criticat ca atare de Cicero și de satiricul Lucilius (v. 1238, ed. Marx).

v. 67(50) „un pretor“: Sempronius Rufus a introdus moda consumării puilor de barză. Candidat la pretură, n-a obținut voturile necesare, fapt în care o epigramă a vremii a văzut o răzbunare a poporului pentru moartea berzelor.

v. 105 *cena dubia* (v. 77) înseamnă pe de o parte „masa care te face să stai la îndoială“, neștiind ce s-alegi dintr-atîtea bucate, pe de altă parte, adjectivul *dubia* are și sensul de „îndoielnică, primejdioasă“, așa cum se vede din versurile care urmează.

v. 108(79) „Scînteia sacră-a minții“: concepție pitagoreică și stoică, potrivit căreia, sufletul omenesc e „o parte din spiritul divin“ *divinae particulam aurae* (v. 79). Platon vorbește de reducerea sufletului la condiția trupului prin acțiunea pasiunilor *(Fedon*, 83 D).

v. 125 „Atunci“: la începutul istoriei romane, „printre astfel de eroi“, *hos inter heroas* (v. 93).

v. 140 (103—104) Refacerea templelor ruinate în timpul războaielor civile a fost inițiată de Agrippa în calitate de edil (33) și a intrat în programul de reconstrucție al Principatului *(Res gestae* IV, 17). Horațiu însuși o consideră drept o condiție de ispășire morală a războaielor civile, în *Ode*, III, 6.

v. 167—168(123) Ofellus procedează după obiceiul rustic tradițional, servind băutura la sfîrșit, reglementarea cantității fiind liberă, după convenția jocului și nu după un *magister convivii* potrivit modei grecești. Cf. *Ode*, I, 4, 18; II, 7, 25—26; II, 9 (Taliarhul).

v. 1 Interlocutorul acestei satire, *Damasippus*, se identifică probabil cu negustorul de terenuri menționat de Cicero în două scrisori din anul 45 *(Ad Atticum* XII, 29, 2 și 33, 1) și cu amatorul de obiecte de artă (VII, 23, 2–3).

v. 18–20 (11–12) Scriitorii menționați puteau constitui tot atîtea surse pentru poezia satirică a lui Horațiu: *Eupolis*, reprezentantul vechii comedii (Cf. *Sat.*, I, 4, 1), *Menandru* al celei noi, *Arhiloh* poetul iambilor, model al epodelor, și *Platon*, filozoful, folosit pentru arta dialogului sau pentru a marca spiritul filozofic necesar poeziei *(A.P.*, v. 309–310).

v. 30(18) *Ianus:* ca nume comun, desemnează un portic cu boltă. În cazul nostru, pare a fi vorba de pasajul din partea de nord a Forului, în a cărui zonă mijlocie, *Ianum ad medium* (v. 18–19) se afla „bursa romană".

v. 35(21) *„Sisyphus":* rege legendar, întemeietor al Corintului. Bronzul de Corint era celebru în lumea antică.

În versurile 45–48(27–30), după majoritatea editorilor, vorbește Horațiu. Alții le pun în gura lui Damasippus.

v. 52(32) Asimilarea viciului cu nebunia, teza „prelegerii" lui Stertinius-Damasippus, provine din opoziția dintre înțelept și nebun, formulată de unul din paradoxele stoice: „orice neînțelept e nebun".

v. 53(33) *Stertinius:* filozof stoic, autor a 220 de cărți de vulgarizare a doctrinei. Un retor cu același nume e menționat în sec. I. e.n. de Seneca-tatăl și Quintilian.

v. 56(36) *Pons Fabricius:* vechi pod de lemn care lega partea de nord a insulei de pe Tibru cu malul stîng al acestuia. A fost reconstruit din piatră în anul 62 de L. Fabricius, de unde și numele (Cf. *Sat.*, II, 2, v. 43[32]).

v. 83 În enumerarea de la v. 57–58 din textul original am păstrat punctuația majorității edițiilor. Dealtfel, traducătorul nostru omite cele două cuvinte *amica* și *honesta*, a căror legătură creează unele nuanțări în funcție de utilizarea virgulelor.

v. 85–89(60–62) Iliona, fiica regelui Priam, căsătorită cu Polymestor regele Traciei, substituise lui Polydor, fratele ei mai mic, pe care Polymestor voia să-l ucidă, pe Deifilos, fiul ei cu regele trac. În tragedia lui Pacuvius *(Iliona)*, actorul Fufius Phocaeus, interpretul Ilionei, adoarme de-a binelea în scena în care umbra lui Deifilos trebuia să-i apară în vis cerîndu-i îngropăciune. Neputîndu-se trezi, la

glasul lui Catienus, interpret al lui Deifilos, s-au adăugat și miile de spectatori intonînd replica *mater, te appello*.

v. 101(71) Proteu: cf. *Ode*, I, 2, 7.

v. 118(82) Elebor: buruiană de leac împotriva bolilor nervoase. Specia cea mai bună se găsea la *Anticyra* (v. 120). Existau două orașe cu acest nume: unul pe muntele Oeta, între Tesalia și Macedonia, în Golful Maliac și celălalt în Golful Corint. (Și un al treilea probabil în Locrida).

v. 125(86) *Q. Arrius*, prieten al lui Cicero, a rămas faimos prin luxul ospățului funebru dat în anul 59, în cinstea tatălui său.

v. 145(100) *Aristip din Cyrene* (435—350), discipol al lui Socrate, întemeietorul doctrinei hedoniste.

v. 183—196 (131—141) Avarul care-și ucide perfid soția și mama nu e mai puțin nebun ca Oreste care-și ucide mama violent, pe față, cu sabia. Dealtfel, nebunia acestuia e premergătoare și nu ulterioară crimei, ca în mitul tradițional.

v. 218(161) *Craterus:* un reputat medic al vremii.

v. 224(164—165) „cinstindu-și zeii Lari“: drept mulțumire că nu e stăpînit de nebunia avariției.

v. 231(168) *Canusium:* localitate din Apulia, vecină cu Venusia lui Horațiu. Cf. *Sat.*, I, 5, v. 126—127(91—92).

v 238(175) *Cicuta:* cămătarul de la v. 100(69).

Nomentanus: cf. v. 306(224) și *Sat.*, I, 1, 121(102); I, 8, 14(11).

v. 248 *intestabilis* (181): termen juridic comportînd o dublă interdicție: și pe aceea de a face și pe aceea de a asista la un testament. La sfîrșitul versului se află o formulă de încheiere a legilor penale din dreptul arhaic: *sacer esto*, „fie blestemat“.

v. 249(182) Edilii sau magistrații care dădeau jocurile distribuiau plebei alimente, obicei practicat mai cu seamă la serbările zeiței Flora, în orașele de provincie, a căror atmosferă o evocă aici Horațiu. Personajul care vorbește e din Canusium (v. 231[168]).

v. 251(183) Prima imagine a versului subliniază orgoliul personajului înconjurat de mulțimea care primește darurile, în cea de a doua se face aluzie la statuile onorifice dedicate donatorilor generoși.

v. 253(185) *Agrippa:* Edilitatea acestuia din anul 33, rămasă celebră, constituia un model pentru veleitățile provincialului. Cf. *Sat.* II, 2, nota la v. 140(103—104).

v. 255(187) și urm. Dialogul care urmează cuprinde interpretarea alegorică, în spiritul diatribei cinico-stoiciene, a două mituri, semnificînd aici două tipuri de „nebunie“ a puterii. Aias, nedreptățit de Aga-

memnon care atribuise lui Ulise armele lui Ahile, cuprins de furie, masacrează o turmă de vite crezînd că-și pedepsește rivalii și apoi se sinucide. Agamemnon interzice îngroparea cadavrului. (Subiectul tragediei *Aias* de Sofocle reluat de Pacuvius și Accius în *Judecata armelor)*. La rîndul său, Agamemnon își sacrificase fiica pentru a obține de la zei vînt prielnic spre Troia pentru flota grecească *(Ifigenia în Aulida* de Euripide).

v. 278(204) *Teucer* era fratele vitreg al lui Aias.

v. 282—284(208—210) Pasajul străbătut de terminologia stoică susține teza că pasiunile provoacă reprezentări false *(species alias veris.... permixtas)* ducînd la o stare de iraționalitate *(stullitia)* și de violență *(tumultu, commotus, ira)*.

v. 303(223) *Bellona:* zeița războiului la vechii italici, asimilată de romani în sec. I. î.e.n. cu Ma din Capadocia. Ritualul zgomotos și violent al acestui cult îi servește lui Horațiu drept imagine a nebuniei.

v. 310—311(228—229) *Vicus Tuscus* era strada comercială a Romei, care ducea din For peste Pons Sublicius spre Etruria, trecînd prin tîrgul de vite *Forum boarium* și *Velabrum*, cartierul comerțului alimentar.

v. 327—331(239—241) Clodius, fiul actorului celebru lăudat de Cicero, Aesopus, ar fi introdus, după mărturia lui Pliniu cel Bătrîn *(Naturalis historia*, IX, 222) acest obicei, practicat după aceea și de Cleopatra în fața lui Antonius, și de împăratul Caligula.

Caecilia Metella: soția lui P. Lentulus Spinther, amanta lui Dolabella, ginerele lui Cicero.

v. 337(246) Creta și cărbunele, semn al culpei sau al nevinovăției invocate aici, sînt probabil o reminiscență a obiceiului atenian de a vota sentința cu pietricele albe sau negre.

v. 339(248) „Cînd joci la soț...“: joc de copii cu nucile.

v. 347(253) și urm. *Polemon* fusese convertit la sobrietate de o lecție a filozofului platonician Xenocrates (396—314) pe care l-a și urmat la conducerea Academiei (Diogene Laerțiu, IV, 16 și Valerius Maximus VI, 9 ext. 1).

v. 357 „sărmanu-ndrăgostit“: în original, *amator exclusus* (259—260), loc comun al poeziei erotice „îndrăgostitul izgonit“. Motiv frecvent în comedia palliată și la elegiaci. Horațiu se inspiră aici din începutul „Eunucului“ lui Terențiu.

v. 371(272) *Picenum:* regiune pe coasta Adriaticei, la nord-est față de Roma, mărginită de Umbria și ținutul sabin.

v. 389—390(285—286) Cel care vindea un sclav era obligat să consemneze pe un *titulus* defectele fizice și psihice ale acestuia. Altminteri, putea fi tras la răspundere pe cale juridică și silit fie la anularea vînzării, fie la restituirea unei părți din suma primită.

v. 391 (287) *Chrisip:* Cf. *Sat.*, I, 3, 160(127); *Epist.* I, 2, 4.

v. 392(287) *Menenius:* probabil un „nebun" notoriu al vremii.

v. 405(296) Tradiția greacă acreditase existența celor 7 înțelepți ai lumii: Tales, Solon, Chilon, Pittacus, Bias, Cleobulos, Periandros.

v. 409—410(299). Cf. v. 76(53). Imaginea provine din obiceiul copiilor de a ridiculiza, în joacă, pe cineva, în acest mod.

v. 416(303) *Agave*, cuprinsă de delir bahic, își sfîșie fiul, Pentheu, regele Tebei, care se opusese cultului lui Dionysos. (Scena finală din *Bacantele* lui Euripide și subiectul tragediei *Pentheus* a lui Penthevs.) Cf. *Ode*, II, 19, 14—15.

v. 421(308) O amplă campanie de construcție și reconstrucție a Romei, inițiată de Agrippa se desfășura în jurul anului 33 (cf. *Sat.* II, 2, 140 [103—104]). Horațiu critica însă și mania construcțiilor, semn al luxului și al risipei (*Ode*, III, 24).

v. 429(314) Fabulă esopică reluată de Fedru, I, 24.

Satira II, 4

v. 1 *Catius:* un epicureu, de origine, gal insubru, mort cu puțin înainte de anul 45, autor a patru cărți despre natură și despre binele suveran, apreciat de Quintilian (X, 1, 124) ca un „autor nu lipsit de farmec". O scolie vede în el pe un Catius Miltiades, probabil un libert al celui dintîi, care ar fi scris un manual de artă culinară (indicație scoasă din textul lui Horațiu).

v. 4 „Să-nsemn cîteva reguli": *ponere signa* (v. 2), interpretat de unii — „a consemna în scris", *conscribere, consignare* [*litteris*]. După majoritatea comentatorilor, Horațiu se referă la mnemotehnică, arta memorizării: un sistem de imagini vizuale, un soi de hieroglife așezate în ordinea realităților reprezentate și care trebuiau să ajute la reproducerea unor concepte sau a unor situații reale. Era folosită în retorică drept sprijin și exercitare a „memoriei naturale" (*Ad Herennium* III, 16—23 și Cic., *De oratore*, II, 350—359).

v. 6(3) Anytus: cel mai înverșunat dintre acuzatorii lui Socrate.

v. 19(12) Începe descrierea bucatelor din prima parte a mesei: *gustatio.*

v. 21(13) „Mai alb": se referă la albușul fiert și nu la culoarea coajei de ou.

v. 22(14) O prejudecată a celor vechi identifica sexul puiului în forma ouălor.

v. 28(18) Carnea de pasăre nu făcea parte din *gustatio*, ci din primul fel, de bază, al ospățului. Horațiu o menționează aici în eventualitatea unei cine neprevăzute (v. 27[17]) desfășurate simplu, la țară, fără ritualul meselor bogate.

v. 30(19) „Într-un Falern cu apă": acesta e sensul dat de varianta *mixto* consemnată de majoritatea codicelor, față de *musto* preferată de editorii germani.

v. 31—34(20—23) Ciupercile greu digerabile nu erau servite la gustări: de asemenea murele sînt recomandate aici pentru sfîrșitul meselor de prînz *prandia... finiet* (v. 22—23). Horațiu încheie digresiunea și revine la *gustatio*.

v. 35—36(24—25) La aperitive se bea așa-numitul *mulsum* făcut dintr-un vin slab *(leni mulso*, v. 26) și nu dintr-unul tare *(forti Falerno*, v. 24), cum practica personajul menționat.

v. 41(30) Era răspîndită credința că scoicile cresc sau se micșorează după fazele lunii.

v. 43—44(32—33) *Baiae:* cf. *Ode*, II, 18, 20; III, 4, 24. *Lucrinus:* lac în Campania, în apropiere de Puteoli. *Circeii:* oraș și promontoriu în Latium. *Misenum*, mai la sud, lîngă Neapole.

v. 46(34) „scoicile-i rotunde cu margini înspicate": pieptenele de mare.

v. 47(35) „arta de-a pregăti ospețe": are la bază „delicata știință a gusturilor" (v. 36 în original).

v. 49(37) Începe *cena* propriu-zisă, *primae mensae*.

v. 52(39) Pe divanurile din jurul mesei musafirii stăteau tolăniți pe partea stîngă a corpului, sprijinindu-se în cot, pentru a putea ține cu mîna stîngă talerul și a mînca cu dreapta (cf. *Sat.*, II, 8).

v. 56(42) *Laurentum:* oraș în Latium.

v. 70(51) Aici se trece la ultima parte a mesei, *alterae (secundae) mensae* care cuprindea vinurile, stimulentele la băutură și fructele. Vinul de Massicus: cf. *Ode*, I, 1, 19.

v. 74(55) *Surrentum:* oraș maritim în Campania, pe promontoriul Minervei, care mărginește golful Neapole în partea de sud.

v. 76(56). Vinurile se limpezesc cu albuș de ou. Folosirea unui ou întreg și pe deasupra și de porumbel, pare a fi o invenție a dascălului lui Catius.

v. 86(63) Cele două soiuri de sos trebuie înțelese ca fiind utilizate la raci și melci (v. 80[58—59]).

v. 90(66) „o oală bizantină“: la Bizanț se prepara o renumită marinată de pește, în vase mari, a căror aromă putea să agrementeze o saramură pregătită în ele.

v. 91(67) și urm. Pînă aici a fost descris sosul simplu, acum începe rețeta celui dublu.

v. 93(68) *Corycus:* oraș și munte în Cilicia (Asia Mică).

v. 94(69) *Venafrum:* cf. *Ode,* II, 6, 16.

v. 95(70) *Picenum:* cf. *Sat.* II, 3, 371(272).

v. 97(71) „Ciorchini de struguri“: în original, *venuncula* (alte variante *vennu(n)cula)*, o anumită specie de struguri de masă, din Campania.

v. 117(84) „stofa tyreniană“: cuvertura de purpură așternută peste pernele și acoperămintele de stofă murdărite ale paturilor din jurul mesei.

Satira II, 5

v. 1 Întreaga satiră este imaginată ca o continuare a scenei din *Odiseea* XI, 100—137, unde Tiresias îi profețește lui Ulise peripețiile întoarcerii acasă și soarta ce-l așteaptă pînă la sfîrșitul vieții.

v. 12(7) „cămară“: *apotheca* — era o încăpere de la pod în care se tratau și se conservau prin fum, vinurile.

v. 29(18) *Dama:* cf. *Sat.*, I, 6. 50(38).

v. 52(32) Adresarea pe numele cel mic, *praenomen*, era semn de familiaritate și totodată de considerație, cu atît mai mult din partea eroului troian față de personaje de condiție inferioară.

v. 63 „fă-te omul lui“: *cognitor* (v. 38) termen juridic, mandatarul cuiva într-un proces.

v. 67—68(40—41) E vorba de poetul neoteric M. Furius Bibaculus. Lăcomia la mîncare și grăsimea fizică semnifică prețiozitatea și emfaza stilului său, *turgidus* [*Sat.*, I, 10. 41(36)], exemplificat în continuare prin parodierea unui vers din *Poemul războiului galic*, citat de Quintilian: „Iupiter a scuipat pe Alpii înghețați cu zăpadă albă“.

v. 86(56) „quinquevir“: slujbaș mărunt din serviciul de pază a cartierelor Romei, inferior scribului, secretarul de cancelarie.

v. 96—98(62—64) „tînărul“: Cezar-Octavian, care, după Actium încearcă să restabilească influența și puterea romană în Media și Parția, unde fusese compromisă de eșecurile lui Antonius.

v. 99 „Nasica vrînd să aibă un ginere bogat“: textual, „nevrînd să plătească întreaga sumă“ (v. 65) — a zestrei promise, sau a datoriei pe care o avea față de Coranus — spera în plus să pună mîna și pe averea acestui ginere mai vîrstnic.

v. 121(79) În *Odiseea*, XVIII, peţitorii îi dăruiesc Penelopei obiecte de lux, în locul darurilor utile, în vite, la care s-ar fi aşteptat, potrivit tradiţiei.

v. 139 „Dar nici să taci tot timpul". Variantă posibilă dacă *non etiam* (v. 91) nu se pun între ghilimele. După punctuaţia adoptată de ediţiile mai autorizate — „non" „etiam" —, sensul propoziţiei vine să întărească afirmaţia anterioară: dincolo de „nu" şi „da" să taci.

v. 168(109) „pe preţul unui as": e vorba de o formă de vînzare fictivă, simbolică, aplicată în caz de donaţie şi în alte situaţii de înstrăinare a proprietăţii *(mancipatio)*.

Satira II, 6

v. 1—4 Cea mai amănunţită descriere a domeniului sabin o aflăm la începutul epistolei I, 16. Pentru izvor, cf. *Ode*, III, 13.

v. 7(5) „tu care din Maia te-ai născut": Maia, fiică a lui Atlas, o nimfă arcadiană sedusă de Zeus, naşte pe Mercurius, zeul comerţului şi al norocului, dar şi protector al poeţilor, salvator al lui Horaţiu din deruta de la Philippi (*Ode*, II, 7, 13—14). Poetul îi dedică odele I, 10 şi III, 11.

v. 14—16(10—13) O fabulă, probabil de origine populară, relatată de Porphyrio, face din mercenar un tip de nemulţumit şi nefericit, de vreme ce, şi după găsirea unei comori cu ajutorul lui Hercule şi al lui Mercurius, continuă să trudească în acelaşi chip ca proprietar, precum muncise ca argat.

v. 24 „muza mea la pas": *pedestri* (v. 17) notează caracterul prozaic al satirei.

v. 25—26(18—19) Perioada de la sfîrşitul verii şi începutul toamnei era neprielnică pentru sănătate în climatul Romei. Cf. *Epist.*, I, 7, v. 1—12 (1—9); I, 16, 16.

Libitina: zeiţă a înmormîntării, în dumbrava sacră a căreia îşi avea sediul şi serviciul pompelor funebre (Cf. *Ode*, III, 30, 7).

v. 28 „Părinte-al dimineţii": *Matutinus* (v. 20), făurit poate de Horaţiu, e perechea masculină a zeiţei *Mater Matuta*. Suprapunerea cu Ianus se explică prin ideea de „început", caracteristică ambelor divinităţi.

v. 36(25—26) „Cînd iarna-n hora-i strîmptă": traseul mai strîns al soarelui în zilele scurte de iarnă.

v. 45(32—33) „calea cernitelor Esquilii": epitetul evocă cimitirul sclavilor aflat aici (cf. *Sat.*, I, 8) şi desigur solicitările care-l asaltează în preajma casei lui Mecena.

v. 48(35) *Puteal:* locul lovit de trăznet, considerat sacru, era ferit cu o îngrăditură de piatră în formă de puţ *(puteus)*. Aici e vorba de un anumit loc din For, *Puteal Libonis* — cf. *Epist.*, I, 19, 13(8) — lîngă care se afla şi tribuna pretorului.

v. 50(36) „scribii": colegii de breaslă ai lui Horaţiu care la începutul carierei îndeplinise funcţia de *scriba quaestorius* (Suetonius, *Vita Horati*, 5).

v. 55—56 Satira noastră scrisă probabil în anii 31/30 (cf. v. 74) ne ajută să stabilim data începutului relaţiilor lui Horaţiu cu Mecena — în anii 38/37 (cf. *Sat.*, I, 6).

v. 59—60(44) „Tracul Gallina": recrutaţi dintre prizonierii din armata lui Mitridate, apăruţi la Roma ca luptători în timpul lui Sulla, „tracii" devin o categorie specializată de gladiatori cu un echipament asemănător celui pe care-l folosiseră ca soldaţi. Pentru a-l distinge de locuitorul Traciei *Thrax*, gladiatorul purta denumirea de *thraex*.

v. 70(50) „pieptul de navă al tribunii": tribuna rostrată sau rostrele, făcute din ciocurile navelor *(rostra)* capturate de la duşmani.

v. 74(53) în preajma bătăliei de la Actium, dacii erau de partea lui Antonius şi ameninţau Roma. Avem aici o indicaţie pentru datarea satirei.

v. 75—77(55—56) Împroprietărirea veteranilor din armata triumvirilor făcea parte din politica acestora. Aici e vorba de astfel de măsuri preconizate de Cezar-Octavian în anul 31/30.

v. 86(63) Bobul era o legumă utilizată la Roma în cultul morţilor. Pitagoreicii o considerau tabu, fie pentru că în ea ar fi sălăşluit sufletele morţilor, fie pentru că ar reprezenta aceeaşi materie primitivă din putrefacţia căreia se născuseră şi oamenii.

v. 99(72) *Lepos:* un pantomim la modă pe atunci, poreclit astfel, („graţie"), pentru calităţile sale artistice.

v. 102—106(73—76) Se enumeră aici probleme de filozofie morală practică foarte răspîndită pe atunci în disputele dintre reprezentanţii diferitelor şcoli, îndeosebi stoici şi epicureici.

Binele suprem considerat a fi însuşi sensul şi scopul vieţii (gr. τέλος, lat. *finis*) face obiectul cunoscutei lucrări a lui Cicero *De finibus bonorum et malorum*.

v. 156(114) Moloşii, specie de cîini de casă (cf. *Epode*, VI, 5) Pisicile, pe cît se pare, nu erau încă folosite la romani.

Satira II, 7

v. 1 *Iamdudum ausculto:* imaginea şi interpretarea propusă de mai toţi comentatorii pune accentul pe sensul perceptiv şi valoarea de

prezent a verbului. „Stau și ascult pîndind momentul să te pot întrerupe." Se presupune că sclavul iscodește la ușă neștiind ce face Horațiu, sau mai degrabă, în picioare, la spatele poetului care citește cu glas tare poate chiar *Satira* II, 6, așteaptă să-i reproducă predica lui Crispinus, criticîndu-l pentru inconsecvența sa, între altele și față de idealul vieții rustice (v. 32 și urm.).

v. 6(4) Potrivit prejudecății că cei deosebit de înzestrați, fiind îndrăgiți de zei, mor înainte de vreme, Davus afirmă cu autoironie că e doar atît de prețios cît să poată rămîne în viață. După interpretarea preferată de traducătorul nostru, sclavul pretinde să trăiască tocmai pentru că se consideră prețios.

v. 7—8(4—5) În amintirea egalității primitive din epoca de aur a lui Saturn, li se acorda sclavilor o libertate simbolică și festivă pe toată durata Saturnaliilor, între 17—23 decembrie.

v. 13(9) Senatorii și cavalerii purtau ca semn distinctiv un inel, cel mult două, pînă în vremea lui Cicero, așa încît trei inele, în epoca *Satirelor* lui Horațiu, reprezintă un lux.

v. 16 „O togă nouă": e vorba de banda de purpură, *clavus* (v. 10), lată, pe toga senatorilor *(laticlava)* și îngustă la cea a cavalerilor *(angusticlava)*, pe care personajul nostru le tot schimba odată cu starea socială respectivă (cf. *Sat.*, I, 6, 32[25] și nota la v. 31).

v. 21(14) *Vortumnus* sau *Vertumnus*. Veche divinitate rustică patronînd schimbarea anotimpurilor *(vertere)* și fertilitatea, un fel de Proteu italic, devenit simbol al evoluției în natură și istorie, așa cum îl portretizează Propertius în elegia IV, 2.

v. 27(19) „acela": se poate referi la Priscus (v. 13—15) și în acest caz am putea adopta varianta *ille* dată de majoritatea manuscriselor, *prior ille* = cel de mai sus, mai înainte pomenit, sau atribuim referirea la întreaga categorie a celor inconstanți și atunci menținem varianta *illo* = cel constant în vicii e mai presus, *prior*, decît acela, *illo*, care șovăie.

v. 47(34) Un sclav *lanternarius* lumina drumul stăpînului în peregrinările-i nocturne, obicei păstrat pare-se la Roma pînă în secolul XVII.

v. 60(43) O drahmă avea patru sesterți. Prețul lui Davus de 500 de drahme, respectiv 2000 de sesterți, este mic, în comparație cu valoarea medie de 15.000 și cea maximă de 700.000, a unui sclav la Roma.

v. 62(45) *Crispinus:* cf. *Sat.*, I, 1, 142(119).

v. 77 „sub mantia murdară": *lacerna* (v. 55), o pelerină cu glugă, militară la origine, folosită de sclavi și oamenii de jos.

v. 96(66) Imaginea sclavului pus în furci nu se referă la pedeapsa reală aplicată adulterului, ci indică degradarea socială și morală a celui robit de patimă.

v. 105 „Eu nu-mi înșel soția“: termenul de *moechus* (v. 72) desemnează și pe soțul infidel, dar și pe corupător sau pe desfrăbălat în general.

v. 112—113(76—77). Gestul ritual al eliberării sclavului consta în atingerea acestuia cu o baghetă numită *vindicta* (v. 76).

v. 117—118(79—80) Un sclav obișnuit *ordinarius*, putea să-și cumpere, la rîndul său, un înlocuitor, *vicarius*, care, față de stăpînul său sclav, nu era decît un *conservus*.

v. 128(86) „un întreg rotund“: perfecțiunea morală a înțeleptului stoic este comparată cu suprafața netedă a unei sfere de luciul căreia nu se poate prinde brațul soartei.

Imaginea se găsește la Platon, care considera sfera „cea mai perfectă dintre toate figurile și întru totul asemănătoare cu ea însăși“ — model al lumii (*Timaios*, 33 b). Empedocle, reluînd de la Parmenide ideea perfecțiunii sferice a „Ființei“, considerase starea primară a lumii „o sferă deplin stăpînă pe stabilitatea rotunjimii sale“. Transferul imaginii din lumea fizicii în cea morală se regăsește mai tîrziu la M. Aurelius care vorbește de „sfera sufletului asemănătoare cu ea însăși“ (XI, 12) și afirmă că inteligența „cînd devine o sferă perfectă, rămîne neschimbată“ (VIII, 41).

v. 144(95) *Pausias:* pictor al școlii din Sycione, coleg cu Apelles (sec. IV), executa de preferință tablouri mici cu chipuri de copii.

v. 150(96—97) *Pacideian, Rutuba, Fulvius:* nume de gladiatori.

Satira II, 8

v. 2(1) *Nasidienus Rufus:* personaj incert ca identitate, interesant mai ales ca tip roman al vremii și portret satiric.

v. 4(3) Potrivit obiceiului bunei societăți, *cena* începea „după ora a noua“ a zilei (*Epist.*, I, 7, v. 108[71]), adică după ora 14—15, după sfîrșitul zilei de muncă, ce se socotea încheiată la ora 13.

v. 8—14(6—9) *Gustatio.* Mistrețul, mîncarea de bază a felului I, oferit aici ca aperitiv, e un semn de lux. Vînat pe un vînt potolit, răcoros, asta înseamnă că era proaspăt, nefezandat, cum se obișnuia (*Sat.*, II, 2, 123[89]). Garnitura era alcătuită din condimente, dintre care saramura și drojdia au fost menționate în *Sat.*, II, 4, 104(73) ca stimulente ale băuturii la sfîrșitul *cenei*.

v. 15(10) Lemnul de arțar era foarte apreciat pentru mobile, după cel de cedru.

v. 18(14) *Hydaspes:* un afluent al Indus-ului, denumește aici, după obicei, sclavul, prin locul de origine.

v. 21—24(15—16) Parada vinurilor servite înainte de sfîrșitul mesei și destinate numai lui Mecena marchează, evident, fanfaronada parvenitului.

v. 22(15) Vinul de *Chio*, „lipsit de mare", care nu a cunoscut marea, *expers maris:* a) neamestecat cu apă de mare, cum se servea de obicei, sau b) falsificat, „care n-a trecut marea" din Grecia în Italia.

v. 28(20) *Viscus Thurinianul*, din Thurii (Calabria) unul din frații menționați în *Sat.*, I, 10, 108(83).

v. 29(21) *Varius:* cf. *Sat.*, I, 5, 57(40) și indice.

v. 33—34(23) *Nomentanus*, un perceptor de dijme *(decumanus)*, altul decît personajul din *Sat.*, I, 1, 121(102) și *Porcius*, un perceptor de impozite *(publicanus)* erau „umbrele" lui Nasidienus.

v. 36(25) și urm. De aici înainte se desfășoară cena propriu-zisă, *primae mensae*, dominată masiv de momentele de beție care, precum se vede, devansează și încarcă ritualul obișnuit al mesei.

v. 58(39) *Alifae:* localitate în Samnium unde se confecționa un soi de cupe foarte mari.

v. 59 (40—41) „cei din coada mesei": Nasidienus și paraziții săi.

v. 65 Rețeta de sos dublu, în *Sat.*, II, 4, 91(67) și urm.

v. 74(50) *Methymna:* localitate pe coasta sudică a insulei Lesbos.

v. 77—78(52—53) Curtillus prefera zeama apei de mare din carapacea animalului marin, față de saramura preparată.

v. 112 „Cu palma la ureche": fiecare „șuiera", *stridere* (v. 78), vorbele la urechea vecinului.

v. 121 „Nasidienus surîzător apare": cu intenția de a drege prin artă ceea ce stricase destinul, *ut arte emendaturus fortunam* (v. 84—85).

v. 124—130(86—91) Consumarea numai a anumitor părți din trupul păsărilor era un semn de distincție.

v. 136(95) *Canidia*, personajul din epodele V și XVII și satira I, 8.

Epistola I, 1

v. 2—3 Metaforă luată din viaţa gladiatorilor: *ludo* (v. 3) înseamnă şi şcoală de gladiatori *ludus gladiatorius* şi joc poetic, „fel de a scrie" (v. 2). „Spada", *rudis*, dată în dar gladiatorului la ieşirea din funcţie era arma de lemn folosită la exerciţii, de unde şi denumirea de *rudiarius* atribuită fostului luptător.

v. 5 *Hercules Fundan(i)us* era ocrotitorul luptătorilor şi al sportivilor dar patrona şi odihna după încercări, ospeţele şi poezia. M. Fulvius Nobilior înălţase la Roma un templu în cinstea lui Hercule şi a Muzelor, în urma victoriei împotriva etolienilor (189).

Veianius: un renumit gladiator al vremii.

v. 6 Afirmaţia suprapune două situaţii: „eliberarea" din funcţie a gladiatorului şi cruţarea vieţii *missio* în caz de înfrîngere, ambele avînd loc la marginea arenei, *extrema harena*, în faţa publicului şi a celui care prezida jocurile.

v. 13 *Lar:* zeul casei folosit aici metaforic pentru ideea de comunitate, şcoală filozofică. (Cf. *Ode*, I, 29, 14 *Socraticam...domum)*.

v. 14 „nesilit": *addictus*, termen din limbajul juridic, militar şi al şcoalei de gladiatori, exprimă aici poziţia subordonată a discipolului fidel faţă de învăţătura dascălului. Seria metaforică se continuă prin *iurare in verba*, jurămîntul militar după o anumită formulă, şi *magister*, care desemnează şi pe maistrul gladiator şi pe filozof.

v. 16—17 Virtutea stoică recomanda participarea înţeleptului la treburile publice *civilibus* (undis); *custos* şi *satelles*, termeni militari desemnînd soldaţi de pază.

v. 18—19 Aristip din Cyrene: cf. *Sat.*, II, 3, 145 (100) și *Epist.*, I, 17, 13 și urm.

v. 20—24 Amînarea îndreptării morale e o temă a filozofiei populare cinico-stoiciene utilizată mai tîrziu de Seneca, Persius și Sf. Augustin (Préaux p. 33).

v. 28 *Lynceus:* cf. *Sat.*, I, 2, 116 (90).

v. 30 *Glykon:* renumit atlet grec, din Pergam, contemporan cu Horațiu.

v. 33, 36 și 38 Poetul enumeră aici cele șapte boli ale sufletului, patimi capitale în tradiția cinico-stoiciană (Préaux). În literatura epocii ciceroniene, avariția și pofta de mărire erau considerate vicii fundamentale ale romanilor. (Lucretius, III, v. 59 și urm. Sallustius, *De coniuratione Catilinae*, X—XIII).

v. 34 „îndemnuri și zicale": *verba et voces* se referă la rolul curativ al formulelor magico-religioase de medicină populară, cu care sînt comparate aici învățăturile filozofice.

v. 39—40 Serie de metafore agricole: *ferus*, *mitescere*, *cultura*. Cicero definește filozofia drept *cultura animi*. *Tusculane* II, 5, 13.

v. 42 „prostie" — *stultitia:* paradoxul nebuniei universale. Cf. Sat., II, 3.

v. 54 *Ianus:* cf. *Sat.*, II, 3, 30(18). Expresia din original, *Ianus summus ab imo*, dacă nu-i atribuim semnificația topografică precisă (partea de sus și de jos a porticului lui Ianus) poate însemna „de la un capăt la altul" al bursei aflate de fapt în partea de mijloc a zonei respective sau „de la cel mai de jos la cel mai de frunte" zaraf *(argentarius)*.

v. 58 Suma de 400.000 de sesterți era censul minimal al ordinului ecvestru.

v. 62 Tribunul *L. Roscius Otho*, autor al legii promulgate în anul 67, rezerva cavalerilor primele 14 rînduri la teatru, în spatele orchestrei, unde stăteau senatorii.

v. 64 *Curius* și *Camillus:* exemple de virtute romană din istoria republicii. Cf. *Ode*, I, 12 v. 43 (41—42).

v. 67 *Puppius:* autor necunoscut de tragedii lacrimogene.

v. 73—75 Fabulă esopică (196 ed. Chambry. Cf. traducerea românească a lui Traian Diaconescu, Univers, 1972) utilizată și de Lucilius c. XXX, v. 980—989, ed. Marx.

v. 76—81 Diversitatea gusturilor și a înclinațiilor omenești: Cf. *Sat.* I, 1 nota la v. 5—15).

v. 79 E vorba de vînătorii de testamente. Cf. *Sat.*, II, 5.

„țarc“: *vivaria*, rezervații de vînătoare sau de pescuit.

v. 82—93 Tema nestatorniciei dorințelor și a nemulțumirii de sine. Cf. *Sat.*, I, 1, v. 1 și urm. II, 7, 32—48(22—35), *Epist.*, I, 8, 7—12, și epistola de față v. 15—19.

v. 84(83) *Baiae:* cf. *Ode*, II, 18, 20, III, 4, 24.

v. 86 *Teanum Sidicinum:* localitate în nordul Campaniei, la 30 mile de Baiae.

v. 83—86 Mania construcțiilor de agrement care se făceau nu numai pe țărm, ci chiar în apele mării pe temelii de piatră împlîntate în adînc. Cf. *Ode*, II, 18, 20—22, III, 1, 33—37.

v. 90 *Proteus:* divinitate marină. Cf. *Ode*, I, 2, 7, *Sat.*, II, 3, 101(71).

v. 94 Horațiu reia adresarea către Mecena aplicînd acum la sine viciul inconstanței.

v. 106—108 Horațiu ironizează paradoxul regalității, perfecțiunea absolută a înțeleptului stoic. [Cf. *Sat.* I, 3, 155—172 (123—136)]. Poanta finală mizează pe ambiguitatea cuvîntului *sanus*, în sens filozofic, sănătos la minte, înțelept, opus „nebuniei“ *insanire* (v. 101), deviat apoi spre sensul fizic.

Epistola I, 2

v. 1(2) Declamațiile erau exerciții retorice, discursuri fictive pe o tematică de locuri comune, situații luate îndeobște din mitologie, istorie, literatură, în cazul nostru din poemele homerice. Practicate pe treapta a treia a învățămîntului, condus de *rhetor*, ele cunosc o deosebită înflorire după pierderea libertății republicane, cînd elocința de aparat înlocuiește tot mai mult oratoria activă a forului. A se vedea în acest sens lucrarea lui Seneca-tatăl *Controverse și Suazorii*.

v. 2(1) *Lollius:* probabil același cu destinatarul epistolei I, 18, fiul consulului din anul 21, destinatarul odei IV, 9.

Unii comentatori, Schütz, Préaux, consideră cuvîntul *Maxime* din original nu ca un cognomen al lui Lollius, ci cu sensul propriu, ca „cel mai mare“ dintre cei doi frați.

v. 4 *Chrysippus:* cf. *Sat.*, I, 3, 160(127).

Crantor: sec. IV î.e.n. reprezentant al Academiei.

v. 6—31 Interpretarea alegorică pe criteriu moral a personajelor și a situațiilor din poemele homerice a fost inițiată de *Antisthene* (sec. IV), întemeietorul școalei cinice. În lista scrierilor sale (pierdute) apar frecvent titluri homerice. Cf. Diogene Laerțiu, VI, 9.

În epistola noastră, Horațiu se folosește de *Iliada* pentru a demonstra „vîltoarea“ *aestus* (v. 8) pasiunilor vicioase (v. 15), echivalente cu

„nebunia" *(stultorum* v. 8, *delirant* v.14). *Odiseea* în schimb, prin Ulise (v. 17—26), furnizează pilde *(exemplar* v. 18) de „înțelepciune și virtute" *(sapientia, virtus,* v. 17) opuse nebuniei patimilor *(stultus cupidusque* v. 24).

v. 9—11: *Antenor* propune în adunarea troienilor restituirea Helenei pentru curmarea războiului, ceea ce Paris refuză *(Iliada,* VII, v. 347—365).

v. 11—13 Cearta dintre Ahile și Agamemnon, silit de cel dintîi să napoieze troienilor pe Chryseis, frumoasa captivă de care se îndrăgostise, și intervenția lui Nestor sînt descrise în *Iliada,* I, v. 101—305.

v. 19—22 Traducere liberă din prologul *Odiseei,* v. 1—5.

v. 23 Episodul sirenelor în *Odiseea,* XII, v. 166 și urm., al Circei, X, 135 și urm.

v. 29—31 Alcinou însuși, regele feacilor, la care poposește Ulise recunoaște: „Ne plac întotdeauna

Benchetuirea, cîntecul și hora

Și schimb de haine, calde băi și patul".

(VIII, v. 248—250, v. 342—344 în trad. Murnu)

v. 31 Tradiția manuscrisă cunoaște aici două variante, urmate ca atare și de comentatori: *(cessatum ducere)* **curam** (Orellius, Keller, Vollmer, Krüger, Villeneuve) și — **somnum** (stabilit de Bentley, adoptat și de Schütz, Kiessling-Heinze, Klingner). În sprijinul primei variante, a se vedea argumentarea lui J. Préaux p. 53—54: *cura,* concept moral-cheie, de posibilă influență epicureică-lucrețiană. Pentru cea de a doua variantă pledează: a) Sursa homerică, unde, printre pasiunile feacilor figurează și „patul", iar viața îmbelșugată și luxoasă pe care o duceau nu pretindea alungarea grijilor; b) Contextul horațian subliniază ideea somnului și a trezirii: *in medios dormire dies* (v. 30), *surgunt de nocte* (v. 32), *expergisceris* (v. 33); c) Motivul cîntecului aducător de somn, aparținînd realității și literaturii deopotrivă.

v. 40 „Treaba-i gata jumătate cînd începi": expresie proverbială, atribuită lui Hesiod sau Pitagora, menționată și de Sofocle, Platon, Aristotel.

v. 55: Cf. *Sat.,* I, 2, v. 52(39).

v. 58—59 Cruzimea tiranilor sicilieni devenise proverbială, datorită unor figuri ca Phalaris (sec. VI), Dionysios I (405—368/67), Dionysios II (367—344), Agathocles (317/16—289/8).

v. 59—63 Horațiu insistă asupra „mîniei" — *ira,* caracteristică îndeosebi tinerilor și, se pare, lui Lollius însuși *(Epist.,* I, 18, v. 15 și urm.). Ca temă a filozofiei morale, viciul mîniei provine din tradiția

peripatetică (Aristotel și Teofrast) urmată apoi de stoici, adversari categorici ai pasiunilor și de epicurei. Tratate cu titlul περι ὀργῆς (Despre mînie) sînt menționate în tradiția tuturor acestora. În literatura filozofică latină problema e tratată de Cicero în *Tusculane* IV, în special par. 77—79 și de Seneca în *De ira*. Acesta consideră mînia un fel de viciu cardinal care prin intensitate și putere destructivă le depășește pe toate celelalte (I, 2 și III, 1—2).

Epistola I, 3

v. 1—2 *Iulius Florus:* destinatar și al epistolei II, 2.

În anul 21/20, Tiberius Claudius Nero, fiul vitreg al lui Augustus, primise misiunea de a repune pe tronul Armeniei pe Tigranes III, în cadrul campaniei mai largi de supunere a parților și pentru reparația înfrîngerii suferite de Crassus în anul 53 î.e.n.

v. 2—3 Tracia și Macedonia trebuiau străbătute în drumul spre Orient.

Hebrus: cf. *Ode*, III, 25, 9(10).

v. 4 Alt punct de pe traseu, strîmtoarea Hellespontului (Dardanele) ale cărei țărmuri european și asiatic marcate de două turnuri simbolice ale respectivelor cetăți maritime Sestos și Abydos, aminteau de o celebră poveste de iubire dintre Hero și Leandru (cf. Vergiliu, *Georgice*, III, v. 258—263 și Ovidiu, *Heroide* 18 și 19).

v. 6 „Cohorta" era „suita" care însoțea pe demnitarii romani în campaniile și misiunile lor provinciale, alcătuită adesea din tineri de neam, dornici de afirmare și de realizarea materială, politică sau intelectuală. În cazul de față, în jurul lui Tiberius, el însuși în vîrstă de numai 21 de ani, se aflau o serie de tineri cărora Horațiu le schițează în continuare cîte un scurt portret al preocupărilor lor literare, însoțit de notații afectiv-morale.

v. 15 *Celsus Albinovanus*, destinatarul epistolei I, 8.

v. 16—17(17) E vorba de biblioteca publică din templul lui Apollo de pe Palatin, inaugurată de Octavian în anul 28 î.e.n.

v. 18—20 Fabulă esopică (162 Chambry). Cf. și Fedru I, 3, La Fontaine IV, 9.

v. 26 „grijile clocotitoare": *frigida curarum fomenta*, „oblojelile reci ale grijilor", metaforă care poate fi o aluzie la moda timpului de a se trata bolile cu băi reci; contextul pare să realizeze un oxymoron: *fomenta*, compresele calde ale pornirilor nobile, care se răcesc, *frigida*, sub asaltul grijilor.

v. 31 *Munatius:* fiul lui L. Munatius Plancus, destinatarul odei I, 7. Ajunge consul în anul 13 e.n.

Epistola I, 4

v. 1 Poetul elegiac Albius Tibullus. Cf. *Ode*, I, 33.

„Scrisorile": cu termenul de *sermones* Horațiu își desemnează *Satirele* și *Epistolele.*

v. 2 „pedanul tău pămînt": *Pedum* veche cetate latină situată între Tibur și Praeneste, nu departe de domeniul lui Horațiu.

v. 4(3) *Cassius din Parma* (localitate din Gallia): unul dintre asasinii lui Cezar, partizan al lui Antonius și adversar al lui Octavian, împotriva căruia scrie pamflete îndîrjite. După Actium, este omorît la Atena din porunca lui Octavian. Scoliaștii îi atribuie elegii, epigrame, satire și tragedii. Din toate ne-a rămas un vers citat de Quintilian (V, 11, 24) și o scrisoare către Cicero din anul 43 *(Fam.*, XII, 13).

v. 6(5) E vorba de meditația filozofică: „ceea ce e demn de un om înțelept și un om de bine, cinstit".

Epistola I, 5

v. 1 „pe-un pat îngust": *archiacis (lectis)*, „făcute de Archias", numele unui meșter.

v. 3 *Torquatus:* un avocat bogat, poate ultimul descendent al ginții Manlia. Cf. *Ode*, IV, 7.

v. 5(4) *Statilius Taurus* fusese consul pentru a doua oară, în anul 26, împreună cu Augustus.

v. 6(5) Ținutul mlăștinos din țara auruncilor, pe coasta mării tireniene, între Latium și Campania, dintre localitățile *Minturnae* de la vărsarea fluviului Liris și *Petrinum* de lîngă *Sinuessa*, producea vinuri bune dar nu de calitatea Falernului și a Cecubului.

v. 11(9) *Moschus:* un retor originar din Pergam, apărat într-un proces de otrăvire de Torquatus și Asinius Pollio, avocații renumiți ai vremii.

v. 12(9) Ziua de naștere a lui Augustus, 23 septembrie, coincidea cu sfîrșitul verii (v. 14[11]) și începutul toamnei.

v. 21—27(16—20) Elogiul vinului. Cf. *Ode*, I, 18, III, 21.

v. 38(28) „umbre": paraziți boemi, convivi amuzanți care însoțeau pe oamenii de vază la petreceri. Cf. *Sat.*, II, 8.

v. 2(1) „nimic să nu te mire“: *nil admirari*, loc comun al mai multor școli filozofice: ἀθαμβία „neînfricarea“ (Democrit), ἀταραξία „netulburarea“ (epicureismul), ἀπάθεια „lipsa de suferință“ (stoicismul); în termenii textului, Horațiu traduce formula atribuită lui Pitagora: μηδὲν θαυμάζειν. Cf. și Diogene Laerțiu, VII, 64, 123, Cicero, *Tusculane*, V, 28, 81.

v. 17(11) „aceeași rea nălucă“: *improvisa species*, termeni de filozofie stoică; φαντασία, reprezentarea, dacă nu este „comprehensivă“, în conformitate cu obiectul care o produce, și e alterată de „închipuirea unui lucru care pare foarte dorit“ produce tulburare. Judecata falsă este așadar izvorul pasiunilor, „emoțiile sînt judecăți“ afirmă Chrysip (Diogene Laerțiu, VII, 46; 110, 111, 115). Cicero *Tusculane* IV, 7, 14: *omnes perturbationes iudicio censent fieri et opinione.* Și pentru Epicur opinia falsă e sursă de durere sufletească (Cic., *Tusc.*, III, 13, 28). Cf. *Sat.*, I, 2, v. 98(76) și II, 2.

Neprevăzutul intensifică afectele, prin uimirea pe care o produce asupra celor neînțelepți: concepție a școlii cirenaice preluată de stoici. (Cf. Cic., *Tusc.*, IV, 17, 37—38).

v. 18(12) Se enumeră cele patru pasiuni cardinale, după doctrina stoică: plăcerea, durerea, dorința și teama (Diogene Laerțiu, VII, 63, 110—114).

v. 21(14) „Uimirea“ bolnăvicioasă în fața bunurilor exterioare este adesea notată și în Satire: *stupet* (I, 4,28; 6, 17; II, 2, 5), *torpes* (II, 7, 95)

v. 37(26) „Porticul lui Agrippa“, construit în anul 25 pe cîmpul lui Marte, în jurul templului lui Neptun, precum și *Via Appia*, erau locuri de promenadă la Roma.

v. 38(27) *Numa Pompilius* și *Ancus Martius*, al II-lea și respectiv al IV-lea rege legendar al Romei, erau socotiți de tradiție și menționați adesea ca exemple de cîrmuitori buni și pioși.

v. 49(33) *Cibyra* oraș din Lycia, în partea de sudvest a Asiei mici, vestit pentru minele și comerțul cu fier.

Bithynia: cf. *Ode*, I, 35, 7, III, 7; 3.

v. 52—55(36—38) Averea, criteriu al valorii sociale: cf. *Epist.*, I, 1, 53—59 și *Sat.*, I, 1, 62: *tanti quantum habeas sis*, II, 5, 8: *et genus et Virtus, nisi cum re vilior alga est.*

v. 56(39) Se face aluzie probabil la regele Capadociei Ariobarzanes al III-lea, menționat de Cicero în două scrisori *(Ad Atticum*, VI, 1, 3 și 3, 5) ca sărăcit și plin de datorii, fapt datorat desigur secătuirii rega-

tului său prin campaniile lui Pompei și ale lui Brutus. Ca atare, singura avere îi erau supușii, care puteau fi vînduți ca sclavi.

v. 58—66(40—44) *L. Licinius Lucullus* (cca 117—57) nobil roman din partida senatorială, general și om politic, rămas proverbial pentru traiul său luxos și rafinamentele meselor în care s-a complăcut îndeosebi în ultima parte a vieții. Plutarh, în biografia ce i-o dedică, relatează și întîmplarea cu hlamidele, menționînd comentarea ei de către Horațiu (cap. 39).

Hlamida: manta militară grecească folosită la spectacolele de tragedie, caracterizate în această vreme prin montări fastuoase, cortegii cu sute de figuranți și animale, costumație și recuzită abundentă. Cf. și *Epist.*, II, 1, v. 189 și urm.

v. 76—79(50—52) Salutul adresat pe nume și strîngerea mîinii făceau parte din protocolul obligatoriu al campaniei electorale, în care scop candidatul folosea adesea un sclav *nomenclator* care „să-i sufle" numele eventualilor săi alegători.

v. 80—84(52—54): cuvintele citate se presupun a fi rostite de *nomenclator.*

v. 83(53—54) „jețuri de fildeș": *sella curulis,* un scaun de formă pătrată care, împreună cu fasciile, era atribuit magistraților învestiți cu *imperium* (consuli, pretori, tribuni, dictatori).

v. 98(62) „tablele cerate": „*tabulae caerites* pe care la ordinul cenzorilor erau înscriși cei privați de dreptul de vot din cauza vreunei infamii" (A. Gellius, XVI, 13, 7).

v. 99—100(63—64) Aluzie la episoade din *Odiseea* (IX, 83—102 și XII, 295—398) cînd însoțitorii lui Ulise au mîncat frunzele de lotus sau boii soarelui, acte a căror pedepsire le-a amînat întoarcerea în țară.

v. 101(65) *Mimnerm din Colofon,* poet grec din sec. al VI-lea, considerat drept unul din întemeietorii elegiei erotice.

Epistola I, 7

v. 2 „august": în original, *sextilis* „luna a șasea", după o mai veche numărătoare a anului începînd din martie. În anul 8 î.e.n. a căpătat numele împăratului *August.*

v. 8(6) „lictorii" erau niște „slujbași" *apparitores* însărcinați fie cu ordinea, fie pentru a purta în cortegiul funebru al familiilor nobile insignele rangurilor avute în viață, alături de chipurile strămoșilor, *imagines maiorum.* În fruntea lor se afla un *magister funeris* numit *dissignator* (v. 6).

v. 10—12(8—9) *officiosa sedulitas et opella forensis*, „zelul îndatoritor și corvoada măruntă a forului“: „mii de treburi nesuferite“ de felul celor descrise de poet în *Sat.*, II, 6, provoacă febra și moartea, datorită alergăturii prin căldură, în toiul zilei.

v. 35(23) „Distanța de la boabă la ban“: boabele de lupin (iarba lupului) serveau drept bani de recuzită la teatru sau în jocurile copiilor.

v. 42(28) *Cinara:* cf. *Ode*, IV, 1, 4; 13, 21; *Epist.*, I, 14, 33.

v. 43(29) și urm. În fabula esopică (nr. 30) vulpea flămîndă intrată într-o scorbură de stejar după niște pîine și carne, nemaiputînd să iasă, este interpelată în felul arătat și de Horațiu, de o altă vulpe. La Esop, morala este însă alta: „timpul risipește necazurile“.

v. 63(40) și urm. În *Odiseea*, IV, v. 589—619 Menelau, *Atridul*, îi oferă lui Telemac un car cu trei cai și o cupă. La refuzul acestuia, îi dă un crater de argint cu gura de aur. Horațiu dă o interpretare morală episodului homeric. (Cf. *Epist.*, I, 2).

v. 70(45) *Tiburul*, prielnic creației *(Ode*, IV, 2, 30—32; 3, 10—12) și *Tarentul* (Ode II, 6) sălașuri de *otium*.

v. 71(46) *Lucius Marcius Philippus*, consul în anul 91 î.e.n., lăudat de Cicero pentru îndrăzneala, spiritul ironic și vehemența oratorică *(De oratore*, III, 1, 4).

v. 72(47) „ora a opta“: aproximativ două după-amiază, în timpul verii.

v. 74(48) *Carinae:* cartier luxos al Romei, în partea de vest a Esquilinului.

v. 84(55) *Volteius Mena:* după nume, un libert grec.

v. 105(68) „Să-i dea bineţe-acasă“: e vorba de *salutatio*, vizita salutului făcută dimineața persoanelor influente de către prieteni în semn de afecțiune, dar mai ales de către „clienți“, suporteri politici, oameni de jos, care primeau în schimb *sportula*, rația de subzistență.

v. 117(76) *Feriae latinae:* sărbătoare în amintirea vechii alianțe dintre Roma și Latium, stabilită în fiecare an de către consuli, în lunile aprilie-mai. Dura patru zile, prilej de vacanță și vizite la domeniile rustice.

v. 144(94) *Genius:* cf. *Ode*, III, 17, 14.

Epistola I, 8

v. 1—2 *Albinovanus Celsus* și campania lui Tiberius: cf. *Epist.*, I, 3.

v. 9 „*Și sînt supărat pe doctori*“: e vorba de cărțile sau dascălii de filozofie. Cf. *Epist.*, I, 1, v. 34—40 și I, 2, rolul educativ al literaturii.

v. 12 „nestatornic“, *ventosus:* cf. *Epist.*, I, 1, v. 97—100 și *Sat.*, II, 7, v. 28—29:

Romae rus optas, absentem rusticus urbem...

Epistola I, 9

v. 1 *Claudius:* Tiberius Claudius Nero: cf. *Epist.*, I, 3, 2 și precedenta.

Septimius: identic probabil cu destinatarul odei II, 6 și cu „Septimius al nostru“, numit astfel de Augustus în biografia lui Suetonius (32—34).

v. 10 *culpa:* „învinuirea“ de a fi refuzat să-l servească.

Epistola I, 10

Aristius Fuscus, destinatarul odei I, 22, cf. și *Sat.*, I, 9, v. 76—94 (61—74).

v. 7(16)„cuibul“: adică Roma, orașul.

v. 14(12) „după cum natura cere“: Horațiu pare să traducă principiul stoic „a trăi în conformitate cu natura“, adică logos-ul, rațiunea, deși sensul este mai apropiat de concepția epicureică, potrivit, căreia trebuințele naturale constituie măsura dorințelor. Cf. *Sat.*, I, 2, nota la v. 93—96(73—76).

v. 19(16) Zodia Leului și constelația Cîinelui marcau la 21—23 iulie începutul caniculei. „Steaua Leului turbat, cînd soarele aduce zile de arșiță“ *(Ode*, III, 29, 19—20) și „Cîinele, stea urîtă agricultorilor“ *(Sat.*, I, 7, v. 30—31 [25—26]).

v. 22 „Marmura“: pardoseala de mozaic făcută din marmură numidică *Libycis lapillis* (v. 19).

v. 30(27) „Pînză de Aquin“: *Aquinum* localitate din Lațiu unde se prelucra un colorant din plante care imita purpura feniciană *Sidonio... ostro* (v. 26).

v. 35—40(34—38) Fabulă (esopică?) istorisită de poetul Stesihoros (sec. VII—VI) locuitorilor Himerei spre a-i determina să nu primească stăpînirea tiranului Phalaris din Agrigent (cf. Fedru, IV, 4 și La Fontaine IV, 13).

v. 51(49) *Vacuna:* veche divinitate italică (sabină) cu identitate discutabilă. După Varro ar fi vorba de *Victoria;* alți comentatori o asimilează cu Bellona, Minerva, Diana (Ceres, Venus).

Un templu al Vacunei se afla în apropiere de Reate, nu departe de domeniul lui Horațiu, pe o insulă din mijlocul lacului *Cutiliae* folosit

în timpul verii pentru hidroterapie. Poate că și Horațiu se afla aici la cură (Préaux). Faptul că Vespasian își petrecea verile la Aquae Cutiliae și la Reate (Suet., 24), precum și o inscripție menționînd restaurarea unui templu al Victoriei de către același împărat ar putea fi puse în legătură cu Vacuna lui Horațiu.

Epistola I, 11

v. 1—2 *Bullatius:* nume rar, personaj necunoscut.

Chios, Lesbos, Samos: insule ioniene considerate pentru resursele lor naturale, bogăția culturilor (viță de vie) și prosperitatea civilizației drept legendarele „insule ale fericiților".

Sardes: capitala Lydiei, așezată într-o cîmpie roditoare pe fluviul Pactolus, la poalele muntelui Tmolus, centru comercial la confluența dintre lumea greacă și cea persană. Cucerită de Cyrus (548 î.e.n.) și distrusă de atenieni la declanșarea războaielor medice, cetatea cunoaște o deosebită înflorire sub imperiu, fiind socotită o „a doua Romă".

v. 3 *Smyrna, Colophon:* orașe-porturi pe coasta Asiei mici. Cel dintîi distrus pe la 575 de lidieni și refăcut de urmașii lui Alexandru iar mai tîrziu de M. Aurelius era deosebit de prosper în epoca romană.

v. 5 *Attal:* regatul elenistic al Pergamului, întemeiat și cîrmuit de dinastia attalizilor (Attalus I 241—197) constituia provincia romană *Asia* (cf. *Ode*, I, 1, 12).

v. 6 *Lebedos:* înfloritoare cetate ioniană situată între Smyrna și Colophon, a fost distrusă de Lisimah (360—281), iar locuitorii strămutați la Efes.

v. 7—10 O parte din editori și comentatori atribuie aceste versuri lui Bullatius, alții consideră că poetul are cuvîntul tot timpul, variantă adoptată și de Eminescu.

v. 7—8 *Gabii* și *Fidenae:* orășele italice așezate în apropierea Romei, cel dintîi la est, pe drumul spre Praeneste, cel de-al doilea la nord, pe Tibru.

v. 10 Imagine aflată și la Lucrețiu în prologul cărții a II-a din *Poemul Naturii*, poate o reminiscență din Sofocle (Kiessling-Heinze) și o temă retorică (Préaux).

v. 17 *Rodos* și *Mitilene* (cf. *Ode*, I, 7, 1), elogiate adesea pentru strălucirea lor: „Prin porturi, drumuri și clădiri și prin alte construcții [Rodosul] se deosebește într-atît de celelalte încît n-am putea numi o alta asemănătoare și nicidecum mai presus de această cetate" (Strabo, XIV, 652). [Mitilene], „oraș mai întîi de toate vestit atît prin așezarea

naturală şi rînduirea clădirilor cît și prin frumuseţe, cu ogoare înfloritoare şi rodnice" (Cicero, *De lege agraria*, II, 16, 40).

v. 29(28) „Oţiul fără de-astîmpăr", *strenua inertia:* figura numită oximoron, constînd din împerecherea cuvintelor contradictorii, ades folosită de Horaţiu, d.p. *Ode*, I, 34, 2 *insanientis sapientiae* „înțelepciunea nebună" și *Epist.* I, 12, 19—20.

v. 31 *Ulubrae:* orăşel din Latium, în zona mlaștinilor pontine.

Epistola I, 12

v. 2(1) *Iccius* era administrator *(procurator)* al bunurilor lui Agrippa din Sicilia (cf. *Ode*, I, 29).

v. 4—6 Reminiscență dintr-un fragment elegiac atribuit lui Solon sau, după alții, lui Teognis: [la fel de bogat este]

„Și cel care are mult aur
Și argint și ogor întins care-i aduce grîu
Și cai și catîri,
Şi cel care are numai atît
Cu ce să-și voinicească trupul
Bine hrănit, bine-mbrăcat și bine-ncălţat..."

(Plutarh, *Solon*, cl. II, trad. N.I. Barbu)

v. 12—13 Dezinteresul proverbial al lui Democrit față de lumea exterioară în favoarea preocupărilor filozofice s-a concretizat în relatări anecdotice, ca orbirea de bună-voie, pentru a nu mai vedea cum „cetăţenilor răi le merge bine" (Decimus Laberius, frg. I din mimul *Restio*, „Frînghierul" la A. Gellius, X, 17, 2) sau cea menționată de Horaţiu privind neglijarea cultivării pămîntului.

v. 19—20 „armonia plină de contraziceri", *concordia discors:* Horaţiu a izbutit să concentreze în acest celebru oximoron, reluat adesea în literatura latină (Ovidiu, Manilius, Seneca, Lucan) esenţa doctrinei cosmogonice a lui Empedocle potrivit căreia „Dragostea" și „Ura" produc lumea fenomenală prin asocierea și disocierea celor patru elemente: pămînt, apă, aer, foc.

Stertinius: cf. *Sat.*, II, 3, nota la v. 53(33).

v. 21 Aluzie la doctrina metempsihozei și la interdicţia de a mînca lucruri însuflețite, credință însușită și de Empedocle, pe seama căruia Diogene Laerţiu pune această epigramă:

„Fost-am băiat mai întîi, apoi am fost chiar și fată,
Tufă și pasăre, pește am fost, ce vine din mare" (VIII, 7).

v. 22 *Pompeius Grosphus:* dedicatarul odei II, 16 (cf. v. 33—37).

v. 26—28 Evenimente petrecute în anul 20 î.e.n.: Supunerea Cantabrilor din Spania, răsculaţi împotriva Romei după anul 25. Tînărul Tiberius pune pe tronul Armeniei pe Tigranes, în urma asasinării regelui Artaxias. Phraates regele parţilor restituie lui Cezar-Octavian steagurile și trofeele pierdute de Crassus și Antonius. Cf. *Ode*, IV, 14, 41—42, 46; *Epist.* I, 3, 1—2 și 18, 56—58(55—57).

Epistola I, 13

v. 1—3 *Vinnius:* ar putea fi un personaj din aristocraţie cu acces în anturajul lui Augustus. Un consul cu acest nume e menţionat de Tacit pentru anul 69, iar după Macrobius (I, 6, 28) porecla de *Asina* aparţinea întemeietorului gintei Cornelia. O ipoteză mai nouă, din 1959, 1963 (ap. Préaux, p. 137) vede în Vinnius Valens pe fiul u nui centurion Vinnius Asina, ca și Scaeva din epistola I, 17. Termenii militari folosiţi în recomandările date personajului constituie desigur un argument stilistic în acest sens.

Scrisoarea este imaginată ca o reluare a instrucţiunilor orale date la plecare lui Vinnius, care avea misiunea de a-i înmîna lui August us primele trei cărţi de *Ode*. Data publicării acestora (23) coincide cu starea lui Augustus zugrăvită de poet: „De-i sănătos": în anul 23 împăratul fusese bolnav, iar în 22 pornește într-o expediţie în Orient. Vinnius urma să-l ajungă undeva pe drum (v. 10).

v. 14 *Pirria:* și grafia numelui și identitatea persoanei e incertă. În orice caz, e vorba de o femeie de condiţie inferioară, sclavă sau curtezană, după un scoliast, personajul unei comedii togate a lui Titinius (Ribbeck, 21).

v. 15 Ţăranul sărac invitat de colegul său de trib de la oraş (din cele 35 de triburi de cetăţeni ale Romei, 31 cuprindeau laolaltă populaţie rustică şi urbană), în lipsa unui sclav care să-l slujească, își purta singur sub braţ încălţămintea de interior cu care se schimba la masă şi boneta de pîslă.

v. 18 *oratus multa prece* poate avea ca subiect logic pe un oarecare curios din vulg, reluînd astfel afirmaţia de la v. 16, variantă adoptată și de traducătorul nostru; dar s-ar putea referi și la rugăminţile poetului din scrisoare, a căror citire îl întîrzia pe Vinnius din drum, urmate în chip firesc de îndemnurile la continuarea drumului și îndeplinirea misiunii.

Epistola I, 14

v. 2—3 *Varia*, azi Vicovaro, situat la vărsarea pîrîului Digentia în rîul Anio, afluent al Tibrului, între cătunul lui Horațiu, Mandela, și Tiburul aflat la 8 km, pe Via Valeria. Aici veneau cei cinci țărani *coloni*, mici proprietari sau fermieri arendași, vecini cu poetul, pentru a-și regla conturile cu stăpînul sau spre a lua parte la tîrg, la procese ori sfaturi cetățenești.

v. 6 *Lamia* (cf. *Ode*, I, 26, 8 și III, 17): ar putea fi vorba de cel mai mic dintre frați, Lucius, mort în anul 33 e.n. În acest caz, fratele dispărut aici ar fi cel mare, Quintus.

v. 9 „să doboare barierele *îi vine*": în tradiția manuscrisă figurează *amat* (variantă însușită de Schütz, Plessis, Villeneuve, Lejay, Préaux).

Conjectura propusă de Bentley (adoptată de Heinze, Klingner), după un pasaj din Lucrețiu redînd aceeași imagine, și după unele contexte din Catul, Cicero, Arnobius, *avet*, subliniază dorința nerăbdătoare de a ajunge la țară sfărîmînd obstacolele, precum caii de curse (Lucrețiu, II, 263—265). Soluția traducătoarei noastre împacă ambele posibilități, „îi vine" marcînd și preferința obișnuită, și intensitatea ei.

v. 12—13 Temă tratată în *Epist.*, I, 11.

v. 14 „sclav de țară": *mediastinus*, sclav de rînd *(in medio)*, bun la toate treburile domestice, fără o anume calificare.

v. 33 *Cinara:* cf. *Epist.*, I, 7, v. 42(28).

v. 36 Renunțarea la „jocul" petrecerilor și al poeziei și în *Epist.*, I, 1, 10.

Epistola I, 15

v. 1 *Numonius Vala:* dintr-o familie nobilă ai cărei membri sînt menționați adesea în inscripții pe monede și în istoriografie (Velleius Paterculus, II, 119).

Velia (gr. 'Ελέα): colonie[1] foceeană în Lucania, pe coasta mării tireniene, renumită pentru școala filozofică (eleată) înfloritoare aici.

Salern (azi Salerno) port în golful cu același nume, în Campania, la 45 km sud-est de Neapole.

v. 2 *Baiae:* cf. *Ode*, II, 18, 20, III, 4, 24 și *Epist.*, I, 1, 84 (83).

v. 3 *Antonius Musa:* libert și medic al lui Augustus, pe care îl vindecă în chip spectaculos în anul 23, prin băi reci, ajunse astfel la modă în acea vreme. (Cf. *Epist.*, I, 13, 3).

v. 9 *Clusium* (azi Chiusi): localitate din Etruria, pe rîul Clanis, la sud-vest de lacul Trasimenus.

Gabii: cf. *Epist.*, I, 11, 7.

v. 11 *Cumae:* oraș din Campania, celebru sediu al Sibilei (Eneida c. a VI-a).

v. 14 „în care din orașe": din cele două menționate la început, Velia și Salernum.

v. 26 *Maenius:* cf. *Sat.*, I, 3, 28(21).

v. 36(37) *Bestius:* tip de risipitor pocăit, provenit probabil din Satirele lui Lucilius și aflat ca atare și la Persius (VI, 37).

Epistola I, 16

v. 1 *T. Quinctius Hirpinus:* același poate cu destinatarul odei II, 11, personaj de vază, cum se vede și din epitetul *optime.* Doi consuli cu acest nume sînt cunoscuți în epocă, în anii 2 și 9 e.n.

v. 5 Optăm pentru varianta *ni,* în loc de *si,* și punctuația corespunzătoare. Cf. argumentarea lui Schütz *ad loc.*

„Valea": *Ustica* în *Ode*, I, 17, 11, iar numele muntelui este *Lucretile* (v. 1).

v. 12 „un izvor": *Bandusia (Ode,* III, 13, 1), probabil la origine numele izvorului din ținutul natal, transferat în chip omagial și simbolic asupra celui din Sabinum (Kiessling-Heinze), ceea ce ar explica diferența față de numele rîului *Digentia (Epist.*, I, 18, 104).

v. 13 *Ebrul:* cf. *Ode,* III, 25, 9(10) și *Epist.*, I, 3, 3

v. 16 Pentru insalubritatea anotimpului a se vedea *Epist.*, I, 7, începutul.

v. 17 „de ești cum se aude: „ideea socratică a concordanței dintre reputația și valoarea morală a omului la Xenofon, *Memorabilia,* I, 7 și II, 6, 39, reluată de Panetius (Cicero, *De oficiis,* II, 12, 43).

v. 27—29 Cuvintele citate provin „dintr-un prea cunoscut panegiric al lui Augustus" (Porphyrio) al cărui autor e presupus a fi L. Varius Rufus (cf. *Ode,* I, 6).

v. 49 „Sabinul": austeritatea sabină era proverbială, consacrată ca atare și de figura lui Cato cel Bătrîn. Cf. și *Ode,* III, 6, v. 37—39.

v. 53—54 Aceeași idee în *Sat.*, II, 7, v. 107—109(73—74).

v. 61(60) *Laverna:* divinitate aparținînd demonilor subpămînteni, patroană a hoților.

v. 64 Joacă de copii, care fixau un ban în caldarîm pentru a păcăli pe hrăpăreții care ar fi vrut să-l ridice.

v. 65—66 Motivul sclaviei patimilor (cf. *Sat.*, II, 7) și al spaimei ca formă de tulburare (*Epist.*, I, 6, 13—15[9—10].

v. 74 și urm. Parafrază după *Bacantele* lui Euripide, v. 492 și urm., legendă prelucrată și în tragedia *Pentheus* a poetului latin Pacuvius. Opunîndu-se introducerii cultului dionisiac la Teba, regele Penteu întemnițează temporar pe Acoetes, un discipol al Zeului, cu care are loc și dialogul în cauză. Pînă la urmă, Penteu este sfîșiat de bacante, conduse de mama sa Agave. Cf. *Sat.*, II, 3, 416(303).

Epistola I, 17

v. 1 *Scaeva:* Probabil fiul centurionului Cassius Scaeva, care fusese elogiat de Cezar, (*Bellum civile,* III, 53) pentru eroismul său la asediarea cetății Dyrrachium. Poate unul din suita lui Tiberius (confundat cu Lollius din epistola următoare). Un Scaeva menționează și Cicero într-o scrisoare către Atticus (XIII, 23, 3).

v. 6—8 Aluzii la corvezile vieții de client: sculatul de dimineață pentru *salutatio* și însoțirea patronului pe drumurile de provincie.

Ferentinum: Orășel din ținutul hernicilor, în Latium.

v. 10 „trecînd prin viață neștiut“: maxima epicureică λάθε βιώσας desemnînd anonimatul vieții de *otium.*

v. 13 și urm. Disputa dintre Aristip din Cyrene, întemeietorul școlii hedoniste (cf. *Epist.*, I, 1, v. 18—19) și Diogene cinicul, relatată de Diogene Laerțiu, II, 8, 68.

Termenul de „rege“ e folosit în sens propriu la v. 13 și 20, cu aluzie la viețuirea lui Aristip pe lîngă Dionisios I, tiranul Siracuzei.

v. 21 „ceri fleacuri“: *vilia,* lucruri de puțin preț, hrana ieftină și meschină și îmbrăcămintea precară cu care se mulțumeau cinicii.

v. 23—24 (Aristip) „Știa să se adapteze după loc, timp și om, și-și juca rolul potrivit în orice împrejurare. Așa se face că s-a bucurat mai mult decît oricare altul de bunăvoința lui Dionysios, deoarece întorcea întotdeauna lucrurile cum era mai bine. Se bucura de clipa de față... (Diogene Laerțiu, II, 8, 66).

v. 25 „Zdrențe îndoite“: *duplex pannus,* mantaua îndoită a cinicilor, care ținea astfel loc și de tunică și de manta.

„dîrza nevoință“: termen al filozofiei cinice καρτερία *patientia,* efortul și tăria de a suporta adversitățile vieții.

v. 30—31 „hlamida“: Am păstrat aici lecțiunea comună a manuscriselor *chlamydem.* Varianta introdusă de Cruquius *chlanydem,* pe motiv că acest termen desemnează haina luxoasă de lînă, se justifică în parte. Dar „hlamida“, de obicei mantaua militară, putea să indice și costumația solemnă de purpură a cîntăreților și a regilor la teatru. Dealtfel,

Miletul era deopotrivă renumit în producerea țesăturilor fine și din lînă și din purpură.

v. 33—34 Aluzie la triumfurile lui Augustus. „tronul lui Joe“ trebuie înțeles la propriu, arătînd locul unde se depuneau trofeele de către generalul triumfător, în templul lui Iupiter Capitolinus.

v. 36 Traducerea unui proverb grecesc indicînd accesul dificil la plăcerile și luxul Corintului pentru cei lipsiți de mijloacele materiale necesare. Horațiu îl folosește pentru a arăta atingerea idealului moral.

v. 43 Aici, cuvîntul „rege“ e sinonim cu patronul bogat.

v. 52 *Brundisium:* cf. *Sat.*, I, 5, v. 145(104).

Surrentum: port în Campania, renumit în vinuri.

v. 60 *Osiris:* dintre adepții cultelor orientale, egiptene îndeosebi proveneau acești cerșetori vagabonzi.

Epistola I, 18

v.1 *Lollius:* cf. *Epist.*, I, 2, 2.

v. 3 Matroanele purtau o îmbrăcăminte lungă *(stola)* de culoare albă, în timp ce curtezanele se deosebeau în privința culorii *discolor* (v. 4) purtînd veșminte pestrițe.

v. 7 Horațiu evocă aici ținuta neglijentă a cinicilor.

v. 9 Virtutea recomandată de poet este εὐτραπελία, supleţea spirituală și umorul de bun-gust, cale de mijloc între grosolănie ἀγροικία, *rusticitas* și bufonerie, lingușire, βωμολοχία. Teofrast are în galeria *Caracterelor* sale un portret al „Lingușitorului“ (κόλαξ) și unul al „Bădăranului“ (ἀγροικός).

v. 11 „bufon la coada mesei“, *imi derisor lecti:* cf. *Sat.*, II, 8, v. 33—35(23—24) și schema mesei.

v. 14 În spectacolele de mim, dubletul actorului principal era de obicei un parazit, cu rolul de a exagera, prin mijloacele ridicolului, jocul celui dintîi.

v. 16 „fleacuri“: subst. *nugis* (ablativ) legat de *armatus* desemnează argumentele neserioase ale personajului. Dacă îl luăm ca dativ pe lîngă *propugnat,* arată „nimicurile“, pricinile lipsite de importanță pentru care „se bate“ (cf. v. 15).

v. 17 „să n-o latru“, *elatrem* (v. 18): metafora definește cutezanța și limba slobodă a cinicilor, παρρησία, trimițînd la însuși numele sectei, derivat din imaginea și numele grecesc al „cîinelui“.

v. 19 *Castor* și *Docilis:* nume de gladiatori sau de histrioni ai vremii.

v. 20 *Via Minucia* refăcută mai apoi în *Via Traiana* se despărţea de *Via Appia* la Beneventum, scurtînd astfel drumul spre Brundisium, pe ţărmul Adriaticei. Cf. *Sat.*, I, 5, nota la v. 102(71).

v. 32 (31) *P. Volumnius*, poreclit *Eutrapelus* (gr. „spiritualul") din ordinul ecvestru, prieten cu Atticus şi cu Antonius.

v. 42—44 *Zethus* şi *Amphion*, personajele tragediei *Antiopa* de Pacuvius prelucrată după Euripide — reprezintă două moduri de viaţă. Zethus, vînător şi păstor, era partizanul activităţii practice, Amphion, cîntăreţul din liră, — al vieţii contemplative. Disputa pe această temă constituia una din scenele tragediei.

v. 49 (48) Aceeaşi idee în *Sat.*, II, 2 v. 20—21 *Tu pulmentaria quaere sudando:* „transpirînd agoniseşte-ţi bucatele mustoase".

v. 56—57 (55—56) Campania împotriva Cantabrilor din Spania avusese loc în anii 27—25, cea împotriva Parţilor în anul 20, soldată cu restituirea steagurilor romane pierdute de Crassus în anul 53. Cf. *Epist.*, I, 3, v. 1—2.

v. 83 (82) O relatare anecdotică a unui scoliast, născută probabil din efortul de clarificare a textului, crede că e vorba de un anume libert Luthienus Theon, izgonit de patronul său „din pricina cîrtelii veninoase", şi obligat să-şi cumpere, cu sfertul din moştenirea cuvenită, acordat de stăpîn , o funie şi un stîlp.

v. 91 Lacuna dintre v. 90 şi 92 prezentă în cele mai autorizate manuscrise a fost întregită de un interpolator după v. 34 din *Epist.*, I, 14, din necesitatea de a menţine paralelismul cu v. 89—90 şi de a da un subiect lui *oderunt*.

Epistola I, 19

v. 2(1) *Cratinus:* reprezentant al vechii comedii greceşti (cf. *Sat.*, I, 4, v. 1), scrisese o comedie intitulată *Clondirul*.

v. 5 „barzii cei smintiţi": *male sanos* (v. 3). Cf. şi *A.P.* v. 296—297: „Democrit izgoneşte din Helicon pe poeţii întregi la minte" şi v. 453 şi urm., portretul poetului nebun, întruchipînd degradarea ideii de „inspiraţie".

v. 6—7(5) *Camenele:* divinităţi italice corespunzătoare Muzelor greceşti. În locul izvoarelor sacre de pe Helicon, semn al inspiraţiei lucide, apare aici vinul, drept băutură a Muzelor, semn al inspiraţiei violente. Dealtfel, motivul apei şi al vinului simbolizînd cele două tipuri de inspiraţie, de fapt opoziţia *ingenium/ars*, era cunoscut în literatura greacă veche şi elenistică. (A se vedea locurile la Préaux).

v. 8—9(6) Lauda vinului la Homer, în *Iliada* VI, 261.

v. 13(8) *Puteal Libonis:* locul din partea de est a Forului (cf. *Sat.*, II, 6, nota la v. 48(35) unde un anume Libo, de la sfîrșitul secolului al III-lea, sau fiul său, de la jumătatea secolului al II-lea, construiseră sediul de judecată al pretorului, punct de întîlnire și al oamenilor de afaceri, potrivit deci pentru „băutorii de apă", „lucizi și aspri" *(siccis, severis* v.9). Termenul de *puteal* care în accepția comună înseamnă și colacul de piatră al fîntînii, indică un posibil joc de cuvinte cu sensul toponimic și cu cel metaforic semnalat mai sus (v. 6—7).

v. 15 „am dat edictul" — *edixi* (v. 10). Varianta *edixit* ar comporta ca subiect pe unul din personajele enunțate mai înainte: Cratinus, Bacchus, Homer sau Ennius.

v. 22—23(15) *Timagenes:* retor grec din Alexandria, adus ca prizonier la Roma în anul 55 î.e.n. unde, odată eliberat, a ținut cursuri de retorică de orientare aticistă. „Om elocvent și cu limba ascuțită, care a rostit multe vorbe pline de ocară și de farmec" (Seneca Retorul, *Controverse*, X, 5, 22), își pierde din această pricină favoarea lui Augustus, intrînd apoi sub protecția lui Asinius Pollio.

Iarbitas: după nume, un getul (numid). Întîmplarea cu pricina ar fi avut loc la un chef, într-un exercițiu de declamație.

v. 43 „tratare": în original *ordine* (v. 29), cuprinde ideea de compoziție, de organizare fie a subiectului, a expresiei, sau a formulei metrice.

v. 47—48(32—33) Cf. *Ode*, III, 30 v. 13—14.

v. 50 (34) Preferința poetului pentru publicul restrîns și competent e afirmată pe larg și în *Sat.*, I, 10.

v. 57(39) Versul comportă două interpretări , după sfera de aplicare a lui *ultor* și conținutul atribuit lui *nobilium:* a) Cu referire la lecturile publice, Horațiu „se răzbună" pe „marii" (ironic) scriitori ale căror opere le-a audiat, citindu-le la rîndu-i versurile sale — sens contrazis de versurile următoare; b) Horațiu „ascultă", ia ca model operele scriitorilor de merit și „îi răzbună" de atacurile adversarilor. *Nobilium* are în acest caz un sens laudativ și se referă fie la poeții din cercul lui Mecena, fie la Arhiloh, Alceu și Safo.

v. 59 „de-aici acele lacrimi": *hinc illae lacrimae* (v. 41) expresie devenită proverbială, din *Andria* lui Terențiu (v. 126).

Epistola I, 20

v. 1 *Ianus:* cf. *Epist.*, I, 1, 54.

Vertumnus: cf. *Sat.*, II, 7 nota la v. 21(14).

Ambele denumiri marchează locuri din piața publică, spre care se îndreaptă acum cartea poetului.

v. 2 *Sosii:* librari celebri ai vremii.

„Să-ți facă lustru": cu piatră ponce *(pumice)* se netezeau marginile libere ale papirusului.

v. 12 (13) *Utica,* în Africa și *Ilerda* în Spania pe Ebru, desemnează provinciile, unde ajungeau mai tîrziu cărțile uzate la Roma.

Cele două predicate din original compară cartea cu un sclav fugar *(fugitivus)* sau trimis în lanțuri *(vinctus mitteris)* la muncă grea.

v. 28 *Lollius,* un membru de vază al ginții din care făcea parte și tînărul destinatar al epistolelor I, 2 și 18, consul al anului 21, la început fără coleg, deoarece Augustus, aflat în campanie spre orient, refuzase funcția, apoi, după unele dispute s-a obținut numirea lui *Q. Aemilius Lepidus,* fiul triumvirului.

Epistola II, 1

v. 2—3 În anii 15 și 14 î.e.n., fiii vitregi ai lui Augustus Drusus și Tiberius au înlăturat amenințarea a două populații germanice din Alpi, reții și vindelicii, care năvăleau în Gallia cisalpină. Cu acest prilej, Horațiu le consacră odele IV, 4 și 14.

Politica de moravuri a lui Augustus s-a concretizat într-o serie de *leges iuliae,* promulgate în anul 18 și care priveau: cheltuielile, adulterul, castitatea, corupția electorală și căsătoria.

v. 10 Una din cele 12 munci ale lui Hercule a fost uciderea hidrei cu multe capete, de la Lerna.

v. 16 Instaurarea cultului imperial s-a făcut în etape și cu prudență, în timpul lui Augustus, care s-a opus „cu cea mai mare îndîrjire" *(Suet.,* 52) la divinizarea persoanei sale. În Orient, din anul 29/27 existau temple dedicate lui Augustus asociat cu Roma. În Italia, după anul 12, *Lares Augusti* și *Genius Augusti* au fost introduși în cultul răspîntiilor, *Lares compitales,* și în cel al divinităților casnice (cf. *Ode,* IV, 5, vv. 31—35).

v. 24(27) Pe *Mons Cavus,* din lanțul munților „albani", la sud-est de Roma, se afla templul lui *Iupiter Latiaris,* centrul ligii albane, din care a purces Roma.

v. 24—25 Printre vechile tratate de alianță din vremea regilor, tradiția istoriografică menționează pe cel încheiat de Romulus și Tullus Hostilius cu sabinii și de Tarquinius Superbus cu cetatea *Gabii* din Latium.

v. 26(23—24) *Legea celor 12 table*, consemnarea scrisă a dreptului cutumiar, a fost elaborată între anii 451—449 î.e.n. de o comisie de zece bărbați, acțiune care a constituit un episod victorios în luptele plebeilor cu patricienii.

v. 27(26) „Cărțile pontificale" — *libri* și *commentarii pontificum* — erau colecțiile de documente ale magistraturilor religioase.

Dintre vechile profeții, ni se menționează cele marciene, după numele unuia, sau a doi frați *Marcii* care, la ordinul Senatului, ar fi alcătuit, în anul 212 î.e.n., o culegere din prezicerile orale mai vechi.

v. 33 Gimnastica, pictura și muzica împreună cu gramatica alcătuiau cele patru „arte liberale" din sistemul de educație al grecilor.

v. 45—47 Horațiu utilizează aici raționamentul sofistic al „grămezii", formată sau anulată prin adăugirea sau scoaterea cîte unui bob.

v. 50 Poetul *Ennius* (239—169), în prologul epopeii sale *Annales*, folosind motivul visului și concepția pitagoreică a metempsihozei, își revendicase calitatea de Homer roman, pretenție nerealizată sub aspectul calitativ al operei.

v. 53 *Naevius*, înaintașul lui Ennius, scrisese o epopee *Bellum punicum*, rudimentară sub aspect artistic.

v. 56 *Accius* (170—84) și *Pacuvius* (220—132), poeți tragici.

v. 57 *Afranius:* contemporan cu Accius, cel mai de seamă autor de *fabulae togatae*, comedii în haină romană.

Comparația cu *Menandru*, părintele comediei noi grecești, invocată de arhaizanți ca un merit, sugerează din partea lui Horațiu tocmai ideea lipsei de originalitate și caracterul grecizant al togatei.

v. 58 *Epicharmus:* poet din sec. VI—V, întemeietorul comediei grecești prin prelucrarea tradiției populare a farselor dorice din Sicilia.

Plaut (254—184) cel mai de seamă reprezentant al comediei latine *(palliata)* este comparat cu Epicharm pentru vioiciunea acțiunii și a dialogului.

v. 59 *Terențiu* (185—158): autorul unor comedii urbanizate, rafinate artistic sub imboldul cercului Scipionilor de care aparținea.

Caecilius Statius: situat cronologic între Plaut și Terențiu, face trecerea între comedia critică și bufă a celui dintîi și cea temperată și elegantă a celui de-al doilea, „Forța" menționată aici *(gravitas)* se referă probabil la modul de tratare a personajelor și la natura talentului, în opoziție cu „arta" predominantă la Terențiu.

v. 62 *Livius Andronicus:* primul scriitor latin, sec. III î.e.n.

v. 70(71) *Orbilius:* un gramatic al vremii, practicînd la Roma din anul 63, cunoscut pentru severitatea lui excesivă, punea pe copii să

scrie și să memoreze *Odiseea* tradusă în latinește de Livius Andronicus.

v. 79—80 *T. Quinctius Atta* (+78): alt autor de comedii togate. Expresia „Pe șafran și flori" este explicată de Porphyrio prin abuzul descriptiv de flori enumerate în comedia *Materterae* „Mătușile" (după mamă), dar se poate referi și la obiceiul de a presăra scena cu flori și parfumuri.

v. 82 *Aesopus* și *Roscius*, actori celebri din vremea lui Cicero, cel dintîi tragedian, celălalt actor de comedie.

v. 86 „Cîntul Saliare": imn religios, interpretat primăvara și toamna, la deschiderea și închiderea perioadei de război, de către colegiul preoților *Salii*.

v. 93 „nimicuri": *nugae*, îndeletniciri gratuite, artistice și sportive, opuse celor grave, legate de utilizarea vieții publice (cf. *Epist.*, I, 1, 10).

v. 113 „o cutie": pentru pus sulurile deja scrise.

v. 139—155 Pasaj foarte important pentru valoarea lui documentară privind tradițiile poeziei folclorice latine.

v. 143 *Terra mater* sau *Tellus:* zeița pămîntului hrănitor.

Silvanus: divinitate a pădurilor confundată cu *Faunus* și cu grecescul *Pan.* Cultivat alături de Lari, Silvanus era paznic al proprietății.

v. 144 *Genius:* cf. *Ode*, III, 17, 14—15 și *Epist.*, I, 7, 144(94), II, 2, 187—189.

v. 145 Adjectivul „fescenină" *(fescennina)* este pus în legătură cu localitatea *Fescennium* din Etruria, de unde ar fi provenit acest soi de cîntece. O altă etimologie îl leagă de cuvîntul *fascinum* care înseamnă descîntec, vrajă, sau falus, simbol al fecundității.

v. 153 „versuri crude": Legea celor 12 table pedepsea compunerea unor „cîntece vătămătoare", *mala carmina*, referindu-se probabil la cele de natură magică, în primul rînd. Horațiu pune însă accentul pe defăimarea persoanelor prin critica morală, problemă dezbătută în *Sat.*, I, 4, și II, 1, 119—120(82—83).

v. 158 „versul saturnic", de origine populară, italică, era format din două emistihuri conținînd respectiv trei iambi și trei trohei, dar susceptibil de foarte libere și numeroase substituiri, ceea ce-i conferea un caracter greoi și primitiv.

v. 173 *Dossenus:* personaj de atellană, cocoșat, viclean și parazit. Horațiu critică aici caracterul vulgar al tipului de parazit-mîncău din comedia lui Plaut, prea asemănător celui din farsa populară.

v. 186 Remarca lui Horațiu privind gustul plebei pentru elementul spectaculos și sportiv amintește de pățania poetului Terențiu a cărui

piesă *Hecyra* a fost de două ori părăsită la reprezentație, o dată pentru o defilare de pugiliști și un dansator pe sîrmă, a doua oară pentru un spectacol de gladiatori.

v. 189 Cortina se deschidea și se închidea, respectiv, coborîndu-se și ridicîndu-se, deci în sens invers decît în teatrul modern.

v. 194 *Democrit* intrat în tradiție ca filozoful care rîde de păcatele şi nechibzuința oamenilor, opus lui Heraclit, filozoful care plînge.

v. 195—196(195) „un soi/ De panteră cu cămilă": girafa.

v. 202 „păduri gargane": cf. *Ode*, II, 9, 8(7).

v. 216 Biblioteca din templul lui Apollo de pe Palatin conținea scrieri grecești și latinești, care puteau fi sporite prin producțiile originale ale poeților romani contemporani.

v. 232 *Choerilus:* originar din Iasos, localitate din Caria (Asia mică), poet lipsit de talent din suita lui Alexandru cel Mare.

v. 234 „filipi": monezi de aur cu chipul regelui Filip al Macedoniei.

v. 240—241(239—240) *Apelles* din Efes și *Lisip* din Sicione, cei mai de seamă artiști plastici ai sec . IV.

v. 244 Spiritul greoi al beoțienilor era pus în legătură cu aerul încărcat de neguri al acestui ținut.

v. 251(250) *sermones:* termenul folosit de poet pentru a desemna satirele și epistolele (cf. *Epist.*, I, 4, 1).

v. 255 „Ianus, păcii gardian": cf. *Ode*, IV, 15, 9. Templul lui Ianus, deschis în timp de război, se închidea în semn de pace, lucru rar în istoria Romei. Un merit al lui Augustus este că în timpul său faptul s-a petrecut în trei rînduri (29, 25, 10 î.e.n.).

Epistola II, 2

v. 1 *Iulius Florus:* același din *Epist.*, I, 3, însoțitor al lui Tiberiu în expediția orientală din anii 21/20.

v. 3 *Gabii*: cf. *Epist.*, I, 11, 7 și I, 15, 9.

Tibur: cf. *Ode*, I, 7, 21 și indice.

v. 5 „opt mii de sesterți": prețul obișnuit al unui sclav rustic.

v. 16 Varianta *laedit* din mss. *Blandinianus vetustissimus*, adoptată de majoritatea edițiilor, ne pare mai potrivită decît *laedat*. Realitatea condiționalei „dacă nu-ți pasă" motivează îndemnul de a cumpăra sclavul.

v. 17—19 Se referă la obligația proprietarului de a declara defectele sclavului de vînzare și la dreptul cumpărătorului de a-l chema în judecată în caz că a fost înșelat. (Cf. *Sat.*, II, 3, v. 389—390(285—286.)

v. 26 *Lucullus:* E vorba de o întîmplare extrasă din *Istoriile* lui Sallustius și petrecută în timpul celui de-al treilea război cu Mitridate, regele Pontului (74—76) purtat de romani pînă în 66 sub conducerea consulului L. Licinius Lucullus.

v. 45 „parcul lui Academus": sediul școlii platoniciene se afla în grădinile din preajma sanctuarului dedicat lui Academos, vechi erou atenian.

v. 49 *Philippi:* cf. *Ode*, II, 7, 9—10.

v. 53 Cucuta în doze rezonabile era folosită în tratamentul bolilor nervoase, ca refrigerator, nebunia fiind considerată o stare febrilă, o încingere a creierului. Pentru inspirația poetică sinonimă cu nebunia, cf. *Epist.*, I, 19 începutul și *A.P.*, v. 295—301 și 453—476.

v. 60 *Bion* din Borysthenes: filozof cinic din sec. III î.e.n., unul din reprezentanții diatribei, sursă a satirei.

v. 68 „dealul lui Quirinus": Quirinalul, una din colinele Romei, se afla cam la 3 km. de extremitatea Aventinului.

v. 89 *Gracchus:* frații Gracchi au fost și faimoși oratori ai vremii lor. Pe Caius îndeosebi, Cicero îl considera „grandios în cuvinte, înțelept în gînduri, măreț întru totul" *(Brutus*, 126).

Mucius Scevola: se cunosc trei membri ai acestei familii cu tradiție în știința dreptului: Publius, fiul său Quintus, augurul, și nepotul Quintus, Pontifex Maximus. Contemporan cu C. Gracchus a fost cel dintîi, consul în 133.

v. 94 E vorba de templul lui Apollo de pe Palatin, cu faimoasa bibliotecă. Cf. *Epist.*, II, 1, 216.

v. 98 *samniții:* veche populație italică din centrul Apeninilor, renumită pentru fastul echipamentului și al armelor metalice cît și prin îndîrjirea lor războinică, înfruntată de romani în trei războaie (343—290). După introducerea oficială a jocurilor de gladiatori (105 î.e.n.) o anumită categorie de luptători greu înarmați se numeau „samniți" — termen dealtfel mai vechi atribuit acestora de către locuitorii Campanici, de unde veniseră jocurile și la Roma.

v. 99 *Alceu:* cf. *Ode*, II, 13, v. 26—28.

v. 100 *Calimah* din Cyrene, sec. III î.e.n.: poet și erudit, reprezentantul cel mai de seamă al școlii alexandrine.

v. 101 *Mimnerm:* cf. *Epist.*, I, 6, 101(65).

v. 104—105 „mintea mi-a venit la loc": scăpat de „furia" inspirației (cf. v. 53) ca și de rîvna pentru glorie, poetul poate renunța „fără risc" *(impune)* la lecturile confraților.

v. 110—114 Pasajul e construit pe imaginea censorului care șterge de pe liste pe cetățenii nevrednici. Sanctuarul Vestei, simbolizînd

vatra casei și a Romei, semnifică în planul figurat rangul social-politic, categoria din care cetățeanul nedemn urmează a fi înlăturat, iar, referitor la poet, manuscrisul aflat încă „acasă“, locul „sacru“ al muncii creatoare.

v. 116 „cuvinte cît mai dăruite“: *speciosa,* în opoziție cu cele menționate la v. 111 *(parum splendoris)*, care trebuie înlăturate.

v. 117 *Cato cel Bătrîn* (234—149) și *M. Cornelius Cethegus* (consul în 204): considerați ca începători ai oratoriei latine, folosiți uneori ca sursă de către urmași, de ex. arhaismele luate de Sallustius de la Cato.

v. 122—125 După ce a vorbit despre alegerea cuvintelor considerate izolat, poetul se referă la înlăturarea defectelor în asamblarea cuvintelor *(continuatio verborum)*.

v. 125 Aluzie la pantomimele cu subiect mitologic, poate chiar o anumită dramă satirică în care ciclopul Polifem și satirul Acis se îndrăgostesc de nimfa Galateea.

v. 158 „cu bronzul și balanța“: e vorba de ritualul de vînzare-cumpărare a bunurilor mobile sau imobile, animale și sclavi, numit *mancipatio.* În fața a cinci martori, cumpărătorul lovea cu o bucată de bronz, reprezentînd contravaloarea obiectului, în balanța ținută de un al șaselea, declarînd solemn însușirea bunului respectiv.

v. 159 „prin drept de folosință“: *usucapio*, formă de transmitere a proprietății prin folosința neîntreruptă, timp de un an sau doi. Pornind de la sensul tehnic, juridic al noțiunii, Horațiu îl extinde în continuare la cel de „folosință“ în general, desemnînd drept proprietar pe beneficiarul fizic al roadelor pămîntului, independent de statutul lui juridic și de modul de procurare a bunurilor respective.

v. 161 Am preferat varianta *daturas*, aflată în majoritatea edițiilor și adoptată de traducător, care pune accentul pe proprietate ca obiect (v. 160).

v. 166 Poetul reia, raportînd la noțiunea timpului, ce a spus mai înainte: ogorul cumpărat odată, cu toți banii, sau treptat, prin procurarea roadelor acestuia.

v. 167 *Aricia* și *Veii:* orașe situate în apropierea Romei, cel dintîi la sud, pe *Via Appia*, cel de-al doilea, la nord, în Etruria.

v. 168 „Legume cumpărate gustă, chiar dacă neagă“: și-a plătit roadele prin cumpărarea locului, chiar dacă acum le are gratis.

v. 177—178 *Calabria* și *Lucania:* ținuturile sudice ale Italiei, bogate în pășuni și turme (cf. *Epode* I, v. 27—28).

v. 181 „purpura getulă“: din insula Girba, situată în fața Sirtei mici. *Getulii;* cf. *Ode*, I, 23, 10.

v. 184 *Herod cel Mare:* tetrarhul Iudeii (39—4). Numitele plantații de palmieri se aflau în preajma Ierihonului.

v. 197 *Quinquatrus:* sărbătoarea Minervei, patroana meseriașilor și a artiștilor, avea loc între 19—23 III, zile de vacanță și pentru școlari.

Arta poetică

v. 1—37 Prima diviziune a unei τέχνη-ars (manual de introducere într-un domeniu dat), potrivit tradiției peripatetice a tratatelor de poetică și retorică, se referă la constituirea operei de artă ca subiect ποίησις, respectiv la găsirea argumentelor în retorică — *inventio.*

v. 4 Comparația operei literare cu unitatea naturală a unei ființe se găsește la Platon, *Fedru*, 264 C.

v. 6 Familia Pisonilor, un tată și cei doi fii ai săi (v. 24) Lucius și Caius, destinatarii *Artei poetice.*

L. Calpurnius Piso (48 î.e.n. — 32 e.n.), consul în anul 15 î.e.n. și prefect al orașului sub Tiberiu, „a fost el însuși poet și fruntaș al studiilor liberale" (Porphyrio). Cel mai mare dintre fii, Lucius, se pare că avea înclinații literare și veleități de poet tragic (ceea ce ar motiva, în parte, importanța acordată tragediei în *Arta poetică).*

În colecția de papiri descoperită la vila Pisonilor din Herculanum s-au găsit și scrierile epicureianului *Filodem din Gadara.* Prin intermediul criticilor aduse de acesta doctrinei peripateticului *Neoptolem din Parion* (sec. II î.e.n.), Horațiu ia contact cu principala sursă a *Artei* sale *poetice.*

v. 9 Unitatea și simplitatea operei ca întreg este principalul criteriu al procesului de creație și normă a frumosului, născut din imitația unui model natural (v. 23, 34. Cf. Aristot, *Poetica*, 7, 8).

v. 15—18 Exemple de digresiuni, probabil din operele unor poeți romani, pasaje descriptive de virtuozitate poetică, introduse, după maniera alexandrină, în dauna unității operei. O descriere a Rinului putea figura în epopeea poetului neoteric M. Furius Bibaculus. Cf. *Sat.* I, 10 v. 41—42 (36—37).

v. 19 Prezența chiparosului, arbore funebru, pe o tăbliță votivă menită a exprima tocmai salvarea de la înec, ilustrează pe plan teoretic detaliul neintegrat în sensul unitar al operei.

v. 25 „iluzia adevărului", *species recti*, provocată de urmărirea, excesivă a unor calități, are la bază concepția virtuții — cale de mijloc

μεσότης, transferată din domeniul moral în cel artistic. Acest defect, în retorică, poartă numele de κακόζηλον — afectarea, prostul gust.

v. 32 Școala Emilia era o cazarmă de gladiatori (numită astfel după întemeietorul ei, un anume Aemilius Lepidus), la parterul căreia se închiriau încăperi pentru dughene sau ateliere.

v. 41 Ordinea, *ordo, dispositio* și stilul *facundia, elocutio* (gr. λέξις) sînt, potrivit canonului retoric, următoarele etape ale procesului de creație, după *inventio.*

v. 46—72 Pasaj celebru despre alegerea cuvintelor. Horațiu distinge aici trei mijloace de îmbogățire a lexicului poetic: metafora, *callida iunctura,* neologismul (grec) și arhaismele reînnoite (cf. *Epistole,* II, 2, v. 115 și urm.).

v. 50 „Cethegii-n tunică": cf. *Epist.*, II, 2, 117.

v. 54 *Caecilius* și *Plautus* (cf. *Epist.*, II, 1, v. 58—59): alăturarea acestor două nume e motivată doar de opoziția dintre vechi și moderni. Altminteri, deosebiți sub aspect calitativ, Caecilius fusese considerat încă de Cicero drept un *malus auctor latinitatis (Brutus*, 258) iar Plaut, deși denigrat de Horațiu *(Epist.*, II, 1, v. 171—176), rămîne pentru noi genialul creator al limbajului comic latin.

v. 55 *Vergilius* și *Varius*, menționați adesea împreună ca prieteni cu Horațiu și reprezentanți ai poeziei contemporane (cf. *Sat.*, I, 5, v. 57(40), I, 10, v. 52—55(44—45) și 104—105(81), *Epist.*, II, 1, v. 246(247).

v. 56 *Cato cel Bătrîn* (234—149) primul reprezentant cunoscut al prozei latine culte și *Ennius* (239—169). Fragmentele de tragedii și ale epopeii *Annales* din opera acestuia vădesc efortul de creare a unui limbaj poetic elevat în care, alături de alte procedee, grecismele și cuvintele compuse ocupă un loc important.

v. 63—68 În aceste lucrări de transformare a naturii putem vedea o aluzie la diferitele proiecte și acțiuni edilitare din timpul lui Cezar și Augustus (cf. Suetonius, *Cezar*, XLIV, *Augustus*, XXIX).

v. 73 și urm. După expunerea generală privind procesul de creație artistică (ποίησις) corespunzînd schemei retorice *inventio, dispositio, elocutio*, de aici înainte (v. 73—294) pare a se desprinde cea de a doua parte mare a unei „arte poetice" ποίημα, opera de artă ca produs finit al creației, avînd drept obiect tehnica artistică, normele constitutive ale genurilor (și speciilor) literare.

Delimitarea acestei părți îndeosebi variază la diferiții comentatori. Continuînd la prima vedere secțiunea afectată stilului, Horațiu lărgește de fapt discuția raportînd necontenit normele de expresie la criterii de conținut.

v. 73—85 Pasajul înfățișează canonul metric al genurilor, raportate, în manieră alexandrină, la primul lor creator (εὑρετής *inventor)* considerat în virtutea acestui fapt și model valoric.

v. 75—76 Distihul elegiac alcătuit dintr-un hexametru dactilic și un pentametru era folosit pentru a exprima fie sentimente de jale *querimonia,* în epitafe mai ales, fie sentimente pozitive la reprezentanții elegiei clasice grecești din sec. VII—VI.

v. 80 „înalții coturni“: încălțămintea înaltă, specifică actorilor tragici, menită a conferi personajelor grandoarea necesară: *socci,* încălțările joase ale actorilor de comedie, un fel de papuci mulați pe picior.

v. 86 „să mă las salutat ca poet“: aluzie polemică la adresa poetului Ennius, care, adept al inspirației, neglija tehnica artistică, *ars* (cf. v. 259—262), cusur reproșat în permanență romanilor și mai ales vechilor poeți, de Horațiu. Într-o epigramă din culegerea de *Satirae,* Ennius își imaginase salutul publicului pentru „versurile înflăcărate izvorîte din adînc“ (II, 1, 6).

v. 90 (91) Tragedia *Thyestes:* din ciclul Pelopizilor, umplut de crime și incesturi. Atreu, fratele geamăn al lui Thyeste, îi oferă acestuia la un ospăț *(cena Thyestae)* mădularele propriilor săi fii, drept răzbunare pentru faptul de a-i fi răpit soția. Subiectul fusese tratat la greci de Euripide, iar la romani de Ennius, și în timpul lui Horațiu de Varius, piesa acestuia, dealtfel pierdută, fiind considerată cea mai reușită creație a tragediei latine (Cf. *Ode,* I, 16, 17).

v. 93(94) *Chremes:* tip de tată mînios din comedia palliată. Un *pater iratus* cu acest nume se întîlnește în comedia lui Terențiu, *Heautontimorumenos,* V, 4.

v. 96 *Telephus:* fiul lui Hercule, rege al Mysiei, din Asia mică. Rănit într-o luptă de lancea lui Ahile, el vine în tabăra grecilor de la Aulis ca un cerșetor *(pauper et exul),* cerînd vindecarea rănii în schimbul călăuzirii armatelor spre Troia. Conformîndu-se oracolului care prezisese această dezlegare, Ahile îl vindecă ungîndu-l cu rugina lăncii sale. Euripide, Ennius și Accius au compus tragedii cu acest subiect.

Peleus: tatăl lui Ahile. Diverse episoade legendare ni-l prezintă în situația de exilat, pentru uciderea unui frate și pentru acuzația falsă de a fi sedus pe soția lui Acaste. Subiectul a fost tratat de Sofocle și Euripide.

v. 108 Corelația impresie — afect — expresie este explicată de Horațiu cu ecouri din filozofia epicureică — determinarea limbajului de către impresiile exterioare — și stoică — noțiunea de „vorbire interioară“ și „vorbire exprimată“.

Epicur despre originea limbajului la Diogene Laerțiu, X, 75 și Lucrețiu, V, 1028 și urm.

v. 120—124 Exemple de personaje tragice foarte precis caracterizate de Horațiu cu trăsăturile lor tradiționale: Figura lui *Ahile* descinde din prima parte a *Iliadei* și făcuse obiectul unor tragedii ale lui Andronicus, Ennius și Accius. *Medeea* care-și ucide proprii copii și pe rivala (Creusa), spre a se răzbuna pe Iason, iubitul infidel, fusese tratată de Euripide, Ennius, Accius și Ovidiu. *Ino* este victima geloziei Herei. Lovită de nebunie împreună cu soțul ei Athamas își ucide copiii, drept pedeapsă pentru faptul că adoptaseră pe nepotul lor Dionysos, fiul bastard al lui Zeus. Aruncîndu-se în mare, Ino e prefăcută în nereidă cu numele de Leukothea. Euripide și Andronicus au compus tragedii sub titlul de *Ino*, iar Ennius și Accius cîte un *Athamas*. Io, fecioara argiană, preoteasă a Herei, prefăcută în juncă de Zeus pentru a o scăpa de furia Zeiței, rătăcește prin Grecia, Asia și Egipt, păzită de Argus cel cu o sută de ochi, apoi urmărită de un tăun și lovită de streche. Eroina apare ca personaj episodic în drama lui Eshil *Prometeu înlănțuit*, și ca figură centrală în *Io* de Accius. „Viclenia" lui *Ixion* constă în uciderea socrului său Dioneus, după ce îi refuzase acestuia și zestrea promisă, și, în al doilea rînd, în încercarea de violare a Herei, fapte pentru care e țintuit pe o roată de foc ce se rostogolește neîncetat. „Sumbrul" Oreste, (*tristis*) urmărit de Eriniile răzbunătoare pentru uciderea mamei sale, ne este cunoscut din celebra tragedie a lui Eshil, *Orestia*, și din dramele lui Euripide, *Oreste* și *Ifigenia în Taurida*. La romani, Pacuvius a scris un *Dulorestes*. Personajul mai apărea desigur în *Eumenidele* lui Ennius și în *Chryses* de Pacuvius.

v. 128 și urm. Discuția despre originalitate începută la v. 119 cu raportul dintre tradiție și inovație în constituirea subiectului și a personajelor dramatice se continuă cu indicarea normelor de valorificare personală *(proprie + privati iuris)* a materialului legendar tradițional.

Pasajul ridică dealtminteri dificultăți de interpretare legate mai ales de sensurile atribuite lui *communia:*

a) Subiecte din tradiția mitologică (homerică în special) netratate încă dramatic și aflate ca atare la dispoziția tuturor.

b) Subiecte des tratate și devenite prin aceasta comune *(publica materies)*.

c) Subiecte luate din experiența comună și plăsmuite de poet *(ficta)* după regulile artei — *sibi convenientia* (v. 119).

d) „Universalul" aristotelic (*Poetica*, 9), extras din realitate și plăsmuit de poet după criteriul „verosimilului" și al „necesarului".

v. 136—152 Prin critica poeziei ciclice și elogiul lui Homer, Horațiu extinde la domeniul epicului legile de compoziție și tratare dramatică a mitului. Aristotel subliniase apropierea dintre tragedie și epopee pe baza canonului estetic al dramei, prezentîndu-l din acest punct de vedere pe Homer ca pe un model de urmat, în opoziție cu poeții ciclici (*Poetica*, 23).

v. 137 Identificarea citatului este nesigură. Se crede că ar putea proveni dintr-unul din poemele: *Mica Iliadă*, *Distrugerea Troiei* sau *Cipriile*.

v. 141—142 Rezumatul primelor trei versuri din *Odiseea*.

v. 145 Cf. *Odiseea*, cînturile X *(Antifate)*, IX *(Ciclopul)*, XII *(Scila și Caribda)*.

v. 146 Două poeme ciclice, o *Tebaidă* și *Epigonii* povesteau cea de a doua expediție împotriva Tebei, avîndu-l ca erou principal pe Diomede. Acestea erau atribuite de scoliaști poetului Antimah, probabil Antimah din Teos (sec. VIII), confundat cu Antimah din Colofon (sec. V—IV) și el autorul unei *Tebaide*. În opera la care se referă Horațiu, subiectul se întindea înapoi pe linie cronologică pînă la Meleagru, bunicul eroului.

v. 147 „Oul cel geamăn al Ledei": dintr-unul se născuseră Castor și Pollux, din celălalt Helena, avînd ca părinți pe Zeus și Leda. Aici este vorba de poemul *Cipriile*, o Iliadă scrisă în manieră ciclică.

v. 153 De aici pînă la sfîrșitul părții a doua (v. 294), Horațiu se ocupă de speciile genului dramatic, de tragedie în mod special, abordate mai ales sub aspect tehnic.

v. 154 „căderea cortinei": cf. *Epist.*, II, 1, 189 și nota.

v. 184 Interdicția reprezentării directe a scenelor violente era o regulă a teatrului clasic antic, precum și a clasicismului european. Variantele mai „moderne" ale teatrului exploatează însă asemenea situații pentru sporirea patosului tragic. Astfel Seneca avea să scrie o tragedie *Medeea* și una *Thyeste* în care erau prezntate scene de cruzime.

v. 187 Legenda metamorfozării în rîndunică și respectiv în privighetoare a celor două surori *Procne* și *Philomele* constituia subiectul unei tragedii a lui Sofocle, intitulată *Tereus*, după numele soțului Procnei prefăcut și el în pupăză în urma unei drame de familie cu incest și crimă. Andronicus și Accius au imitat piesa lui Sofocle. Cf. *Ode*, IV, 12, 5—8.

Cadmus: întemeietorul Tebei, prefăcut în șarpe împreună cu soția sa Harmonia, în Iliria, unde ajung spre sfîrșitul vieții. Evenimentul

era anunțat în finalul *Bacantelor* lui Euripide și tratat probabil într-o piesă aparte intitulată *Cadmos*.

v. 189 Regula diviziunii în cinci acte se constituie abia în epoca elenistică. La romani e atestată și recomandată de Varro. Piesele lui Plaut și Terențiu au fost împărțite în acest fel mai tîrziu de către gramatici și editori. Seneca aplică această normă în tragediile sale.

v. 191 *Deus ex machina:* procedeu de rezolvare a unei intrigi dramatice fără ieșire, prin decizia unui zeu, adus în fața publicului pe o platformă specială θεολογεῖον.

v. 192 Eshil ridicase numărul actorilor de la unul la doi, Sofocle îl fixează la trei. Această normă necesară pentru concentrarea dialogului a fost respectată în tragedia greacă, precum și de Seneca. În comedia nouă și palliată întîlnim pînă la șase personaje prezente concomitent pe scenă.

v. 210 *Geniul:* Cf. *Ode*, III, 17, 14—15.

v. 213 În anul 194 î.e.n., la jocurile megaleziene, din îndemnul lui Scipio Africanul, pentru prima oară senatorilor li s-au acordat locuri separate. Mai apoi, prin legea Roscia (67) s-au rezervat și cavalerilor primele 14 rînduri, senatorii fiind plasați în orchestră. (Cf. *Epode*, IV, 16; *Epist.*, I, 1, 62).

v. 216 Coardele lirei la început în număr de patru, apoi șapte, fuseseră sporite la zece de către Timoteos (sec. IV î.e.n.).

v. 220—250 Drama satirică, specifică literaturii grecești, intermediară între tragedie și comedie, era prezentată ca divertisment final la spectacolele de tragedie. Analogia cu speciile teatrului popular latin, *satura dramatică* și *atellana*, justifică probabil introducerea acestui pasaj în *Arta poetică*.

v. 237—238 Davus și Pythias, sclavi, Simon, bătrîn — personaje de comedie. Potrivit unei scolii, s-ar putea ca Horațiu să se refere la o anumită scenă dintr-o piesă a lui Caecilius.

v. 240—243 După unii comentatori, poetul s-ar referi aici nu atît la procesul de constituire a subiectului din elemente cunoscute (din viață sau din tradiție), cît la expresia artistică despre care a fost vorba și în versurile anterioare și în cele următoare acestui grup.

v. 253 Versul caracteristic al dramei era format din șase picioare iambice sau trei picioare duble, de unde și denumirea de senar sau trimetru iambic.

v. 258 Substituirea iambilor cu spondei era permisă la locurile impare (1, 3, 5), celelalte (2, 4, 6) trebuind a fi formate în mod obligatoriu din iambi.

v. 274 „cu degetele“: ritmul muzical al versului era bătut de obicei cu degetul cel mare (Cf. *Ode* IV, 6, 36).

v. 275 Discuția despre genul dramatic se încheie cu o schiță istorică a teatrului grec, urmată de menționarea inovațiilor romane (v. 288).

v. 276 *Thespis:* Primul tragediograf grec (sec. VI).

v. 276–277 Imaginea carelor, de unde se aruncau glume trecătorilor la sărbătorile lui Dionysos, și fețele unse cu must sînt detalii ce țin de un stadiu primitiv, nediferențiat încă al dramei, observație făcută de Aristot *(Poetica,* IV) și acreditată în epoca elenistică.

v. 281 „comedia cea veche“: Cf. *Sat.*, I, 4, 1. Succesiunea stabilită aici are în vedere nu originile comune și îndepărtate ale tragediei și comediei, ci data admiterii lor la reprezentațiile oficiale, cea a comediei fiind ulterioară (490 î.e.n.) față de tragedie (cca 534).

v. 284 Rolul activ și critic al corului, manifestat îndeosebi în parabază (procesiunea și cîntul său caracteristic, o tiradă cu conținut general, alcătuită din șapte părți) scade cu timpul, începînd de la ultimele comedii ale lui Aristofan pînă la comedia nouă cînd prezența sa se reduce la divertismente muzical-coregrafice. Dintre cauzele multiple ale acestei transformări, Horațiu face aluzie la unele restricții legislative din cea de a doua jumătate a sec. V.

v. 288 *Fabula praetexta* și *fabula togata* erau tragedia și comedia inspirate din istoria și, respectiv, din viața romană, denumite astfel după costumul specific al personajelor (toga), deosebit de cel al pieselor *palliate,* cu subiect grecesc.

v. 292 „Voi din Pompiliu“: ginta Pisonilor *(Calpurnia)* se trăgea dintr-un strămoș legendar, *Calpus*, socotit fiu al regelui *Numa Pompilius.*

v. 294 Imaginea este luată din practica sculptorilor, care încercau cu unghia netezimea statuilor.

Cu lipsa meșteșugului artistic, reproșată romanilor ca un cusur „național“, se încheie, aici, în chip firesc, prima secțiune obligatorie a tratatelor (τέχνη, *ars*), alcătuită, cum am văzut, din două părți: ποίησις și ποίημα.

v. 295 În continuare, cea de a doua secțiune, dedicată artistului — τεχνίτης, *artifex;* ποιητής, *poeta* începe cu critica ideii de inspirație căreia Horațiu îi opune „meșteșugul“, *munus et officium*, „funcția și îndatorirea“ poetului.

În scrierile sale *Despre poezie* și *Despre Homer*, filozoful Democrit susținuse, înaintea lui Platon, că inspirația poetică e o stare irațională, de extaz divin sau de nebunie.

v. 301 „trei Anticyre“: cf. *Sat.*, II, 3, 118(83).

v. 302 Cura de elebor, planta produsă la Anticyra, se făcea primăvara, cînd abundenţa fierii în organism provoca stări vecine cu nebunia.

v. 309 Caracterul raţional al creaţiei artistice fundamentează ideea de „artă“ de care a fost vorba mai înainte.

v. 310 „Şcoala socratică“: E vorba mai ales de scrierile de morală ale descendenţilor lui Socrate, care servesc la educarea poetului.

v. 311 Horaţiu reia un principiu recomandat oratorului de Cato cel Bătrîn: *rem tene, verba sequentur.*

v. 332 Sulurile de papirus se ungeau cu ulei de cedru şi se păstrau în cutii de chiparos spre a nu se deteriora.

v. 338 Normă aristotelică a imitaţiei artistice, verosimilul se aplică şi creaţiilor fictive ale imaginaţiei.

v. 340 *Lamia:* monstru cu care erau speriaţi copiii, că-i fură şi-i mănîncă.

v. 341 *Centuriile:* categorii de cetăţeni împărţiţi după avere de regele legendar Servius Tullius. Cei trecuţi de 45 de ani intrau în „centuriile bătrînilor“.

v. 342 „cavalerii“: în text, *Ramnes*, numele unuia din cele trei triburi primitive ale Romei, din care se alegeau centuriile de cavaleri.

v. 345 *Sosii:* cf. *Epist.*, I, 20, 2.

v. 347 Pasajul despre erori (v. 347—360) anunţă discuţia despre perfecţiune (v. 366—390), cf. v. 308: *quo virtus quo ferat error.*

v. 357 *Choerilus:* cf. *Epist.* II, 1, 232.

v. 361 *Ut pictura poesis:* afirmaţie celebră preluată, se pare, de la Simonide din Keos (sec. VI—V), care spusese că: „pictura e o poezie tăcută, iar poezia o pictură vorbitoare“. Comparaţia e folosită în repetate rînduri de Aristotel în *Poetica* sa şi de la ea porneşte Horaţiu, cum am văzut, discuţia despre poezie la începutul *Artei poetice.* Aici (v. 361—365) imaginea exprimă ideea de dăinuire a operei valoroase în faţa criticilor şi a publicului şi introduce astfel discuţia despre perfecţiune.

v. 371 *M. Valerius Messala Corvinus:* cf. *Ode*, III, 21, 7 şi *Sat.*, I, 6, 56(42), I, 10, 31(29).

Cascellius Aulus: jurisconsult din epoca ciceroniană, foarte în vîrstă probabil la data cînd scrie Horaţiu, adversar al triumvirilor şi al exproprierilor iniţiate de aceştia în anul 42.

v. 372(373) „columne“: coloanele librăriilor situate în portice, pe care se expuneau cărţile sau se afişau titlurile acestora.

v. 375 Mierea din Sardinia era amăruie la gust, din cauza plantelor din regiune folosite de albine.

v. 385 *Minerva* semnifică înzestrarea naturală, talentul, pe care se bizuie cel mai mare dintre Pisoni, ceea ce nu exclude *(tamen* v. 386) apelul la critică și autocritică drept garanție a unei opere perfecte.

v. 387 *Spurius Maecius Tarpa:* cf. *Sat.*, I, 10, 45(38).

v. 391—407 Pasaj celebru privind rolul civilizator al poeziei legat de înseşi originile ei legendare.

v. 399 Vechile legi, la greci ca şi la romani, erau săpate pe table de lemn.

v. 402 *Tirteu* (sec. VII): autor de cîntece războinice și patriotice cu care a îmbărbătat pe spartani în lupta lor contra mesenienilor.

v. 415 Jocurile pitice la care se referă aici Horaţiu erau întreceri muzicale care glorificau victoria lui Apollo asupra şarpelui Python.

v. 408—418 *Natura* (φύσις), sau *ars* (τέχνη)? Veche dispută iniţiată de sofişti şi rezolvată de şcoala peripatetică în sensul liniei de mijloc. Horaţiu insistă totuşi, și aici ca și în alte locuri, asupra muncii de învăţare a meşteșugului artistic, *studium*.

v. 419—452 Criticul făţarnic şi criticul sincer constituie tema acestui fragment.

v. 438 *Quintilius Varus:* prieten cu Vergiliu şi Horaţiu, destinatarul Odei I, 18, a cărui moarte întîmplată în anul 23 este deplînsă în Oda I, 24.

v. 450 *Aristarh:* gramatic alexandrin (sec. II î.e.n.), cunoscut pentru severitatea cu care cenzurase chiar şi versurile homerice.

v. 453—476 Portretul satiric al poetului nebun încheie *Arta poetică* prin condamnarea inspiraţiei iraţionale opusă însăşi ideii de artă.

v. 454 „mînia Dianei", zeiţă a lunii, loveşte pe somnambuli.

v. 471 *bidental:* locul lovit de trăznet, considerat sacru, se împrejmuia cu un zid circular în formă de puţ, numit pentru aceasta *puteal.* Cf. *Sat.*, II, 6, 48(35) şi *Epist.*, I, 19, 13(8).

INDICE DE NUME*

Academus: Epist. II, 2, 45.
Accius: Sat. I, 10, 53(67). Epist. II, 1, 56. A.P. 258.
Achaemenes: O.II, 12, 21(29). — *Achaemenius:* O.III, 1, 44. Ep. XIII, 8.
Achaicus: O.I, 15, 35(36). IV, 3, 5(4).
Acheron: O.I, 3, 36. III, 3, 16.
Acherontia: O.III, 4, 14.
Achilles: O.I, 15, 34(33). II, 4, 4(2). 16, 29. IV, 6, 4. Ep. XVII, 14(15). Sat. I, 7, 12(15). II, 3, 193(263). Epist. II, 2, 42. A.P. 120.
Achivi = Graeci: O.III, 3, 27(28). Sat. II, 3, 194(264). Epist. I, 2, 14. [II, 1, 33]. — *Achivae* flammae: O.IV, 6, 18(21).
Acrisius: O.III, 16, 5(6).
Acroceraunia: O.I, 3, 20(19).
Actia < *Actium:* Epist. I, 18, 61 (63).
Aeacus: O.II, 13, 22. IV, 8, 25. — genus *Aeaci:* O.III, 19, 3.
Aefula: O.III, 29, 6(7).
Aegeum mare: O. II, 16, 2(1). III, 29, 63(64). Epist. I, 11, 16.
Aelius Lamia: v. Lamia.
Aemilius ludus: A.P. 32.
Aeneas: O.IV, 6, 23(25). 7, 15. C.S. 42(44). Sat. II, 5, 63(97).
Aeolides = Sisyphus: [O.II, 14, 20].
Aeolius = Lesbius O.II, 13, 24(25). III, 30, 13. IV, 3, 12. — *Aeolia* puella = Sappho: O.IV, 9, 12(10).
Aeschylus: Epist. II, 1, 163. A.P. 279(278).
Aesopus: 1) Epist. II, 1, 82.
2) Sat. II, 3, 239(329).
Aethiops: O.III, 6, 14.
Aetna: O.III, 4, 76. Ep. XVII, 33(34). A.P. 465.
Aetolae: Epist. I, 18, 46(47).
Afer: 1) subst. = cartaginez: O. II, 1, 26 (= Africa). III, 3, 47. — dirus = Hannibal: O.IV, 4, 42.
2) adj. Sat. II, 4, 58 (80 = Africa). [II, 8, 95). — *Afra* avis: [Ep. II, 53]. — *Afer* murex: O.II, 16, 35(36).
Afranius: Epist. II, 1, 57.

* Pentru utilizarea indicelui a se vedea „Notă asupra ediţiei", vol. I, p. 8.

Africa: O.II, 18, 5. III, 16, 31. IV, 8, 18(20). Sat. II, 3, 87 (126 = adj. african).
Africanus = P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor: Ep. IX, 25.
Africus (ventus): O.I [1, 15]. 3, 12. 14, 5. III, 23, 5. Ep. XVI, 22. — adj. — *afr.* procellae: O.III, 29, 57.
Agamemnon: O.IV, 9, 25(26).
Agave: Sat. II, 3, 303 (416).
Agrippa, M. Vispanius: O.I, 6, 5; *(11). Sat. II, 3, 185(253). Epist. I, 12, 1. 6, 26(37).
Agyieus (Αγυιεύς) = Apollo: [O. IV, 6, 28].
Aiax: 1) O.I, 15, 19(18). Ep. X, 14.
2) O.II, 4, 5. Sat. II, 3, 187(256); 193(263); 201(275); 211(285).
Albanus < Alba: O.III, 23, 11. — *A.* lacus: O.IV, 1, 19(20). Sat. II, 4, 72 (98); *(100=Alba). Epist. I, 7, 10(14). — *A.*mons: Epist. II, 1, 27(24). — *A.*vinum: O.IV, 11, 2. Sat. II, 8, 16(24). *A.*secures = Romanae: C.S. 54 (=Roma).
Albinovanus, Celsus: Epist. I, 3, 15(14). 8, 1; [17].
Albinus: A.P. 327.
Albius: 1) Tibullus: O.I, 33, 1. Epist. I, 4, 1.
2) Sat. I, 4, 28(38).
3) Sat. I, 4, 109(143).
Albucius: Sat. II, 1, 48(71). 2, 67(91).
Albunea: O.I, 7, 12.
Alcaeus: O.II, 13, 27(26). IV, 9, 7(6). Epist. I, 19, 29(42); *(48). II, 2, 99.
Alcides = Hercules: O.I, 12, 25.
Alcinous: Epist. I, 2, 28(29).
Alcon: Sat. II, 8, 15(21).
Alexander: Epist. II, 1, 232; [241].
Alexandria: O.IV, 14, 35.
Alfenus, Varus: Sat. I, 3, 130(165).
Alfius: Ep. II, 67.
Algidus: O.I, 21, 6. III, 23, 9(10). IV, 4, 58. C.S. 69.
Allifana (vasa): [Sat. II, 8, 39].
Allobrox = Allobroges: Ep. XVI, 6.
Alpes: O.IV, 4, 17. 14, 12(13). Ep. I, 11, (16). Sat. II, 5, 41(68).
Alpinus: Sat. I, 10, 36(41). V. Furius.
Alyattes: O.III, 16, 41(42).
Amazonia securis: O.IV, 4, 20.
Amphion: O.III, 11, 2. Epist. I, 18, 41(43); 44. A.P. 394.
Amyntas: Ep. XII, 18.
Anacreon: O.IV, 9, 9. Ep. XIV, 10(9).
Anchises: O.IV, 15, 31(32). — *Anchisae* Venerisque sanguis = Augustus: C.S. 50.
Ancus Marcius: O.IV, 7, 15. Epist. I, 6, 27(38).
Andromeda: O.III, 29, 17.
Anio: O.I, 7, 13.
Antenor: Epist. I, 2, 9.
Anticyra: Sat. II, 3, 83(120); 166(226). A.P. 300(301).
Antilochus: O.II, 9, 14.
Antiochus: O.III, 6, 36.
Antiphates: A.P. 145.
Antium: O.I, 35, 1.

Antonius: 1) Iullus: O.IV, 2, 26(25).
2) Marcus: Sat. I, 5, 33(47).
3) Musa: Epist. I, 15, 3.
Anxur: Sat. I, 5, 26(38).
Anytus: Sat. II, 4, 3(6).
Apella: Sat. I, 5, 100(140).
Apelles: Epist. II, 1, 239(240).
Apollo: O.I, 2, 32. 7, 3(4); 28. 10, 12(10). 21, 10 (= Febus). 31, 1. II, 10, 20(19). III, 4, 64(62). Ep. XV, 9(11). C.S. 34. Sat. I, 9, 78(100). II, 5, 60(94). Epist. I, 3, 17. 16, 59. II, 1, 216. A.P. 407. V. Agyicus, Cynthius, Delius, Latous, Palatinus, Patareus, Phoebus, Pythius.
Apollinaris laurea: O.IV, 2, 9.
Appenninus: Ep. XVI, 29.
Appia (via): Ep. IV, 14. [Sat. I, 5, 6].
Appius 1) Claudius Caecus: Forum *Appi:* Sat. I, 5, 3(5). — via *Appi:* Epist. I, 6, 26(37). 18, 20.
2) Claudius Pulcher: Sat. I, 6, 21(24).
Aprilis: O.IV, 11, 16(15).
Apulia: Ep. III, 16. Sat. I, 5, 77 (111).
Apulus (subst. și adj.): O.[I, 33,7]. III, 4, 9(10). 5,9(8). 16, 26(28). [IV, 14, 26]. Ep. II, 42(41). Sat. II, 1, 34(50); 38(58).
Aquarius: Sat. I, 1, 36(42).
Aquilo (= Crivăț): O.I, 3, 13. II, 9,6. III, 10, 4. [30, 3]. Ep. X, 7. XIII, 3. Sat. II, 6, 25(35). 8, 56(82). Epist. II, 2, 201. A.P. 64.
Aquinas < Aquinum: Epist. I, 10, 27(30).
Arabs: O.I, 29, 1(2). 35, 40. II, 12, 24(30). III, 24, 2(3). Epist. I, 6, 6(8). 7, 36(56 = Arabia).
Arbuscula: Sat. I, 10, 77(98).
Arcadia: O.IV, 12, 12(= adj.).
Archiaci lecti: [Epist. I, 5, 1].
Archilochus: Sat. II, 3, 12(18). Epist. I, 19, 25(35); 28(41). A.P. 79.
Archytas: O.I. 28, 2.
Arctos (= Ursa): O.I, 26, 3(4). II, 15, 16.
Arcturus: O.III, 1, 27.
Arellius: Sat. II, 6, 78(109).
Argeus = Argivus: O.II, 6, 5.
Argivus augur = Amphiaraus: O. III, 16, 12(11). — *Argivi* = Graeci; O.III, 3, 67.
Argonautae: Ep. III, 9.
Argos: O.I, 7, 9. Sat. II, 3, 132 (185). Epist. II, 2, 128(= argian). A.P. 118. — *Argous:* Ep. XVI, 57(59).
Aricia: Sat. I, 5, 1(2). — *Aricinus:* Epist. II, 2, 167.
Ariminensis<*Ariminium:* Ep. V, 42(41).
Aristarchus: A.P. 450.
Aristippus: Sat. II, 3, 100(145). Epist. I, 1, 18. 17, 14; 17.
Aristius Fuscus: O.I, 22, 4. Sat. I, 9, 61(76); *(90). 10,83(107). [Epist. I, 10, 1; 44].
Aristophanes: Sat. I, 4, 1.
Armenius: 1) subst. Epist. I, 12, 27(26). 2) adj. O.II, 9, 4.
Arrius, Quintus: Sat. II, 3, 86 (125); 243(333).

Asia: Sat. I, 7, 19(24); 24(28). Epist. I, 3, 5.
Asina Vinnius: Epist. I, 13, 2; 8(9).
Assaracus: Ep. XIII, 13 (= adj.).
Assyrius: 1) subst. A.P. 118. 2) adj. = Syrius: O.II, 11, 16. III, 4, 32(31).
Asterie: O.III, 7, 1; *(32).
Atabulus: Sat. I, 5, 78(111).
Atacinus: Sat. I, 10, 46(57). V. Varro.
Athenae: Sat. I, 1, 64(77). II, 7, 13(20). Epist. II, 1, 213. 2, 43; 81.
Atlas: — *nepos Atlantis* = Mercurius: O.I, 10, 1. — *Atlanteus* finis = nordul Africii: O.I, 34, 11 (= Atlas). — *Atlanticum* aequor = Oceanul Atlantic: O.I, 31, 14.
Atreus: A.P. 186.
Atrides și *Atrida:* 1) = Agamemnon: O.II, 4, 7. Sat. II, 3, 187(255); *(288). Epist. I, 2, 12.
2) = Menelaus: Epist. I, 7, 43(65). — *Atridae* = Agamemnon și Menelaus: O.I, 10, 13(14). Sat. II, 3, 203(277).
Atta, T. Quinctius: Epist. II, 1, 79.
Attalus: O.II, 18, 5(6). — *Attalicae* urbes: Epist. I, 11, 5. — *Attalicae* condiciones: O.I, 1, 12.
Atticus: (adj.) O.I, 3, 6(7 = Atica). Sat. II, 8, 13(19 = Helada).
Aufidius: 1) Luscus: Sat. I, 5, 34(48).
2) Sat. II, 4, 24(35).
Aufidus: O.III, 30, 10. IV. 9, 2(4). 14, 25. Sat. I, 1, 58(69).
Augustus: O.II, 9, 9(= Cezar). III, 3, 11. 5, 3(2, 3). IV, 2, 43(42). 4, 27(28). 14, 3. Epist. I, 3, 2; 7. 13, 2. 16, 29. II, 2, 48.
Aulis: Sat. II, 3, 199(273).
Aulon: O.II, 6, 18.
Aulus: 1) Cascellius: A.P. 371.
2) Sat. II, 3, 171(233).
Ausonius<Ausonia: O.IV, 4, 56.
Auster = Notus: O.II, 14, 16(15). III, 3, 4. 27, 22(24). IV, 14, 21(20). Ep. X, 4(3). Sat. [I, 1, 6]. II [2, 41]. 6, 18(25). [8, 6]. Epist. I, 11, 15. II, 2, 202.
Autumnus: Ep. II, 18.
Aventinus: C.S. 69. Epist. II, 2, 69.
Avernalis: Ep. V, 26(28).
Avidienus: Sat. II, 2, 55(77).

B*abylonii* numeri: O.I, 11, 2(3 = Chaldeea).
Bacchae: O.III, 25, 15(14).
Bacchius: Sat. I, 7, 20(22).
Bacchus: O.I, 7, 3. 18,*(4); 6(8). 27, 3. II[6, 19]. 19, 1(2); 6. III, 3, 13. [16, 34]. 25, 1. Sat. I, 3, 7(9). Epist. II, 2, 78. *(A.P. 239). V. Bassareus, Euhius, Lanaeus, Liber, Lyaeus, Semeleius, Thyoneus.
Bactra: O.III, 29, 28(27).
Baiae: O.II, 18, 20. III, 4, 24. Epist. I, 1, 83(84). 15, 2; 12(11). — *Baianus:* Sat. II, 4, 32(43).
Baius: Sat. I, 4, 110(143).

Balatro, Servilius: Sat. II, 8, 21 (32); 33(48); 40(57); 64(92); 83(119).
Balbinus: Sat. I, 3, 40(55).
Bandusia: O.III, 13, 1.
Bantini saltus: O.III, 4, 15(14).
Barine: O.II, 8, 2.
Barium: Sat. I, 5, 97(134).
Barrus: Sat. I, 6, 30(38). 7, 8(10).
Bassareus = Bacchus: O.I, 18, 11(16).
Bassus: O.I, 36, 14.
Bathyllus: Ep. XIV, 9(10).
Bellerophontes: O.III, 7, 15(16). 12, 8. IV, 11, 28.
Bellona: Sat. II, 3, 223(303).
Beneventum: Sat. I, 5, 71(102).
Berecyntius: O.I, 18, 13(20 = frigian). III, 19, 18. [IV, 1, 22].
Bestius: Epist. I, 15, 37(36).
Bibulus: 1) M. Calpurnius: [O.III, 28, 8].
2) L. Calpurnius: Sat. I, 10, 86(111).
Bionei sermones < Bion: Epist. II, 2, 60.
Birrius: Sat. I, 4, 69(89).
Bistonis: O, II, 19, 20 (= Bacanta).
Bithus: Sat. I, 7, 20(22).
Bithynus: O. I, 35, 7. Epist. I, 6, 33(49).
Boeotus<Beotia: Epist. II, 1, 244.
Bolanus: Sat. I, 9, 11(13).
Boreas: O. III, 24, 38 (50 = Crivăț).
Bosphorus: O.II, 13, 14(15). 20, 14. III, 4, 30.
Breuni: O.IV, 14, 11.
Briseis: O.II, 4, 3.
Britannus: O.I, 21, 15(16). 35, 30. III, 4, 33. 5, 3. IV, 14, 48(47). Ep. VII, 7(8).
Brundisium: Sat. I, 5, 104(146). Epist. I, 17, 52. 18, 20.
Brutus, M. Iunius: O.II, 7, 2. Sat. I, 7, 18(24); 23(28); 24; 33(43).
Bullatius: Epist. I, 11, 1.
Bupalus: Ep. VI, 14.
Butra: Epist. I, 5, 26(36).
Byzantia orca: Sat. II, 4, 66(90).

Cadmus 1) A.P. 187.
2) Sat. I, 6, 39(52).
Caecilius, Statius: Epist. II, 1, 59. A.P. 54.
Caecubum (vinum): O.I, 20, 9. 37, 5(10). II, 14, 25. III, 28, 3(4). Ep. IX, 1; 36. Sat. II, 8, 15(21).
Caelius: Sat. I, 4, 69(89).
Caeres cera: Epist. I, 6, 62(98).
Caesar: 1) C. Iulius: O.I, 2, 44(43). Sat. I, 9, 18.
2) C. Iulius Octavianus Augustus v. Augustus: O.I, 2, 52. 6, 11(16). 12, 51; [52]. 21, 14. 35, 29. 37, 16(29). II, 9, 20(19). 12, 10(14). III, 4, 37. 14, 3; 16. 25, 4(5). IV, 2,34 (33, 37); 48. 5, 16; 27(25); *(32). 15, 4(5); 17(15). Ep. I, 3. IX, 2; 18; 37. Sat. I, 3, 4. II, 1, 11(16); 19(26); 84(124). 6, 56(75). Epist. I, 5, 9(12). 12, 28. 13, 18(17). II, 1, 4. 2, 48.
Calaber: O.[I, 33, 16]. III, 16, 33. Ep. I, 27(33). Epist. I, 7, 14 (21). II, 2,177. —*C.* Pierides=o-

pera lui Ennius: O.IV, 8, 20(18).
Calabria: O.I, 31, 5.
Calais: O.III, 9, 14.
Cales: O.IV, 12, 14. — *Calenus:* O.I, 20, 9. 31, 9.
Callimachus: Epist. II, 2, 100.
Calliope: O.III, 4, 2(1).
Calvus, C. Licinius: Sat. I, 10, 19(21).
Camena (= Muza): O.II, 16, 38. III, 4, 21. IV, 6, 27(30). C.S. 62. Sat. I, 10, 45(55). Epist. I, 18, 47(48). 19, 5(6). — =Carmen: O.I, 12, 39(37). IV, 19, 8(7). Epist. I, 1, 1.
Camillus, M. Furius: O.I, 12, 42(43). Epist. I, 1, 64.
Campanus pons<Campania: Sat. I, 5, 45(61). — *C.* morbus: Sat. I, 5, 62(90). — *C.* supellex: Sat. I, 6, 118 (162). — II, [3, 144]. 8, 56(82).
Campus Martius: O.I, 8,4. III, 1, 11. IV, 1, 40(39). Sat. I, 1, 91(108). II, 6, 49(67). Epist. I, 7, 59(90). 11, 4.
Canicula = Sirius: O. [I, 17, 17]. III, 13, 9. [Sat. II, 5, 39].
Canidia: Ep. III, 8(7). V, 15; 48(47). XVII, 6(5). Sat. I, 8, 24(32); 48(62). II, 1, 48(71). 8, 95(136).
Canis = Canicula: Sat. I, 7,25(30). Epist. I,10,16(19).
Cantaber: O.II,6,2. 11,1. [III,8,22]. IV,14,41. Epist.I,12,26. — *Cantabricus:* Epist. I, 18, 55(56).
Canusium: Sat.I,5,91(127). II,3, 168(231). — *Canusinus:* Sat. I,10,30(33).
Capito, Fonteius: Sat.I,5,32(46); 38(63).
Capitolinus, Petillius: Sat.I,4,94 (126); [96]. 10,26(29).
Capitolium: O.I,37,6(17). III,3, 42. 24,45(61). 30,8(9). IV,3, 9(7).
Cappadocum rex = Ariobarzanes II: Epist.I,6,39(56).
Capra: O.III,7,6.
Capricornus: O.II,17,20.
Caprius: Sat.I,4,66(85);[70].
Capua: Ep.XVI,5. Sat.I,5,47(66). Epist.I,11,11.
Carinae: Epist.I,7,48(74).
Carpathium mare: O.I,35,8. IV,5, 10(12).
Carthago: O.III,5,39. IV,4,69. 8,17. Ep.VII,5(6). IX,25(26).
Cascellius: v.Aulus.
Caspium mare: O.II,9,2(3).
Cassius: 1) Sat. I, 10, 62(76). 2) Epist. I,4,3(4).
Castalia: O.III,4,61(62).
Castor: 1) O.IV,5,35. Ep. XVII, 42 (46); [43]. Sat.II,1, 26(37). Epist.II,1,5(6). 2) Epist. I, 18, 19.
Catia: [Sat.I,2,95].
Catienus: Sat.II,3,61(88).
Catilus: O.I,18,2(3).
Catius: Sat.II,4,1;88(123).
Cato: 1) M. Porcius Censorius: O.II,15,11. III,21,11. Sat.I,2, 32(41). Epist.II,2,117. A.P.56. 2) M. Porcius Uticensis: O.I, 12,35. II,1,24(23). Epist.I,19, 13(18); 14(21).
Catullus, C. Valerius: Sat.I,10,19 (21).

Caucasus: O.I, 22,7. Ep.I,12(17).
Caudium: Sat.I,5,51(71).
Cea nenia = poeziile lui Simonide din Keos: O.II,1,38. — *Ceae* camenae = întreaga operă a lui Simonide din Keos: O.IV, 9,7(6).
Cecropius < Cecrops = atic: — *C.*coturnus: O.II,1,12(11). — *C.*domus opprobrium=Procne: O.IV,12, 6. V. ***Procne.***
Celsus: v. Albinovanus.
Censorinus, C. Marcius: O.IV,8,2 (4).
Centauri: O.IV, 2,15. Ep. XIII, 11. — *Centaurea* rixa: O.I,18, 8(12).
Cerberus: O.II,19,29. III,11,17.
Ceres: 1) = Demeter: O.III,2,26 (29). IV,5,18. Sat. II,2,124 (169). 8,14(19).
2) = roadele pămîntului: O.III, 24, 13(16). Ep.XVI,43(44). C.S.30.
Cerinthus: Sat.I,2,81(102).
Cervius: 1) Sat.II,1,47(69). 2) Sat. II,6,77(107).
Cethegi: Epist.II,2,117. A.P.50.
Charybdis: O.I,27,19. A.P.145.
Chimaera: O.I,27,24(23). II,17, 13. IV,2,16.
Chios: Epist.I, 11, 1; 21 (22). — *Chius:* O.III,19,5. Ep.IX,34. Sat.I,10,24(27). II,3,115(163). 8,15(22);48(72). — *Chia* puella: O.IV,13,7.
Chloe: 1) O.I,23,1. III,7,10. 9,6; 9;19. 26,12.
Chloris: 1) O.II,5,18.
2) O.III,15,8(7).
Choerilus: Epist.II,1,233(232). A P.357.
Chremes: Ep.I,33(38). Sat.I,10, 40(49). A.P.94(93).
Chrysippus: Sat.I,3,127(160). II, 3,44(66);287(391). Epist. I,2,4.
Cibyraticus: Epist.I,6,33(49).
Cicirrus, Messius: Sat. I,5,52(76); 54(79);58(84);65(93).
Cicuta, Perellius: Sat. II,3,69 (100);75(108);175(238).
Cinara: O.IV,1,4. 13,21(22); 22 (23). Epist.I,7,28(42). 14,33.
Circe: O.I,17,20. Ep.XVII,17(16). Epist.I,2,23. — *Circaea* moenia = Etruria: Ep.I,30(34).
Circei: Sat.II,4,33(44).
Claudius: 1) Tiberius Nero: O.IV, 14,14;29. Epist. I,3,2. 8,2. 9,1;4. 12,26. II,2,1.
2) adj. *Claudiae* manus = Tiberius și Drusus: O.IV,4,73.
Clazomenae: Sat.I,7,5(6).
Clio: O.I,12,2(1).
Clusinus < Clusium: Epist.I,15,9.
Cnidos: O.I,30,1. [III,28,13]. — *Cnidius:* O.II,5,20.
Cnosius calamus: O.I,15,17(18 = Creta).
Cocceius Nerva: Sat.I,5,28(39);32 (44);50(71).
Cocytos: O.II,14,18(17).
Codrus: O.III,19,2.
Colchis = Medeea: Ep.XVI,58 (60). — *Colchus* (subst.): O.II, 20,17.IV,4,63. A.P.118. 2) adj. — *Colcha* venena: O.II,13,8. — *Colchicus:* Ep.V,24. XVII, 35(36).
Colophon: Epist.I,11,3.
Concanus: O.III,4,34.

Copia: C.S.60(59). Epist.I,12,29.
Coranus: Sat.II,5,57(90);64(100).
Corinthus: O.I,7,2. Epist. I,17,36. — captiva *Corinthus:* Epist. II,1,193.
Corvinus: v.Messala.
Corycius < Corycus: Sat.II,4,68 (93).
Cotiso: O.III,8,18.
Cotytia<Cotytto:Ep.XVII,56(63).
Cous < Cos: O.IV,13,13. Ep.XII,18. — *Coae* vestes: Sat.I,2,101 (129). — album *C.* vinum: Sat.II,4,29(39). — faecula *C:* Sat.II,8,9(14).
Crantor: Epist.I,2,4.
Crassus, M.Licinius: O.III,5,5.
Craterus: Sat.II,3,161(218).
Cratinus: Sat.I,4,1. Epist.I,19,1 (2).
Creon: Ep.V,64(63).
Creta: O.III,27,34(36). Ep.IX,29. — *Creticum* mare: O.I,26,2(3) — *Cressa:* [O.I,36,10].
Crispinus: Sat.I,1,120(142). 3,139 (173). 4,14(15). II,7,45(62).
Crispus, C.Sallustius: v.Sallustius.
Croessus: Epist.I,11,2.
Cumae: Epist,I,15,11.
Cupido: O.I,2,34. II,8,14. IV,13,5(6). Ep.XVII,57(64). — *Cupidines:* O.I,19,1. IV,1,5.
Cupiennius, C. Libo: Sat.I,2,36 (45).
Cura: O.III,1,40(39).
Curius Dentatus: O.I,12,41(43). Epist.I,1,64.
Curtillus: Sat.II,8,52(77).
Cyclades: O.I,14,20. [III,28,14].
Cyclops = Polyphem: Sat.I,5,63 (91). Epist.II,2,125. A.P.145. — *Cyclopes:* O.I,4,7(8).
Cydoneus < Cydon: O.IV,9,17 (18).
Cyllenea fides = lyra: Ep.XIII,9.
Cynicus mordax = Diogenes: Epist.I,17,18.
Cynthius = Apollo: O.I,21,2. — *Cynthia* = Diana: O.III,28,12(11).
Cyprus: O.I,3,1. 19,10(9). 30,2. III,26,9(10). — *Cyprius:* O.I,1,13. III,29,60.
Cyrus: 1) rex: O.II,2,17. III,29,27. 2) O.I,17,25(24). 33,6(8).
Cytherea = Venus: 1) subst. O. III,12,4. 2) adj. O.I,4,5.

D*aci:* O.I,35,9. II,20,18(17). III,6,14(13). 8,18. Sat. II,6,53 (74).
Daedalus: O.I,3,34. — *Daedaleus:* O.II,20,13. IV,2,2(3).
Dama: Sat.I,6,38(50). II,5,18(29); 101(156). 7,54(75).
Damalis: O.I,36,13(14). 17(18); [18].
Damasippus: Sat.II,3,[16];64(91); [65];[324].
Danae: O.III,16,1(13).
Danaus: O.II,14,18(20). III,11,23.
Danuvius: O.IV,15,21.
Dardanus = Troianus: O.I,15,10. IV,6,7(9).
Daunus: O.III,30,11.IV,14,26. — *Daunius* = Latinus: O.II,1,34 (35). IV,6,27(30). — *Daunia* = Apulia: O.I,22,14.
Davus: 1) Sat. I,10,40(48). II,5,91 (140). A.P.237. 2) Sat.II,7,2 (3);46(65);100(151).

December: Ep.XI,5(6). Epist.I,20, 27. — nonae *Decembres:* O. III, 18,10(9). — libertas *Decembris* (=Saturnale): Sat.II, 7,4(7).
Decius: Sat.I,6,20(23).
Deianeira: *(Ep.III,17).
Deiphobus: O.IV,9,22.
Dellius Q: O.II,3,4.
Dalmaticus triumphus: O.II,1,16 (15 = dalmaţii).
Delos: O.I,21,10. — *Delius* Apollo: O.III,4,64(62). — *Delia* = Diana: O.IV,6,33(37). — *Delia* folia: O.IV,3,6(8).
Delphi: O.I,7,3. A.P.219. — *Delphicus* = apolinic: O.III,30, 15(16).
Demetrius: 1) Epist.I,7,52(79). 2) Sat.I,10,79(101); 90(116).
Democritus: Epist.I,12,12(13). II, 1,194. A.P.279(295).
Diana: O.I,21,1. II,12,20(25). III, 4,71. IV,7,25. Ep.V,51. XVII, 3. C.S.1;70(69);75(76). A.P.16; 454. — diva triformis = Diana: O.III,22,4.
Diespiter=Iuppiter: O.I,34,5. III, 2,29(31).
Digentia: Epist.I,18,104.
Dindymene = Cybele: O.I,16,5.
Diomedes: *(O.I,15,29). Sat.I,5,92 (126). 7,16(20). A.P.146.
Dionaeus <Dione O.II,1,39(40).
Dionysius: Sat.I,6,38(50).
Dircaeus = Thebanus: —*D.*cycnus = Pindar: O.IV,2,25(26).
Discordia: Sat.I,4,60(79).
Docilis: Epist.I,18,19.
Dorium carmen: Ep.IX,6.
Dossennus: Epist.II,1,173.
Drusus, Claudius Nero: O.IV,4,18. 14,10(9). V. Nero.

Echionius < Echion: O.IV,4,64 (63).
Edoni: O.II,7,27.
Egeria: Sat.I,2,126(166).
Electra: Sat.II,3,140(192).
Elea < Elis: O.IV,2,17(18).
Empedocles: Epist.I,12,20. A.P. 465.
Enceladus: O.III,4,56(54).
Enipeus: O.III,7,23.
Ennius, Q.: Sat.I,10,54(68). Epist. I,19,7(10). II,1,50. A.P.56;259.
Eol: *(O.I,3,3).
Eous (= Răsărit): O.I,35,31(32). Ep.II,51.
Ephesus: O.I,7,2.
Epicharmus: Epist.II,1,58.
Epicurus: Epist.I,4,16(23).
Epidaurius < Epidaurus: Sat. I,3,27(38).
Erycina (= Venus): O.I,2,33.
Erymanthus: O.I,21,7.
Esquiliae: Sat.I,8,14(19). II,6,33 (45). — *Esquilinus:* Ep.V,100 (99). XVII, 58(65).
Etruscus: O.I,2,14. III,29,35. Ep. XVI,4; 40. C.S.38. Sat.I,6,1. —*Etruscus* Cassius: v.Cassius.
Evander: Sat.I,3,91(116).
Euhias (= Bacanta): O.III,25,9.
Euhius = Bacchus: O.I,18,9(13). II,11,17.
Eumenides (= Furiile): O.II,13, 36. V. *Furia:*
Eupolis: Sat.I,4,1. II,3,12(18).

Europe: 1) O.III,27,25(27);57(61). 2) O.III,3,47.
Eurus: v.Aquilo: O.I,28,25. II,16, 24(23). [III,17,11]. IV[4,43]. 6,10(11). Ep.X,5. XVI,54(55).
Euterpe: O.I,1,33.
Eutrapelus: Epist.I,18,31(32).

Fabius: Sat.I,1,14(17). 2,134(178). — *Fabia* tribus: Epist.I,6,52 (80).
Fabricius, C.Luscinus: O.I,12,40. — *F.*pons: Sat.II,3,36(56).
Falernus: O.I,20,10(12). 27,10(9). II,3,8(7). 6,19. 11,19(20). III,1, 43. Ep.IV,13. Sat.I,10,24(27). II,2,15(22). 3,115(163). 4,19 (30);24(35);55(75). 8,16(24). Epist. I,14,34(32). [18,91].
Fama: O.II,2,8.
Fannius: Sat.I,4,21(27). 10,80 (102).
Fatum: O.II,17,24.
Faunus: O.I,4,11. 17,2. II,27,28. III,18,1. Epist.I,19,4(5). A.P. 244.
Fausta: Sat.I,2,64(81).
Faustitas: O.IV,5,18.
Favonius: O[I,4,1]. III,7,2.
Ferentinum: Epist.I,17,8.
Feronia: Sat.I,5,24(33).
Fescennina licentia: Epist.II,1,145.
Fidenae: Epist.I,11,8.
Fides: O.I,24,7. 35,21. C.S.57.
Flaccus, Horatius: [Ep.XV,12]. Sat.II,1,18(25).
Flavius: Sat.I,6,72(98).
Florus Iulius: Epist.I,3,1(2). II, 2,1.
Folia: Ep.V,42(41;44).
Fonteius: v.Capito.
Forentum: O.III,4,16.
Formiae: O.III,17,6. — *Formianus:* O.I,20,11.
Fors: O.I,9,14.
Fortuna: O.I,31,10. 34,15. II,1,3 (4). III,29,49. IV,14,37. Ep. IV,6. Sat. II,2,126(171). 6,49 (69). 8,61(89). Epist.I[1,68]. 11, 20(21). 12,9.
Forum Appi: v.Appius.
Fufidius: Sat.I,2,12(13).
Fufius: Sat.II,3,60(86).
Fulvius: Sat.II,7,96(150).
Fundanius: Sat.I,10,42(47). [II, 8,19].
Fundi: Sat.I,5,34(49).
Furia: O.I,28,17. Sat.I,8,45(59). II,3,135(188);141(194). — *Furiale* = Furiae: O.III,11,17 (18).
Furius: Sat.II,5,41(67). V.Alpinus.
Furnius: Sat.I,10,86(112).
Furor: Ep.V,92(91).
Fuscus: v.Aristius.

Gabii: Epist.I,11,7. 15,9. II,1,25. 2,3.
Gades: O.II,2,11(10). 6,1(2).
Gaetulus = Africanus: O.I,23,10. [II,20,15]. III,20,2. *G.*murex: Epist.II,2,181.
Galaesus: O.II,6,10.
Galatea: O.III,27,14(15).
Galba, Servius Sulpicius: Sat.I,2, 46(62).
Galli: 1) Sat.II,1,14(21). 2) = Galatae: Ep.IX,18(17). 3) Sat. I,2,121(155).
Gallia (= Galli): O.IV,14,49(48). — *Gallicus:* O.I,8,6. III,16,35.

Gallina: Sat.II,6,44(59).V. *Thraex (Traca).*
Gallonius: Sat.II,2,47(63).
Ganymedes: O.IV,4,4(3).
Garganus: O.II,9,7(8). — adj.: Epist.II,1,202.
Gargilius: Epist.I,6,58(91).
Gargonius: Sat.I,2,27(32). 4,92 (124).
Geloni: O.II,9,23. 20,19. III,4,35.
Genauni: O.IV,14,10.
Genitalis = Diana: C.S.16.
Genius: [O.III,17,14]. Epist.I,7, 94(144). II,1,144. 2,187. A.P. 210.
Germania: O.IV,5,26(27). Ep.XVI, 7.
Geryones: O.II,14,8(7).
Getae: O.III,24,11(12). IV,15,22 (23).
Gigas centimanus = Briareos: O. II,17,14. III,4,69. — *Gigantes:* O.II,19,22(21). — *Giganteus:* O.III,1,7.
Glaucus: Sat.I,7,17(19).
Gloria: Sat.I,6,23(28). Epist.II,1, 177.
Glycera: O.I,19,5. 30,3. 33,2(3). III,19,28(27).
Glycon: Epist.I,1,30.
Gnatia=Egnatia: Sat.I,5, 97(135).
Gracchus, C.Sempronius: Epist.II, 2, 89.
Graecia: O.I,15,6. = Graeci: O.IV, 5,35(36). Epist. I,2,7(6). II,1,93; 156 — *Graecus:* 1) subst.: Sat. I,5,3(4). 7,32(41). 10,35(38); 66(83). II*(2,15). [3,100]. Epist. II,1,90. 2) adj.: O.I,20,2. III,24,57(77 = greci). Sat.I, 10,20(23);31(35). Epist. II,1, 161(160). 2,7. A.P.53;286(287).
Gragus: O.I,21,8(7).
Graius = Graecus: 1) subst.: O.II, 4,12(11). IV,8,4(2). Epist.II,1, [19];28(29). 2,42. A.P.323(323; 324). 2) adj.: O.II,16,38. Ep. X,12 (= grecii).
Gratia: O.I,4,6. 30,6(5). III,19,16 (15). 21,22. IV,7,5.
Grosphus, Pompeius: O.II,16,7. Epist.I,12,22;[23].
Gyges: O.II,5,20. III,7,5(3).

H*ades:* *(Sat.I,8,45).
Hadria: O.I,3,15(16). 33,15(23). II[11,2]. 14,14. III,3,5. [9,23]. 27,19(21). [Epist.I,18,63] —*Hadrianus:* [O.I,16,4].
Haedus: O.III,1,28.
Haemonia: [O.I,37,20].
Haemus: O.I,12,6.
Hagna: Sat.I,3,40(56).
Hannibal: O.II,12,2(4). III,6,36. IV,4,49(50). 8,16(15). Ep.XVI, 8.
Harpyiae: Sat.II,2,40(54).
Hasdrubal: O.IV,4,38;72(71).
Hebrus: 1) O.I,25,20(19). III,25, 10(9). Epist.I,3,3. 16,13. 2) O. III,12,6.
Hecate: Sat.I,8,33(47).
Hector: O,II,4,10. IV,9,22(21). Ep.XVII,12. Sat.I,7,12(15). — *Hectoreus* = Hector: O.III,3, 28(27).
Helena: O,I.15,2;*(32). IV,9,16 (13). Ep.XVII,42(46). Sat.I,3, 107(137). Fratres *Helenae:* O. I,3,2.

Helicon: O.I,12,5. Epist.II,1,218. A.P.296.
Heliodorus: Sat.I,5,2(4).
Hellas: Sat.II,3,277(379).
Hercules: O.III,3,9. 14,1. IV,4,62. 5,36(35). 8,30. Ep.III,17(18). XVII,31(32). Sat.II,6,13(14). 7,72(106). Epist.I,1,5. 15,39. — *Herculeus:* O.I,3,36(35). II,12, 6(7).
Hermogenes, Tigellius: Sat.I,3,129 (163). 4,72(94). 9,25(31). 10, 18(19); 80(103); 90(117).
Herodes: Epist.II,2,184.
Hesperia: 1) Italia: O.III,6,8. IV,5,38. 2) Hispania: O.I, 36,4(5). — *Hesperius:* 1) Italus: O.I,28,26. II,1,32. 2) O.II,17, 20. IV,15,16.
Hiber = Hispanus: O.II,20,20
Hiberia: 1) Hispania: O.IV,5,28. 14,50(49). — *Hibericus* și *Hiberus* = Hispanus: O.I,29,15. [Ep.IV,3]. Sat.II,8,46(67). 2) Iviria: Ep.V,21.
Hippolyte: O.III,7,18.
Hippolytus: O.IV,7,26.
Hirpinus, Quinctius: O.II,11,2. Epist.I,16,1.
Hispanus: O.III,6,31. 8,21(22). 14,3(4).
Hister: O.IV,14,46.
Homerus: O.IV,9,6(5). Sat.I,10,52 (65). Epist.I,19,6(8). II,1,50. A.P.74(73);359;401.
Honor: C.S.57(58).
Horatius: O.IV,6,44(48). Epist.I, *(10,2). 14,5. V.Flaccus.
Hyades: O.I,3,14(13).
Hydaspes: 1) O.I,22,8. 2) Sat.II, 8,14(18).
Hydra: O.IV,4,61. Epist.II,1,10.
Hylaeus: O.II,12,6(7).
Hymettus: O.II,6,14. — *Hymettius:* O.II,18,3. [Sat.II,2,15].
Hyperboreus: O.II,20,16.
Hypsaea: Sat.I,2,91(116).

Ianus: Sat.II,6,20(27). Epist.I,16 59. *Ianus Quirinus* sau *Ianus Quirini:* O.IV,15,9. Sat.*(I,4, 79). II,3,18(30). Epist.I,1,54. 20,1. II,1,255.
Iapetus: O.I,3,27.
Iapyx: O.I,3,4. III,27,20(22).
Iarbitas: Epist.I,19,15(23).
Iason: Ep.III,12(10).
Ibycus: O.III,15,1(2).
Icarus: O.II,20,13. [III,7,21]. — *Icarius:* O.I,1,15.
Iccius: O.I,29,1. Epist.I,12,1(2).
Ida: O.III,20,16. — *Idaeus:* O.I, 15,2(1).
Idomeneus: O.IV,9,20.
Idus: O.IV,11,14. Ep.II,69. Sat. I,6,75(102).
Ilerda: Epist.I,20,13(12).
Ilia = Rea Silvia: O.I,2,17. III, 9,8. IV,8,22(23). Sat.I,2,126 (166).
Ilion, Ilios (= Troia): O.I,10,14 (13). 15,33(34). III,3,18; 37. 19, 4. IV,4,53. Ep.X,13(12). XIV, 14. — *Iliacus:* O.I,15,36. Epist.I,2,16(15). A.P.129. *Ilius:* Ep.XVII,11. C.S.37(38).
Iliona: Sat.II,3,61(86).
Ilithyia: C.S.14.
Illyricae undae: O.I,28,22(21).
Inachia: Ep.XI,6(5).

Inachus: O.II,3,21. III,19,1.
India: O.III,24,2(3). — *Indus:* O.I,12,56(55).IV,14,42. C.S.56. Epist.I,1,45. 6,6(8). — *Indicus:* O.I,31,6.
Ino: A.P.123.
Io: A.P.124.
Iocus: O.I,2,34.
Iolcus: Ep.V,21.
Ionicus: Ep.II,54.—motus *I.*: O. III,6,21(22). —*Ionius:* Ep.X, 19.
Isthmius labor = jocurile istmice: O.IV,3,3.
Italia: O.[I,37,16]. IV,*(8,17). 14, 44. Sat.I,6,35(47). Epist.I,12, 29. — =Roma: O.III,5,40 (39). — *Italus:* O.II,7,4. 13,18(= Roma). III,30,13(14 = latin). IV,4,42(43). 15,13(12). Sat.I, 7,32(42). II,6,56(77 = Lațiu). Epist.I,18,57(58). [II,1,2.]
Ithaca: Sat.II,5,4(6). Epist.I,7,41 (65). *Ithacensis:* [Epist.I,6,63].
Itys: O.IV,12,5.
Iuba: O.I,22,15.
Iudaeus: Sat.I,4,143(190). 5,100 (140). [9,70].
Iugurtha: O.II,1,28. — *Iugurthinum* bellum: Ep.IX,23(24).
Iulius: 1) Florus: v. Florus. 2) Sat. I,8,39(52). — adj. *Iulium* sidus: O.I,12,47(46). — edicta *Iulia:* O.IV,15,22.
Iullus: v. Antonius.
Iuno: O.I,7,8. II,1,25. III,3,18 (17). 4,59(58). Sat.I,3,11(14).
Iuppiter: O.I [1,25].2,*(2);19;30. 3,40. 10,5. 11,4. 16,12(11). [21, 4]. [22,20]. 28,9;29. 32,14. II, 6,18(17). 7,17. 10,16(17). 17,22. III,1,6. 3,6;64.4,49(50). 5,1; 12(=Capitoliul). [10,8]. 16,6(5). 25,6. 27,73 (78). IV,4,4(2); 74. 8,29(30). 15,6(8). Ep.II,29. V,8. IX,3. X,18. XIII,2. XVI,63(65). XVII,69(78). C.S.32;73. Sat.I, 1,20(19). 2,18(19). II,1,43(62). 3,288(395). Epist.I,1,106. 12,3. 16, 29(28). 17,34. 18,111. 19,43 (64). II,1,68.
Iustitia: O.I,24,6(7). II,17,16.
Iuventus: O.I,30,7(6).
Ixion: O.III,11,21. A.P.124.

Kalendae: Ep.II,70. Sat.I,3,87 (110). — Martiae *Kalendae:* O.III, 8,1.

Labeo: Sat.I,3,82(105).
Laberius D.: Sat.I,10,6(8).
Lacaena: 1) subst.: O.II,11,23(24). 2) adj.: *L.*adultera = Helena: O.III,3,25. IV,9,16(14).
Lacedaemon: O.I,7,10 — *Lacedaemonium* Tarentum: [O.III,5, 56].
Laco: O.II,6,11(12). — *L.*canis: Ep.VI,5. — *Laconicae* purpurae: O.II,18,7(8).
Laelius,C.: Sat.II,1,65(97);72(104).
Laertiades = Ulixes: O.I,15,21. Sat.II,5,59(92).
Laestrygonia: O.III,16,34.
Laevinus, P. Valerius: Sat.I,6,12 (13); *(15); 19(22).
Lalage: O.I,22,10;23. II,5,16.
Lamia: 1) Q.Aelius: O.I,26,8. 36, 7. III,17,1. Epist.I,14,6. 2) A. P.340.
Lamus: O.III,17,1.
Lanuvinus: O.III,27,3(6).

Laomedon: O.III,3,22.
Lapithae: O.I,18,8(12). II,12,5(6).
Lar: O.[I,12,44]. III,23,4. [29,14]. IV,5,34. Ep.II,66. [XVI,19]. Sat.I,5,66(96). II, 3, 165(224). 5, 14(24). [6,66].
Larisa: O.I,7,11.
Latinus: Sat.I,10,27(30).
Latium: O.I,12,53(54). 35,10. IV, 4,40(39). C.S.66. Epist.I,19, 24(35). II,1,157. 2,121. A.P. 290(289). — adj. *Latinus:* O.I, 32,3. II,1,29. IV,14,7(8). 15, 13(11). Ep.VII,4(3). Sat.I,10, 20(23). Epist. I,3,12(13). 19,32 (47).II,2,143. — *Latinae:* Epist.I, 7,76(117).
Latona: O.I,21,3. [III,28,12]. IV, 6,37(42 = Apollo). — *Latous* = Apollo; O.I,31,18.
Laurens: Sat.II,4,42(56).
Laverna: Epist.I,16,60(61).
Lebedus: Epist.I,11,6;7.
Leda: O.I,12,25. *(A.P.147).
Lenaeus = Bacchus: O.III,25,19.
Leo: O.III,29,19. Epist.I,10,16 (19).
Lepidus, Q.Aemilius: Epist.I,20, 28.
Lepos: Sat.II,6,72(99).
Lesbia: Ep.XII,17.
Lesbos: Epist.I,11,1. — *Lesbius:* O.I,17,21(22). 26,11. 32,5. IV, 6,35(40). Ep.IX,34. — *Lesbous:* O.I,1,34.
Lethaeus<Lethe: O.IV,7,27. Ep. XIV,3.
Leuconoe: O.I,11,2(1).
Liber: = Bacchus: O.I,12,22. 16,7. 18,6(8). 32,9. II,19,7. III,8,7 (6). 21,21. IV,8,34. [12,14]. 15, 26. Sat.I,4,89(120). Epist. I, 19,4. II,1,5.
Libitina = Moartea: O.III,30,7. Sat.II,6,19(26). Epist. II,1,49.
Libo, L.Scribonius: Epist.I,19,8 (13).
Libra: O.II,17,17.
Liburnae: O.I,37,30(51). Ep.I,1(2).
Libya: O.II,2,10(11). Sat.II,3,101 (143). — *Libycus:* O.I,1,10. [Epist.I,10,19].
Licentia: O.I,19,3.
Licinius, L.Murena: O.II,10,1. V. Murena.
Licymnia: O.II,12,13(17); 23(32).
Ligurinus: O.IV,1,33. 10,5(7).
Liparaeus<Lipara: O.III,12,6(7).
Liris: O.I,31,7. III,17,8(7).
Livius Andronicus: Epist.II,1,62; 69.
Lollius, M.: 1) Maximus: Epist.I, 2,1(2). 18,1. 2) Consul în 21 î.e.n.: O.IV,9,33(31). Epist.I, 20,28.
Longarenus: Sat.I,2,67(86).
Lucania: Sat.II,1,38(58). — *Lucanus:* 1) subst. Sat.II,1,34 (50). 2) adj. Ep.I,28(33). Sat. II,3,234(317). 8,6(8). Epist.I, 15,21. II,2,178.
Luceria: O.III,15,14(13).
*Lucilius,*C.: Sat.I,4,6(5);57(74). 10,2(1); *(22); 53(66); 56(72); 64(80). II,1,17(24); 29(41); 62(93); 75(109).
Lucina: Ep.V,6(5). C.S.15.
Lucretilis: O.I,17,1. V.Sabinus.
Lucrinus lacus: O.II,15,3(4). Ep. II,49. Sat.II,4,32(43).
Lucullus, L. Licinius: Epist.I,6,40 (58). II,2,26.

Luna = Diana: C.S.36.
Lupus, L.Cornelius Lentulus: Sat. II,1,68(99).
Luscus: v. Aufidius.
Lyaeus v. Bacchus: O.[I,7,22]. [III, 21,16]. [Ep.IX,38].
Lycaeus: O.I,17,2.
Lycambes: Ep.VI,13. Epist.I,19, 25(38).
Lyce: O.III,10,1. IV,13,1;[2];25 (24).
Lycia: O.III,4,62(64). — *Lycius*: [O.I,8,16]. Sat.1,7,17(19). V. Glaucus.
Lycidas: O.I,4,19.
Lyciscus: Ep.XI,24.
Lycoris: O.I,33,5(7).
Lycurgus: O.II,19,16.
Lycus: 1) O.I,32,11. 2) O.III,19, 23(22);[24].
Lyde: O.II,11,22(21). III,11,7;25. 28,3.
Lydia: O.I,8,1. 13,1(3). 25,8. III, 9,6;7;20.
Lydus: 1) subst. Sat.I,6,1.
2) adj. *Lydae*: O.IV,15,30(29).
Lymphae: v. Nymphae.
Lynceus: Sat.I,2,90(116). Epist.I, 1,28.
Lysippus: Epist.II,1,240(241).

M*acedo* vir = Philippus rex: O.III, 16,14(13).
Maecenas, C.Cilnius: O.I,1,1. 20,5 (4). II,12.11; *(27). III,8,13. 16,20(19);*(38). 29,3. IV,11,19. Ep. I,4(1). III,20. IX,4. XIV,5. Sat.I,1,1. 3,64(83). 5,27(39); 31(44);48(67). 6,1(2); 47(64). 9,43(56). 10,81(104). II,3,312 (427). 6,31(42);38(53);41(56); *(66). 7,33(45). 8,16(23);22(29). Epist.I,1,3(2). 7,5(3);*(53). 19, 1.
Maecius, P. Tarpa: Sat.I,10,38 (45). A.P.387.
Maenius: Sat.I,3,21(28); [23]. Epist.I,15,26.
Maeonius = Lydius: O.I,6,2(1). IV,9,5.
Magnessa: v. Hippolyt.
Maia: O.I,2,43(42). Sat. II,6,5(7).
Maltinus: Sat.I,2,25(29).
Mamurrarum urbs = Formiae: Sat.I,5,37(52).
Mandela: Epist.I,18,105. V. Sabinus.
Manes: O.I,4,16. Ep.V,94. [Sat. I,8,29]. Epist.II,1,138.
Manlius: v. Torquatus.
Marcellus, M. Claudius: O.I,12, 46(45).
Mareoticus: [O.I,37,14].
Marica: O.III,17,7(8).
Marius: Sat.II,3,277(379).
Mars: O.I,6,13(17). 17,23. 28,17. [II,14,13]. III,3,16(15);33(31). [5,24];[34].[IV,14,9]. — *Martius*: O.III,7,26(25). IV,1,39. [14,17]. A.P.402(403). — *Martiales* lupi: O.I,17,9.
Marsaeus: Sat.I,2,55(71).
Marsus: 1) subst. O.I,2,39. III,5, 9(8). Ep.XVI,3. 2) adj. O.[I, 1,28]. II,20,18. III,14,18. Ep. V,76(75). XVII,29(30).
Marsya: Sat. I,6,120(165).
Massagetae: O.I,35,40.
Massicus: O.I,1,19. II,7,21. III, 21,5(6). Sat. II,4,51(70).

Matinus: O.I,28,3. IV,2,27(28). Ep.XVI,28.
Matutinus: Sat.II,6,20(28).
Maurus: O.[II,6,3]. III,10,18. — (= Numidae): O.I,22,2.
Mavors = Mars: O,IV,8,23.
Maximus: 1) Lollius: v. Lollius. 2) Paulus: v. Paulus.
Medea: Ep.III,10(9). V,62(61). A.P.123;185. V.Colchis.
Medus = Parthus: 1) subst. O.I,2,51. 29,4. II,1,31(33). 16,6. III,3,44. 8,19. IV,14,42. C.S.54(53). 2) adj. O.I,27,5. III,5,9. — *M.*flumen = Euphrat: O.II,9,21.
Megylla: O.I,27,11.
Meleager: A.P.146.
Melpomene: O.I,24,3. III,30,16(14). IV,3,1(2).
Memnon: Sat.I,10,36(41).
Memphis: O.III,26,10.
Mena, Volteius: v. Volteius.
Menander: Sat.II,3,11(20). Epist.II,1,57.
Menelaus: Sat.II,3,198(271).
Menenius: Sat.II,3,287(392).
Mercurius: O.I,10,1. 24,18(17). 30,8. II,7,13. Sat. II,3,68(96). *Mercurialis:* Sat.II,3,25(42). *Mercuriales* viri: O.II,17,29.
Meriones: O.I,6,15(18). 15,26.
Messala, M. Valerius Corvinus: O.III,21,7(8). Sat.I,6,42(56). 10,29(31);85(111). A.P.371.
Messius, Cicirrus: v. Cicirrus.
Metaurus: adj. O.IV,4,38.
Metella, Caecilia: Sat.II,3,239(328).
Metellus: 1) Q. Caecilius, Macedonicus: Sat.II,1,67(99). 2) Q. Caecilius, Celer: O.II,1,1(2).
Methymnaeus = Lesbius: Sat. II,8,50(74).
Mevius: Ep.X,2.
Miletus: Epist.I,17,30(31).
Milonius: Sat.II,1,24(35).
Mimas: O.III,4,53.
Mimnermus: Epist.I,6,65(101). II,2,101.
Minae: O.III,1,37.
Minerva: O.III,3,23. IV,6,13(15). Sat.II,2,3(6). A.P.385. — studium *Minervae:* O.III,12,5.
Minos: O.I,28,9. IV,7,21.
Minturnae: [Epist.I,5,5].
Minuci via: Epist.I,18,20.
Misenum: Sat.II,4,33(44).
Molossus: Ep.VI,5. Sat.II,6,114(156).
Monaeses: O.III,6,9.
Mors: O.I,3,17. III,2,14(15). 24,8. Sat.II,1,58(88).
Moschus: Epist.I,5,9(11).
Mucius, P., Scaevola: Epist.II,2,89.
Mulvius: Sat.II,7,36(49).
Munatius, L.Plancus: O.I,7,19(17). Epist.I,3,31.
Murena, L.Licinius: O.III,19,11. Sat.I,5,38(53).
Musa: O.I,6,10(13). 17,14. 26,1. 32,9. II,1,9;37.[10,19.] 12,13(17). III,1,3(2). 3,70. 19,13. IV,8,28;29. 9,21. Sat.I,5,53(73). II[3,105]. 6,17(24). Epist. I,[3,13]. 8,2(1);*(13). 19,28(41). II,1,27(23);133(132);243. 2,92.

A.P.83; [141]; 324(323); 407 (406).
Musa: v. Antonius.
Mutus: Epist.I,6,22(30).
Mycenae: O.I,7,9.
Mygdonius = Phrygius: O.II,12, 22(28). III,16,41.
Myrtale: O.I,33,14(20).
Myrtoum mare: O.I,1,14.
Mysi: Ep.XVII,10(9).
Mystes: O.II,9,10(9).
Mytilene: O.I,7,1. Epist.I,11,17.

Naevius: 1) Cn.: Epist. II,1,53. 2) Sat. I,1,101(121). Sat II,2, 68(93).
Naiades: O.III,25,14.
Nasica: Sat.II,5,57(89);65(99); 67 (103).
Nasidienus, Rufus: Sat.II,8,1(2); 75(108);84(121).
Natta: Sat.I,6,124(169).
Neaera: O.III,14,21. Ep.XV,11 (13).
Neapolis: Ep.V,43.
Nearchus: O.III,20,6.
Necessitas: O.I,35,17. III,24,6(5). — = Mors: O.I,3,32. III,1,14.
Neobule: O.III,12,5.
Neptunus: O.I,28,29. III,28,2;10. Ep.VII,3(4). XVII,55(60). Epist.I,11,10. [A.P.64]. — *Neptunius* dux = Sextus Pompeius: Ep.IX,7.
Nereus: O.I,15,5(3). — *Nereides:* O.III,28,10(9). — *Nereius* nepos = Achilles: Ep.XVII,8(7).
Nerius: Sat.II,3,69(98).
Nero: 1) C. Claudius Nero: O.IV,4, 37. 2) Tiberius: v. Claudius. 3) Nerones = Tiberius și Drusus. O.IV,4,28(27). — *maior Neronum* = Tiberius: O.IV,14,14.
Nessus: Ep.XVII,32(33).
Nestor: O.I,15,22. Epist.I,2,11.
Nilus: O.III,3,48. IV,14,46(45).
Niobaea proles<Niobe: O.IV,6,1.
Niphates: O.II,9,20.
Nireus: O.III,20,15. Ep.XV,22 (29).
Noctiluca: [O.IV,6,38].
Nomentanus: 1) Sat.I,1,102(121). 8,11(14). II, 1,22(32). 3,175 (238);224(306);*(309). 2) Sat. II,8,23(33);25(36);60(88).
Noricus: O.I,16,9(10). Ep.XVII, 71(82).
Nothus: O.III,15,11.
Notus = Auster: O.I,3,14. 7,16 (15). 28,22. III,7,5. [IV.5,9]. Ep.IX,31. X,20. XVI,22.
Novius: 1) Sat.I,3,21(29). 6,40(53). 2) Sat.I,6,121(166).
Nox: O.III, 11,50. 28,16. Ep.V,51.
Numa, Pompilius: O.I,12,34. Epist.I,6,27(38). [II,1,86].
Numantia: O.II,12,1(4).
Numicius: Epist.I,6,1(2).
Numida: v. Plotius.
Numidae: O.III,11,47(48).
Nymphae: O.I,1,31(32). 4,6. 30,6. II,8,14(13). 19,3(2). III,18, 1. 27,30(33). IV,7,5. Sat.I,5,97 (136).

Occidens: Ep.I,13(18).
Oceanus: O.I,3,22(21). IV,5,40. 14,48(46). Ep.XVI,41. *(Sat. I,4,39). *O.*ruber = Marea Roșie, Marea Arabiei și Golful Persic: O.I,35,32.
Octavius Musa: Sat.I,10,82(106).

Ofellus: Sat.II,2,2(4);53(73);112;(150);133(182).
Olympia: [Epist. I,1,50.] — *Olympicus:* [O.I,1,3].
Olympus: 1) O.III,4,52. 2) = Caelum: O.I,12,58.
Opimius: Sat.II,3,142(197).
Oppidius, Servius: Sat.II,3,168(229).
Opuntia<Opus: O.I,27,10(11). V. Megylla.
Orbilius Pupillus: Epist.II,1,71(70).
Orbius: Epist.II,2,160(161).
Orcus: O.I,28,10. II,3,24(23).18,30;34(35). III,4,75. 11,*(16);[29].[27,50]. IV,2,24. Sat.II,5,49(78). Epist.II,2,178.
Orestes: Sat.II,3,133(186). A.P. 124.
Oricum: O.III,7,5.
Origo: Sat.I,2,55(73).
Orion: 1) O.II,13,39. III,4,71(70). 2) O.I,28,21(22). III,27,18(19). Ep.X,10 [XV,7].
Ornytus: O.III,9,14.
Orpheus: O.I,12,8(7). 24,13. A.P. 392(391).
Osci: Sat.I,5,54(79).
Osiris: Epist.I,17,60.
Otho, L. Roscius: Ep.IV,16(15). Epist.I,1,62.

Pacorus: O.III,6,9.
Pacideianus: Sat.II,7,97(150).
Pactolus: Ep.XV,20(27).
Pactumeius: Ep.XVII,50(56).
Pacuvius, M.: Epist.II,1,56.
Padus: Ep.XVI,28.
Paeligni: O.III,19,8. Ep.XVII,60(68).
Palatinae arces: C.S. 65.
Palatinus: [Epist. I, 3,17]
Palinurus: O.III,4,28(27).
Pallas: O.I,12,20(19). 15,11. Ep.X,13. — (= Minerva): O.I,6,15(20). III,4,57. — (= Atena): I,7,5(6).
Pan: *(O.IV,12,11).
Panaetius: O.I,29,14(13).
Panthoides <Panthous: O.I,28,10.
Pantilius: Sat.I,10,78(99).
Pantolabus: Sat.I,8,11(14). II,1,22(30).
Paphus: O.I,30,1. [III,28,14].
Parca: O.II,6,9. 16,39(37). 17,16. Ep.XIII,15. C.S.25. Parce = tres sorores: *(O.II,3,15).
Paris: O.III,3,40. Epist.I,2,6(7);10.
Parius: O.I,19,6. Epist. I,19,23(35).
Parmensis: Epist.I,4,3(4). V. Cassius.
Parrhasius: O.IV,8,6(7).
Parthus: O.I,12,53(54). 19,12. II,13,18;*(17). III,2,3(4). IV,5,25(26). 15,7(6). Ep.VII,9. Sat. II,1,15(22). 5,62(97). Epist. I,18,56(57). II,1,112;256. V. *Medus* și *Persa.*
Patareus < Patara: O.III,4,64(62). V. Bacchus.
Paulus: 1) L. Aemilius: O.I,12,38. Sat.I,6,41(56). 2) Paulus Fabius Maximus: O.IV,1,10;11(10).
Pausiaca tabella: Sat.II,7,95(144).
Pax: C.S.57.
Pedana regio: Epist.I,4,2.
Pediatia = Pediatius: Sat.I,8,39(52).
Pedius, Publicola: Sat.I,10,28(31).

Pegasus: O.I,27,24. IV,11,27(26). V. Belerophontes.

Peleus: O.III,7,17. A.P.96;104.

Pelides = Achilles: O.I,6,6(8). Epist.I,2,12.

Pelion: O.III,4,52.

Pelops: O.I,6,8(10). 28,7. II,13, 37(38). Ep.XVII,65(73).

Penates: O.II,4,15. III,14,3. 23, 19(18). [27,49]. Sat.II,3,176 (239). 5,4(6). Epist.I,7,94(144).

Penelope: O.I,17,20(19). III,10,11. Sat. II,5,76(118); 81(123). Epist. I,2,28.

Pentheus: O.II,19,14(15). Epist. I,16,73(74).

Perellius: v. Cicuta.

Pergama: O.II,4,12.

Persa = Parthus: O.I,2,22(23). 21,15. III,5,4. 9,4. IV,15,23. *Persici* apparatus: O.I,38,1

Persius: Sat.I,7,2(3);4(5); [19];22 (25);33(41).

Petillius, Capitolinus: v. Capitolinus.

Petrinus: Epist.I,5,5(6).

Pettius: Ep.XI,1.

Pheaces: Epist.I,15,24.

Phaethon: O.IV,11,25.

Phalanthus: O,II,6,12.

Phidyle: O.III,23,2.

Philippi: 1) O.II,7,9. III,4,26. Epist.II,2,49. 2) Epist.II,1,234.

Philippus, L. Marcius: Epist.I,7, 46(71);52(79);64(100);66(102); *(116);78(121); 89(139); [90].

Philodemus: Sat.I,2,121(155).

Phocaei: Ep.XVI,17(18).

Phoceus: O.II,4,2.

Phoebus, Apollo: O.I,12,24. 32,13. III,3,66(65). 4,4. 21,24. IV, 6,26(29);29(31). 15,1(2). C.S. *(61);62;75.

Pholoe: O.I,33,7(9); 9(10). II,5,17. III,15,7(6).

Phraates: O.II,2,17. Epist.I,12,27.

Phrygia = Phrygius: O.II,12,22 (28). *Ph.* lapis: O.III,1,41. — *Phrygius* = Troianus: [O.II, 9,16]. — *Phryx* = Troianus: O.I,15,34.

Phryne: Ep.XIV,16(15).

Phtius = Achilles: O.IV,6,4.

Phyllis: O.II,4,14. IV,11,3.

Picena poma: Sat.II,3,272(371). 4,70(95).

Pieris = Musa: O.IV,3,18(17). 8, 20(18). — *Pieria:* O.III,10,15. *P.* antrum: [O.III,4,40]. *P.* modi: A.P.405.

Pindarus: O.IV,2,1; 8(7). — *Pindaricus:* O.IV,9,6. Epist.I,3, 10(11).

Pindus: O.I,12,6.

Piplea = Musa: O.I,26,9.

Pirithous: O.III,4,80. IV,7,28.

Pisones: A.P.6;235(234).

Pitholeon = Pitholaus din Rhodos: Sat.I,10,22(25).

Plancus, L. Munatius: O.I,7,19 (17). III,14,28. V. Munatius.

Plato: Sat.II,3,11(20). 4,3(5).

Plautus, T. Maccius: Epist.II,1, 58;170(171). A.P.54. — Plautinus: A.P.270.

Pleiades: O.IV,14,21.

Plotius, Numida: O.I,36,3(4).

Plotius, Tucca: Sat.I,5,40(57). 10, 81(105).

Pluto: O.II,14,7(5). — *Plutonius*: O.I,4,17.
Poena: O.III, 2, 32(33). [IV,5,24]
Poenus: 1) = Carthaginiensis: II,2,11(12). 12,3(5). III,5,34. IV,4,47. —(= Carthagina): O.I,12,38(39). 2) = Phoenicius: O.II,13,15(14).
Polemon: Sat.II,3,254(351).
Pollio, C. Asinius: O.II,1,14(13). Sat.I, 10,42(50);85(111).
Pollux: O.III,3,9. [29, 64]. *(Ep. XVII,45). Epist.II,1,5(6).
Polyhymnia: O.I,1,33(34).
Pompeius: 1) Grosphus: v. Grosphus. 2) Varus: O.II,7,5.
Pompilius 1) subst. = Numa Pompilius: v. Numa.
2) adj. *P*. sanguis = Pisones: A.P.292.
Pomponius: Sat.I,4,52(69).
Pontica pinus: O.I,14,11.
Porcius: Sat.II,8,23(34).
Porphyrion: O.III,4,54(53).
Porsena: Ep.XVI,4.
Postumus: O.II,14,1.
Praeneste: O.III,4,23. Epist.I,2, 2(1). — *Praenestinus*: Sat.I,7, 28(35). V. Rupilius.
Priamus: O.I,10,14. 15,8. III,3, 26;40. IV,6,15(17). Sat.II,3, 195(265). A.P.137. — *Priamides* = Hector: Sat.I,7,12(15).
Priapus: Ep.II,21. Sat.I, *(2,31). 8,2(4).
Priscus: Sat.II,7,9(13).
Procne: A.P.187: v. Itys.
Proculeius C., Varro Murena: O. II,2,5. V. Murena.
Procyon: O.III,29,18.
Proetus: O.III,7,13(15).
Prometheus: O.I,16,13. II,13,37. 18,35(36). Ep.XVII,67(75).
Proserpina: O.I,28,20. II,13,21. Ep.XVII,2(3 = Iadul). Sat. II,5,110(169).
Proteus: O.I,2,7. Sat.II,3,71(101) Epist.I,1,90.
Publicola: v. Pedius.
Publius Quintus: Sat.II,5,32(52).
Pudor: O.I,24,6. C.S.57.
Pullia: O.III,4,10(11).
Punicus: 1)=Carthaginiensis: O. III,5,18. 6,34. Epist.II,1,162. 2) =purpureus: Ep. IX,27(28).
Pupius: Epist.I,1,67.
Pusilla: [Sat.II,3,216].
Puteal: Sat.II,6,35(48). Ep.I,19, 8(13).
Pylades: Sat.II,3,139(195).
Pylius: O.I,15,22.
Pyrrha: 1) O.I,2,6. 2) O.I,5,3.
Pyrrhus: 1) rex Epyri: O.III,6,35. 2) O.III,20,2(1).
Pyrria: Epist.I,13,14.
Pythagoras: [Ep.XV,21]. Sat.II,4, 3(5). — faba *Pythagorea*: Sat. II,6,63(86). — *Pythagorea* somnia: Epist.II,1,52.
Pythias: A.P.238.
Pythius incola = Apollo: O.I,16,6. — *Pythia* = jocuri pitice: A.P. 414(415).

Quinctius: v. Hirpinus.
Quinquatrus: Epist.II,2,197.
Quintilus Varus: O.I,24,5; [12]. A.P.438.
Quintus: Sat.II,5,32(52). — Q. Arrius: v. Arrius. — Q. Horatius Flaccus: Sat.II,6,37(50). V.Flaccus.

Quirinus: 1) O.I,2,46. III,3,15(16). Ep.XVI,13. Sat.I,10, 32(37); *(43). Epist.II,2,68. 2) (=Ianus) O.IV, 15,9.
Quiris = civis Romanus: O.[I.1, 7]. II,7,3. III,3,57. IV,14,1(2). Epist.I,6,7(10).

Raeti: O.IV,4,17. 14,15(16).
Ramnes = equites Romani: A.P. 342.
Regulus, M.Atilius: O.I,12,37. III, 5,13(14).
Remus: Ep.VII,19.
Rex: v. Rupilius.
Rhenus: Sat.I,10,37(42). — adj. A.P.18.
Rhodanus=O.II,20,20(=Galii).
Rhode: O.III,19,27(26).
Rhodope: O.III,25,12(10).
Rhodos: O.I,7,1. Epist.I,11,17; 21(22). — *Rhodius:* v. Pitholeon.
Rhoetus: O.II,19,23(24). III,4,55 (54).
Roma: O.*(I,1,10). III,3,38;44. 5,12;*(39). 29,12. IV,3,13. 4, 37.14,44. Ep.XVI,2;*(3);*(7). C.S.11;37. Sat.I,5,1; *(41). 6, *(46); 76(103). II,1, 59(89). 6,23 (32); *(68). 7,13(19); 28(39); *(40). Epist.I,2,2(1). 7,44(69). 8,12; *(13). 11,11;21. 14,17. 16,18. 20,10. II,1,61;103;256. 2,41; 65;87.— *Urbs* (= Roma): O.I,2,4. III,6,14(16). III,29,26. 8,17 (= Oraş). Ep.VII,10. IX, 9. XVII,59(66). Sat.I,6,34 (46). 9,13(15). — *Romanus* (subst. şi adj.): O.III,6,2(1). 9,8. IV,3,23(22). 4,46(45). Ep. VII,[6];17. IX,11. Sat.I,4,85 (112). [6,48]. II[2,10]. 4,10(16). [7,54]. Epist. I[1,70]. [18,49]. II,1,29(28);*(161). 2,94. A.P. 54; 325. — (= Roma): C.S.66. Sat.II,1, 37 (56). Sat. II, 2, 52 (71). Epist.I,3,9. 12,25. A.P. 113(= latin);264.
Romulus: O.I,12,33(34). II,15,10. *(III,3,33). [IV,8,24]. Epist. II,1,5. — *Romula* gens: O.IV, 5,1(2). C.S. 47(48).
Roscius: 1) Q. Epist.II,1,82. 2) Sat.II,6,35(48). — adj. *Roscia* (lex): Epist.I,1,62. V. Otho.
Rubi: Sat.I,5,94(130).
Rufa: [Sat.II,3,216].
Rufillus: Sat.I,2,27(32). 4,92(124).
Rufus: Sat.II,8,58(85). V. Nasidienus.
Rupilius, rex: Sat.I,7,1(4).
Ruso, Octavius: Sat.I,3,86(110).
Rutuba: Sat.II,7,96(150).

Sabaea: O.I,29,3.
Sabelli:(=sabini), 1) subst. Sat.II,1, 36(54). 2) adj.O.III,6,38(39).Ep. XVII,28(29). Sat.I,9,29(37). *Sabellus:* Epist.I,16,49.
Sabinus: 1) subst. şi adj. O.I,9,7. 20,1. 22,9(11). II,18,14. III, 1,47. 4,22. Ep.II,41. Sat.II,7, 118(176). Epist. I,7,77(120). *(14,16). II,1,25. 2) Epist. I,5,27(37).
Sacra via: Ep.IV,7. VII,8(7). Sat. I,9,1.
Sagana: Ep.V,25. Sat.I,8,25(34); 41(55);48(63).
Salamis: 1) O.I,7,21. 2) O.I,7,29 (28). — *Salaminius:* O.I,15,23.

Salernum: Epist.I,15,1.
Salii: O.I,36,12(13). IV,1,28. — *Saliaris:* O.I,37,2(5). Epist.II, 1,86.
Sallustius, C. Crispus: O.II,2,3(2). Sat.I,2,48(64).
Samnites: Epist.II,2, 98.
Samos: Epist.I,11,2;21(22). — *Samius:* Ep. XIV,9(10).
Sappho: O.II,13,25(24). Epist.I, 19,28(42).
Sardinia: O,I,31,4. — *Sardus* (adj.): A.P. 375. V. Tigellius.
Sardes: Epist.I,11,2.
Sarmentus: Sat.I,5,52(75); 55(80); 56(83).*(89).
Satureianus: Sat. I,6,59(80).
Saturnius numerus: Epist.II,1, 158.
Saturnus: 1) O.I,12,50. II,12,9(11). 2) O.II,17,23. — *Saturnalia:* Sat.II,3,5(8).
Satyri: O.I,1,31(32). II,19,4(3). Epist.I,19,4(5). II,2,125. A.P. 221; 226(225); 233(232); [235].
Scaeva: 1) Sat.II,1,53(79). 2) Epist.I,17,1.
Scamander: Ep.XIII,14.
Scauri: O.I,12,37(38).
Scetanus: Sat.I,4,112(148).
Scipiades = Scipio Africanus Minor: Sat.II,1,17(24);72(104).
Scopas: O.IV,8,6(7).
Scorpius: O.II,17,17.
Scylla: A.P.145.
Scythes: O.I,19,10(11). 35,9. II,11, 1(2). III,8,23. 24,9. *(29,28). IV,5,25(26). 14,42. C.S.55(56).
Semele: [O.I,19,2.] — *Semeleius:* O.I.17,22.
September (adj.): Epist.I,16,16.
Septicius: Epist.1,5,26(36).
Septimius: O.II,6,1. Epist.I,9,1.
Seres: O.I,12,56(55). III,29,27. IV,15,23. — *Sericus:* O.I,29,9. Ep.VIII,15.
Servilius: v. Balatro.
Servius: 1) Sulpicius Rufus: Sat. I,10,86(112). 2) Oppidius: v. Oppidius.
Sestius, L.: O.I,4,14.
Sextilis (= august): [Epist.I,7,2]. 11,19(20).]
Sibyllini versus: C.S.5.
— *Sicanus:* [Ep.XVII,32].
Sicilia: *(Sat.II,6,77). — *Siculus:* O.II,12,2(5). 16,33. III, 1,18(19). 4,28. IV,4,44. Epist. I, 2,58. 12,1. II,1,58. A.P.463 (464).
Sidonius: Ep.XVI,59(161). [Epist. I,10,26].
Silenus: A.P 239.
Silvanus: O.III,29,23. Ep.II,22. Epist.II,1,143.
Simo: A.P.238.
Simois: Ep.XIII,14
Sinuessa: Sat.I,5,40(56).—*Sinuessanus:* [Epist.I,5,5]. V. Petrinus.
Siren: Sat.II,3,14(24). Epist.I,2, 23.
Sisenna: Sat.I,7,8(10).
Sisyphus: 1) O.II,14,20(19). Ep. XVII,68(76). Sat.II,3,21(35). 2) Sat.I,3,47(64).
Sithonius (subst. și adj.): O.I,18, 9(14). III,26,10.

Socratica domus: O.I,29,14. — *S.* sermones: O.III,21,9. A.P.310.
Sol: C.S.9. Epist.I,10,17(20).
Sophocles: Epist.II,1,163.
Soracte: O.I,9,2.
Sosii: Epist.I,20,2. A.P.345.
Spartacus: O.III,14,19. Ep.XVI, 5(6).
Spes: O.I,35,21.
Staberius: Sat.II,3,84(121);89 (129);*(141).
Sterlinius: Sat.II,3, 33(53); 296 (405). — adj. Epist.I,12,20.
Stesichorus: O.IV,9,8(7).
Sthenelus: O.I,15,24. IV,9,20.
Stoicus: Ep.VIII,15(16). Sat.II,3, 160(218);300(413).
Styx: O.I,34,10. — *Stygius:* O.II, 20,8. IV,8,25(26).
Suadela: Epist.I,6,38(54).
Suburanus<Subura: Ep.V,58(57).
Sulcius: Sat.I,4,65(85);70(90).
Sulla,L. Cornelius: Sat.I,2,64(82).
Sulpicia horrea:< Sulpicius: O.IV,12,18
Superbus: Sat.I,6, 12(14). v.Tarquinius:
Surrentum: Epist.I,17,52. — *Surrentinus:* Sat.II,4,55(74).
Sybaris: O.I,8,2.
Sygambri: O.IV,2,36. 14,51(50).
Syrius: O.II,7,8.
Syrtes: O.I,22,5. II,6,3. 20,15. Ep. IX,31.
Syrus: subst. 1) Sat.II,6,44(60). 2) Sat.I,6,38(50). — adj. [O.I, 31,12].

Taenarum: O.I,34,10(11).
Tanaïs: 1) = Don: O.III,10,1(2). 29,28. IV,15,24. 2) Sat.I,1,105 (126).
Tantalus: O.II,18,37. Ep.XVII, 66(74). Sat.I,1,68(81).
Tarentum: O.I,28,29. III,5,56(55). Sat.I,6,105(142). II,4,34(45). Epist.I,7,45(70). 16,11. — *Tarentinum* venenum: Epist. II, 1,207.
Tarpa, v. Maccius.
Tarquinius Superbus: O.I,12,35. Sat.I,6,13(14).
Tartarus și *Tartara:* O.I,28,10(9). III,7,17.
Taurus, T. Statilius: Epist.1,5,4 (5).
Teanum: Epist.I,1,86.
Tecmessa: O.II,4,6.
Teius: O.I,17,18. [Ep.XIV,10].
Telamon: O.II,4,5.
Telegonus: O.III,29,8.
Telemachus: Epist.I,7,40(63).
Telephus: 1) Ep.XVII,8. A.P.96; 104. 2) O.I,13,1;2. III,19,26 (24). IV,11,21.
Tellus: Epist.II,1,143. — *Telluris* iuvenes = Titani: O.II, 12,7(9).
Tempe: O.I,7,4. 21,9. [III,1,24].
Tempestas: Ep.X,24(23).
Terentius, P. Afer: Sat.I,2,20(22). Epist. II,1,59.
Terminalia<Terminus: Ep.II,59.
Terra: O.III,4,73.
Teucer: 1) O.I,7,21(22);27.15,24 (23). IV,9,17. Sat.II,3,204 (278). 2) adj. *Teucrus* = Troicus: O.IV,6,12(13).
Thalia: O.IV,6,25(27).
Thaliarchus: O,I,9,8.
Thebae: O.I,7,3. IV,4,64(63). Sat. II,5,84(129). Epist.I,16,74. II, 1,213. A.P.118. — *Thebanus:*

O.I,19,2. A.P.394. — *Thebani* modi = Pindarici: Epist. I,3, 13(11).

Theoninus < Theon: Epist.I,18, 82(83).

Theseus: O.IV,7,27. V. Pirithous.

Thespis: Epist.II,1,163. A.P.276 (275).

Thessalus: O.I,7,4.10,15.27,21 (22). II,4,10. [Ep.V,45]. Epist.II,2,209.

Thetis: O.I,8,14. IV,6,6(7). Ep. XIII,12.

Thraca și *Thrace* (= Thracia): O. II,16,5. III,25,11(10). Epist.I, 3,3(2). 16,13. — *Thracius:* O. I,25,11(12). IV,12,2(1). — *Thrax* (Thraex): O.I,27,2. II, 19,16. Ep.V,14. — Gladiator care lupta cu arme trace: Sat: II,6,44(59). Epist. I,18,36. — *Threicius:* O.I,24,13.36,14(15). Ep.XIII,3, —*Thressa*=Thraca: [O.III,9,9].

Thurinus: [O.III,9,14]. Sat.II,8, 20(28). V. Viscus.

Thyestes: O.I,16,17. A.P.91(90). — *Thyesteus:* Ep.V,86(85).

Thyias: O.II,19,9. III,15,10.

Thynus: O.III,7,3(4 = Bitinia).

Thyoneus = Bacchus: O.I,17,23.

Tiberis: O.I,2,13. 8,8(7). 29,12. II,3,18. Sat.I,9,18(21). II,1, 8(12). 3,292(398). Epist.I,11. 19. — *Tiberinus:* O.III,12,7. Sat.II,2,31(42). Epist.I,11,4.

Tiberius: 1) v. Nerones. 2) Oppidius Sat.II,3,173(235).

Tibullus v. Albius.

Tibur: O.I,7,21(20). 18,2. II,6,5. III,4,23. 29,6. IV,2,31. 3,10. Epist.I,7,45(70). 8,12*(13). II, 2,3. — adj. *Tiburs* via: Sat. I,6,108(145). II,4,70(96)

Tiburnus = Tibur: O.I,7,13. V. Argeus.

Tigellius 1) Hermogenes: v. Hermogenes. 2) M. Tigellius Sardus: Sat.I,2,3,(4). 3,4(3).

Tigris: O.IV,14,46.

Tillius: Sat. I,6,24(31);107(143).

Timagenes: Epist.I,19,15(22). V. Iarbita.

Timor: O.III,1,37.

Tiresias: Sat.II,5,1.

Tiridates: O.I,26,5.

Tisiphone: Sat.I,8,34(47).

Titanes: O.III,4,43. V. Gigas.

Tithonus: O.I,28,8. II,16,30.

Titius: Epist.I,3.9.

Tityos: O.II,14,8. III,4,77. 11,21. IV,6,2(3).

Torquatus: 1) O.IV,7,23. Epist.I, 5,3. 2) L. Manlius: [O.III,21,1]. Ep.XIII,6.

Trausius: Sat.II,2,99(134).

Trebatius, C. Testa: Sat.II,1,4(7); [78].

Trebonius: Sat.I,4,114(151).

Triquetra tellus = Sicilia: Sat.II, 6,55(77).

Trivicum: Sat.I,5,79(113).

Troia: O.I,10,15(13). III,3,60;61; IV,6,3(4). 15,31. C.S.41. Sat. II,3,191(260). 5,18(30). Epist. I,2,19. A.P.141. — (= Troianus): O.I,8,14(15) — *Troianus:* O.I,28,11(12). Epist.I,2,1 (2). A.P.147. — *Troica* sacer-

dos = Rea Silvia: O.III,3,32 (33). — *Troicus:* O.I,6,14(18.) — *Tros* (adj.): O.IV,6,15(16).
Troilos: O.II,9,16(15).
Tullius, Servius: Sat.I,6,9(10).
Tullus 1) Hostilius: O.IV,7,15. 2) L. Volcatius: O.III,8,12.
Turbo: Sat. II,3,310(423).
Turius: Sat.II,1,49(73).
Tusculum: Ep.I,29(35).
Tuscus = Etruscus: O.III,7,28 (26). IV,4,54. — *T.* amnis = Tiberis: Sat. II, 2,33 (44). Epist.II,1,202.—Vicus *Tuscus* Sat.II,3,228(310).
Tydides = Diomedes: O.I,6,16 (19). 15,28(27).
Tyndaris: O.I,17,10 — *Tyndaridae* = Castor și Pollux: O.IV,8,31. = Klytemnestra și Helena: Sat.I,1,100(117).
Typhoeus: O.III,4,53. V. Gigas.
Tyrius < Tyr: O.III,29,60. Ep. XII,21. Sat. II, 4,84(117). Epist. I,6,18(26).
Tyrrhenus (adj. = Etruscus, Tuscus): O.I,11,6(5). III,10,12(11). 29,1. IV,15,3(4). Epist.II,2, 180.
Tyrtaeus: A.P.402.

Ulixes: O.I,6,7(9). Ep.XVI,60(62). XVII,16. Sat.II,3,197(271); 204(278). II,5,*(5);*(17);100 (154). Epist.1,2,18. 6,63(99). 7,40(64).
Ulubrae: Epist.I,11,30(31).
Umber (aper): Sat.II,4,40(54).
Umbrenus: Sat.II,2,133(181).
Ummidius: Sat.I,1,95(112).
Urbs = Roma: v. Roma.
Ustica: O.I,17,11(12).
Utica: Epist.I,20,13(12).

Vacuna: Epist.I,10,49(51). V. Sabinus.
Vala, Numonius: Epist.I,15,1.
Valerius P., Poplicola: Sat.I,6,12 (13).
Valgius, C. Rufus: O.II,9,5. 10,82 (107).
Varia: Epist.I,14,3.
Varius, L. Rufus: O.I,6,1. Sat. I,5,40(57);93(129). 6,55(76). 9, 23(28). 10,44(52); 81(105). II,8,21 (29); 63(91). Epist. II,1,247 (246). A.P.55.
Varro, P. Terentius, Atacinus: Sat. I,10,46(57).
Varus 1) Quintilius: O.I,18,1. 2) Ep.V,73.
Vaticanus: O.I,20,7.
Veia: Ep.V,29.
Veianius: Epist.I,1,4(5).
Veiens: < Veii: Epist. II,2,167. *Veientanum* (vinum): Sat.II, 3,143 (199).
Velabrum: Sat.II,3,229(311).
Velia: Epist.I,15,1.
Velina: Epist.I,6,52(81).
Venafrum: O.II,6,16(15). Sat.II. 8,45(66). — *Venafranus:* O.III, 5,55(56). Sat.II,4,69(94).
Venus: O.I,4,5. 13,15(16). 15,13. 18,6(9). 19,9. 27,14. 30,1. 32; 9(10). 33,10(15);13(21). II[5, 4]. 7,25. 8,13. III,10,9. 11,50. 16,6(5). 18,6(7). 21,21. 26,5(3). 27,67(73). IV,1,1. 6,21(24). 10, 1. 11,15(16). 15,32. C.S.50. [Sat.II,5,80]. Epist.I,6,38(54). V. Cytherea, Erycina.

Venusinus < Venusia: O.I,28,26 (27). Sat.II,1,35(51).
Vergilius: O.I,3,6(5). 24,10. IV, 12,13. Sat.I,5,40(57);48(68). 6, 55(75). 10,45(54); 81(104). Epist.II,1,247(246). A.P.55.
Vesper: O.II,9,10 (= Luceafărul). [III,19,26].
Vesta: O.I,2,16; 28(27). III,5,11. Sat.I,9,35(45). Epist.II,2,114.
Vibidius: Sat.II,8,22(31);33(48); 40(57);80(116).
Victoria: Epist.I,18,64(65).
Villius, Sextus Annalis: Sat.I,2, 64(81).
Vindelici: O.IV,4,18. 14,8(7).
Vinnius: v. Asina.
Virtus: O.II,2,19(18). III,2,17(18). 21(22). C.S.58.
Viscus: 1) Vibius: Sat.I,9,22(28). — *Viscorum* uterque: Sat.I,10, 83(108). 2) Thurinus: Sat.II,8, 20(28).
Visellius: Sat.I,1,105(126).
Volanerius: O.II,7,15(22).
Volteius Mena: Epist.I,7,55(84). 61(94). 64(100). [91]. *(103). *(123).*(128).
Voranus: Sat.I,8,39(52).
Vortumnus: Sat.II,7,14(21). Epist.I,20,1.
Vulcanus: O.I,4,8. III,4,59(58). Sat.I,5,74(106).
Vultur: O.III,4,9(10).

Xanthias: O.II,4,2.
Xanthus: O.IV,6,26(28).

Zephyrus = Favonius: O.III,1,24. IV,7,9. Epist.I,7,13(18).
Zethus: Epist.I,18,42(43).
Zmyrna (= Smyrna): Epist.I,11,3.

ALTE TRADUCERI

ODA I,4

CĂTRE SESTIUS

Iată acum cu Zefirii
Din sferele senine,
Pe nouri albi purtîndu-se,
Iar primăvara vine.

Iarna căruntă, lâncedă,
Preface-omătu'n unde,
Ce, însetat, Oceanul
În sânul său ascunde.

Din mal acum alunecă
Pe râu vasele-uscate,
Ce, luptând cu furtunele,
Iar marea vor răzbate.

Păstorii, nice turmele
În staul nu au pace,
Arătorul în liniște
De-acuma nu mai zace.

La raza lunii, Vinerea
Din Pafos, încântată,
Duce de zine, grație
Săltândă jună ceată,

Ce'n sunetul armoniei
Cu pasuri ușurele
Pămîntu-ating, ce-nveste-se
De nouă floricele.

Pe când Ciclopii, faurii
Suflând cu-ale lor foaie,
Supt loviri gem ilăile
Ce-ascut săgeți lui Joaie.

Acuma fața netedă
Vă parfumați, junele,
Și'ncingeți negre coamele
Cu nouă floricele.

De-acum în zi de-Armindenă,
Pe-a Faunului altare
Un ied sau miel cuvine-se
A'njunghia, de șfară.

Dar aleu! moartea repede,
Aspră, fără'ncetare,
Palate și colibele
Calcă cu ne'durare;

Și spre pieirea omului,
Pe unda neagră, rece,
Încărcat cu mii suflete
Charon în luntre trece.

Ferice-acel pe carele
O favorită soartă
'L îndeamnă ca prin faptele
Să'nvingă cruda moarte.

Trad. Gh. Asachi
Poesii, 1854 (*Orpheus* 1928, pp. 224-226).

În metru original

Apriga iarnă s-a stins și adie pe cîmp zefirul. Țărmul
Se-acoperă de năvi ce-așteaptă zborul.
Nu se mai bucură turma de staul, pustie-i vatra casei
Și din livezi s-a șters acum zăpada.
Strălucitoarele Grații și Nimfele albe cu Venera
Se-nlănțuie de braț și bat cadența
Neobositelor dansuri. Vulcanus aprinde iarăși focul
Și gem adînc grozavele cuptoare.
Încununează-ți cu mirt parfumatele plete și-mpletește
Pe frunte floarea alb-a primăverii.
Mergi și în crîngul umbros și lui Faunus jertfa sfîntă
Să-i duci o mielușea sau iedul fraged.
Palida moarte izbește lovind fără milă și coliba
Umilă și regescul turn de-aramă.
Fugi de-amăgirile gîndului lacom, căci scurtă-i viața noastră
Și noapte-adîncă ne cuprinde-n moarte.
Nu vei fi regele vesel al meselor între Manii jalnici,
Cînd Pluton îți va trage zarul morții.

Trad. Const. V. Predeanu
Orpheus, 1928, p. 107.

ODA I, 9.

TALIARHULUI

Alb ca zăpada cea mare se nalță Socrate;
Iarna, privește, cum rupe din ramuri uscate

Și-apleacă păduri obosite și triste
Și apele-ngheață de-un ger ca de moarte.

Vatra ne-așteaptă, tu lemne pe foc mai aruncă,
Dulce-i căldura cînd vatra de flăcări e plină;
O, tu Taliarhe, în vin e uitarea!
Mai adu, mai adu, o cupă sabină.

Zeii sînt mari și puternici, amice, n-ai teamă,
Dînșii opresc într-o clipă chiar mări zbuciumate
De vînturi nebune, o liniște-adîncă
Și fagii visează pe stînci ridicate.

Cîntă-nainte, ce-ți pasă de ziua de mîine!
Ea vine? fii vesel, căci este un dar de la soartă;
Ești tînăr, iubește amorul și jocul
În lume trec toate și inima-i moartă.

Vino, pe cîmpul lui Marte, vedea-vei, amice
Tineri fecioare, sfioase în farmec de lună
În vreme ce florile, vîntul și noaptea
Tresar de iubire, șoptind împreună.

Trad. Al.T. Stamatiad
Viață nouă, 1906, p. 473.

În metru original

Privește! Grea pe umerii muntelui,
Se-ntinde neaua albă a cerului.
Povara grea i-a stins suflarea
Codrului. Marmora gheții aspre

Cuprinde rîul. Gerului furia
Ușor i-o-nfrunți în veselul Atrium!
Așterne-n vatră focul aprig
O! Taliarhe! Răstoarnă vinul

Bătrîn, și lasă grijile zeilor
Ce-aștern pe mare asprele vînturi și

Războiul lor îl sting, și-alină
Sbuciumul vechilor arbori blîndul

Zefir. De soarta zilelor anului
Să nu întrebi și când Ursitoarele
Îți împletesc în firul vieții
Vesele dansuri, iubirea dulce,

Culege darul clipei sburdalnice!
Când seara-ntinde mreaja amurgului,
Cu murmur lin, cu blînde șoapte
Tineri amanți de amor se-nbată.

S-ascunde-ncet în umbrele tainice
Frumoasa fată... Hohote vesele
Te cheamă, taina s-o descoperi.
Oare, putea-vei să-i furi inelul?

Trad. Const. V. Predeanu
Orpheus, 1926, p. 162.

Privește cum alb de zăpadă
Socrate spre ceruri se-naltă
Se-ndoaie pădurea sub alba ninsoare
Și apele-s toate o gheață.

O, toarnă mai darnic din vinul
Cel vechi din amfora sabină
Și focul făcînd din belșug
Tu frigu-l-alungă.

De trebi îngrijească-se zeii,
Căci ei potoliră și vînturi
Talazuri de mări învingînd
Cînd marea fierbea de furtuni.

Nimica nu mișcă.
Nici tristul chiparos,
Nici ulmii bătrîni,
Atîta-i de mare
Tăcerea.

Ziua de mîine ce-aduce,
O, nu cerceta Tahiarhe,
Ca oricare zi socotește-o
De dar dăruit de destin.

Cît tînăr te simți
Și părul nu-ți este cărunt
O, nu azvîrli de la tine
Cîntările, dansul, iubirea.

E vremea lui Mart, Tahiarhe,
A șoaptelor dulci din amurg
La ceasu-ntîlnirii divine.

Acum e vremea zglobiului rîs
Al fetei ascunsă-n boschet,
Aceleia ce ți se lasă.
Acuma e timpul să-i iei
Brățara, inelul, ce vrei.

Trad. Liviu Jurchescu

Semenicul, nr. 9, 1928, p. 31.

ODA I, 11

CĂTRE LEUCONOE

O, Leuconocu, în sclipiri de stele
Cauți înțelesul firei ne-nțelese?
Scrisă nu-i pe raze clipa morții mele...
Luna, cînd pe codri prinde lin să-și lese
Farmecul de raze, știi cam ce grăiește?
Nu-ți mîna gîndirea-n zilele ne-ajunse:
Tu mai bine-acuma vinuri pritocește;

Clipele de mîne azi îs nepătrunse
O, Leuconocu, eu nu știu cum ești:
Spus-a Babilonul o minciună mare —
O astrologie — și tu... ce voiești
Să-ți strici și vederea de tot cați la soare?

Trad. Elena Ocrida

Tribuna, Sibiu, 1899, nr. 18.

Nu ni-i dat să știm, Leucon, cartea vieții ce ne scrie...
Nu mai cerceta deasurda vrăji și farmece prin cărți,
Ci aşteaptă-ți cu răbdare clipele fatalei sorți:
De-or fi multe ierni, ori asta de-o fi ultimă să fie,
Care spumegă talazuri bubuind în stînci slăbite,
Tu gîndește-te cuminte și, trăgînd din hrubă vinul,
Potrivește să-ți încapă mari nădejdi împodobite
În puținele clipite ce ți-a hărăzit destinul.
Stînd acum de vorbă, iute, fuge timpul printre mîini,
Tu folos din astăzi trage; nu gîndi la ce-o fi mîini!

Trad. Slugerul Mihnea

Convorbiri Literare, 1911, p. 685.

Nu căuta să știi sfîrșitul ce ni s-a dat, căci nu e voie,
Și nici nu-l iscodi prin stele ca vechii magi, Leuconoe,
Să suferim, e mult mai bine, orice va fi. Sau că vor cerne
Mai multe ierni pe noi zăpada, sau cea din urmă dintre ierne

În stînci opuse potolește acum înfuriata mare.
Ia seama deci: strecoară vinul, măsoară clipa trecătoare
După lungimea năzuinței. Stînd la taifas, timpul hain
A și fugit: petrece-ți ziua și-n „mîine“ crezi cît mai puțin.

Trad. Ioan Micu

Analele Dobrogei, 1935, p. 94.

ODA, I, 13

LA, LYDIA
(DUPĂ HORAȚIU)

De cîte ori tu lauzi și vrei ca să admir
Moi brațe-a lui Telephus și gît de trandafir,
Iubita mea Lydie,
Cum mi se umflă pieptul fierbînd de mînie

Și mi se schimbă fața și gîndul mi se schimbă
Și-mi lunecă din gene stropi calzi și făr' de limbă,
Ce-arată cît de tristu-i
Și cît de-adîncu-i focul, de care greu mă mistui!

Ah, ard, gîndind cum beatul îți sparge albii umeri
Cu sfîșieri turbate ce nu poți să le numeri,
Sau cum nebunu-i dinte
Îți lasă-n buze-o dungă de-aducere aminte!

Oh, de m-asculți, Lydie, pe veci n-o să înduri,
Profanatorul barbar al fermecatei guri,
Pe-a cărei roze tineri
Nectarul cel mai dulce vărsat-a sfînta Vineri.

De mii de ori ferice perechea-namorată
Ce legături nerupte o ține-n veci legată,
Și nimeni n-o desparte
Și n-o spăimîntă nimeni, decît cumplita moarte!

Trad. George Murnu
Tribuna, Sibiu, 1892, nr. 61

ODA I, 14

ODĂ LA ȚARĂ SUB NUME DE CORABIE

Corabie, valul din nou te răpește
Pe mare, o, ce faci? mai stai la pămînt!
Ești fără de rame, catartu-ți lipsește
Zdrobit de rău vînt!

N-auzi tu cum geme antenele tale?
Poţi fără de coarde cu marea să stai?
Tu nu mai ai, dragă, întregile vele
Nici Zei, să rogi, n-ai!

Cu toate că bradul din Pont te formează
Şi eşti o copilă din nobili păduri,
Deşartă-ţi e fala ce te însemnează!
Cîrmacii tăi suri

Cu spaima în inimi nu au sigurare
În ale desemnuri ce-n frunte mai porţi.
De nu vrei tu încă să pieri, fugi mai tare,
Fugi încă de poţi!

O, tu, ce smulseseşi suspinele mele
Şi eşti obiectul duioaselor rugi
Fugi dela strîmptoarea Cicladelor rele,
De poţi să mai fugi!

Trad. D. Bolintineanu
Reforma, 1863, p. 85.

Valuri noi frîngîndu-şi spuma
Te vor depărta pe mare
Navă, ce-o să faci acuma?
Adăpost nu-ţi cauţi oare

Într-un port mai cu tărie?
Coasta doar ţi-i despoiată
De lopeţi, în vijelie
Dinspre Africa iscată.

Gem catarguri sub vîntoasă,
Prora ta abia mai poate
Piept să ţie, inimoasă
Mării tot mai mîniate.

N-au rămas întregi vîntrele
Şi nici zei ca să ajute

În aceste cumpeni grele
Rugăciunile gemute.

Făr' de rost ţi-i toată fala
De-ar fi brad din munţi cu faima
Pontului, cînd zugrăveala
Pupelor n-alungă spaima

Ce o poartă corăbierul,
De carena ta firavă.
Fugi, să nu te lase Cerul
Joacă pentru vînturi, navă!

Zbucium mult şi greu necazul
Ieri mi-a fost — azi grijă-mi cade.
Fugi departe de talazul
Strălucind între Ciclade...

Trad. Petre Stati (1943)
Poeţii latini, 1973, Vol. I. p. 216—217.

ODA I, 29

CĂTRE ICCIUS

Rîvnind comori bogate te stăpîneşte graba
De a porni cu oastea în ţările-arăbeşti.
Căci vrei să-nvingi puterea ne-nvinşilor din Saba
Şi-n lanţuri grele Medul barbar să-l umileşti.

Ce tînără fecioară te va servi odată
De-i vei ucide, poate, logodnicul iubit?
Şi ce copil cu fruntea parfumată
Îţi va întinde cupa la mese, umilit,

El meşter să ţintească cu arcul părintesc?
O, cine-ar sta să spună că nu se pot întoarce
Atîtea rîuri care din munţi spre văi gonesc,
Cînd, altor idealuri fiind sortit de Parce,

Te hotărăşti acuma să-mbraci armura grea
Şi să porneşti departe, grăbindu-ţi paşii repezi?
În locul lui Socrate te mulţumeşti c-o za
Şi cărţile-adunate de peste tot le lepezi.

Trad. Em. Ungheru
Universul literar, 1927, nr. 16, p. 251.

ODA II, 3.

LUI DELLIUS

Adu-ţi aminte, Dellius, la fel —
În vremuri grele — cugetul să-ţi fie
Şi să păstrezi o fire de oţel
În orice insolentă veselie.

Căci ori ai dus un trai nefericit,
Ori te-ai făcut chefliu de sărbători
Pe iarba primitoare tolănit —
Cu vinul scos din beci... tot ai să mori.

De ce măreţul pin şi albul plop
Îşi împletesc umbriri ocrotitoare
Din ramuri verzi şi, apoi, cu ce scop
Prin vaduri saltă apele fugare?

Zi să-ţi aducă vin, parfum şi flori
Cu viaţă scurtă... flori de trandafir,
Cît vremea, vîrsta, cele trei surori
Îţi vor mai toarce negrul vieţii fir.

Vei părăsi grădina cumpărată.
Pe care apa Tibrului o udă,
Şi vei lăsa urmaşului tău toată
Averea strînsă cu atîta trudă.

Nu-i pasă morţii, dacă tu ai fost
Bogat şi că descinzi din vechi domnii,

Ori un sărac și neamul îți e prost:
Tot victima lui Pluto ai să fii.

Pe toți aceeași soartă ne încearcă...
Și vor ieși — acum sau mai tîrziu —
Din urnă sorții noștri, iar o barcă
Ne va porni spre veșnicul pustiu.

Trad. Ioan Micu
Analele Dobrogei, 1935, p. 94—95.

Gîndirii calme te supune
În timpul grelelor urgii
Și frîu să pui în timpuri bune
Nesocotitei bucurii.

Tot ai să mori: sau trist de-a pururi,
Sau de te-ar face fericit,
Într-o poiană, sărbătoarea,
Sorbind Falern îmbătrînit.

De ce alt glas ascultă oare
Și albul plop și pinul-nalt,
Cînd țes o umbră primitoare
Din crengi unite laolalt'?

Și pentru ce se-avîntă-ntr-una
În fugă valuri de izvor,
Să-și murmure domol șoptirea
Pe patul lor șerpuitor?

Aici să chemi să ți se-aducă
Miresme, amfore de vin
Și flori de roză efemere
Cu farmec de-alinare plin.

Tu vino pînă ai alături
Norocul, anii cei ușori
Și fire negre mai desfășur
Tustrele Parcele surori.

Tot ai să pierzi grădini întinse,
Palatul falnic, vila ta,
Cînd altul peste bunuri strînse
Stăpîn curînd va rămînea.

Nu-i pasă morții ne-ndurate,
De ești de neam, de ești avut,
Urmaș al lui Inachus, poate,
Sau om sărman, necunoscut:

Un sorț rostogolit în urnă,
Ieșind acum ori mai tîrziu,
Ne va sui pe toți în luntrea
Eternului exil pustiu...

Trad. Petre Stati (1935)

Poeți latini, 1973, Vol I p. 228—229.

ODA II, 6

CĂTRE SEPTIMIUS

Tu care pentru mine ai merge pîn-la Gades,
Și pînă-ntre Cantabrii rebeli l-al nostru jug,
Tu care m-ai petrece şi-n Sirtele barbare,
Acolo unde valul se sparge zi și noapte
De țărmuri spumegînd,

Septimiu, scump prieten, doresc ca vechiul Tibur,
Cetate-ntemeiată de coloniști Argivi,
Să fie cel din urmă sălaș al vieții mele,
Să fie port de-odihnă truditului de oaste,
Truditului de drum.

De nu vrea însă Parca dușmană, mă voi duce
Să caut apa dulce a rîului Gales,
La care se adapă mioarele lînoase
Înfășurate-n piei.

M-oi duce-n căutarea întinselor ogoare
Supuse-odinioară domniei spartiate
A regelui Falant.

Acela este unghiul ce singur îmi zîmbeşte
Din toate celelalte paragini pămînteşti,
Acolo unde mierea e dulce ca Hymettul,
Acolo unde bobul măslinului întrece
Pe cel de pe Venafru tot anul înverzit.

Acolo unde Joe trimite iernuri blînde,
Şi primăvara-i dulce iar bunul munte Aulon
Se luptă fără pismă cu Bacchul de Falern,

Acolo-n ţara'aceea cu dealuri fericite
Un tainic glas te cheamă cu mine la un loc,
Acolo tu odată cu lacrimi datorite
Stropi-vei spuza cald'a poetului amic.

Trad. H. Frollo
Flacăra, 1912—1913, p. 307.

ODA II, 10

CĂTRE LICINIUS
În metru original

Fericit vei fi, scumpul meu Liciniu,
Nu zorind mereu tot adînc spre larguri,
Nici prea mult ţinînd, de-a furtunii teamă,
Pe lîngă ţărmuri.

Calea cea de mijloc de aur este:
Drumul ei bătîndu-l, nu-ţi càde partea
Nici un trist bordei ca să ai, nici pismă-n
Scumpe palate.

Sgîlţîiţi de vînt mai degrab' sînt pinii
Falnici şi-n prăvală mai greu se surp'un
Turn înalt şi trăsnete cad mai des pe
Culme de munte.

Pregătită aibi mintea de-ntorsul vremii:
Teamă să ai la bine și-n zile grele
Cumpătul îți ține: trimite Joe
Ierni mohorîte

Dar tot el le ia. Dacă azi nu-i soare,
Altfel fi-va mîine; nu-ntinde-ntruna
Arcul, ci și cîntec de liră-aduce
Zeul Apollo

Curajos și tare să fii, cînd cumpeni
Grele-ți stau în față, dar și cuminte
Strînge-ți pînza, cînd cu putere-o umflă
Vîntul prielnic.

Trad. I. Almăjanu
Ausonia, 1939—1940, p. 143.

ODA II, 14

CĂTRE POSTUMUS

Postume, trece anul ușor ca o nălucă,
Și crețelor ce vîrstnic pe pielea frunții porți,
Nu poate-ntîrziere evlavia s-aducă,
Nici lor nici bătrîneței nici ne-nduratei morți.
Să-l îmblînzești pe Pluton, cu firea-i infernală,
Să-i dai pe zi trei sute de tauri înjunghiați,
Și totuși niciodată de unda lui fatală
În care stă Geryon și-atîția-ncătușați,
Nu vom scăpa nici unul din cei care pămîntul
Cu roadele din sînu-i de-apururi ne-a lăptat,
Nici regii ce țin neamuri cu brațul și cuvîntul,
Nici muncitorul care-i de trude-ndurerat.
Și ne ferim zadarnic de-al luptei chip de sînge,
De valul ce se frînge cu gemete în mări
Și ne ascundem toamna cînd auzim că plînge
Austrul resfirîndu-și geroasele-i suflări.
Cocytul negru, fluviu ce leneș rătăcește
Și neamul cel nemernic al lui Danau, apoi

Sisiphus Eolidul ce-n munci se zvîrcolește,
Vor trebui cu toții a fi găsiți de noi.
Lași tot, pămînt și casă, pe dulcea ta soție,
Nici unul din copacii ce singur i-ai crescut,
Doar numai chiparosul pe urma-ți o să vie,
Stăpîn ce-atît de scurtă domnie ai avut!
Mai priceput urmașu-ți ca tine-o să sfîrșească,
Vinul închis cu cheia, Cecubul de cristal,
Și mozaicul mîndru mai bine-o să-l stropească
Cu o licoare demnă de-un prînz pontifical.

Trad. Ioan Petrovici

Noua revistă română, 1900 supl. II, p. 91.

Ei, Postume, ce repezi se-nșiră-n urmă anii
Și nici credința-n ceruri nu va putea să zmulgă
O clipă de-ntîrziere zbîrcitei bătrînețe
Și morții ne-ndurate.

Nu va putea amice, chiar dacă ai aduce
Cirezi bogate, zilnic, ca jertfă către Pluton
În veci ne-nduioșatul, în stăpînirea cărui
Dorm umbre de balauri.

Păziți de apa tristă pe care noi cu toții
Ce ne culegem hrana din roadele naturii,
Va trebui s-o trecem, de-am fi plugar nemernic
Sau dacă am fi rege.

Ne vom feri zadarnic de sîngerosul Marte,
De marea ce vuiește cu mînioase valuri,
Și trupurile noastre le vom feri zadarnic
De asprul vînt al toamnei.

Zadarnic, căci e lege să îl vedem pe Cocyt,
Rătăcitorul negru cu ape ostenite,
Și neamul lui Danaus și Sisyph osînditul
La chinuri fără seamăn.

Vom părăsi pămîntul și casa și soția
Și dintre toți copacii ce i-am sădit o viață
Doar chiparosul jalnic ne va urma la groapă
Pe noi, stăpîni vremelnici.

Iar un urmaș mai vrednic va ști să afle fundul
Bătrînelor butoaie, cu zeci de chei păstrate
Și cu un vin mai dulce decît îl beau pontifii
El va stropi podeaua.

Trad. D. Iacobescu
Noua revistă română, 1913—1914, p. 90.

În metru original

Trec anii repezi, Postume, Postume,
și fără noimă ne prosternăm smeriți,
    căci bătrînețea nu-ntîrzie,
Moartea ne-adulmecă rea și rece.

O, nu! Chiar dacă, din prisosință-i dăm
lui Pluton jertfe, — zeului ce-a împins
    în laț pe Geryon gigantul
și pe Tityos în munci cumplite,

e-amar de sigur că vom pleca și noi
nefericiții, înspre tenebre reci,
    spre unde regii stau, din veacuri,
lîngă plugarii lipsiți de faimă.

Scăpăm zadarnic de vreun război cumplit,
zadarnic soarta ne-a protejat pe mări,
    zadarnic ne-a ferit Austrul,
vîntul tăios și cărunt al toamnei,

căci toți vedea-vom fluviul trist și greu,
Cocytos. Mîine vom fi supuși la munci,
    ca fiul lui Eol, Sisifus,
Ca Danaidele ucigașe.

Rămîn, în urmă, ţarini şi case reci,
soţii frumoase, arbori cu fructe dulci —
ca mîine, numai chiparoşii
ne vor veghea mohorîţi şi paşnici.

Doar vreun urmaş mai pios un vin ivind
din pivniţi bine-nchise c-un snop de chei
în cinstea noastră va să verse
picuri de-amurg din pahare pline.

Trad. Al. Andriţoiu
Din lirica latină, 1964, pp. 121—222

ODA III 4, v. 1—20

Regină Calliope, lin coboară
Şi zi din flaut lunga melodie,
Sau însoţeşte vocea ta zglobie
Cu acordări pe strune de chitară.

O auziţi? Sau numai mi se pare,
Cuprins de visuri, cum ascult alene
Şi rătăcesc prin sacrele poiene
Cu vînturi şi cu ape de izvoare?

Copil fiind, am adormit odată —
Trudit de joc — pe muntele Voltur,
Iar nişte porumbiţe dimprejur
M-au învelit cu frunza scuturată...

Şi mult s-au minunat sătenii mei
Cum a putut să doarmă, fără frică
De vipere şi urşi, fiinţa mică
Proteguită doar de mirt şi zei.

Trad. Ioan Micu
Analele Dobrogei, 1935, p. 92

ODA III, 13

FÎNTÎNII BANDUSIA

Fîntînă Blanduzie! vei deveni tu încă
Celebră-ntre izvoare, cînd voi cînta stejarul
Ce-nfige rădăcina-i adînc în alba stîncă
Din care ieși vioaie și dulce ca nectarul!
Fîntîna mea iubită...

Vasile Alecsandri
Fîntîna Blanduziei, 1884

O fîntînă-a Blandusiei, mai curată ca cleștarul
Numai vin şi flori plăpînde de acum să-ţi fie darul.
Mîine am să-ţi dau ca jertfă un ied tînăr de la munte
Căruia d'abia să-i pipăi coarne, umflături pe frunte.

În zadar gîndești la lupte, sau de joc te pregăteşti
Căci viaţa ta întreagă, nebunatec ied ce ești,
Cum s-o lumina de ziuă, mîine are să apună
Și de sînge o să fie plină apa din fîntînă.

Apărată de arșița soarelui din timpul verei,
De la tine se adapă pe răcoare-n timpul serei,
Și cirezile de vite, ce s-adună după luncă
Și juncanii de la pluguri, obosiți d'o zi de muncă.

Cîntînd umbra-ţi răcoroasă și din faţa ta stejarul
Și-a ta apă ce ţîșnește mai curată ca cleştarul
Dintre pietrele curate, clocotind în albe spume;
Despre farmecele tale o s-alerge faima-n lume!

Trad. Alexandru Odobescu
Epoca, 1899, nr. 95.

Ţie, izvor al Bandusiei,
Mai luminos decît cristalul,
Vrednic de flori și de vin dulce,

Mîne-ți voi dărui un ied;
Zadarnic fruntea-i cu cornițe-l
Împinge spre iubiri și lupte;
Vlăstarul turmelor lascive
A'tale maluri reci, jilave,
Cu sîngele-i va înroși.
Pe tine ceasurile verii
Năbușitoare ca o vatră
Nu te ating, tu dai răcoare
Și taurilor frînți de pluguri
Și turmelor rătăcitoare.
Ajunge-vei izvor celebru
Cînd voi cînta gorunu-ți care
Se naltă profețind în vînt
Și locul scorburos de unde
Ies gîngurind a'tale unde.

Trad. B. Creangă
Floarea Darurilor, 1907, vol. II, p. 292.

O, izvor al Banduziei mai splendid decît cleștarul
Demn să te-ncunune flori și să te umede nectarul,
Un ied mîine-o să-ți jertfesc
Pe-a lui frunte-abia mijesc
Coarne mici, care zadarnic, la iubiri și bătălie
Îl îndeamnă; căci, vlăstarul zmuls din turma cea zglobie,
Mîine, pînă-n zori de zi
Țărmu-ți rece va-nroși.
Aci flacăra cumplit-a lui Cuptor nu poate-ajunge
Și-n răcoarea umbrii tale vin flăcăii să dejunge,
Iar colea, dusă din urmă
Și rătăcitoarea turmă.
Eu prevăd izvoare, faima ce destinu-ți pregătește,
Cum de-oi pune-o vorbă-n versuri, de stejarul ce umbrește,
Stînca de sub care-abundă
Dulce vorbitoarea-ți undă.

Trad. Slugerul Mihnea
Convorbiri Literare, 1908, vol. II, p. 150

O! fîntînă-a Banduziei, limpede cum e cleştarul
Vrednică de vinul dulce și de flori mirositoare,
Mîine-ți voi aduce jertfă să se bucure altarul,
Un ieduț, ce coarne-n frunte de abia ivite are
Și la zburdă îl îndeamnă şi la dragoste l-îmbie.
Dar degeaba, căci odrasla turmei sprintene, zglobie,
Va stropi cu roşu-i sînge, în risipă de rubine,
Ale tale răcoroase unde limpezi, cristaline.
Luna lui Cuptor pe tine, cu-a ei aprigă dogoare,
Nu te-atinge niciodată; tu aduci dulce răcoare
Boilor trudiți de pluguri și de-a jugului povară,
Turmei care pribegeşte cît e ziua cea de vară.
Tu deasemeni vei ajunge între mari fîntîni vestite,
Dacă-ți cînt stejarul verde care-aruncă umbră mare
Peste stîncile boltite, de sub care-așa zorite
Izvorăsc undele tale cu o dulce murmurare.

Trad. Virgiliu Theodosiu
Gazeta cărților, 1936, nr. 13—14.

Fîntîna Banduziei, cu valul de cristal
(Vin dulce ți se cade și-ncununări de flori).
Eu mîine am să-ți dărui un ied din cei priori,
Cu jucăușe coarne abia mijind sub frunte,
Deși menit iubirii și luptele să-nfrunte,
El va-nroși cu sînge, reci limpezimi de val.

La tine nu pătrunde sălbatica dogoare!
Imbii cu umbra-ți dulce perechile de tauri
Ce trag din greu în juguri pe brazda din coclauri,
Și turme toropite la maluri de răcoare.
Tu vei ajunge-asemeni fîntînilor vestite
Odată ce Horațiu cu lira-i a cîntat
Stejarul peste scorburi de lespezi suspendat,
De unde sar cu șopot izvoarele-ți grăbite.

Trad. Petre Stati (1943)
Poeți latini, 1973, vol. I, p. 249.

În metru original

Banduzian izvor, nemaivăzut cristal,
demn de un vin divin, demn de cununi de flori —
      îți aștern pe jertfelnic
      iedul blînd, cu cornițele moi.

Iedul care în van s-a-ndrăgostit de lumini,
azi, de turmă desprins, va-mpurpura, înjunghiat,
      apa ta luminoasă,
      undele tale, cu sîngele lui.

Nemilosul zăduf nu te atinge nicicînd,
tu ispitești cu răcori bourii prinși la jug —
      turme vin ostenite
      și te sărută și-ți dorm împrejur.

Vei ajunge faimos printre izvoare, cîndva,
căci în vers ți-am cîntat adumbritorul stejar,
      grota care te naște,
      piatra pe care tresari și te miri.

Trad. Al. Andrițoiu
Din lirica latină, 1964, p.p. 139—140

ODA III, 18

CĂTRE FAUN

Zeule Faun, tu amantul multor nimfe ușoare,
Dacă-n orice an în cinste-ți o capră tăia-voi
Și voi risipi pe-altarul tău tămîie și vin cu-a
                    Venerei cupă,

Vin'te rog, tu, pașnic Zeu, pe-ogoarele mele
Și pe-ntinsele cîmpii ce sînt scăldate-n lumină,
Iar nainte de-a pleca, privește turma din grajd și
                    Bine-cuvînt-o.

Cînd Decembre-aduce ziua care ție menită-i,
Zburdă turmele și fug pe-ntinsa pășune,
Satul tot serbează stînd în cîmp de vorbă pe lîngă
Boii lor leneși.

Lupul rătăcește printre mielușei zburdalnici,
Codru-n freamăt cerne-n calea ta sălbatecă frunză,
Iar plugarul bate de trei ori ogorul pe care
Des îl blestemă.

Trad. Mihail Pricopie
Analele Dobrogei 1924—25, p. 49.

ODA III, 30.

Un monument zidit-am mai trainic decît bronzul
Și mai trufaș ca vîrful de piramizi regale,
Nici viforul sălbatec și-a vremurilor goană
Nici ploaia îndîrjită și lanțul lung de ani
Nu vor putea-n țărînă vreodată să-l dărîme.
Nu voi pieri cu totul; din mine-o bună parte
Scăpa-va de Ursita cu văluri negre-a Morții
Și-odată înflori-voi cu slavă la urmași.
Se va șopti, pe unde Aufidul ropotește,
Prin locurile sterpe de Daunus domnite,
Cît timp fata sfioasă, căruntul Pontifice
Spre Capitol păși-vor, că primul dăruit-am,
Deși de neam de jos, eolica măsură
Latinei poezii. Îmbracă-te-n trufia
Prin merit cîștigată și-ncinge-a mele plete
O, blîndă Malpomenă, cu foi de laur delfic.

Trad. B. Creangă
Floarea Darurilor, 1907, vol. II, p. 262.

Am ridicat un monument aparte,
Mai-nalt ca piramidele regale,
Nici Iupiter cu tunetele sale
Nu va putea ca să-i aducă moarte.

Eu știu că voi muri dar nu mi-i jale
Din mine cea mai prețioasă parte
În urma mea trăi-va, mai departe,
La Capitol cît vor sui vestale.

Căci bine știți că ritmul cel eolic
De mine e adus pe-aceste scene
Deci vino, Muză! suflet melancolic,

Te-aștept să mi te-apropii, drag, alene,
Iar laurul tău mîndru și simbolic
Să-mi încunune fruntea, Melpomene!

L. Albu-Negovan

Universul literar, 1927, nr. 33, p. 520.

ODA IV, 7

CĂTRE TORQUATUS

Alba zăpadă s-a dus; se bucură cîmpul de pajiști,
Crîngul voios a-nverzit;
Cît de frumos e pămîntul! Sub maluri de flori însmălțate
Apele curg liniștit.

Mîndrele Grații și Nimfe, cu sînuri gingaș desgolite,
Saltă pe aripi de vînt.
Clipa și ziua ce zboară ți-arată că nu ești, copile,
Nemuritor pe pămînt.

Cîntă zefirii... E soare... Dar Maiul curînd se va stinge
Vara s-o duce și ea,
Toamna bogată-n dulci roade veni-va... și-n urmă-și va țese
Iarna hlamida-i de nea...

Luna, de scade pe ceruri, curînd răsări-va tot plină.
O! Însă noi de-om porni
Unde pe veci odihnește Aeneas și Tullus și Ancus
Pulbere, umbră vom fi...!

Taină-i voința cerească. L'a anilor tăi primăvară
Zeii mai pune-vor flori?
Scumpului suflet cu farmec, dă-i toate! La ce să le prade
Lacomii-ți moștenitori?

Ochii-ți senini cînd va fi să-i închizi, cînd din umbră rosti-va
Minos supremu-i cuvînt,
Fi-vei de-apururi plecat! O! Nimic n-o pıtea să te-ntoarcă
Iarăși pe mîndrul pămînt!

Geaba cătat-a Diana pe-al ei Hipolyt să-l răpească
Negrului, jalnic infern,
Scumpului său Piritho putut-a Theseu să-i zdrobească
Lanțul leteic, etern?

Trad. Nicolae Arbore
Căminul nostru, 1911, nr. 14, p. 216—217.

S-a dus de-acum zăpada, cîmpia înverzește
Și codru-întinerește.
Pămîntu-și schimbă fața și rîurile-n valuri
Curg iarăși printre maluri;
Tustrele grații goale, cu Nimfe laolaltă,
Voioase-n horă saltă.
Te-învață anul, ziua și ora trecătoare
Că viața-i muritoare.
Zefirii-înmoaie frigul și după primăvară
E vara ce-o să moară.
Cînd toamna va să dee belșug de roade pline
Curînd și iarna vine.
Pe cer și luna-n grabă repară ce-a pierdut;
Dar noi cînd am căzut
Acolo unde-s Ancus, Aeneas și cu Tullus
„Pulvis et umbra sumus"!
Poți ști de-ți dăruiește și ziua cea de mîne
Acel ce-n cer stăpîn e?
Moștenitorul lacom va fi lipsit de toate
Plăcerii tale date.
Odată ce muri-vei și Minos împotriva
Sentința sa rosti-va,

Torquate, nici credința, nici neamul, orice-ai face
La viață nu te-întoarce!
Nu poate nici Diana pe Ipolit să-l scape
De iad și de-a lui ape
Şi nici Theseu nu poate lui Pirithou să-i frîngă
Cătușa, să nu-l strîngă!

Trad. Virgiliu Theodosiu

EPODA XIII

Sălbateca iarnă ciuntit-a din zi,
Iar cerul azvîrle zăpadă.
Pe-ntinsele mări și prin codri mugi
Din tracice peșteri zvîrlindu-se-aci
Năpraznicul Crivăț de sfadă.
Acuma-i prilejul, amici, să-nchinăm
Atît cît ne-ngăduie anii,
Cît timp cu piciorul din plin mai călcăm
Zbîrcirile feții și griji s-alungăm
Tăcuți și senini ca plăvanii.
Desfundă din pivniță vinul pe care
Vîrtos l-ai smolit de pe cînd
Abia mă născusem; iar astăzi nici care
De stat să îmi strige — că printr-o schimbare
Trebile lua-vor alt rînd.
Prieteni, e vremea ca nardul persan
Să-și toarne belșug și-n liră
Să mistuie struna dorințe noian,
Cum sfaturi Centaurul an după an
Ciracului său tot înșiră:
„O, fiu al lui Thetis, copil neînvins
Pămîntul troian te așteaptă,
Pămînt peste care Scamandru-e-ntins
Pe unde turbaul Simois prelins
Şi-aruncă undirea nedreaptă.

Ursita pe firul ei lung şi plăpînd
Hidoasă te-opreşte la-ntors
Şi-n gheare te frînge durerea muşcînd,
Dar varsă-ţi belşugul de vin spumegînd
Ca-n chiotul viei la stors".

Trad. Traian Mateescu

Ion Maiorescu, 1931, nr. 6—7.

Avanul viscol cerul va să-l scadă,
Ninsori şi ploaie se abat pe zări,
Prin codri Crivăţ şuieră, pe mări,
Prilej, amici, să-i cereţi zilei pradă.

Cît timp genunchii voştri au tărie
Şi de poveri de ani sînteţi cruţaţi,
Cu vin bătrîn, ca mine, v-adăpaţi!
De celelalte teamă nu vă fie.

Mîini poate zeii-or da o zi cu soare.
Tu adă însă nardul miresmat
Şi sunetul de liră minunat
Sălbatice nelinişti să doboare.

Precum centaurul prindea a spune
Copilului viteaz, de el crescut:
„Nenvins băiat, din Thetis eşti născut.
Dar ţara lui Dardan te va răpune.

Scamandrul mic cu ape reci o udă
Şi Simois, părîu întortocheat,
Ci Parcele cu fir nenduplecat,
De-ntoarcerea-ţi nu vor deloc s-audă,

La mama ta-n palatele mărețe!"...
Uitarea deci și cupele cu vin,
Ecoul lirei, de lumină plin,
Să-ți depărteze norul de tristețe...

Trad. Petre Stati

Poeți latini, 1973, Vol. I. p. 270—271.

SATIRA I, 1, v. 61—85.

În metru original

Dar o mulțime de oameni cuprinși de o patimă oarbă
Spun uneori că „nimica nu-ți poate ajunge, căci prețul
Lumea ți-l dă după bani". Și acestora ce le poți face?
Lasă-i să stea în durerea ce singuri de voie o caut.
Soarta li-i tocmai cu-acelui bărbat din cetatea Atenei,
Plin de avere, zgîrcit și deprins a răspunde mulțimei:
„Lumea mă fluieră! Însă acasă eu vesel m-aplaud
Cînd îmi privesc în lădiță bănetul". Tantalus de sete
Mort, mai dorește să prindă cu gura din apa ce-i fuge.
Rîzi? Dară numele schimbă-l și-atuncea e vorba de tine!
Dormi, avînd gura deschisă, pe sacii cu bani din tot locul
Nu te atingi, o, de dînșii cum n-atingi odoarele sfinte
Numai cu ochii-i privești, ca și cum ai privi o pictură.
Nu știi ce poate da banul și nu știi la ce folosește?
Pîine să-ți cumperi, legume, garafă cu vin și acele
Ce vor mai fi de nevoie ca firea să nu se răzbune.
Oare simți mare plăcere-a veghea tremurînd și de spaimă?
Ziua și noaptea într-un'a te teme de hoți și de focuri,
Chiar și de sclavi să nu fugă luîndu-ți avutul cu dînșii?
Vreau să nu fiu niciodată părtaș la asemenea bunuri.
Dară cînd trupul cuprins e de friguri ori cînd vre o altă
Nenorocire te ține culcat într-un pat, ai pe cine
Să te ajute, să-ți fac-oblojeli și un doctor să-ți cheme
Ca sănătos să te aibă copiii și scump le rude?

Fiii ce-i ai și soția nu vor ca să scapi de la moarte;
Toți te urăsc: megieșii, prieteni, copii și copile!

Trad. Titu Dinu
Satirele lui Horațiu, București, 1911, p. p. 9—10.

SATIRA I, 6, v. 45—71

...Și dacă despre mine mă-ntorc ca să vorbesc
De bunul meu părinte, fost sclav, îmi amintesc.
Toți îmi găsesc o vină, că sînt din sclav născut
Și că odinioară purtam romanul scut
În fruntea legiunii, iar azi, că îți sînt ție
Prieten și mă bucur de calda-ți ospeție.
Mîndria vieții mele rămîi, Mecena, tu
Căci gloria de-atuncea doar soarta mi-o dădu,
Dar prietenii, iubite, tu singur ți-i alegi.
Pe cei ce vor mărirea, pe-ambițioși îi ștergi
Din al lor număr. Iată, cîți ani s-au scurs încet
De cînd ți-a spus de mine, el, marele poet
Vergilius și Varius și cînd m-apropiai
Mă năpădi rușinea; sfios, eu îngăimai
Doar cîteva cuvinte, și nu ți-am spus că eu
Născut din nobil tată, măreț, pe calul meu
Îmi înconjur moșia, ci spus-am cum era.
A noua lună iată, la tine mă aduse
Din nou chemarea ta. Cît timp de-atunci se scurse,
Noi prieteni am rămas. Și cît de bine-mi pare
Că ți-am plăcut eu ție, ce știi să prețuiești
Doar sufletul și viața, nu și străbuni regești
Cînd știu că după suflet alegi pe fiecare.
Și dacă firea-mi dreaptă puține pete are,
De nu-s zgîrcit, nici lacom, nici reaua desfrînare
N-o știu, iubit de prieteni, curat și-ntreg la minte,
Se datorește ție, iubitul meu părinte!

Trad. Maria Gabrea
Ausonia, 1942, p. 39—40.

EPISTOLA I, 19 v. 21—34

CĂTRE MECENA

Eu sînt primul care, liber, am pășit pe căi virgine,
Nebătute încă de-altul. Șef i-acel ce crede-n sine.
Archilochos dîndu-mi numai ritm și spirit, nu ideea
Și nici forma care mușcă pe Lycambe, eu, Horațiu,
Am adus întîia oară parianul iamb în Lațiu.
Și să nu-mi dați vreo cunună mai săracă pentru-aceea
Că măsura și-ntocmirea să le-nlocui mi-a fost teamă.
Chiar bărbata Safo metrul alchilochic ține-n seamă,
Chiar Alceu, deși diferă în idei și-n înclinări:
Nici pe socrul său nu cată să-l mînjească-n vers urît,
Nici logodnicii nu-i pune, prin pamflete, ștreang la gît.
Eu pe-Alceu, necunoscutul, l-am obștit în grai latin.
Și mă bucur eu, poetul dătător de lucruri nouă,
Că-s citit de ochi de treabă și c-atîtea mîini mă țin.

Trad. Victor Buescu
Ausonia, 1942, p. 166.

ARTA POETICĂ, v. 60—72

Cum codrii-și schimbă frunza l-al anilor declin,
Pierzînd pe cea dintîia: pier vorbele bătrîne
Iar care nasc, ca junii înflor și strălucesc.
Și noi și toate-a noastre supuse sînt la moarte.
Un port adînc la mare, cît năile în sînu-i
De vînturi stau scutite, cap-d-operă regală;
Un lac ce mult stătuse tot sterp și plutitor
Acum îl scurmă plugul și-orașe-n jur nutrește;
Un rîu mutat din cursu-i de țarini stricător
În albia mai bună: tot fapte muritoare!
A limbei strălucire și farmec n-o să piară?
Renaște-or multe vorbe ce-acuma nu mai sînt
Și vor pieri de care acuma sînt în vază,

Cum va dispune uzul ce singur are dreptul
A judeca de limbă și-a-i pune legi și reguli.

Trad. Aron Desușianu
Iași, 1882.

v. 59—72

Termeni cu a zilei marcă să aduci e-ngăduit.
Căci precum în codru, toamna, frunzele ce-au ruginit
Cad întiile, pier astfel vorbele, de bătrînețe,
Și născutele în urmă înfloresc de tinerețe.
Toate sînt sortite morții, ale noastre, ca și noi:
Portul, ce prin griji regale ocroti-va flote apoi,
Balta stearpă ieri, ce astăzi greu de pluguri apăsată
Va nutri cetăți vecine, rîul care altădată
Rău făcea, dar altă cale va lua în viitor,
Toate vor pieri odată, tot ce este muritor —
Și-a cuvintelor cinstire și hatîr sînt pieritoare.
Vor renaște însă multe ce-au pierit și vor dispare
Altele în mare cinste, dacă uzul vrea astfel,
El, ce e a limbii lege și chezaș îi e tot el.

Trad. Lelia Teodosiu

v. 309—322.

Temeiul artei de a scri din cugetări răsare.
În cărțile Socratice luați-vă-ndreptare
Și vorbele vă vor sosi ușor avînd idei.
Cînd știi ce țărei datorezi, ce semenilor tăi,
Ce dragoste de-un tată ai, de un oaspe, de un frate,
Ce trebi sînt, senatorului și judelui lăsate
Și rolul unui general în luptă; negreșit
Că fiecăruia-i vei da caracterul menit.
Deci ale vieții studiați năravuri și modele,

Şi pictori meşteri daţi-ne icoane vii din ele.
O piesă cu ceva idei şi bune pilde dînd,
Dar suflet, gingăşie-n stil şi artă neavînd,
Ades încîntă pe popor şi-i mai atrăgătoare
Decît lungi versuri serbede şi fleacuri sunătoare.

Trad. D.C. Ollănescu
Bucureşti, 1891.

CUPRINSUL

SERMONUM liber prior

SATIRE. Cartea întîi

I 6
I 7
II 14
II 15
III 24
III 25
IV 34
IV 35
V 46
V 47
VI 54
VI 55
VII 64
VII 65
VIII 68
VIII 69
IX 72
IX 73
X 78
X 79

Liber alter

Cartea a doua

I 88
I 89
II 96
II 97
III 106
III 107
IV 130
IV 131
V 138
V 139
VI 148
VI 149
VII 158
VII 159
VIII 168
VIII 169

EPISTULARUM liber prior

EPISTOLE. Cartea Întîi.

I 178
I (Lui Mecena) 179
II 186
II (Lui Lollius) 187
III 192
III (Lui Florus) 193
IV.................. 196
IV (Lui Albius Tibullus) 197
V 198
V(Lui Torquatus) 199
VI.................. 202
VI (Lui Numicius) .. 203
VII 208
VII (Lui Mecena) 209
VIII................ 218
VIII (Lui Celsus Albinovanus) 219
IX 220
IX (Către Tiberius Claudius Nero)........ 221
X 222
X (Lui Aristius Fuscus) 223
XI 226
XI (Către Bullatius) .. 227
XII 230
XII (Către Iccius) 231
XIII 234
XIII (Către Vinius) .. 235
XIV................ 236
XIV (Către fermier) .. 237
XV 240
XV (Către Vala) 241
XVI................ 244
XVI (Lui Quinctius Hirpinus).......... 245
XVII 250
XVII (Către Scaeva).. 251
XVIII.............. 256
XVIII (Lui Lollius) .. 257
XIX................ 264
XIX (Lui Mecena) 265
XX 270
XX (Cărţii mele) 271

Liber alter

Cartea a doua

I 276
I (Lui Augustus) 277
II 292
II (Către Florus) 293

EPISTULA AD PISONES. DE ARTE POETICA

EPISTOLA CĂTRE PISONI. ARTA POETICĂ.

Note 335
Satire 335
Epistole 369
Indice de nume 403
Alte traduceri 429

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Bun de tipar : 20.11.1979.
Coli tipar : 29.

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România
Comanda nr. 90 142

El, poetul filosof, a împreunat inspirația și rațiunea într-o legătură mai mult decît frățească și, cu tactul unui preceptor, a știut să dea celor mai severe învățături ale înțelepciunii făptura mlădie a povețelor prietenești, și le-a încredințat unor armonii fermecătoare pentru a le face cu atît mai sigură calea spre inimă.

LESSING